

ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Β. ΔΑΛΙΑΝΗΣ

**Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)**

ΙΡΛΙΚΟΣ

Ο Μενέλαος Β. Δαλιάνης γεννήθηκε το 1921 στο Βουλιαράτι του νομού Αργυροκάστρου. Από τις αρχές του 1943 πήρε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία κατά του φασισμού. Μετά την απελευθέρωση της Αλβανίας εργάστηκε σε διάφορους κρατικούς τομείς και ιδιαίτερα στον Κεντρικό Τύπο. Διακρίθηκε ως Δημοσιογράφος με άρθρα, έρευνες και ρεπορτάζ που χαρακτηρίστηκαν μοναδικά για την ευστροφία και την τοποθέτησή τους. Το 1945 του ανατέθηκε στο Αργυρόκαστρο η έκδοση της πρώτης ελληνικής εφημερίδας, το «Λαϊκό Βήμα», από τις σελίδες του οποίου προβλήθηκαν οι δραστηριότητες της Ελληνικής Μειονότητας ως τις ημέρες μας.

Ως δημοσιογράφος ταξίδεψε σε αρκετές χώρες· πήρε μέρος σε πολλά συνέδρια και διέσωσε άγνωστες πλευρές της Εθνικής Αντίστασης από αφηγήσεις των πρωταγωνιστών του Αγώνα.

Είναι μέλος της Δημοκρατικής Ένωσης Αλβανών Δημοσιογράφων.

Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)

Μενέλαος Β. Δαλιάνης

ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

© Copyright Εκδόσεις «Ιωλκός» & Μενάλαος Β. Δαλιάνης

2000 Α΄ Έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΙΩΛΚΟΣ»

Βαλτετσίου 15 & Ιπποκράτους

Αθήνα 106 80

Τηλ.: 3618684, 3624952 Fax: 3625019

E-mail: che@athena.compulink.gr

ISBN 960-426-168-1

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΠΩ ΔΕΛΤ / ΚΑ

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Β. ΔΑΛΙΑΝΗΣ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ
(1940-1944)

ΕΧΑ - ΕΛΟΥ
ΔΟΥΕΛ ΑΠΟ ΤΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ
ΣΥΛΛΟΓΗ
ΕΡΓΩΝ
ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΙΩΛΚΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56238
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ.

ΙΩΛΚΟΣ
ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

*Αφιερώνεται στη μνήμη του πατέρα μου
Βασίλη Θ. Δαλιάνη,
διοικητή του τάγματος «Θανάσης Ζήκος»
και σε όλους τους αγωνιστές
της Εθνικής Αντίστασης
της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία.*

*** ΣΥΛΛΟΓΗ ***
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Το έργο του Μενέλαου Δαλιάνη αποτελεί μια αξιέπαινη και επιτυχημένη προσπάθεια να δώσει στον αναγνώστη μια ολοκληρωμένη εικόνα αυτού του αγώνα, που είναι και μια από τις πιο χρυσές σελίδες στην ιστορία του λαού μας. Στο έργο τα προβλήματα αναπτύσσονται ομαλά, χρονολογικά και με τις απαραίτητες ενότητες, σύμφωνα με τα διάφορα συναφή γεγονότα. Η γλώσσα του είναι στρωτή, το ύφος του γλαφυρό.

Το έργο έρχεται να συμπληρώσει ένα κενό και αποτελεί αναμφισβήτητα μια μεγάλη προσφορά στο λαό μας... Ως ιδιαίτερη αξία του συγγραφέα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός ότι έβαλε το απαραίτητο σύνορο ανάμεσα στην ιστορία και την πολιτική φιλολογία.

Για όλα τα προβλήματα ο συγγραφέας δίνει τις δικές του απόψεις και εκτιμήσεις, ανοιχτά και θαρραλέα και χωρίς τάσεις αυθεντικότητας.

Γιώργος Κώτσιας
Νομικός

Είναι το μοναδικό, σχεδόν ολοκληρωμένο έργο, που περιλαμβάνει όλο το φάσμα του Αγώνα και της Πάλης του Κινήματος του πληθυσμού της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, πλάι-πλάι με τον Αλβανικό λαό και με την αρωγή του Ελληνικού Λαού και των Δημοκρατικών Οργανώσεων ενάντια στους κατακτητές και τους συνεργάτες τους.

Το έργο έχει χαρακτήρα λαϊκό, διηγηματικό, με γλώσσα την ομιλούμενη και είναι προσιτό σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού μας. Οι μέλλουσες γενιές θα βρουν τους παππούδες τους στον αγώνα ενάντια στους κατακτητές και συνεργάτες τους.

Προσπαθεί να δώσει τέλος στο χάος που υπάρχει για τα διάφορα γεγονότα του Αγώνα.

Η συγκέντρωση των στατιστικών στοιχείων είναι μεγάλη συμ-

βολή του Μενέλαου. Αυτές οι στατιστικές πρέπει να θεωρηθούν βάσιμες και αντικειμενικές και αυτές να χρησιμοποιούνται.

Δημήτρης Τσιάτης (Αλέκος)

Μελετητής του Αγώνα

Ο Μενέλαος μας δίδει ένα σοβαρό, ολοκληρωμένο έργο και σωστό για το μεγαλείο αυτού του αγώνα. Ξεφεύγει από τον κομματικό δογματισμό και παρουσιάζει τα γεγονότα με σωστά κριτήρια, δίνοντας ελεύθερα σκέψεις και γνώμες για τα συμβάντα. Με αντικειμενική αλήθεια παρουσιάζει την εποποιΐα του Αγώνα.

Βάσος Κορόσης

Δημοσιογράφος

Με μεγάλο ενδιαφέρον διάβασα το ιστορικό έργο του Μενέλαου Δαλιάνη. Ο συγγραφέας περιγράφει με ακρίβεια όλα τα γεγονότα στην περίοδο του Αγώνα ενάντια στους καταχτητές και στους ντόπιους συνεργάτες τους και νομίζω πως το πραγματοποίησε με μεγάλη επιτυχία.

Στο έργο περιγράφεται η βιλικρινής συνεργασία μεταξύ του αλβανικού και ελληνικού λαού.

Τα γεγονότα περιγράφονται με αμεροληψία. Πάνω από πολιτικές και ιδεολογικές σκοπιμότητες ο συγγραφέας βάζει την ιστορική αλήθεια.

Το σύγγραμμα αυτό θα μείνει ένα αξιόλογο γραπτό ντοκουμέντο για τον Αγώνα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Ιδιαίτερη όμως αξία παίρνει αυτό για τους νέους μας και για τις μετέπειτα γενιές να γνωρίσουν τον αγώνα των προγόνων τους για λευτεριά και δημοκρατία.

Βασίλης Τάγαρης

Καθηγητής

Διάβασα προσεχτικά και με μεγάλο ενδιαφέρον το βιβλίο του Μενέλαου Δαλιάνη. Διαπιστώνω και ως απλός αναγνώστης, αλλά και ως ενεργός συνοδοιπόρος του εν λόγω Αγώνα ότι το βιβλίο αυτό αποτελεί μια ολοκληρωμένη μαρτυρία κατά το μέ-

γιστον δυνατόν που επιτρέπουν οι παντοειδείς ιστορικές πηγές και η προσωπική πείρα του συγγραφέα που έχει ζήσει ζωντανά και δραστήρια την εξελιχτική πορεία αυτού του Αγώνα. Το έργο αποτελεί μια φωτεινή και ολοκληρωμένη ιστορία της ένοπλης και πολιτικής δραστηριότητας της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας για την εξασφάλιση των εθνικών και κοινωνικών της δικαιωμάτων.

Κώστας Βοζώρης

Ιστορικός

Κείμενο αξιόλογο. Η προβολή των γεγονότων, στοιχείων, εγγράφων (πολλά άγνωστα ως τώρα), προσώπων κ.τ.λ., η επιτυχής διασταύρωση και αντιπαράθεσή τους, η επιχειρηματολογία, τους δίδουν το μέγεθος του παλλαϊκού Αντιφασιστικού Εθνοαπελευθερωτικού Αγώνα της Ε.Ε. Μειονότητας στην Αλβανία, στο πλευρό των προοδευτικών δυνάμεων της Αλβανίας, της Ελλάδας και διεθνών για εθνική και κοινωνικήλευτεριά.

Κώστας Ζάβαλης

Δημοσιογράφος

Στο βιβλίο περιγράφεται πλήρως ο αγώνας αυτής της περιόδου με αντικειμενικότητα, περιγράφεται ο ηρωισμός και οι θυσίες του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας, ο ένοπλος αγώνας κατά των κατακτητών. Το βιβλίο αυτό είναι μια πολύτιμη προσφορά στο λαό της Ε.Ε. Μειονότητας και ιδιαίτερα στις νέες γενιές.

Χρήστος Βώκος

Αγωνιστής

Ο αντιφασιστικός εθνο-απελευθερωτικός αγώνας της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας κατά την περίοδο 1941-1944 είναι μια από τις λαμπρότερες σελίδες της ιστορίας του λαού μας και ένα ισχυρό πολιτικό όπλο για την προστασία των δικαιωμάτων του.

Δυστυχώς, μέχρι σήμερα δεν έχει γραφεί η ιστορία αυτού του αγώνα. Είναι αλήθεια πως έχουν δημοσιευθεί αρκετά άρθρα,

αφιερωμένα όμως σε μεμονωμένα συμβάντα και μάχες και σε συγκεκριμένες προσωπικότητες του αγώνα. Το κενό που δημιουργεί η έλλειψη μιας ιστορικής πραγματείας για τον αγώνα μας συνολικά είναι μεγάλο και πολιτικά επιζήμιο, διότι αφενός η νεολαία μας δεν έχει πού να διαβάσει την ιστορία του αγώνα, ενώ παράλληλα υπάρχει ο κίνδυνος να διαστρεβλωθεί και να παραποιηθεί η πραγματικότητα, με σκοπό τη δυσφήμιση του αγώνα.

Το έργο του Μενέλαου Δαλιάνη, αποτελεί μια αρκετά επιτυχημένη προσπάθεια, που καλύπτει κατά πολύ το μέχρι τώρα κενό της ιστορίας του αγώνα μας.

Παράρτημα Παλαίμαχων του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας Αλβανίας

Ο Πρόεδρος
Γιώργος Κώτσιας

Ο Γραμματέας
Θωμάς Μπουντζής

Τα Μέλη

Γιώργος Μάλλιος, Σπύρος Τζίας, Βαγγέλης Νάστος,
Μενέλαος Δαλιάνης, Βάσος Κορώσης, Βαγγέλης Αναγνώστης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Από καιρό έχει γίνει αναγκαία η συγγραφή και εξιστόρηση σ' ένα σχετικά ολοκληρωμένο βιβλίο του Αντιφασιστικού Εθνικο-απελευθερωτικού Αγώνα του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας (Ε.Ε.Μ.) στην Αλβανία, στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, 1940-1944. Μέχρι τώρα έχουν γραφεί πολλά άρθρα, για μεμονωμένα γεγονότα, σε εφημερίδες στην Αλβανία και Ελλάδα και κατά κύριο λόγο στην εφημερίδα «Αϊκό Βήμα», όργανο της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας, που εκδίδεται ταχτικά στο Αργυρόκαστρο από το Μάιο του 1945 και μέχρι σήμερα.

Μία αξιέπαινη συμβολή εν προκειμένω έχουν δώσει οι αγωνιστές της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης Μίλτος Κυργιάννης και Παναγιώτης Παπαδημητρίου με το βιβλίο τους «Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία 1943-1944» (Εκδόσεις «Δωδώνη», Αθήνα 1982). Όμως το εν λόγω βιβλίο δεν πλαισιώνει ολοκληρωτικά τον αγώνα, αναφέρεται κυρίως στην πρώτη περίοδο αυτού, παρουσιάζει τη δράση τους για να βοηθήσουν, ως απεσταλμένοι του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, την Οργάνωση του Αντιφασιστικού Κινήματος στη Μειονότητα και δεν επεκτείνεται στις μετέπειτα εξελίξεις και γεγονότα του Αγώνα. Εκτιμώντας στο ακέραιο τη συμβολή του Μιλτιάδη Κυργιάννη για την οργάνωση Κινήματος στη Μειονότητα, είναι αναγκαίο να διευκρινίσουμε ότι δεν είναι σωστή η άποψή του ότι στη Μειονότητα πριν την έλευσή του «δεν υπήρχε ίχνος αντιφασιστικής οργάνωσης». Όταν οι απεσταλμένοι του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ ήρθαν, αρχές Αυγούστου 1943 (απεσταλμένος του Ηπειρωτικού Γραφείου του ΚΚ Ελλάδας στην Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚ Αλβανίας Αργυροκάστρου, από τον Αύγουστο 1942 δρούσε ως σύνδεσμος ο Δημήτρης Τσιάτης, γνωστός με το ψευδώνυμο Αλέκος), σ' όλες τις περιοχές της Μειονότητας, χάρη στις προσπάθειες της Περιφερειακής Επιτροπής του Κομ-

μουνιστικού Κόμματος Αλβανίας (ΚΚΑ) και τη δράση του Συμβουλίου του Φρόντι Νατσιονάλ-Τσλιριμτάρ (δηλαδή του Αλβανικού ΕΑΜ-FNCL) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και των στελεχών της Ελληνικής Μειονότητας, είχαν οργανωθεί και δρούσαν ως όργανα του Αγώνα και της Λαϊκής Εξουσίας τα εθνοαπελευθερωτικά συμβούλια σε κάθε χωριό και είχε σχηματισθεί και η Τσέτα (ανταρτομάδα) του Πωγωνίου. Με την πάροδο του χρόνου, το Κίνημα έπαιρνε νέες διαστάσεις και προς αυτήν την κατεύθυνση, συνέβαλε στο μέτρο της και η άφιξη και δράση των απεσταλμένων αγωνιστών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Για τον Αντιφασιστικό Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα κυκλοφόρησε, επίσης, το βιβλίο των Λευτέρη Γκουβέλη από τη Δρόβιανη και Γιάννη Παππά από το Αλίκο, με τον τίτλο «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηλείου» (Έκδοση «Επιτροπής Βορειοηπειρωτικού Αγώνα Ιωαννίνων», Γιάννενα 1986). Ο αναγνώστης βρίσκει σ' αυτό στοιχεία και απόψεις για τις προσπάθειες οργάνωσης του Εθνικού Κινήματος στην Ελληνική Μειονότητα υπό την ηγεσία του ΕΔΕΣ και του στρατηγού Ναπολέοντα Ζέρβα. Και το βιβλίο αυτό αναφέρεται μόνο στις αρχές του Κινήματος. Καλύπτει κυρίως την περίοδο Αυγούστου - Οκτωβρίου 1943 και δεν παρουσιάζει τις μετέπειτα εξελίξεις. Σε πολλές σελίδες του, μάλιστα, διαστρεβλώνεται η πραγματικότητα, είναι γεμάτο αυτοπροβολή και υποκειμενικότητα. Ασκείται όχι καλοπροαίρετη κριτική κατά των απόψεων και δράσης που ο Μίλτος Κυργιάννης παρουσιάζει στο βιβλίο του και κατά του πρωτοπόρου αγωνιστή της Μειονότητας Λευτέρη Τάλλιου. Σε 90 και πλέον σελίδες δεν βρίσκουμε έστω και μια γραμμή που να αναφέρεται σε μάχη κατά των κατακτητών και των συνεργατών τους. Όπως παραδόξως στη σελίδα 78 διαβάζουμε: «Οι αλύγιστοι αγωνιστές της περιοχής των Ριζών - Βούρκου αποτολμούν μια γενική επίθεση προς την περιοχή των Ριζών και συγκεκριμένα προς το χωριό Δίβρη, που κατείχετο από την Τσέτα, το οποίο και καταλαμβάνουν». Η Τσέτα δεν ήταν άλλη παρά το Τάγμα της Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος». Ευτυχώς που αυτή η σύγκρουση ομογενών δεν είχε συνέχεια και επέκταση και αποσοβήθηκε ο επικίνδυνος και καταστρεπτικός εμφύλιος σπαραγμός στους κόλπους του λαού

της Ελληνικής Μειονότητας. Σε αρκετά ζητήματα το βιβλίο διαστρεβλώνει την πραγματικότητα και αποπροσανατολίζει τον αναγνώστη. Στη σελίδα 73 διαβάζουμε: «Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας έβλαψε σοβαρά την προσπάθειά μας για να οργανώσουμε τις ανεξάρτητες μάχιμες Βορειοηπειρωτικές εθνικές ομάδες...». Η λογική και η τότε κατάσταση λέει το αντίθετο, ότι πιο κατάλληλη στιγμή από την κατάρρευση της Ιταλίας δεν υπήρχε, εκτός των άλλων, και λόγω του μεγάλου οπλισμού που πέρασε στα χέρια του λαού. Στη σελίδα 28 γράφει: «...Δεν υπάρχει ούτε ένα χωριό της Β. Ηπείρου που να δέχτηκε να οργανώσει λαϊκή κομμουνιστική επιτροπή», ενώ είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι σ' όλα τα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας είχαν συγκροτηθεί οι λαϊκές εθνοαπελευθερωτικές επιτροπές, που αυθαίρετα χαρακτηρίζονται εδώ σαν «κομμουνιστικές επιτροπές». Ανάλογες αυθαίρετες απόψεις υπάρχουν πολλές σ' αυτό το βιβλίο. Σκοπός μας δεν είναι να κάνουμε ολόπλευρη κριτική, μόνο επισημαίνουμε ότι το βιβλίο διαστρεβλώνει την πραγματικότητα και ζημιώνει την ιστορική αλήθεια.

Για το Κίνημα Αντίστασης στην Ελληνική Εθνική Μειονότητα ασχολήθηκε, εν μέρει, και ο αγωνιστής του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, διοικητής λόχου του Τάγματος της Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος», Νίκος Γ. Ζιάγκος, γνωστός με το ψευδώνυμο «Σουλιώτης», στο δίτομο βιβλίο του «Αγγλικός ιμπεριαλισμός και Εθνική Αντίσταση 1940-1945» (Αθήνα 1978, τόμος Β', σελ. 30-33). Πιο εκτεταμένα γράφει ο ιστορικός του ΕΔΕΣ Μιχάλης Ι. Μυριδάκης στο βιβλίο του «Αγώνες της φυλής. Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941-1944» (Αθήνα 1976, τόμος Α'). Σημαντικές πληροφορίες μας δίνει και ο Θεόδωρος Κ.Π. Σαράντης στο βιβλίο του «Το Βορειοηπειρωτικό Ζήτημα και ο Ναπολέων Ζέρβας» (Αθήνα 1985).

Χωρίς καμιά υποτίμηση για τα προαναφερθέντα έργα, τα οποία φωτίζουν από διαφορετικές πολιτικές και ιδεολογικές θέσεις νομίζουμε ότι το Κίνημα της Ελληνικής Μειονότητας χρειάζεται μια ολοκληρωμένη μελέτη, που θα περιλαμβάνει σε χρόνο και έκταση όλες τις πτυχές και φάσεις της ανάπτυξής του. Με το αίσθημα της πατριωτικής ευθύνης και της ιστορικής αλήθειας, επιχειρούμε την εκπλήρωση αυτού του σκοπού, με

την έκδοση του παρόντος βιβλίου, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν επιδέχεται την όποια κριτική.

Η ιστορική απόσταση που μας χωρίζει από τις μέρες του Αγώνα και οι εξελίξεις που ακολούθησαν στη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαιτέρως στις χώρες του άλλοτε λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού, οι οποίες απέδειξαν το εσφαλμένο πολλών μονομερών θέσεων και προσανατολισμών, μας παρέχουν σήμερα τη δυνατότητα να δούμε τα πράγματα, στο μέτρο του δυνατού, πιο αντικειμενικά, απαλλαγμένα από δογματισμό, πολιτικοποίηση και συγκυριακή σκοπιμότητα που δεν μπόρεσαν να αποφύγουν παλαιότερα κείμενά μας.

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι η ιστορική πορεία της περιοχής, που με την ίδρυση το 1913 του Αλβανικού Κράτους, περιελήφθη εντός των κρατικών αλβανικών συνόρων και που διεθνώς έχει αναγνωρισθεί από την Κοινωνία των Εθνών ως Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, είχε, προ αυτού, ως αναπόσπαστο μέρος της Ηπείρου, την ίδια πορεία μ' εκείνη ολόκληρου του Ελληνισμού. Η αποκοπή από τον κορμό του έθνους το 1913 διέκοψε την ιστορική πορεία που ακολούθησε ο άλλος ελληνισμός της Ηπείρου και δημιούργησε για το λαό της Ελληνικής Μειονότητας τη γνωστή ιδιαιτερότητα της βίαιας ένταξης σε μια κοινωνία που ψυχικά, πολιτιστικά, ιστορικά και παραδοσιακά ήταν ξένη με την ελληνική συνείδηση και την ελληνική ταυτότητα, με το όραμα της εθνικής αποκατάστασης και απελευθέρωσης του λαού της Μειονότητας. Παρόλα αυτά η προσάρτηση των ελληνικών περιοχών στο Αλβανικό Κράτος δεν μπόρεσε, και ως σήμερα, να αποκόψει ψυχικά τους κατοίκους από τον εθνικό κορμό, από τη μητέρα Ελλάδα, από το να αισθάνονται Έλληνες, από το να διατηρούν ζωντανά βαθιά στην ψυχή τους την ελπίδα της εκπλήρωσης των εθνικών ιδανικών. Για την προστασία, καλλιέργεια και ανάπτυξη αυτών των ιδανικών, ο λαός της Ελληνικής Μειονότητας έχει αγωνιστεί στη μακρά περίοδο των 80 και πλέον ετών, με όλες του τις δυνάμεις. Η ιστορική αλήθεια ομολογείται και από αυτή την αντικειμενική αλβανική πλευρά. Σε μια εμπιστευτική έκθεση προς το Υπουργείο Παιδείας των Τιράνων, το 1937, για την κατάσταση των σχολείων στη Μειονότητα, ο γενικός επιθεωρητής της Παιδείας

της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Κολ Κότσι, μεταξύ άλλων, έγγραφε: «Όλοι αυτοί μαζί (αι ελληνόφωνοι περιφέρειαι) είναι μια συνέχεια των μερών, τα οποία ευρίσκονται εκείθεν των συνόρων μας. Τα δύο αυτά μέρη, τα ένθεν και εκείθεν διακοπτόμενα μόνον υπό της γραμμής των συνόρων, έχουν σχεδόν την αυτήν γεωγραφικήν και κοινωνικήν σύστασιν. Έχουν την αυτήν θρησκείαν, την αυτήν ιστορίαν, τα αυτά έθιμα, την ιδίαν ενδυμασίαν και είναι στενά συνδεδεμένα δια συγγενικών και πάσης φύσεως συμφερόντων. Το τμήμα το εναπομείναν εντός των συνόρων μας είναι ελληνόφωνον από απόψεως γλώσσης και ελληνικόν από απόψεως αισθημάτων. Είναι περισσότερον ελληνικόν από ό,τι το άλλο μέρος, επειδή το μέρος εκείθεν των συνόρων ησύχασεν από τον κίνδυνον που ηπειλή τη γλώσσαν και την εθνικήν του ψυχήν, ενώ το μέρος το εντεύθεν των συνόρων, μη επιθυμούν να αναγνωρίσει την γενομένην αλλαγήν διετήρησεν, όπως πρώτα, το πνεύμα της αντιδράσεως...»¹.

Βασικοί συντελεστές στην επιτυχία αυτού του αγώνα ήταν τα σχολεία, η Εκκλησία, η προσήλωση, διατήρηση και καλλιέργεια των λαϊκών παραδόσεων και λαογραφίας και η ολόπλευρη, πολιτική, διπλωματική και ηθική υποστήριξη των ελληνικών κυβερνήσεων και των ηγετιών του κόσμου ομογενών. Οι δάσκαλοι, οι ιερείς, οι έφοροι των εκκλησιαστικών και μοναστηριακών επιτροπών, στάθηκαν στυλοβάτες του ελληνισμού. Άσβεστη διατήρησαν τη φλόγα των λαϊκών παραδόσεων οι θρησκευτικές μορφές και τα πανηγύρια, οι γάμοι, οι βαπτίσεις, τα παραμύθια, οι οργανοπαίχτες με τα κλαρίνα και τα βιολιά, οι τραγουδιστές και οι μοιρολογίστρες, οι χορευτές, καθώς και οι παραδοσιακές ενδυμασίες.

Ο αγώνας για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας έφερε διαρκώς το λαό της Μειονότητας σε αντιπαράθεση με τους εθνικιστικούς κύκλους της Αλβανίας και με την επίσημη πολιτική του αλβανικού κράτους, που ακατάπαυστα προσπαθούσαν

1. Kol Koci: «Raporti Syntetik mbl shkollat dhe trethet grekofone». Αντίγραφο του πρωτότυπου βρίσκεται στο Προσωπικό Αρχείο του συγγραφέα. Βλέπε και Γεωργίου Παπαδοπούλου: «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα εις την Αλβανία και το σχολικόν αυτής ζήτημα», σελ. 126. Εκδόσεις Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1981.

να αμβλύνουν και να εξουδετερώσουν το εθνικό του αίσθημα. Εδώ αρκεί να αναφέρουμε εμπιστευτικό έγγραφο που ο νομάρχης Αργυροκάστρου Zef Kadarja είχε αποστείλει το 1929 στο Υπουργείο Παιδείας των Τιράνων. «Σε σχέση, γράφει, με τα ελληνόφωνα σχολεία, αυτά πρέπει να έχουν το ίδιο πρόγραμμα όπως τα αλβανικά κυβερνητικά, τα ίδια κείμενα, οι δάσκαλοι να γνωρίζουν την αλβανική γλώσσα και η αλβανική γλώσσα να είναι υποχρεωτική σε όλη τη σχολική ύλη εκτός των θρησκευτικών και της ελληνικής γλώσσας ως γλώσσα». Και συνεχίζει: «Δεν προτιθέμεθα να εθνικοποιήσουμε αυτούς τους ελληνόφωνους, όμως, τουλάχιστον πρέπει να προσπαθήσουμε με κάθε τρόπο για να αφομοιωθούν αυτοί από τους αλβανούς»¹. Αποκορύφωση αυτής της ανθελληνικής πολιτικής είναι η απαγόρευση της εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία της Ε.Ε. Μειονότητας και σε απάντηση η γενική πανμειονωτική σχολική απεργία που άρχισε την 1η Σεπτεμβρίου 1934 και έληξε με επιτυχία το 1935, με τη γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, που δικαίωσε την απαίτηση του λαού της Μειονότητας. Έτσι άρχισε η επαναλειτουργία των σχολείων (1935-1936) με τη διδασκαλία των μαθημάτων στη μητρική, ελληνική γλώσσα.

Σκληρός ήταν ο αγώνας του λαού της Μειονότητας για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Οι συγκρούσεις μεταξύ των αγροτών και των μπέηδων και αγάδων στο Βούρκο και τη Δρόπολη είναι λαμπρές σελίδες στην ιστορία των αγώνων του λαού μας την περίοδο εκείνη.

Μετά την κατάκτηση της Αλβανίας και την επίθεση κατά της Ελλάδας από τον ιταλικό φασισμό, στις νέες συνθήκες που δημιούργησε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η κατοχή, ο λαός της Μειονότητας τάχθηκε ανεπιφύλακτα στο πλευρό των λαών που αγωνίζονταν κατά των ναζιφασιστών επιδρομέων για ελευθερία και δημοκρατία, διατηρώντας στην καρδιά του την ελπίδα της εθνικής του αποκατάστασης. Η επιλογή της ανεπιφύλακτης συμμετοχής στον Αντιφασιστικό Αγώνα ήταν η πιο

1. AQSH: Fondi 252. Dosje 206, V 1929, fage 3-5. Σημείωση: AQSH σημαίνει Κεντρικό Κρατικό Αρχείο Αλβανίας. Στο εξής θα χρησιμοποιούνται μόνο τα αρχικά.

σωστή και η πιο φρόνιμη πολιτική απόφαση του λαού της Μειονότητας επιβεβλημένη από τις τότε συγκεκριμένες στρατιωτικές και πολιτικές συνθήκες.

Έπρεπε και ο λαός της Ε.Ε. Μειονότητας να ανταποκριθεί στο γενικό ξεσκήκωμα των λαών και του αντιφασιστικού συνασπισμού για τη συντριβή του Άξονα. Ηθικά και πολιτικά δεν επιτρεπόταν να μείνει αδιάφορος όταν, γύρω του, αγωνίζονταν οι ομογενείς αδελφοί Έλληνες, ο φίλος αλβανικός λαός και όλοι οι άλλοι. Κάθε στάση αποχής, ουδετερότητας, «πολιτικής αναμονής», «αυτοάμυνας», «οι σύμμαχοι Άγγλοι θα μας φέρουν τη λευτεριά στο πιάτο» κ.λπ., μόνο ηττοπάθεια δήλωνε και θα ερχόταν σε αντίθεση με τις Συμμαχικές Δυνάμεις και, φυσικά, θα εξυπηρετούσε τον εχθρό. Η θέση της λεγόμενης ένοπλης ουδετερότητας που διακήρυξαν στις αρχές του Αγώνα ορισμένοι παράγοντες της Μειονότητας, υπονόμει τον αντιφασιστικό αγώνα των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων, τόσο στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα. Μια τέτοια ουδετερότητα, αναμφισβήτητα θα δημιουργούσε επικίνδυνες καταστάσεις και περιπλοκές με απρόβλεπτες καταστρεπτικές συνέπειες για το λαό της Ελληνικής Μειονότητας.

Η συμμετοχή στον Αντιφασιστικό Αγώνα ήταν επιβεβλημένη, γιατί έτσι εξασφαλίσαμε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να διεκδικήσουμε, μετά τον πόλεμο, τα απαραίτητα εθνικά, κοινωνικά και δημοκρατικά δικαιώματά μας, μη εξαιρουμένου και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Η ένταξη στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα ανταποκρινόταν και στα αιτήματα των εργαζομένων της Μειονότητας για κοινωνική και οικονομική αποκατάσταση. Κατά κύριο λόγο της αγροτιάς, που υπέφερε τα πάνδεινα από τη φεουδαρχική εκμετάλλευση. Με τον αγώνα της θα μπορούσε να γίνει κυρίαρχος της γης και να απαλλαχτεί από τη μεγάλη φτώχεια που τη βασάνιζε.

Η συμμετοχή του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα κατά των κατακτητών στο πλευρό του Αλβανικού λαού ήταν μαζική και ολόπλευρη. Οι άνθρωποι διέκριναν καθαρά το καινούργιο στις ιδέες του Κινήματος, την ποιοτική διαφορά από προηγούμενα κηρύγματα και εξοικειώθηκαν με τις νέες ιδέ-

ες. Με την πάροδο του χρόνου πολλαπλασιάζονταν οι δυνάμεις της Αντίστασης. Πάνω από 1.500 αντάρτες, άντρες και γυναίκες, πήραν τα όπλα και πολέμησαν ενταγμένοι σε τρία τάγματα της Ελληνικής Μειονότητας και σε διάφορες άλλες μονάδες σε διάφορες επαρχίες της Αλβανίας. Κάθε χωριό είχε και την εφεδρική μαχητική του ομάδα. Το τίμημα που πλήρωσε ο λαός της Μειονότητας σ' αυτόν τον αγώνα ήταν μεγάλο. Περίπου 140 αγωνιστές πέσανε στα πεδία των μαχών. Μεταξύ αυτών δύο «Ηρωες του λαού», ο Λευτέρης Τάλλιος από το χωριό Χαντίραγα (σήμερα Λευτέρη Τάλλιο) του Βούρκου και ο Θοδωρής Μάστορας από το χωριό Τσιάτιστα του Πωγωνίου.

Σε σύγκριση με τον αριθμό των κατοίκων της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας είναι λίγες οι περιοχές της Αλβανίας με τόσο μεγάλο ποσοστό συμμετοχής και θυσιών. Επιπλέον είναι ζήτημα εάν υπήρχε άλλη Μειονότητα στα Βαλκάνια που να συμμετείχε καθολικά στην Αντίσταση, με συνέπεια και αποφασιστικότητα όπως η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, γεγονός που τιμάει ιδιαίτερα το λαό μας.

Ο Αντιφασιστικός Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας της Μειονότητας στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί μια λαμπρή και ένδοξη σελίδα στην ιστορία του. Θεμελιώδης γνώμονας αυτού του αγώνα ήταν το συμφέρον της Ελληνικής Μειονότητας. Χάρη σ' αυτόν τον αγώνα ο λαός μας κατόρθωσε να αποφύγει την καταστροφή του, το ξεκλήρισμά του, να επιβιώσει στη διάρκεια του πολέμου και να εξασφαλίσει πολιτικό μερίδιο για να διεκδικήσει τα δικαιώματά του μετά τον πόλεμο, την ισοτιμία με τον αλβανικό λαό και το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Το ότι δεν πραγματοποιήθηκε η αυτοδιάθεση αυτό δεν σημαίνει, όπως ισχυρίζονται ορισμένοι, ότι η συμμετοχή στον Αγώνα στο πλευρό του αλβανικού λαού ήταν λανθασμένη και επιζήμια για την εθνική αποκατάσταση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας. Οι μεταπολεμικές εξελίξεις στην Αλβανία και την Ελλάδα και η διεθνής συγκυρία που δεν αναγνώρισε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των μειονοτήτων και δεν επέτρεψε καμιά αλλαγή των προπολεμικών διακρατικών συνόρων στα Βαλκάνια, νομίζουμε ότι ήταν ο αποφασιστικός συντελεστής που απέκλεισε το ζήτημα της αυτοδιάθεσης. Εάν στην Ελλάδα και στην

Αλβανία θα είχαν επικρατήσει μετά τον πόλεμο διαφορετικές πολιτικές εξελίξεις, το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιζόταν και διαφορετικά. Αυτό προκύπτει και από την ομιλία του Εμβέρ Χότζα στην Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΑ στο Μπεράτι (23-27 Νοεμβρίου 1944), όπου για το ζήτημα αυτό λέγει: «Η υπόθεση είναι να εξυψώσουμε την πολιτική ωριμότητα των μειονοτικών μαζών να δουν πώς βαδίζουν τα πράγματα στην Ελλάδα... και να τις πείσουμε ότι στη σημερινή κατάσταση δεν είναι απαραίτητο και δεν τίθεται το πρόβλημα της ένωσης με την Ελλάδα... Πρέπει να πούμε στους μειονοτικούς ότι σήμερα δεν είναι η υπόθεση των εθνικών συνόρων αλλά των πολιτικών συνόρων»¹. Κάθε προσπάθεια που αμφισβητεί την ορθότητα του Αγώνα είναι υποκειμενική, αβάσιμη και απαράδεκτη.

Μετά τη νίκη κατά των κατακτητών, στην Αλβανία εγκαθιδρύθηκε η λεγόμενη Λαϊκή Δημοκρατία που κατέληξε στο δικτατορικό κομμουνιστικό καθεστώς του Εμβέρ Χότζα. Η μελέτη της κατάστασης της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο εν λόγω καθεστώς δεν είναι αντικείμενο του παρόντος βιβλίου. Είναι αναγκαίο να το τονίσουμε ότι η μεταπολεμική περίοδος διέψευσε αρκετές ελπίδες και προσδοκίες του Αγώνα του λαού της Μειονότητας.

Εφαρμόστηκε η πολιτική της πλήρους απομόνωσης της Μειονότητας από τον εθνικό κορμό, από τη μητέρα Ελλάδα. Απαγορεύτηκε όχι μόνο η ελεύθερη κυκλοφορία και επικοινωνία εκείθεν και εντεύθεν των συνόρων αλλά και η παροχή διαβατηρίων. Διεκόπη οποιαδήποτε επαφή οικογενειακής και συγγενικής μορφής. Έγινε συστηματική προσπάθεια για αποκοπή κάθε ψυχικής, πολιτιστικής και πνευματικής σύνδεσης του λαού της Ελληνικής Μειονότητας με τον υπόλοιπο ελληνισμό. Άρχισε να καλλιεργείται συστηματικά η υπονόμηση της συνείδησης και ταυτότητας με τη λεγόμενη μειονοτική συνείδηση και ταυτότητα. Ο όρος Εθνική Ελληνική Μειονότητα αντικαταστάθηκε με τον όρο Μειονότητα και με την κοινή Πατρίδα Αλβανία.

1. Libri: «Politike antikombetate e Enver Hoxhes». Botim i Arkives se Pergjithshme, faqe 29, Tirane 1996.

Απλή αναφορά στην Ελλάδα ή στον Ελληνισμό προξενούσε δυσαρέσκεια, αν όχι κάτι χειρότερο, στους παράγοντες του καθεστώτος. Η διδασκαλία της ελληνικής μητρικής γλώσσας περιορίστηκε στις τέσσερις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου ενώ στον δεύτερο κύκλο, δηλαδή, στις τέσσερις ανώτερες τάξεις του οχτάχρονου διδάσκονταν μόνο τέσσερις ώρες την εβδομάδα. Στα σχολικά προγράμματα η ιστορία, γεωγραφία της Ελλάδας και ο ελληνικός πολιτισμός δεν κατείχαν περισσότερο απ' ό,τι κατείχαν οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η αυθαίρετη και παράλογη απαγόρευση των θρησκευμάτων στην Αλβανία, ήταν ένα μεγάλο κακό για όλο τον αλβανικό λαό, όμως πιο μεγάλο ήταν για το λαό της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, γιατί έκοψε έναν αναντικατάστατο κρίκο που συνέδεε το λαό της Μειονότητας με τον Ελληνισμό, την ελληνοορθόδοξη εκκλησία, τη βρυσομάνα του Ελληνικού Έθνους.

Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά. Λόγοι πολιτικοί, ιδεολογικοί καθώς και οικονομικά συμφέροντα του καθεστώτος αλλά και η διεθνής συγκυρία, επέβαλαν στο αλβανικό κράτος, μαζί με τ' άλλα, να χειριστεί το πρόβλημα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας με περίσκεψη και σύνεση, αποφεύγοντας τα άκρα. Με τη συμμετοχή του στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα και τις θυσίες του ο λαός της Μειονότητας απέκτησε αναφαίρετα πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, που ούτε επίκαιρο ήταν αλλά και ούτε συνέφερε στο αλβανικό κράτος να τα παραγνωρίσει. Είναι ακριβώς αυτά οι λόγοι που σ' όλη τη διάρκεια του ολοκληρωτικού καθεστώτος παρέμεινε ανέπαφη η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού στον καθεαυτό της χώρο. Δεν έγινε καμιά προσπάθεια αποικισμού με αλβανούς. Εξαιρουμένου ενός συνοριακού χωριού δεν έχουμε άλλη βίαιη μαζική μετακίνηση πληθυσμού στο εσωτερικό της χώρας. Πλατιά ήταν η συμμετοχή στην πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας με τη συμμετοχή αντιπροσώπων του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στα εκλεγμένα και διορισμένα τοπικά όργανα της εξουσίας, στην Αλβανική Βουλή, στα υπουργεία, στις στρατιωτικές μονάδες, στα ανώτατα εκπαιδευτικά και επιστημονικά ιδρύματα. Κατασκευάστηκαν σοβαρά εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα στις πεδιάδες του Βούρ-

κου, της Δρόπολης και αλλού. Ετοιμάστηκαν χιλιάδες στελέχη με ανώτατη και μεσαία εκπαίδευση που δρούσαν στο χώρο της Μειονότητας και σ' όλη την Αλβανία. Η κοινωνική πρόνοια, η δωρεάν ιατρική περίθαλψη, η συνταξιοδότηση ήταν για όλους.

Όσα προαναφέραμε εδώ, και άλλα, ούτε επισκιάζουν ούτε θίγουν τον απώτερο στρατηγικό σκοπό της πολιτικής ηγεσίας της Αλβανίας απέναντι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Νομίζουμε πως μακροπρόθεσμα, ακολουθώντας αυτήν την ταχτική το καθεστώς Χότζα αποσκοπούσε να πραγματοποιήσει σταδιακά και όχι βίαια (η βία προκαλεί αντιβία) την πλήρη πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ενσωμάτωση των κατοίκων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο αλβανικό κράτος και στην αλβανική κοινωνία. Ενδεικτικά για την πραγματοποίηση του απώτερου αυτού σκοπού ήταν και η ανοιχτή παραγνώριση της ελληνικής εθνικότητας των κατοίκων της Μειονότητας, που είχαν εγκατασταθεί, λόγω απασχόλησης, σε διάφορες επαρχίες και πόλεις της Αλβανίας, όπου στις γενόμενες απογραφές του πληθυσμού, αυθαίρετα η εθνικότητά τους καταγραφόταν αλβανική. Και σήμερα είναι παράδοξο που στην ταυτότητα ενός αδελφού η εθνικότητα είναι γραμμένη ελληνική ενώ στην ταυτότητα του άλλου είναι γραμμένη αλβανική.

Παρόλες αυτές τις αντιξοότητες ο λαός της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας διατήρησε και στις συνθήκες του ολοκληρωτικού καθεστώτος, ακμαίο το εθνικό του φρόνιμα· υπεράσπισε την εθνική του ελληνική ταυτότητα, τα πνευματικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά και δημοκρατικά δικαιώματά του, αντιμετωπίζοντας περιορισμούς, διακρίσεις, καχυποψίες και εξορίες. Η πατριωτική έκρηξη του ελληνισμού της Αλβανίας με την ευθύς εξ αρχής πλήρη συμμετοχή του στον αγώνα για την ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος αποτελεί και τη μεγαλύτερη απόδειξη γι' αυτό.

Με την εγκαθίδρυση στην Αλβανία της δημοκρατίας δημιουργήθηκαν σε κάποιο βαθμό νέες συνθήκες για τον παραπέρα αγώνα του λαού της Μειονότητας για την κατοχύρωση των εθνικών, πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του. Η θέση αυτή παρέμεινε στην ημερήσια διάταξη και κατά την περίοδο της «δημοκρατίας» τύπου Μπερίσα, η οποία αποτελείωσε

ό,τι είχε απομείνει από το προηγούμενο δικτατορικό καθεστώς εφαρμόζοντας την πολιτική της γκετοποίησης στη Μειονότητα, την εκδίωξη των μειονοτικών από τα κεντρικά όργανα του κράτους, από το στρατό και την αστυνομία, με κορυφαία τη σκηνοθετημένη δίκη των πέντε, με τις προσαγωγές στα ανακριτήρια πολλών αθώων ανθρώπων για τρομοκρατία, με τον αποκλεισμό της λαογραφίας της Μειονότητας από την τηλεόραση και τα ΜΜΕ, με τον ανοιχτό ανθελληνισμό, κλπ.

Σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της Μειονότητας και στη διατήρηση του υψηλού ήθους των κατοίκων με την πολύπλευρη συμπαράσταση της μητέρας Ελλάδας, διαδραματίζει σήμερα η Ομόνοια, η πολιτική και πολιτιστική οργάνωση του ελληνόφωνου στοιχείου.

Κατά κανόνα η θέση των μειονοτήτων είναι επισφαλής. Συννά αυτές έχουν γίνει «μήλον της έριδος» μεταξύ των ενδιαφερομένων πλευρών. Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, στο μέτρο του δυνατού, στις δύσκολες καμπές της ιστορίας, στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων, μακριά από ακραίες θέσεις και πράξεις. Στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου πάγια θέση της ήταν η συνεργασία με το FNCL (το Αλβανικό EAM), με τις δημοκρατικές δυνάμεις Αντίστασης στην Αλβανία. Το ίδιο συνέβη και στην περίοδο της κατάρρευσης του δικτατορικού καθεστώτος. Σήμερα παραμένει σημαντικός παράγοντας για την εδραίωση και την ανάπτυξη της αληθινής δημοκρατίας στην Αλβανία και σοβαρός συντελεστής για την ανάπτυξη της φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των δύο λαών, των πιο αρχαίων στο χώρο της Βαλκανικής Χερσονήσου.

Για τη συγγραφή του παρόντος βιβλίου έχουμε χρησιμοποιήσει πηγές από τα αντίστοιχα βιβλία των συγγραφέων: Μιλτιάδη Κυργιάννη και Παναγιώτη Παπαδημητρίου, Νίκου Ζιάγκου, Στέφανου Σαράφη, Μιχάλη Μυριδάκη, Θεόδωρου Σαράντη, Λευτέρη Γκουβέλη και Γιάννη Παππά, Γεωργίου Παπαδόπουλου, Kol Coci, Γεωργίου και Χρήστου Κολυβοπούλου, Νικόλαου Παπαδόπουλου. Επίσης χρησιμοποιήσαμε ντοκουμέντα από το Αρχείο του ΚΚ Αλβανίας, από το Κεντρικό Κρατικό Αρχείο της Αλβανίας, από την Ιστορία του αλβανικού λαού και την Ιστορία του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Αλβα-

νίας, από τις συνεντεύξεις με αγωνιστές της Ελληνικής Μειονότητας, από το προσωπικό μας αρχείο και από άλλες πηγές.

Προς όλους απευθύνουμε ευχαριστίες και ευγνωμοσύνη. Ιδιαίτερώς ευχαριστούμε το συνάδελφο Γιάννη Κορίδη, διακεκριμένο συγγραφέα των ελληνικών γραμμάτων και το γιο του Κωνσταντίνο, ιδιοκτήτη του εκδοτικού οίκου «Ιωλκός», που με την ευγενή φροντίδα τους στάθηκε δυνατή η έκδοση αυτού του βιβλίου.

Τίρανα, Νοέμβριος 1997

Μενέλαος Β. Δαλιάνης

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Σύντομη ιστορικογεωγραφική επισκόπηση
των κυριότερων γεγονότων στο χώρο της
Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην
Αλβανία 1912-1939

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΛΙΓΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στις 28 Νοεμβρίου 1912 συνήλθε στην Αυλώνα η Αλβανική Εθνοσυνέλευση, η οποία υπό την προεδρία του Αλβανού πατριώτη Ισμαήλ Κεμάλι ανακήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας, που αναγνωρίστηκε από τη Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων στο Λονδίνο στις 29 Ιουλίου 1913. Για τον οριστικό καθορισμό των συνόρων του νεοσύστατου Αλβανικού Κράτους, η Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών καθόρισε δύο επιτροπές, μια για τα βόρεια και η άλλη για τα νότια σύνορα. Στις 17 Δεκεμβρίου 1913 η επιτροπή των νοτίων και νοτιοανατολικών συνόρων συνήλθε στη Φλωρεντία της Ιταλίας όπου υπεγράφη το Πρωτόκολλο της διαχάραξης της Ελληνο-Αλβανικής μεθορίου. Βάση αυτού του Πρωτοκόλλου συμπεριλήφθηκε εντός του Αλβανικού Κράτους ένα μέρος της Ηπείρου, που αποτέλεσε από τότε την Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και η οποία έτσι έχει αναγνωριστεί διεθνώς, αλλά και από την Αλβανική Κυβέρνηση με την επίσημη δήλωσή της ενώπιον της Κοινωνίας των Εθνών, στις 2 Οκτωβρίου 1921.

Οι μετέπειτα εξελίξεις, όπως η ανακήρυξη της Αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου στις 17 Φεβρουαρίου 1914¹, η υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Κέρκυρας στις 17 Μαΐου 1914² και το Πανηπειρωτικό Συνέδριο που συνήλθε στο Δέλβινο στις 6 Ιουλίου 1914 και το οποίο επικύρωσε το «Πρωτόκολλο της Κέρ-

1. Η ανακήρυξη της αυτονομίας της Βορείου Ηπείρου έγινε στο Αργυρόκαστρο από τον Γεώργιο Ζωγράφο, από το Κεστοράτι της Λιούντζης, πρώην υπουργό των εξωτερικών της Ελλάδας, ο οποίος έγινε και πρόεδρος της προσωρινής κυβέρνησης της Βορείου Ηπείρου, με μέλη τους μητροπολίτες Βασίλειο της Δρυινούπολης, Γερμανό Κορυτσάς, Σπυρίδωνα Βελλάς και Κονίτσης, Α. Καραπάνο υπουργό των εξωτερικών και το συνταγματάρχη Δημήτριο Δούλη υπουργό Πολέμου.
2. Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας κήρυττε αυτόνομες τις δύο περιφέρειες της Αλβανίας, το Αργυρόκαστρο και την Κορυτσά, η οργάνωση της διοίκησης των οποίων ανενετείτο στη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου των έξι Δυνάμεων (Αγγλία, Γερμανία,

κυρας» δεν επέφεραν καμιά αλλαγή και η κατάσταση παρέμεινε όπως είχε αποφασίσει η Συνδιάσκεψη των Πρεσβευτών του Λονδίνου.

Στα πλαίσια του Αλβανικού Κράτους, πάνω από 80 χρόνια, ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας έδειξε τη ζωτικότητα του παίρνοντας, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, ενεργό μέρος στην πορεία του κράτους της Αλβανίας από την αρχή και μέχρι σήμερα.

Γεωγραφική θέση

Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα εκτείνεται στα νότια της Αλβανίας, εντεύθεν των ελληνοαλβανικών συνόρων, ως προέκταση του ηπειρωτικού εδάφους.

Γεωγραφικά αποτελείται από τέσσερις συνεχόμενες περιοχές: Δρόπολη, Πωγώνι, Ριζά και Βούκο. Τα 102 ελληνόφωνα χωριά, που βρίσκονται στον καθαυτό χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, βάση τη σημερινή διοικητική διαίρεση της χώρας, υπάγονται στους νομούς Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα, Δελβίνου και Πρεμετής, σε 9 επαρχίες.

Στο νομό Αργυροκάστρου υπάρχουν τρεις επαρχίες: Των Σωφρατίκων, των Βρυσερών και του Πωγωνίου.

Η επαρχία των Σωφρατίκων (Κάτω Δρόπολη) συμπεριλαμβάνει 16 χωριά: Δερβιτσάνη, Καλογοραντζή, Βάνιστα, Χάσκοβο, Δούβιανη, Σωφράτικα, Τεριαχάτι, Γορίτσα, Φράστανη, Διούγκαρη, Γράψη, Βραχογοραντζή, Γλύνα, Πάνω Επισκοπή, Κάτω Επισκοπή και Ραντάτι.

Η επαρχία των Βρυσερών (Πάνω Δρόπολη) συμπεριλαμβάνει 19 χωριά: Γεργουτσάτι, Ζερβάτι, Βουλιαράτι, Βόδριστα, Κρα, Βοδίνο, Πέπελη, Κλεισάρι, Σελλιό, Κακογοραντζή

Γαλλία, Αυστρία, Ρωσία, Ιταλία) για την Αλβανία μετά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της. Η αλβανική κυβέρνηση μαζί με τη Διεθνή Επιτροπή Ελέγχου θα διόριζε και θα έπαυε τους διοικητές και τους ανώτερους υπαλλήλους. Άλλες διατάξεις καθόριζαν τη σύσταση της χωροφυλακής, τη λειτουργία των σχολείων, το σεβασμό των θρησκευμάτων, την εξάσκηση της δικαιοσύνης, της χρήσης των δύο γλωσσών κ.λπ.

(Κρουονέρι)¹, Λουβίνα, Σωτήρα, Λόγγος, Κοσσοβίτσα, Κατούνα, Αη Νικόλα, Κακαβιά, Βρυσερά και Λυκομήλι.

Η επαρχία Πωγωνίου συμπεριλαμβάνει 7 χωριά: Πολύτσα-νη, Σχωριάδες, Χλωμό, Τσιάτιστα, Σωπική, Μαυρόγερο, Οψάδα. Το τελευταίο, που προπολεμικά ήταν αγροτικό κέντρο, έγινε χωριό.

Στο νομό Αγίων Σαράντα βρίσκονται ο δήμος Αγίων Σαράντα και δύο επαρχίες: της Δίβρης και της Λειβαδιάς.

Ο δήμος Αγίων Σαράντα συμπεριλαμβάνει τα χωριά Τσιούκα και Μετόχι.

Η επαρχία Δίβρης συμπεριλαμβάνει 11 χωριά: Δίβρη, Ρουμαντζά, Ντερμίσι, Μεμόραχη, Λουψάτι, Τσερσκόβιτσα, Αη Ανδρέα, Γιαννιτσάτι, Μάλτσανη, Πάνω Λεσινίτσα, Κάτω Λεσινίτσα.

Η επαρχία Λειβαδιάς συμπεριλαμβάνει 14 χωριά: Χότζα (Λειβαδιά), Χαντίραγα (Λευτέρη Τάλλιο), Κουλουρίτσα, Καλύβια-πασά, Καλτσάτι, Λαζάτι, Γράβα, Κομμάτι, Βαγκαλιάτι, Κεσαράτι, Περδικάρι, Καρόκι, Γράσδιανη, Σμίνιτση.

Οι κάτοικοι του Περδικαρίου μεταπολεμικά εκτοπίστηκαν και σήμερα αυτό το χωριό παραμένει μόνο ως γεωγραφικό όνομα.

Στο νομό Δελβίνου βρίσκονται ο δήμος Δελβίνου και τρεις επαρχίες: της Φοινίκης, του Αλίκου και του Μεσοποτάμου.

Ο δήμος Δελβίνου συμπεριλαμβάνει τρία χωριά: τη συνοικία Λάκκα της πόλης, το Λευτεροχώρι και το Κακοδίκι.

Η επαρχία Φοινίκης συμπεριλαμβάνει πέντε χωριά: Φοινίκη, Μαυρόπουλο (Bugonia), Βρυώνι, Βρωμερό (Bregas) και Καραχάτζι.

Η επαρχία Αλίκου συμπεριλαμβάνει 10 χωριά: Αλίκο, Τσαούσι, Κασιμαλαμπέη (Νεοχώρι), Καλύβια-σούσι (Ραχούλα), Τρέμουλη, Μεμούσμπη (Πλάκα), Καινούργιο (Vurguigi), Καραλίμπη (Dritas), Χάλιο και Γέρμα.

Η επαρχία Μεσοποτάμου συμπεριλαμβάνει 13 χωριά: Μεσοπόταμο, Πάνω Δρόβιανη, Κάτω Δρόβιανη, Κρόγγοι, Βελιά-

1. Η Κακογοραντζή μεταπολεμικά μετονομάστηκε Κρουονέρι. Το ίδιο συνέβη και με άλλα χωριά. Εδώ διατηρούμε το παραδοσιακό όνομα και εντός παρένθεσης το νέο.

Άντρας με παραδοσιακή στολή της επαρχίας Πωγωνίου (Χλωμό).

χοβο, Λίβενα, Μπραϊλάτι, Σιρακάτι, Κώσταρι, Κρανιά, Ιμεραφέντι (Fitore), Αρδάσοβα και Γαρδικάκι.

Λόγω των συμπεθεριών, γάμων, απασχόλησης, οικονομικών δοσοληψιών ή δημιουργίας νέων κέντρων κατοικίας, όπως στον υδροηλεκτρικό σταθμό Μπίσντριτσα και στο Μηχανοτρακτορικό Σταθμό κοντά στη Φοινίκη έχουν δημιουργηθεί και μερικά νέα χωριά μικτά, με Έλληνες και Αλβανούς. Επίσης μετά το σχηματισμό των Κρατικών Γεωργικών Επιχειρήσεων, που συμπεριλάμβανε και τα χωριά Τσούκα και Μετόχι, σ' αυτά εγκαταστάθηκε και αλβανικός πληθυσμός, πράγμα που αλλοίωσε σε κάποιο βαθμό την ελληνική σύνθεση των κατοίκων τους. Σήμερα, μετά τη μεταπολίτευση στην Αλβανία και τη μαζική μετανάστευση των κατοίκων των χωριών της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Ελλάδα, είναι ορατός ο κίνδυνος της βαθμιαίας μελλοντικής εγκατάστασης αλβανικού πληθυσμού, πράγμα που ήδη άρχισε να διαφαίνεται καθαρά στα Εξαμήλια και αλλού.

Δύο ελληνικά χωριά βρίσκονται στο νομό Πρεμετής: η Βλαχοψηλοτέρα και η Βιοβίσδα.

Εκτός του καθατού χώρου της Ελληνικής Μειονότητας βρίσκονται τρία χωριά στην επαρχία της Χειμάρρας όπου προπολεμικά διδασκόταν στα σχολεία τους η μητρική ελληνική γλώσσα: η Χειμάρρα, οι Δρυμάδες και η Παλιάσα.

Σύμφωνα με την απογραφή του πληθυσμού, που έγινε το 1989, στην Αλβανία υπάρχουν περίπου 60.000 κάτοικοι ελληνικής εθνικότητας, υπήκοοι του αλβανικού κράτους. Παρόλο αυτό ο αριθμός των Ελλήνων, του καθατού χώρου της Ελληνικής Μειονότητας και των Ελλήνων της διασποράς στην Αλβανία, παραμένει συζητήσιμος. Κάθε αντικειμενική προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος αμφισβητείται από πολιτικές σκοπιμότητες. Ορισμένοι αλβανοί παράγοντες τείνουν να μειώσουν τον αριθμό των Ελλήνων στην Αλβανία, και αντιθέτως ορισμένοι έλληνες παράγοντες τείνουν να τον μεγαλώσουν. Οι πρώτοι με πρόσχημα «απειλής» της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, οι δεύτεροι με το επιχείρημα του δικαιώματος της προστασίας των ομοεθνών στην Αλβανία από κάθε διάκριση και υποτίμηση.

Σχετικά με τον ακριβή αριθμό των Ελλήνων στην Αλβανία υφίστανται αντικρουόμενες απόψεις. Στατιστική της Κυβέρνησης της Αυτονομίας Βορείου Ηπείρου (1914) αναφέρει ότι, στον καθαυτό χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας (νομοί Αργυροκάστρου, Δελβίνου και Αγίων Σαράντα), κατοικούσαν 42.496 Έλληνες¹. Η στατιστική της νομαρχίας Αργυροκάστρου τον πληθυσμό της Ελληνικής Μειονότητας το 1922 τον υπολογίζει σε 32.322², το δε Υπουργείο των Εσωτερικών της Αλβανίας το 1934 τον ανεβάζει σε 37.291³. Ο συγγραφέας Teki Selenica στο βιβλίο του «Shqipëria ne vitin 1927» (Η Αλβανία το έτος 1927) μιλάει για 38.858 και ο Γενικός Επιθεωρητής της Παιδείας της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Κολ Κότσι, ανεβάζει, το 1937, τον πληθυσμό της Ελληνικής Μειονότητας σε 40.049⁴. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ αναφέρει το 1945 ότι «σύμφωνα με τα στοιχεία που διαθέτουν οι δικοί μας που γνωρίζουν το πρόβλημα, οι ορθόδοξοι της Βορείου Ηπείρου που έχουν μητρική την ελληνική γλώσσα φθάνουν τις 50-60 χιλιάδες, αναλογία μικρά αποκλείουσα την εθνολογικήν βάση των διεκδικήσεών μας»⁵.

Ο Xheikobs, αρχηγός της Αμερικανικής Αποστολής στην Αλβανία το 1946, έχει τονίσει πως εάν θα εγκριθούν οι διεκδικήσεις της Ελλάδας απέναντι της Αλβανίας, θα δημιουργηθεί μια αλβανική μειονότητα στην Ελλάδα, θέτοντας υπό την κυριαρχία της, 500 χιλιάδες Αλβανούς προς χάρη της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, που, το πολύ, να φθάνει τις 50.000 κατοίκους⁶.

Εάν απ' όσα αναφέραμε, πάρουμε σαν στοιχείο τον προπολεμικό αριθμό γύρω στις 40.000 κατοίκων ελληνικής εθνικότητας στην Αλβανία και την αύξηση του πληθυσμού της Αλβανίας από ένα εκατομμύριο στο τριπλάσιο, όπως αναφέρει η επί-

1. Γ.Χ. Παπαδοπούλου: «Η Ε.Ε. Μειονότητα εις την Αλβανίαν και το σχολικόν αυτής ζήτημα», Εκδόσεις Ι.Β.Ε., Ιωάννινα 1981, σελίς 9.

2. AQSH: Fondi 252, Dosja 201, Viti 1922, Faqe 49.

3. AQSH: Fondi 252, Dosja 146/2, Viti 1934.

4. Kol Koci: «Raporti Syntetik mbl shkollat dhe trethet grekofone».

5. Περιοδικό «Αντί», Αθήνα 1978, αρ. 105 και 107.

6. «Ελευθεροτυπία», εφημερίδα, Αθήνα, 13 Φεβρουαρίου 1984.

σημη απογραφή του πληθυσμού της Αλβανίας το 1989, τότε και ο πληθυσμός της Ελληνικής Μειονότητας θα έχει φθάσει περίπου στις 110-120 χιλιάδες και όχι γύρω στις 60.000, όπως ισχυρίζονται οι επίσημες αλβανικές πηγές. Σωστή απάντηση σ' αυτό το ζήτημα θα έδιδε σήμερα μια νέα ακριβής και αντικειμενική απογραφή του πληθυσμού της Αλβανίας με τη φροντίδα διεθνών ειδικευμένων οργανώσεων.

Κάτω από το ζυγό του Ζώγκου

Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Αλβανίας, της διπλωματικής αναγνώρισης από τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων και άλλων χωρών και τον καθορισμό των συνόρων του νεοσύστατου κράτους, άρχισαν οι προσπάθειες για την οργάνωση του κρατικού μηχανισμού και της πολιτικοκοινωνικής ζωής της χώρας. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι όμως του 1912 και 1913, η έκρηξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η παρουσία ξένων στρατευμάτων στη χώρα και οι εσωτερικές φαγωμάρες των αντιπάλων πολιτικών παρατάξεων, εμπόδισαν κάθε σοβαρή προσπάθεια για ομαλή πολιτική σταθερότητα και κρατική λειτουργία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες εξεργάγη, τον Ιούνιο του 1924, η Δημοκρατική Επανάσταση που έφερε στην εξουσία την κυβέρνηση Φαν Νόλι¹.

Αυτή υποστηρίχθηκε και από τους εκπροσώπους του λαού της Μειονότητας, από τους φανολικούς ή τους λεγόμενους οπιγκάσηδες (τσαρουχάδες) για το δημοκρατικό χαρακτήρα της αλλά και για τη διεξαγωγή της αγροτικής μεταρρύθμισης, όνειρο απραγματοποίητο των κολίγων του Βούρκου και των

1. Φαν Νόλι (1882-1965). Πατριώτης δημοκράτης, πολιτικός άνδρας, επιστήμων, ποιητής, μεταφραστής και ιστοριογράφος. Ιερωμένος με ελληνική μόρφωση, μετάφρασε στην αλβανική γλώσσα τη θεία λειτουργία και άλλα εκκλησιαστικά κείμενα. Δεσπότης της αλβανικής κοινότητας στις ΗΠΑ. Εξέχουσα προσωπικότητα στον αγώνα για την απελευθέρωση της Αλβανίας από τον τουρκικό ζυγό και μετά την ανεξαρτησία της, αγωνιστής για την εγκαθίδρυση δημοκρατικού πολιτεύματος. Καταδιωκόμενος από τον Αχμέτ Ζώγκου κατέφυγε στο εξωτερικό αμέσως μετά την πτώση της κυβέρνησής του και εγκαταστάθηκε στις ΗΠΑ χωρίς να ξαναγυρίσει στην Αλβανία, όπου και πέθανε το 1965.

Μάνα Δροπολίτισσα με καθημερινή ενδυμασία.

ξωμάχων της Δρόπολης. Η κυβέρνηση Φαν Νόλι δεν μπόρεσε να κρατήσει την εξουσία για πολύ. Στις 24 Δεκεμβρίου 1924 οι αντιδημοκρατικές δυνάμεις κάτω από την ηγεσία του Αχμέτ Ζώγκου¹ μπήκαν στα Τίρανα και κατέλαβαν την εξουσία. Στην Περιφέρεια Αργυροκάστρου ο πιο σημαντικός εκπρόσωπος του Ζώγκου ήταν ο Μουφίτ Μπέης Λιμποχόβα. Οι οπαδοί του, σε αντίθεση με τους φανολικούς, λέγονταν μουφιτικοί. Αυτοί δεν είχαν καμιά επιρροή στο λαό της Μειονότητας.

Ο Ζώγκου, αφού ανάλαβε τα ηνία του κράτους, πήρε δρακόντεια μέτρα για να στηρίξει την εξουσία του. Καταδίωξε ανελέητα τους φανολικούς, οι οποίοι κατέφυγαν στο εξωτερικό όπου ζήτησαν πολιτικό άσυλο. Στις 31 Ιανουαρίου 1924, μια αυτολεγόμενη Συνταχτική Εθνοσυνέλευση εξέλεξε τον Αχμέτ Ζώγκου πρόεδρο της Δημοκρατίας της Αλβανίας και στην 1η Σεπτεμβρίου 1928 Βασιλιά του Αλβανικού Έθνους. Μέσα σε οκτώ χρόνια (1921-1928) ο Ζώγκου πήρε το ένα μετά το άλλο τα αξιώματα: υπουργός Εσωτερικών, πρωθυπουργός, πρόεδρος της Δημοκρατίας και βασιλιάς των αλβανών. Ο Ζώγκου παρέμεινε στην εξουσία έως τις 7 Απριλίου 1939, όταν τον εκδίωξε από το θρόνο η φασιστική Ιταλία με την κατάκτηση της Αλβανίας.

Η περίοδος του ζωγκικού καθεστώτος ήταν σκληρή για το λαό της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, μάλιστα πιο σκληρή και από εκείνη της Τουρκοκρατίας. Η εθνική καταπίεση βάρυνε περισσότερο και λόγω της έξαρσης του αλβανικού εθνικισμού. Υπακνείτο η εχθρότητα μεταξύ του μουσουλμανικού πληθυσμού της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και των κατοίκων της Μειονότητας. Για μικροζητήματα τσακώνονταν και εχθρεύονταν μεταξύ τους οι Λιαζαρατινοί Αλβανοί με τους Δερβιτσιώτες Έλληνες. Τη φιλική συμβίωση που χαρακτήριζε τις σχέσεις μεταξύ Χριστιανών και Οθωμανών στα χρόνια της

1. Αχμέτ Ζώγκου (1895-1961). Πολιτικός γόνος οικογένειας φυλάρχων (μπαραγιαχτάρων) της Βόρειας Αλβανίας. Μέτοχος του κινήματος για την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Στην περίοδο 1920-24 υπουργός των εσωτερικών και πρωθυπουργός. Στην περίοδο 1925-1928 πρόεδρος της Δημοκρατίας. Το 1926 ανακηρύχθηκε Βασιλιάς του αλβανικού έθνους. Τον Απρίλη του 1939, μετά την κατάκτηση της Αλβανίας από τη φασιστική Ιταλία, έφυγε στο εξωτερικό όπου πέθανε το 1965.

Τουρκοκρατίας, την αντικατέστησαν με τον εθνικιστικό και θρησκευτικό φανατισμό.

Το καθεστώς Ζώγκου εφάρμοσε την πολιτική των διακρίσεων και της παραγκώνισης, αποκλείοντας τη συμμετοχή του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στην πολιτική ζωή της χώρας. Οι μειονοτικοί ήταν έξω από τον κρατικό μηχανισμό, από τις νομαρχίες, τα υπουργεία, το στρατό, τη χωροφυλακή κ.λπ. Τα κριτήρια αυτά εφαρμόζονταν και μέχρι των τοπικών διοικήσεων στις λεγόμενες «κομούνες» που δρούσαν στον καθαυτό χώρο της Μειονότητας. Οι πρόεδροι αυτών των οργάνων καθώς και η διοίκηση και το σώμα του σταθμού της χωροφυλακής, ήταν Άλβανοί. Μόνον οι δημογέροντες των χωριών ήταν Έλληνες, κι αυτοί, συνήθως, άμεσα ή έμμεσα υποδείχονταν και εγκρίνονταν από τον πρόεδρο της Κομούνας. Σε έγγραφο που το υπουργείο Εξωτερικών ζητούσε το 1934 από το υπουργείο Εσωτερικών να του δοθούν στοιχεία για τον αριθμό των Ελλήνων από τη Μειονότητα, που βρίσκονται στις κρατικές υπηρεσίες, απάντησε ότι βρίσκονταν μόνο 9 άτομα¹.

Εντελώς διαφορετικά ήταν η κατάσταση στον ιδιωτικό τομέα, στον οποίο επικυριαρχούσε το ελληνικό δαιμόνιο. Διακρίνονταν στις τάξεις των διανοουμένων, των εμπόρων, βιομηχάνων, βιοτεχνών κ.λπ., όπου υπερείχαν Έλληνες μειονοτικοί, γιατροί, δικηγόροι, τραπεζίτες, μεγαλέμποροι, ξενοδόχοι και άλλοι, όχι μόνο στις πόλεις Αργυροκάστρου, Δελβίνου και Αγίων Σαράντα αλλά και στα Τίρανα, Δυρράχιο, Αυλώνα κ.λπ. Αυτή η διανοήση και ελίτ, με τις νέες αστικές, δημοκρατικές και προοδευτικές αντιλήψεις τους, συνέβαλαν ως καταλύτες της ανατολίτικης νοοτροπίας, κληρονομιά από την Τουρκοκρατία.

Η πολιτική των διακρίσεων, της παραγκώνισης και της εχθρότητας που ακολούθησε το καθεστώς του Ζώγκου, καθώς και η σχετική προσπάθεια για αφομοίωση, είχε τις ανάλογες συνέπειες. Προκάλεσε την εναντίωση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας και μεγάλωσε τη βαθιά συνειδητοποίηση της ιδιαιτερότητας σαν ξεχωριστό κομμάτι στα πλαίσια του αλβα-

1. AQSH: Fondi 252, Dosja 146/2, Viti 1934.

νικού κράτους που είχε καθήκον να αγωνιστεί για την προστασία της ταυτότητάς του.

Η μεγάλη σχολική απεργία

Το καθεστώς του Ζώγκου δεν σεβάστηκε ούτε το στοιχειώδες δικαίωμα της ελεύθερης εκμάθησης της μητρικής γλώσσας στα χωριά της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Γι' αυτό θα μιλήσουμε παρακάτω. Εδώ ας κάνουμε μια παρένθεση.

Ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας έχει διακριθεί πάντοτε για την αγάπη του προς τα γράμματα και την πρόοδο. Γύρω στα 1840 η τουρκική κυβέρνηση άφησε ελεύθερη την ίδρυση κοινοτικών σχολείων σε όλα τα χωριά και το Οικουμενικό Πατριαρχείο ανέλαβε τη γενική εποπτεία και την οικονομική τους ενίσχυση. Μετά απ' αυτό, πάνω από 350 ελληνικά σχολεία άνοιξαν στις αλβανικές επαρχίες, από το Δυρράχιο, Ελμπασάν, Αυλώνα, Κορυτσά, Μπεράτι, Αργυροκάστρο κ.λπ. Ήταν ένα από τα προνόμια που ο Σουλτάνος παραχώρησε στο Πατριαρχείο. Αυτό έδωσε τη δυνατότητα, στα μέσα του 19ου αιώνα, να ανοίξουν σε πολλά χωριά του Βιλαετιού των Ιωαννίνων κοινοτικά σχολεία. Πλούσιοι πατριώτες προσέφεραν χρήματα γι' αυτό το σκοπό, θεωρώντας τα σχολεία αναντικατάστατο εθνικό και πολιτιστικό στήριγμα. Είναι γνωστός ο ρόλος των Ζωγράφειων Διδασκαλείων (1860-1880) στο Κεστοράτι της Λιούτζης Αργυροκάστρου, οι απόφοιτοι των οποίων διέδιδαν τα φώτα ως το τελευταίο απόμερο χωριό της Ηπείρου. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τη Ζωσιμαία Σχολή των Ιωαννίνων, για τη Μεγάλη του Γένους Σχολή της Κωνσταντινούπολης και στη συνέχεια ως τα τελευταία χρόνια για το Διδασκαλείο και την Παιδαγωγική Ακαδημία των Ιωαννίνων, το Ιεροδιδασκαλείο της Βελλάς, το Γυμνάσιο Πωγωνιανής, το Γυμνάσιο Κέρκυρας κ.λπ., όπου ετοιμάζονταν δάσκαλοι και δασκάλες που δίδασκαν στα σχολεία της Ελληνικής Μειονότητας. Οι διανοούμενοι πλαισίωναν όλα τα χωριά της Μειονότητας και κρατούσαν άσβεστη τη δάδα του Ελληνισμού.

Στο χωριό Δρόβιανη από το 1870 λειτουργούσε σχολαρχεί-

ο. Δεν υπερβάλουμε αν πούμε ότι η Δρόβιανη ήταν λαμπαδοφόρος της παιδείας. Ελληνικά σχολεία λειτουργούσαν μετά το 1872 στο Δέλβινο, Πολύτσανη και αλλού¹. Το ίδιο και στο Βουλιαράτι, γύρω στα 1880 υπήρχε επτατάξιο σχολείο με 4 τάξεις του δημοτικού και 3 του σχολαρχείου. Από το 1905 έως το 1917 στο Βουλιαράτι λειτουργούσε και Παρθεναγωγείο. Από το 1893 λειτουργούσε στη Σωτήρα Αρρεναγωγείο και αργότερα και Παρθεναγωγείο. Το 1906 ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη η «Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Σωτηριωτών», σκοπός της οποίας ήταν «η υποστήριξη του σχολείου και ο ευπρεπισμός της εκκλησίας»². Πολλά χρόνια γρηγορότερα, από το 1858 έως το 1885 λειτουργούσε στο Μοναστήρι της Δούβιανης υφαντουργική σχολή για τη διαπαιδαγώγηση των κοριτσιών³. Έως τώρα τελευταία, οι Δουβιανίτες έλεγαν την αίθουσα διδασκαλίας στο Μοναστήρι: «το σχολείο του Μοναστηριού».

Τα σχολεία χρηματοδοτούνταν από τους δωρητές, από τα επιδόματα των εκκλησιών και των μοναστηριών και από τις προσφορές των κατοίκων. Από το 1851 κάθε χρόνο το Μοναστήρι του Δρυάνου δίδει από 2.500 γρόσια επίδομα για τα σχολεία στα χωριά Βουλιαράτι και Δρόβιανη. Οι βουλιαρατινοί που εργάζονταν στην Κωνσταντινούπολη από το 1907 έως το 1914, είχαν στείλει 28.700 γρόσια.⁴

Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Αλβανίας, η λειτουργία των σχολείων στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα συνεχίστηκε ομαλά πλην της περιόδου 1917-1920 όταν τα έκλεισαν οι Ιταλοί κατακτητές για ν' ανοίξουν δικά τους σχολεία. Μετά την αποχώρηση των Ιταλών, το αλβανικό κράτος πήρε μέτρα για την οργάνωση του εκπαιδευτικού αλβανικού εθνικού συστήματος, συγχρόνως όμως αναγνώρισε το δικαίωμα της διδασκαλίας της μητρικής ελληνικής γλώσσας στα σχολεία

1. Εφημ. «Ανατολικός Αστήρ» της Κωνσταντινούπολης, 28-11-1872.

2. Κώστα Κουλίδα: «Το σχολείο της Σωτήρας», «Δελτίο» Ηπειρωτικής Εταιρείας, Τεύχη 210 και 214, Ιωάννινα 1994.

3. Νικ. Κ. Παπαδοπούλου: «Η Δούβιανη της Δροπόλεως Β. Ηπείρου», σελ. 27, Αθήνα 1970.

4. Γεωργίου και Χρήστου Καλυβοπούλου: «Μπουλιαράτι, Δρόπολη, Βορείου Ηπείρου, Αθήνα 1975, σελ. 120 και 169.

Δροπολίτισσα με νυφική στολή

της Μειονότητας. Το δικαίωμα αυτό αναφέρεται και στη δήλωση που έκαμε στη Γενεύη στις 2 Οκτωβρίου 1921 η Αλβανική Κυβέρνηση, όταν αυτή έγινε μέλος του Διεθνούς Οργανισμού της Κοινωνίας των Εθνών. Στο 1ο άρθρο της δήλωσης αυτής, μεταξύ άλλων, λέγεται: «Εις όλους τους κατοίκους της Αλβανίας θα παρέχεται και ολοκληρωτική προστασία της ζωής και ελευθερίας των, άνευ διακρίσεως γεννήσεως, εθνικότητας, γλώσσης, ιδιώματος, φυλής και θρησκείας...». Και στο 5ο άρθρο τονίζεται: «Οι Αλβανοί υπήκοοι, οι ανήκοντες εις μειονότητες φυλής, θρησκείας ή γλώσσης, θα απολάβωσι της αυτής μεταχειρίσεως και των αυτών εγγυήσεων εν τω δικαίω και ταις πραγμασίαι των οποίων απολάβουν και οι άλλοι Αλβανοί υπήκοοι. Θα κέκτηνται δι' ειδικώτερον ίσον δικαίωμα όπως διατηρώσι, διευθύνωσι και ελέγχωσι ιδίοις εξόδοις ή όπως ιδρύωσι εν τω μέλλοντι αγαθοεργά, θρησκευτικά ή κοινωνικά Ιδρύματα, Σχολεία και άλλα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα ως και το δικαίωμα να ποιώνται ελευθέρως εν αυτοίς χρήσιν της ιδίας των γλώσσης και να εξασκώσιν ελευθέρως την θρησκείαν των»¹.

Γρήγορα, όμως, άρχισε ο περιορισμός αυτών των δικαιωμάτων. Η κυβέρνηση Ζήγκου εφάρμοσε τέτοιους περιοριστικούς όρους για τους δασκάλους που δίδασκαν την ελληνική γλώσσα και για τα ελληνικά διδαχτικά βιβλία, που φαίνονταν ξεκάθαρα η προσπάθεια για κατάργηση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Για το σχολικό έτος 1928-1929 δόθηκε διαταγή όλα τα μαθήματα, σ' όλες τις τάξεις, μηδέ της πρώτης εξαιρουμένης, να γίνουν στην αλβανική. Η ελληνική θα διδασκείτο μόνο σαν γλώσσα από δάσκαλο που θα διορίζε με δικά του έξοδα κάθε χωριό. Ο παραλογισμός της πολιτικής αυτής έφτασε στο απροχώρητο όταν απαγορεύτηκε στους μαθητές να τραγουδούν ελληνικά τραγούδια και στα διαλείμματα ακόμα έπρεπε, μεταξύ τους, να μιλούν αλβανικά.

Τα μέτρα αυτά δημιούργησαν εκρηκτική κατάσταση στα σχολεία και στους κατοίκους της Ελληνικής Μειονότητας η οποία κορυφώθηκε όταν το 1932 η Αλβανική Βουλή ψήφισε το

1. Γεωργίου Χ. Παπαδοπούλου: «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα εις την Αλβανίαν και το σχολικόν αυτής ζήτημα». Εκδόσεις I.B.E., Ιωάννινα 1981, σελ. 107.

Νόμο που καταργούσε τα ιδιωτικά και κοινοτικά σχολεία. Κατά της απόφασης αυτής αντέδρασε έντονα σύσσωμος ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Στην αρχή με τηλεγραφήματα και υπομνήματα διαμαρτυρίας προς τον ίδιο το βασιλιά Ζώγκου, τονίζοντας ότι με κανένα τρόπο δεν θα γίνει δεκτή η κατάργηση των κοινοτικών σχολείων και ζητώντας την επέμβασή του για ακύρωση αυτής της διαταγής. Στη συνέχεια, το Φθινόπωρο του 1933, συντάχθηκε υπόμνημα, που κυκλοφόρησε μυστικά σ' όλα τα χωριά, όπου υπογράφηκε και σφραγίστηκε από τη δημογεροντία και από τους κατοίκους των επαρχιών Πάνω Δρόπολης, Κάτω Δρόπολης, Πωγωνίου, Δελβίνου, Αγίων Σαράντα, Βούρκου και Χειμάρρας, και απεστάλη στις 2-1-1934 στην ΚΤΕ ζητώντας, με βάση τη δήλωση της Αλβανικής Κυβέρνησης της 2 Οκτωβρίου 1921, την ελεύθερη λειτουργία των κοινοτικών σχολείων στην Ελληνική Μειονότητα.

Ο Ζώγκου και η κυβέρνησή του δεν υποχώρησαν παρόλη την παλλαϊκή αγανάκτηση και διαμαρτυρία του λαού της Μειονότητας. Με συλλήψεις και απειλές νόμισαν πως θα εξουδετερώσουν κάθε αντίδραση. Όμως αυτά τα μέτρα όξυναν και επιδεινώσαν την κατάσταση. Το Σεπτέμβριο του 1934 ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας απάντησε ομόφωνα με τη γενική σχολική απεργία. Οι γονείς των μαθητών δήλωσαν ότι δεν θα στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο όσο δεν θα επιτρέπεται να διδάσκονται στη μητρική τους ελληνική γλώσσα. Η γενική πρωτοφανής και πλήρης σχολική απεργία, παρά τις πιέσεις, συλλήψεις και εξορίες δασκάλων, δημογερόντων και διανοουμένων, που θεωρούνταν ως οργανωτές της απεργίας, συνεχίστηκε καθόλη την περίοδο του σχολικού έτους 1934-1935 και είχε πλήρη επιτυχία. Το πρόβλημα το έλυσε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης στο οποίο παρέπεμψε η ΚΤΕ και το οποίο στις 6 Απριλίου 1935 έβγαλε απόφαση ευνοϊκή με τη γνωμοδότησή του ότι η κατάργηση των κοινοτικών ιδιωτικών σχολείων από την Αλβανική Κυβέρνηση ήταν αντίθετη με το άρθρο 5 της Δήλωσης του Οκτωβρίου του 1921.

Η κυβέρνηση του Ζώγκου υποχρεώθηκε και αποκατέστησε πλήρως τη λειτουργία και την ελεύθερη εκμάθηση της ελληνικής μητρικής γλώσσας σ' όλα τα σχολεία της Μειονότητας, που

*Αναμνηστική φωτογραφία από γάμο στο Βουλιαράτι,
τέλη της δεκαετίας του 1920.*

Ξανάνοιξαν τις πύλες τους την 1η Σεπτεμβρίου 1935.

Εν τω μεταξύ είχαν αφεθεί ελεύθεροι από την εξορία, όπου είχαν σταλεί μερικοί από τους πρωτοπόρους και οργανωτές της απεργίας. Από το Ελμπασάν οι: Γρηγόρης Μάσσιος, Θωμάς Μουτζούρης, Ευάγγελος Δούτσης, Σπύρος Σακελλάρης, Γρηγόρης Νικολής, Στέφανος Μπάχος, Γιάννης Πολλογιάννης, Χρήστος Μάντης, Βασίλης Βάσος, Αντώνης Κυριάκης, Γιώργος Οικονομίδης, Νίκος Παππός. Από το Πεκίني οι: Βάσος Τερζίου, Γιώργος Κανάτσης, Γιώργος Πανταζίου. Από τη Λέζα οι: Βασίλης Σαχίνης, Μιχάλης Μάνος, Μήτσος Σταμούλης. Από την Κρούγια οι: γιατρός Κιτσάτης και Παναγιώτης Λέκκας και από το Πόρτο-Παλέρμο ο Λάζο Κώτσιας.

Η μεγάλη σχολική απεργία αποτελεί λαμπρή σελίδα στην ιστορία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Αυτή έδειξε περίλαμπρα το ακατάβλητο ελληνικό πνεύμα, που είχε καθοδηγήσει και καθοδηγεί και σήμερα το λαό μας στον αγώνα για την προστασία της εθνικής ελληνικής ταυτότητας και για τη διεκδίκηση των απαραβίαστων εθνικών και δημο-

κρατικών δικαιωμάτων του.

Η διεκδίκηση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας για την εκμάθηση στα σχολεία της μητρικής γλώσσας ήταν και θα παραμείνει αναφαίρετο δικαίωμα. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι η γενική σχολική απεργία του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, είχε ευθύς εξ αρχής την πολύπλευρη και άμεση ηθική, πολιτική και διπλωματική υποστήριξη της ελληνικής κυβέρνησης, που έθεσε το ζήτημα στην ΚΤΕ, του πολιτικού κόσμου και του λαού της μητέρας Ελλάδας καθώς και τη συγκεκριμένη συμπαράσταση του υποπροξενείου της Ελλάδας στο Αργυρόκαστρο, του οποίου ηγείτο ο Κεφαλονίτης Αριστομένης Μηλιαρέσης, με γραμματέα το Γεώργιο Χ. Παπαδοπούλο από τη Δερβιτσάνη της Δρόπολης, ο οποίος συνελήφθη και εξορίσθηκε από τις αλβανικές αρχές παρά τη διπλωματική του ιδιότητα. Μαζί με τον Βασίλη Σαχίνη από τη Δουβιάνη οι τρεις αυτοί αποτέλεσαν το καθοδηγητικό και οργανωτικό κέντρο της σχολικής απεργίας.

Για την ομαλή λειτουργία των σχολείων στην Ελληνική Μειονότητα σημαντική θέση έχει η «Φιλεκπαιδευτική Επιτροπή Σχολείων Βορείου Ηπείρου» με κέντρο τα Γιάννενα, καθοδηγούμενη από το Δεσπότη Σπυρίδωνα Βλάχο. Σε έκθεση που είχε συντάξει για το σχολικό έτος 1927-1928 ο Επιθεωρητής των σχολείων Β. Ηπείρου, της εν λόγω Επιτροπής, Αθανάσιος Ναθαναήλ, δίδει πολλά στοιχεία για τα σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας¹.

Οικονομική και κοινωνική κατάσταση

Η οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο καθεστώς του Ζώγκου ήταν υπέρ του μέτρου εξαιρετικά δύσκολη. Μαζί με την εθνική καταπίεση, τη διάκριση και την παραγκώνιση βάραινε και η άγρια εκμετάλλευση των μπέηδων, αγάδων και μεγαλοκτηματιών, η μεγάλη

1. Γεωργίου Χ. Παπαδοπούλου: «Η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και το σχολικόν αυτής ζήτημα». Εκδόσεις Ι.Β.Ε., Ιωάννινα 1981, σελ. 52-78.

ανεργία και η ανυπόφορη φορολογία. Το καθεστώς του Ζώγκου διατήρησε ανέπαφη την ιδιοκτησία των τσιφλικάδων και το ίδιο αγροτικό δίκαιο που κληρονόμησε από τον καιρό της τουρκοκρατίας, πράγμα που βάραινε ιδιαίτερα τους αγρότες, που αποτελούσαν και τη μεγάλη πλειοψηφία των κατοίκων της Ελληνικής Μειονότητας. Σύμφωνα με έγγραφο της Νομαρχίας Αργυροκάστρου, που εστάλη το 1935 στο υπουργείο Εσωτερικών, οι μπέηδες και οι αγάδες κατείχαν ιδιοκτησία στην Πάνω και Κάτω Δρόπολη 21.905 στρέμματα χωράφια και λιβάδια και 55.900 στρέμματα στο Βούρκο, όπου 38 χωριά ήταν τσιφλίκια και 4 μισοτσιφλίκια¹. Στη Δρόπολη, όχι όμως και στο Βούρκο, υπήρχε και η μικροϊδιοκτησία (αυτή υπήρχε και στο Πωγώνι και στα Ριζά), όπου οι λίγοι ευτυχούγτες κάτοικοι στην ξενιτιά, με τις οικονομίες που έκαναν, αγόραζαν κανένα κομμάτι χωράφι από τους αγάδες. Μερικές σπάνιες προσπάθειες που είχαν γίνει για εξαγορά των τσιφλικιών δεν τελεσφόρησαν. Το 1924 οι κάτοικοι της Τσάτιστας στο Πωγώνι μπόρεσαν και εξαγόρασαν το μισό χωριό με 2.500 χρυσά ναπολεόνια. Η νέα προσπάθεια που έγινε το 1933 απέτυχε². Για την εξαγορά του Βουλιαρατιού ο τσιφλικάς Σερβέτ Μπέης από το Λιμπόχοβο ζήτησε 5.500 χρυσά ναπολεόνια. Το χωριό δεν μπόρεσε να τα εξοικονομήσει και η αγορά δεν έγινε³.

Βαριά ήταν η κατάσταση στο Βούρκο. Οι κάτοικοι ήταν σωστοί κολίγοι, δεμένοι χειροπόδαρα με τη γη, πες δουλοπάροικοι των τσιφλικάδων. Ήταν υποχρεωμένοι να καλλιεργούν τα κτήματα αυτών με βαριούς όρους. Ο τσιφλικάς παρέδιδε στον αγρότη τα χωράφια να τα δουλέψει, να τα σπείρει με δικό του σπόρο, να τα θερίσει και με δικά του ζώα να μεταφέρει και να παραδώσει το 1/3 της παραγωγής στις αποθήκες του τσιφλικά. Εκτός αυτού ο αγάς ήθελε και «δώρα»: αρνάκι, σακούλι με φασόλια, καλάθι μ' αυγά, πιθάρι βούτυρο, όπως ακριβώς επί τουρκοκρατίας. Και θα τα πήγαινε χωρίς άλλο, γιατί την άλλη χρονιά του έπαιρνε τα χωράφια και τα έδινε σε άλ-

1. AQSH: Fondi 252, Dosja, fage 3-20, Viti 1935.

2. Εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», 16 Μαΐου 1982.

3. Γ. και Χ. Καλυβοπούλου: «Μπουλιαράτι - Δερόπολη», Αθήνα 1975, σελ. 105.

Γυναίκες της Δρόπολης, με τοπικές ενδυμασίες, σέρονουν το χορό.

λον. Εκτός αυτών ο κολίγος του Βούρκου δεν κατείχε ούτε το οικόπεδο όπου είχε χτίσει το σπίτι του ή πιο σωστά να πούμε την καλύβα του. Του απαγορευόταν, επίσης, να φυτέψει οπωροφόρα δέντρα στον αυλόγυρο του σπιτιού του. Εάν δεν υπάκουε στις απαιτήσεις του τσιφλικά και στους δρακόντειους νόμους αυτού, ο ιδιοκτήτης τον έδιωχνε από το σπίτι και του έπαιρνε τη γη¹.

Ένα από τα πολλά ντοκουμέντα της εποχής εκείνης μας δίδει ζωντανή, με τα πιο μελανά χρώματα, την κατάσταση στο Βούρκο. Γράφει: «Χωριό Πάλι. Το σχολικό κτίριο: μια καλύβα από φτάχτη, σοβατισμένη στο εσωτερικό με λάσπη ανακατωμένη με βατσουνιές (βουλτιές), σκεπή με καλάμους και στην πιο ελεεινή κατάσταση που δύναται να σκεφθεί κανείς. Έχει μέσα μόνον τρία θρανία και έναν μαυροπίνακα... Οι κατοικίες είναι καλύβες με φράχτη, πάνω-κάτω όπως αυτών των ζώων που τα έχουν στο πλευρό. Οι κάτοικοι ρακένδυτοι, χειρότερα δεν γίνεται και στο απώγειο της αθλιότητας»².

1. Εφημ. «Fitorja» των Αγίων Σαράντα: «Η διαμαρτυρία των τσιφλικίων του Δελβίνου. Φυλλ. 4-1-1974.

2. Kol Koci: «Raporti Syntetik mbl shkollat dhe rrethet grekofone».

Η Εκκλησιαστική Επιτροπή του χωριού Βουλιαράτι με επικεφαλής τον ιερέα παπα-Θανάση, το 1963.

Αβάσταχτο βάρος για τους χωρικούς ήταν οι κρατικοί φόροι. Το κράτος έπαιρνε το 1/10 της παραγωγής. Πλήρωναν φόρο (xelepi) για τα ζώα, φόρο (vergji) για την κατοικία και δέκα μέρες το χρόνο εργασία χωρίς αμοιβή (angagi) για την κατασκευή δημοσίων οδών. Το 1936-1937 οι κάτοικοι της Δρόπολης και του Παγωνίου πλήρωσαν στο ζωγκικό κράτος 14.479 χρυσά φράγκα φόρο για τα ζώα (xelepi), 32.337 χρυσά φράγκα για την κατοικία (vergji), το όλον 61.994 χρυσά φράγκα¹.

Το 1938 οι χωροφύλακες (τζανταρμάδες) αποπειράθηκαν να κατασχέσουν την κοπή των αγελάδων του χωριού Δερβιτσάνης επειδή οι χωρικοί δεν είχαν να πληρώσουν το φόρο (xelepi). Ξεσηκώθηκαν οι γυναίκες του χωριού και επιτέθηκαν κατά των χωροφυλάκων, που τους υποχρέωσαν να παραιτηθούν από την κατάσχεση. Το ζήτημα πήρε χαρακτήρα πολιτικό. Οι αρχές του Ζώγκου, για να αποφύγουν κάθε χειρότερο, αποσιώπησαν το πρόβλημα. Ο αγάς, μian άλλη φορά, άρπαξε δια της βίας το ζευγάρι των βοδιών του γεωργού Γιώργου

1. Kol Koci: Στο ίδιο.

Μάλλiou από την Καλογοραντζή γιατί δεν είχε να πληρώσει το τρίτο¹.

Σ' αυτές τις δύσκολες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες η αγανάκτηση του λαού ήταν έκδηλη κατά του ζωγκικού κατεστημένου. Οι χωρικοί κάνανε το παν για να μην πληρώσουν τους βαρείς φόρους, ξεσηκώνονταν κατά των αγάδων, συγκρούονταν με τους χωροφύλακες. Η διένεξη για την ιδιοκτησίαν του λιβαδιού, μεταξύ των κατοίκων του χωριού Βουλιαρατίου (Πάνω Δρόπολη) και του τσιφλικά Σερβέτ Μπέη του Λιμποχόβου, κατέληξε το Γενάρη του 1932 σε ανοιχτή συμπλοκή με τους βοσκούς του τσιφλικά Ραμί Καραγκιόζι κατά την οποία πυροβολήθηκε και τραυματίστηκε ο κάτοικος του χωριού Κώστας Γκάγκαλης και στη δεύτερη φάση, οι γυναίκες του Βουλιαρατίου συνεπλάκησαν με τους χωροφύλακες που ήρθαν να προστατέψουν τον αγά. Οι γυναίκες επιτέθηκαν και τους αφόπλισαν. Πρώτες στη συμπλοκή η Αμαλία Μπίτση και η Αμαλία Τζούμπα που έπαθε και κάταγμα του βραχίονα. Οι γυναίκες που βρίσκονταν στο λιβάδι με τις αγελάδες τους, έπιασαν το χορό με το τραγούδι:

*Σ' τούτη γη μωρ' Λένη μου,
σ' τούτη γη που την πατούμε
όλοι μέσα θα να μπούμε...*

Ο αγάς απευθύνθηκε στο δικαστήριο. Ήταν επόμενο ότι θα το κέρδιζε. Κρίμα που από τα γύρω χωριά βγήκαν και ψευδομάρτυρες. Για κακή τύχη ποτέ δεν λείπουν οι Πήλιο Γούσηδες. Το δικαστήριο τιμώρησε 150 γυναίκες, που ήταν στη συμπλοκή στο λιβάδι με φυλάκιση, για αντίσταση κατά των αρχών. Όπως και στη Δερβιτσάνη έτσι και στο Βουλιαράτι κι αυτή τη φορά, για να μην πάρει το ζήτημα χαρακτήρα πολιτικό, ο Ζώγκου έδωσε χάρη, γιατί οι «γυναίκες δεν γνώριζαν το νόμο»². Οι Βουλιαρατινοί δεν κέρδισαν το λιβάδι, όμως η εξέγερσή τους ήταν ανοιχτή ανταρσία κατά του ζωγκικού κατεστημένου που αναπτέρωσε το ηθικό για παραπέρα δράση.

1. Εφημ.: «Λαϊκό Βήμα», 3 Ιανουαρίου 1965.

2. Γ. και Χ. Καλυβοπούλου: «Μπουλιαράτι - Δερόπολη», Αθήνα 1975, σελ. 107-111.

Το χρονικό τέτοιων συγκρούσεων και ανταρσιών είναι πλούσιο. Οι χωρικοί του Αλίκου βρίσκονταν σε διαρκή σύγκρουση με τον Ιταλό λόρδο Μιμπέλι. Οι Κακοδικιώτες δεν αναγνωρίζουν την κρατική ιδιοκτησία στα χωράφια τους και δεν παραδίδουν το τρίτο (1927). Οι κάτοικοι της Βόδριστας εξεγείρονται το 1932 και με πέτρες και τσεκούρια επιτίθενται κατά των εκπροσώπων του μπέη και προστατεύουν τα κοινόχρηστα (τα μουσιά) του χωριού¹.

Ένδοξη σελίδα στον αγώνα για τη γη της αγροτιάς του Βούρκου αποτελεί η εξέγερση των κολίγων του χωριού Σωπίκι, κατά των αγάδων του Δελβίνου Τζέλιο Σιαμέτι και Χάσιο Τσίι, οι οποίοι το 1926 ζήτησαν να πάρουν από τους αγρότες το τρίτο των σιτηρών από τα χωράφια που οι ζευγίτες του Σωπίκι είχαν ξεχερσώσει και σπείρει στα κοινόχρηστα (στα μουσιά) του χωριού. Οι χωρικοί αρνήθηκαν. Επενέβη δυναμικά η αστυνομία. Συνέλαβε 12 άτομα από τους πρωτοπόρους. Το χωριό σηκώθηκε. Άντρες, γυναίκες, γέροντες, ζητώντας την απόλυσή τους. Η αστυνομία δεν υποχώρησε. Τότε αρκέστηκε μια απλή έκκληση από μια γυναίκα, από τη Ζώιτσα Κήτου, για να επιτεθεί ο κόσμος με τσεκούρια, κόσες, παλούκια και ό,τι άλλο κατά της κούλας (της κατοικίας) του αγά. Της βάλανε φωτιά. Ο αγάς, ο Τζέλιο Σιαμέτης, μετά βίας γλίτωσε βγαίνοντας από μια πικρή θυροπούλα. Η αστυνομία συνέλαβε 75 άτομα. Το χωριό στάθηκε ατράνταχτο. Πάνω από 500 άτομα πήγαν ενωμένοι και διαμαρτυρήθηκαν στο Δέλβινο και τους Αγ. Σαράντα. Τα κρατικά όργανα για να αποφύγουν πιο δραματικά απρόοπτα απέλυσαν τους συλληφθέντες. Τα μουσιά παρέμειναν, σύμφωνα με την γκαντιμή (παράδοση), στο χωριό².

Την έκταση αυτών των συγκρούσεων και διενέξεων μάς την επιβεβαιώνει και το γεγονός ότι μόνο σ' ένα χρόνο, το 1933, διεξήχθησαν 100 δίκες κατά της αγροτιάς της περιφέρειας του Αργυροκάστρου, που διεκδικούσε τα δίκαιά της³.

Οι εξεγέρσεις και οι συγκρούσεις των κατοίκων της Ελληνικής Μειονότητας κατά των καταπιεστικών μέτρων του καθε-

1. Εφημ. «Λαϊκό Βήμα»: 16-1-1983 και 24-2-1983.

2. Εφημ. «Λαϊκό Βήμα»: «Φλόγες στην Κούλα του αγά». Φύλλο 26, 26-12-1982.

3. Πάνος Τσούκας: «Βάσανα και ξεσηκωμοί», Εφημ. «Λαϊκό Βήμα», Φύλλο 16-1-1983.

στώτος και κατά των αυθαιρεσιών των τσιφλικάδων και μπέηδων στην περίοδο του ζωγκικού καθεστώτος, εμπνέονταν και ήταν συνέχεια των αγωνιστικών παραδόσεων του λαού μας για την προστασία των απαραβίαστων δικαιωμάτων του.

Είναι γνωστό το τραγούδι που απαθανάτισε την αντίσταση των κατοίκων της Λεσινίτσας κατά των μπέηδων του Δελβίνου:

*Οι μπέηδες συνάζονται μέσ' τα ψηλά σαράγια
να πάν' να κατακτήσουνε την Κάτω Λεσινίτσα.
Ο Μήτρο Τσιάβος φώναξε από τον Κακοτόπο
— Πού πας Σελίμι κερατά μέσα στη Λεσινίτσα,
δεν είναι σύκα να τα φας, λεμόνια να τα ζύψεις,
είναι παιδιά λεσιτσινά, λεβέντες παλικάρια
που παίρνουν αίμα καθαρό μέσ' τα ματόφρυδά σου...*

Ένα άλλο μιλάει για την αντίσταση των Σωπικιωτών του Πωγωνίου κατά των Τούρκων κατακτητών:

*Τι να 'ναι αυτές οι τουφεκιές και τούτη η αντάρα
που πλάκωσε τη Σωπική και όλη την Οψάδα;
Ο Νάσιο Βέλιος πολεμάει με πεντακόσιους άντρες
με γιούσμπαση και μπίμπαση, βασιλικό ασκέρι...*

Με χρυσά γράμματα είναι γραμμένη στην ιστορία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας η ατρόμητη και ατράνταχτη απάντηση του ηγέτη προύχοντα της Δρόβιανης Ιωάννη Πράτσικα προς τον Πασά των Ιωαννίνων, Αλή, όταν του ζήτησε να του παραδώσει τσιφλίκι του τη Δρόβιανη:

*Ένα χωριό είν' η Δρόβιανη φοβερέ Αλή Πασά
δεν προσκυνάει, Βεζίρη αφέντη.
Την Δρόβιανη δεν την πουλάω, τσιφλίκι δεν την κάνω...*

Ο Πράτσικας, αυτός ο ήρωας της ελεύθερης ελληνικής ψυχής, θανατώθηκε στα μπουντρούμια του Αλή Πασά. Η Δρόβιανη, όμως, παρέμεινε για πάντα χωριό ελεύθερων και υπερήφανων κατοίκων, πράγμα που συνετέλεσε στην παραπέρα πρόοδό της.

Η ξενιτιά αγιάτρευτη πληγή

Την πλειονότητα των κατοίκων σε κάθε χωριό της Ελληνικής Μειονότητας την αποτελούσε η αγροτιά που ασχολούνταν με την καλλιέργεια της γης και με την κτηνοτροφία. Ένα άλλο μέρος των κατοίκων το αποτελούσαν οι τεχνίτες και οι εργάτες που δούλευαν με μεροκάματο πείνας, όποτε εύρισκαν δουλειά. Πολύ κόσμος τραβούσε η ξενιτιά. Όλοι απέβλεπαν να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο της οικογένειας, να κάνουν κάτι οικονομίες και γυρίζοντας στο χωριό να αγοράσουν ένα κομμάτι χωράφι, να τόχουν αποκούμπι στα γεράματα.

Η ξενιτιά απορροφούσε το πιο δυναμικό κομμάτι του λαού, τη νεολαία. Χιλιάδες κάτοικοι από τη Δρόπολη, το Παγγώνι και τα Ριζά έχουν ξενιτευτεί. Ο Βούρκος αποτελούσε εξαίρεση. Ο κολίγος είχε ανάγκη για πολλά εργατικά χέρια. Εκτός αυτού έπρεπε να εξοικονομήσει το ναύλο (το εισιτήριο του ταξιδιού), πράγμα πολύ δύσκολο αν όχι αδύνατο. Από το 1900 έως το 1944, σε μελέτη που έγινε σε 18 χωριά του Βούρκου, μόνο από πέντε χωριά είχαν ξενιτευτεί 29 άτομα¹.

Η μετανάστευση, για οικονομικούς λόγους, είχε αρχίσει από τα μέσα του περασμένου αιώνα. Ταξίδευαν στη Ρουμανία, Ρωσία, Αίγυπτο, Τριέστη και αλλού. Πολλοί ταξίδευαν στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη. Μόνο από το χωριό Λόγγο (Πάνω Δρόπολη), που αριθμούσε 120 οικογένειες, εργάζονταν το 1900 στην Κωνσταντινούπολη πάνω από 125 άτομα². Μετά το 1905 άρχισε η μετανάστευση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Περίπου 70 τοις εκατό των μεταναστών της Δρόπολης είναι της περιόδου 1920-1938. Σε μια μέρα πήραν το δρόμο της ξενιτιάς δεκάδες άτομα, από το χωριό Δερβιτσάνη. Οι στατιστικές δείχνουν μια τρομερή αιμορραγία. Μέχρι το 1939 βρίσκονταν στην ξενιτιά από το Βουλιαράτι 500 άτομα, από τη Δερβιτσάνη 410, από τη Σωπική 200, από την Καλογοραντζή πάνω από 110, από την Πολύτσανη πάνω από 280. Το 1936 στη Σωτήρα βρίσκονταν μόνο 20 άνδρες, 216 άλλοι βρή-

1. Spiro Shkurti: «Η οικονομική κατάσταση του κολίγου γεωργού στο Βούρκο 1900-1944» - Revista «Studime historike» n21, Viti 1975, σελ. 212.

2. Σύμφωνα με το ιστορικό του κάθε χωριού.

Παραδοσιακό σπίτι στο Βουλιάρατι του Βασίλη Δαλιάνη πριν πυρποληθεί τον Απρίλιο του 1943, ανήμερα του Πάσχα.

σκονταν στα ξένα. Στα χρόνια 1920-1930 ξέσπασε ένα μεγάλο κύμα μετανάστευσης, εκτός από τις ΗΠΑ και προς την Αυστραλία, Αργεντινή, κ.λπ. Ο αναπληρωτής νομάρχης της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Κ. Τάσι ζητεί από τα Τίρανα τον τρόπο πώς να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα. «Αυτές τις μέρες - γράφει - στην Περιφέρειά μας παρατηρείται μια μεγάλη τάση και γίνεται πλατιά προπαγάνδα για μετανάστευση στην Αυστραλία. Για να κατατοπίσουμε τον κόσμο, ζητούμε ακριβείς πληροφορίες για τις συνθήκες της μετανάστευσης και για την πραγματική κατάσταση αυτής της χώρας...»¹.

Οι άνθρωποι επαιρναν το δρόμο της ξενιτιάς γιομάτοι όνειρα. Λίγα, όμως, πραγματοποιούνταν. Πέρα από τους ωκεανούς τις περισσότερες φορές έρχονταν πικρές ειδήσεις. Όπως λέγει μια παροιμία «στη Δρόπολη πίναν περισσότερο φαρμάκια παρά νερό». Τα τραγούδια της ξενιτιάς είναι γεμάτα πόνο:

*Ανάθεμάσε Αμερική,
κακούργα και ρημαδιακή
που μας πήρες τα παιδιά μας
και ρημάζουν τα χωριά μας
που μας πήρες τους λεβέντες,
να δουλεύουν στους αφέντες.*

1. AQSH: Fondi 494. Dosja 912, Viti 1924, fage 1.

Η μάνα δεν θέλει ν' αποχωριστεί από το γιο της. Χαράματα σηκώνεται να ετοιμάσει το ταξίδι του. Όμως με πόνο και άγχος απευθύνεται στο φούρνο:

*Άργησε φούρνε να καείς και συ ψωμί να γίνεις
για να περάσει ο κυρατζής κι ο γιος μου ν' απομείνει.*

Οι μετανάστες των χωριών της Μειονότητας, όπως όλοι οι Ηπειρώτες, προπολεμικά, δεν έπαιρναν τις οικογένειές τους στην ξενιτιά. Τη μετανάστευση τη θεωρούσαν προσωρινή. Ξαναγύριζαν στην οικογένεια και μαζί με το γυρισμό μετέφερναν και πολιτισμό, γίνονταν προπαγανδιστές της προόδου. Από αυτή την πλευρά η ξενιτιά είχε και τη θετική της συμβολή.

Μετά την κατάρρευση του δικτατορικού καθεστώτος στην Αλβανία (1990-1991) η μετανάστευση των κατοίκων της Ελληνικής Μειονότητας πήρε χαρακτήρα επιδημίας. Χιλιάδες νέοι στην αρχή και οικογένειες στη συνέχεια, κυρίως για λόγους οικονομικούς, εγκατέλειψαν τα χωριά και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα. Τώρα στα περισσότερα χωριά, για να μην πούμε σε όλα, βρίσκεις μόνο γερόντους. Και δεν μπορούμε να προβλέψουμε τι μας ετοιμάζει το μέλλον.

Η Παιδαγωγική Ακαδημία Αργυροκάστρου, κατάρτισε εκατοντάδες δασκάλους. Αυτοί κράτησαν άσβεστη τη φλόγα της μάθησης της μητρικής γλώσσας στα σχολεία της Μειονότητας. Στη μέση όρθιος ο καθηγητής Μενέλαος Πόλιος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο Αγώνας του λαού της Εθνικής
Ελληνικής Μειονότητας
στην περίοδο της ιταλικής κατοχής
(Απρίλιος 1939 - Σεπτέμβριος 1943)

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Στα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1930, στο διεθνή ορίζοντα πύκνωναν τα νέφη του πολέμου. Η χιτλερική Γερμανία και η φασιστική Ιταλία ετοιμάζονταν πυρετωδώς για πόλεμο. Μετά τη βίαια προσάρτηση το 1938 της Αυστρίας από τον Χίτλερ και την κατάληψη το Μάρτιο του 1939 της Τσεχοσλοβακίας, τον Απρίλιο του 1939 ήρθε η σειρά της κατάληψης της Αλβανίας. Τις πρωινές ώρες της 7ης Απριλίου 1939, 35.000-40.000 ιταλικά στρατεύματα (πεζικό, ναυτικό και αεροπορία) αποβιβάστηκαν στα λιμάνια του Δυρραχίου, Αυλώνας, Αγ. Σαράντα και Σενγκίνι. Ο βασιλιάς Ζώγκου με τους έμπιστους παλατιανούς του έφυγαν στο εξωτερικό χωρίς να προβάλλουν καμιά αντίσταση. Μόνο μικρές ομάδες πατριωτών, ιδιαίτερα στο Δυρράχιο, με δική τους πρωτοβουλία, πρόταξαν τα όπλα. Σ' αυτή την άνιση αντίσταση πέσανε, πολεμώντας ηρωικά, ο λοχίας Μούγιο Ουλκινάκου και μερικοί άλλοι πατριώτες. Αυτοί σημείωσαν την αρχή του Αντιφασιστικού Εθνικο-απελευθερωτικού Αγώνα του αλβανικού λαού, που με το πέρασμα του χρόνου πήρε τις διαστάσεις παλλαϊκής εξέγερσης.

Η Αλβανία βρέθηκε κάτω από το ζυγό της φασιστικής Ιταλίας. Ήταν το πρώτο βήμα για την πραγματοποίηση των απώτερων σκοπών αυτής, για κυριαρχία σε ολόκληρη τη Βαλκανική. Ο Μουσολίνι και η φασιστική ιεραρχία ονειρεύονταν να επανιδρύσουν την παλαιά Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Πήραν μια σειρά μέτρα μετατρέποντας την Αλβανία σε προγεφύρωμα και επιθετική βάση εξόρμησης κατά των γειτονικών χωρών. Άρχισαν την κατασκευή στρατώνων, δρόμων, αεροδρομίων. Οι δυνάμεις κατοχής το φθινόπωρο του 1940 πέρασαν τις 100 χιλιάδες¹. Ο σκοπός τους ήταν ολοφάνερος. Να χτυπήσουν την Ελλάδα.

1. Historia e Shqiperise, Vell. III, fage 486 και 493, Tirane 1984.

Στις 28 Οκτωβρίου 1940 η Ιταλία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Ελλάδας. Ο ελληνικός λαός σηκώθηκε σύσσωμος στο πόδι για να υπερασπίσει την ελευθερία και την ανεξαρτησία του. Είναι πασίγνωστο πως από τις πρώτες πρωινές ώρες χιλιάδες έφεδροι και στρατιώτες κατευθύνθηκαν μαζικά στα κέντρα στράτευσης σχηματίζοντας τεράστιες ουρές. Μέσα σε λίγη ώρα οι δρόμοι της Αθήνας και των άλλων πόλεων πλημμύρισαν από τον κόσμο με ογκώδεις διαδηλώσεις. Παντού αντήχησε το ιστορικό ΟΧΙ!

Στην επίθεση κατά της Ελλάδας, σε μέτωπο που εκτεινόταν από το Γράμμο ως τα παράλια του Ιονίου πελάγους, οι Ιταλοί φασίστες έριξαν δύναμη περίπου 100.000 ανδρών. Αυτές τις εχθρικές δυνάμεις, τις αντιμετώπισαν σ' ένα μέτωπο 200 περίπου χιλιομέτρων τμήματα του ελληνικού στρατού που έφταναν περίπου τις 35.000. Τις πρώτες μέρες των επιχειρήσεων οι Ιταλοί σημείωναν ορισμένες επιτυχίες. Στη συνέχεια, όμως, ο λεγόμενος «κεραυνοβόλος» πόλεμος του Μουσολίνι απέτυχε παταγωδώς χάρη στον πατριωτισμό και το αθάνατο πνεύμα ηρωισμού και αυτοθυσίας του ελληνικού στρατού. Από τις 4 Νοεμβρίου ανακόπηκε η «προέλαση» των Ιταλών. Από τις 14 Νοεμβρίου έως τις 28 Δεκεμβρίου οι ελληνικές δυνάμεις ανέλαβαν επιθετικές ενέργειες σ' όλο το Μέτωπο, εκδίωξαν τον εχθρό απ' όλα τα σημεία του ελληνικού εδάφους και προχωρώντας μέσα στην Αλβανία έφτασαν στη γραμμή Πόγραδετς - Κάμια - Γκόρα - Τεπελένι - Λογορά. Όλες οι προσπάθειες των ιταλικών στρατευμάτων, και με την παρουσία του ίδιου του Μουσολίνι στο Μέτωπο, απέτυχαν. Οι αθάνατοι ήρωες της πατρίδας μας Ελλάδας πέρασαν με χρυσά γράμματα στην Ιστορία το απαράμιλλο «Αλβανικό Έπος». Ο Μουσολίνι ζήτησε τη βοήθεια του Χίτλερ, ο οποίος στις 6 Απριλίου κήρυξε τον πόλεμο κατά της Ελλάδας. Οι χιτλερικές δυνάμεις επιτέθηκαν στη γραμμή των ελληνοβουλγαρικών συνόρων. Όπως στο αλβανικό μέτωπο, έτσι και εδώ, ο ελληνικός στρατός έγραψε μια νέα εποποιία. Πολέμησε γενναία εναντίον πολλαπλασίων και πάνοπλων γερμανικών δυνάμεων, προξενώντας σοβαρές απώλειες στον εχθρό. Ο άνισος αγώνας σε δύο μέτωπα υποχρέωσε τη Στρατιά Ηπείρου να αποσυρθεί από το αλβανικό μέτω-

Θανάσης Ζήκος. Ο πρωτομάρτυρας της Ελληνικής Μειονότητας στον Απελευθερωτικό Αγώνα της Αλβανίας.

πο, υπογράφοντας χωριστή συνθηκολόγηση με τη γερμανική διοίκηση. Στις 27 Απριλίου οι Γερμανοί μπήκαν στην Αθήνα. Ο αγώνας, όμως, συνεχίζεται στην Πελοπόννησο και τελευταία στην ηρωική Κρήτη η οποία καταλαμβάνεται τελειωτικά από τους Γερμανούς στις 31 Μαΐου 1941. Έτσι ολόκληρη η Ελλάδα βρίσκεται στην κατοχή των επιδρομέων.

Στις παραμονές του Ελληνοϊταλικού Πολέμου οι κάτοικοι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας ανησύχησαν τα μέγιστα βλέποντας τις συγκεντρώσεις, τις κινήσεις και τη μεταφορά ιταλικών στρατευμάτων και πολεμοφοδίων στις περιοχές τους, κοντά στα αλβανοελληνικά σύνορα. Εκτελώντας το πατριωτικό τους καθήκον, αψηφώντας κάθε κίνδυνο, μεταβίβαζαν στις ελληνικές αρχές, πέρα των συνόρων, κάθε πληροφορία που νόμιζαν ότι συμβάλλει στην αντιμετώπιση της σύρραξης. Από τη δική τους πλευρά οι Ιταλοί, για να αποδυναμώσουν κάθε δραστηριότητα των πατριωτών της Μειονότητας και για να τρομοκρατήσουν τον κόσμο, στα πρόθυρα της έναρξης της επίθεσης, προέβησαν σε συλλήψεις και εκτοπίσεις προσωπικότητων της για να αποκεφαλίσουν κάθε αντιιταλική ενέργεια μεταξύ των οποίων το γιατρό Αλέξανδρο Καλυβόπουλο από το Βουλιαράτι, το δικηγόρο Γιάννη Διαμάντη από τη Δερβιτσάνη, το γιατρό Γρηγόριο Κιτσάτη από την Πολύτσανη, τον τραπεζίτη Βασίλη Σαχίγη από τη Δουβιάνη, το Γεώργιο Μπολάνο από τη Χειμάρρα, το γιατρό Σπύρο Λήτο από τη Λεσινίτσα, τον έμπορο Γρηγόρη Λίτση από το Γεργουτσάτι κι άλλους πολλούς.

Η συμβολή του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στις δύσκολες στιγμές της μητέρας Ελλάδας για την αντιμετώπιση και απόκρουση της ιταλικής εισβολής στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων. Εκατοντάδες εθελοντές Βορειοηπειρώτες, που ζούσαν και εργάζονταν στην Ελλάδα, εντάχθηκαν στις δυνάμεις του Ελληνικού Στρατού και πολέμησαν στο Μέτωπο.

Όταν ο Ελληνικός Στρατός, νικώντας τους Ιταλούς, μπήκε στα χωριά της Μειονότητας, βρήκε θερμή υποδοχή και ολόπλευρη συμπαράσταση των κατοίκων. Η χαρά ήταν μεγάλη. Κάθε οικογένεια ήθελε να κεράσει κάτι τους απελευθερωτές. Πολλοί ανέλαβαν προθύμως να εξυπηρετήσουν το στρατό όπου αυτός χρειαζόταν βοήθεια. Η Εθνική Ελληνική Μειονότη-

τα σ' όλη τη διάρκεια του πολέμου αποτέλεσε την πιο ασφαλή ζώνη των μετόπισθεν της Ελληνικής Στρατιάς.

Ο αλβανικός λαός, καταδικάζοντας τη φασιστική κυβέρνηση των κουίσιγκ των Τιράνων, στάθηκε στο πλευρό του ελληνικού λαού πολεμώντας τους επιδρομείς. Στα Τίρανα, στην Κορυτσά, στο Αργυροκάστρο, στη Σκόδρα κυκλοφόρησαν φυλλάδια που τόνιζαν ότι ο αλβανικός λαός βρίσκεται στο πλευρό του ελληνικού λαού. Στους τοίχους γράφονταν συνθήματα, όπως: «Κάτω ο ιταλικός φασισμός», «Ζήτω ο αδελφός ελληνικός λαός που πολεμάει για τη λευτεριά», κ.λπ. Δύο αλβανικά τάγματα, το «Τομόρι» και το «Ταραμπόσι», που είχαν σταλεί στο ελληνοϊταλικό μέτωπο, στασίασαν και λιποτάκτησαν. «Οι σπείρες και τα αλβανικά σώματα που ήταν ενταγμένοι στις μεραρχίες μας», γράφει ο Μπαντόλιο «μας πρόδωσαν διεξάγοντας σαμποτάζ ή πέρασαν στους Έλληνες»¹.

Ο αλβανικός πληθυσμός των περιοχών της Νότιας Αλβανίας, μουσουλμάνοι και ορθόδοξοι, βοήθησαν με κάθε τρόπο την προέλαση του Ελληνικού Στρατού. Οδηγοί των ανιχνευτικών ομάδων, τους έδειχναν τα μονοπάτια, συνέλεγαν πληροφορίες για τις κινήσεις και τις θέσεις του εχθρού και μοίραζαν ακόμα κι αυτή τη φτωχή μπουμπούτα τους με τις προκεχωρημένες μονάδες έως ότου ερχόταν ο εφοδιασμός. Μάρτυρες, για όλα αυτά, είναι τα παλιάρια της Ελλάδας, οι ήρωες του Αλβανικού Έπους, φαντάροι και αξιωματικοί, που έζησαν τα γεγονότα στα βουνά του Κουρβελεσίου, της Τρεμπεσίνας, στα Τρία Αυγά και παντού.

Αναρχία και βιαιοπραγίες

Μετά την υποχώρηση της Στρατιάς της Ηπείρου του Ελληνικού Στρατού από την περιφέρεια Αργυροκάστρου, λόγω της πισώπλατης επίθεσης του γερμανικού ναζιστικού στρατού στα ελληνικά σύνορα, ξανάρθαν και στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας τα όργανα της ιταλικής κατοχής. Αυτό σή-

1. Pietro Badoglio: «L' Italia nelle sekundu guero mondiale» Milano 1946, pag. 54.

μαινε την έναρξη μιας νέας πιο σκληρής περιόδου καταπιέσεων και καταδιώξεων. Πολλοί πατριώτες, για ν' αποφύγουν τις συλλήψεις και τις καταδιώξεις, έφευγαν από τα χωριά τους και μαζί με τον υποχωρούντα Ελληνικό Στρατό πέρασαν στην Ελλάδα.

Δεν πέρασε πολύς χρόνος και οι πατριώτες αντιφασίστες των δύο χωρών έριξαν τα πρώτα συνθήματα για οργανωμένη Αντίσταση. Διαισθανόμενοι τη δυνατότητα οργάνωσης Απελευθερωτικού Κινήματος και στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, άρχισαν οι Ιταλοί να χρησιμοποιούν διάφορα προληπτικά μέσα υπονόμευσης οποιασδήποτε ενέργειας. Το σχυρό όπλο, όπως πάντα, ήταν η υποκίνηση της εχθρότητας μεταξύ των Ελλήνων της Μειονότητας και των Αλβανών, μεταξύ ορθοδόξων και μουσουλμάνων. Προσπάθησαν να σπάσουν τον πιο ζωτικό σύνδεσμο φιλίας και αλληλοεκτίμησης, που στην περιφέρεια Αργυροκάστρου, συνέδεε στενά τον απλό κόσμο, την αγροτιά και τους προοδευτικούς διανοούμενους των δύο θρησκευτικών κοινοτήτων: ορθοδόξων και μουσουλμάνων. Διαβολικός σκοπός τους ήταν να χτυπήσουν και να παραλύσουν τις πιο ευγενικές και παραδοσιακές αρετές, που χαρακτήριζαν τις σχέσεις αυτές που υφίσταντο ακόμη από τα χρόνια της τουρκοκρατίας: τη φιλία, την αδελφοσύνη, τη συνεργασία, το σεβασμό, γιατί όλα αυτά υπήρχαν έντονα στην καθημερινή ζωή, στα ήθη και έθιμα, στα τραγούδια και τους χορούς.

Αυτήν την ειρηνική και αδελφική συμβίωση, που συνέτεινε σημαντικά στη μετέπειτα ανάπτυξη του Κινήματος Αντίστασης του λαού της Ελληνικής Μειονότητας, προσπάθησαν να σπάσουν οι καταχτητές και οι ντόπιοι συνεργάτες τους. Άρχισαν να στέλνουν στα χωριά της Δρόπολης, Πωγωνίου, Ριζών κ.λπ., συμμορίες ληστών για αρπαγές και τρομοκρατία προκαλώντας την ανασφάλεια των κατοίκων. Εμπνευστής και οργανωτής αυτών των εγκληματιών ήταν ο εγκάθετος των Ιταλών, περιφερειάρχης του Αργυροκάστρου Tahir Kolgjini και τα «παλικάρια» του Idriz Jazo, Hasan Haferi, Merkez Alia και άλλοι όμοιοί τους, που πολύ γρήγορα έγιναν ηγέτες του Μπαλ Κομπετάρ.

Το Καλοκαίρι του 1942 οι συμμορίες αυτές διεύρυναν την εγκληματική τους δραστηριότητα. Έγιναν ο φόβος και ο τρόμος των χωρικών. Άρπαζαν τα υπάρχοντά τους, εκβίαζαν και σκότωναν ανυπεράσπιστους ανθρώπους. Τον Αύγουστο μάλιστα του 1942 μια απ' αυτές τις συμμορίες, με αρχηγό τον περιβόητο Μερκέζ Αλί, υπολοχαγό της φασιστικής χωροφυλακής, λεηλάτησε το χωριό Χλωμό της επαρχίας Πωγωνίου. Με αιφνιδιασμό κύκλωσε το χωριό και έπιασε όμηρους τους άντρες που βρίσκονταν στο καφενείο. Ζήτησε 60 χρυσά ναπολεόνια, διαφορετικά θα τους έκαιγε τα σπίτια. Αφού δεν μπόρεσαν να ικανοποιήσουν την απληστία τους, γιατί το ποσό ήταν τεράστιο για τους φτωχούς κατοίκους, άρχισαν το πλατσικολόγι. Πήραν ό,τι βρήκαν: ωρολόγια, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, βραχιόλια και ό,τι άλλο αντίκριζε το αιμοβόρο μάτι τους. Η ίδια συμμορία έκλεψε στη Σωπική του Πωγωνίου περίπου 200 αιγοπρόβατα και στην Πολύτσανη άλλα 400. Τέτοιες ληστείες έγιναν και σε χωριά της Δρόπολης. Η άρνηση να δώσουν λύτρα στοίχισε τη ζωή του Κίτσου Παππά στα Σωφράτικα και του Φίλιππα Μπότση στη Φρασανή. Μέρα με την ημέρα μεγάλωναν οι εν ψυχρώ εκτελέσεις.

Η κατάσταση ήταν αφόρητη. Μοναδική λύση η αυτοάμυνα. Σε κάθε χωριό σχηματίστηκαν ένοπλες ομάδες που χτυπήθηκαν άγρια με τους ληστοσυμμορίτες. Μια απ' αυτές τις μάχες έμεινε ιστορική όταν αυτά τα καθάρματα προσπάθησαν να αρπάξουν τα γιδοπρόβατα από τα χωριά Σωφράτικα, Δουβιάνη, Τεριαχάτες, Βάνιστα. Οι οπλισμένοι χωρικοί τους κυνήγησαν με τα όπλα. Το ίδιο έκαναν και οι Δροβιανίτες.

Για την αντιμετώπιση και εξουδετέρωση αυτής της κατάστασης η Επιτροπή του FNCL (EAM) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου απευθύνεται στο λαό, με προκήρυξη και ζητά να δράσει ενωμένος κατά των κατακτητών και των ντόπιων συνεργατών τους. «Ο φασισμός» τόνιζε η προκήρυξη «αφού μας άρπαξε την ελευθερία... κάνει ό,τι μπορεί με έμμεσο τρόπο και με πράκτορες να καλλιεργήσει την εχθρότητα μεταξύ χριστιανών και μουσουλμάνων, Αλβανών και Ελλήνων... Μια φορά υποστηρίζει τους μουσουλμάνους εναντίον των χριστιανών, την άλλη τους χριστιανούς εναντίον των μουσουλμάνων...

Αδέλφια μουσουλμάνοι και χριστιανοί, αγκαλιαστείτε ο ένας με τον άλλο και συναδελφωθείτε. Όσο περισσότερο θα είστε ενωμένοι, τόσο περισσότερο θα νιώθετε προστατευμένοι και δυνατοί. Έτσι θα ξημερώσει και η μέρα της ελευθερίας... Όταν ο Έλληνας και ο Αλβανός θα πολεμήσουν πλάι πλάι κατά του φασισμού, όλα τα ζητήματα μεταξύ μας θα λυθούν με τον καλύτερο τρόπο. Ούτε ο καλός ελληνικός λαός, ούτε ο καλός αλβανικός λαός θέλουν τη σκλαβιά ο ένας του άλλου. Αυτοί που έχουν στραμμένα τα μάτια τους στα εδάφη μας θα εξαφανιστούν μαζί με το φασισμό τους».¹

Η ίδρυση Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα

Η κατάκτηση της Βαλκανικής από τους Γερμανοϊταλούς δεν σήμαινε και την αδιαμαρτύρητη υποταγή των λαών της. Απεναντίας οι αντιφασίστες αγωνιστές και οι δημοκράτες πατριώτες, ευθύς εξαρχής, ύψωσαν τη σημαία της αντίστασης και κάλεσαν το λαό να ενταχθεί στον Αγώνα κατά του φασισμού.

Το πολεμικό προσκλητήριο το έδωσαν δύο φλογεροί Έλληνες πατριώτες στην Αθήνα, ο Μανώλης Γλέζος και ο Απόστολος Σάντας.

Τη νύχτα της 30 προς 31 Μαΐου 1941 ανέβηκαν στην Ακρόπολη, κατέβασαν και ξέσκισαν τη χιτλερική σημαία και ανάρτησαν ξανά την ελληνική. Η ηρωική αυτή πράξη ξεπέρασε τα όρια της Ελλάδας και έγινε προσκλητήριο για λαϊκή εξέγερση στο χώρο της Βαλκανικής και πιο πέρα. Σ' αυτή την πρόσκληση της ιστορίας δεν υστέρησε και ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Εντάχθηκε, ανεπιφύλακτα, στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα. Η απόφαση αυτή ήταν η πιο σωστή, η πιο αντικειμενική και συμφέρουσα πολιτική πράξη, αμοιβή της οποίας θα ήταν η κατοχύρωση των εθνικών και δημοκρατικών

1. AQP: Fondi 17, Dosjia 44, Viti 1942, fleta 3. Σημείωση: AQP είναι τα αρχικά γράμματα: Κεντρικό Αρχείο του Κόμματος (του Κομμουνιστικού). Μετά την ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος το Αρχείο αυτό το έχει παραλάβει το Κεντρικό Αρχείο του Κράτους AQSH). Στο εξής θα αναφέρουμε μόνο τα αρχικά: AQP.

δικαιωμάτων του λαού της Ελληνικής Μειονότητας και μαζί μ' αυτά και η πραγματοποίηση των κοινωνικών διεκδικήσεων, όπως η αγροτική μεταρρύθμιση, η εργατική απασχόληση, τα εργατικά δικαιώματα, οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις κ.λπ. Εξαιρετική επίδραση στην επιλογή αυτού του δρόμου είχε και ο αποφασιστικός και ελπιδοφόρος αγώνας των μεγάλων συμμαχικών δυνάμεων της Αγγλίας και ΗΠΑ, καθώς και ο απaráμιλλος Πατριωτικός Πόλεμος των λαών της Σοβιετικής Ένωσης.

Για την πραγματοποίηση των παραπάνω μπήκε ευθύς εξαρχής το ζήτημα της οργάνωσης και καθοδήγησης του αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα. Γύρω στο τέλος του 1942, ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες του 1943, για την οργάνωση του κινήματος στη Μειονότητα άρχισαν να ενδιαφέρονται, από αλβανικής πλευράς, η Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος της Περιφέρειας Αργυροκάστρου¹, το Συμβούλιο του FNCL (ΕΑΜ) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου², και αργότερα και η οργάνωση του Ball Kombetar (Μπαλ Κομπετάρ)³. Από την ελληνική πλευρά, τον Αύγουστο του 1942, ενδιαφέρεται για την Ελληνική Μειονότητα και το Ηπειρωτικό Γραφείο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας και η Πανεπειρωτική Επιτροπή του ΕΑΜ⁴, καθώς και η οργάνωση του ΕΔΕΣ⁵ μέσω της Επιτροπής Εθνικού Αγώνα Ιωαννίνων.

1. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Αλβανίας ιδρύθηκε στα Τίρανα στις 8 Νοεμβρίου 1944 και πρωτοστάτησε στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα.
2. Το FNCL - (ΕΑΜ Αλβανίας) ιδρύθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 1942 στην Πέζα των Τιράνων με τη συμμετοχή του ΚΚΑ, των αντιφασιστικών οργανώσεων της νεολαίας και γυναικών και προσωπικοτήτων πατριωτών ανένταχτων σε κόμμα.
3. Ball Kombetar - Εθνικό Μέτωπο. Πολιτική αντιδραστική οργάνωση. Σχηματίστηκε το Νοέμβριο του 1942 ως αντιπαράθεση κατά του FNCL. Μετά την κατάκτηση της Αλβανίας από τους ναζί, το Φθινόπωρο του 1943, το Ball Kombetar πέταξε τη μάσκα και τέθηκε ανοιχτά στο πλευρό τους, μαζί με τους Γερμανούς κατακτητές διεξήγαγε ανοιχτό πόλεμο κατά του Κινήματος Αντίστασης του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας).
4. ΕΑΜ: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο. Ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 με τη συμμετοχή των συνεργαζομένων κομμάτων: Κομμουνιστικό, Αγροτικό, Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας και Σοσιαλιστικό. Σκοπός η απελευθέρωση της Ελλάδας από το φασιστικό ζυγό και η ανεξαρτησία της χώρας.
5. ΕΔΕΣ: Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος. Ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1941 με αρχηγό το στρατηγό Ναπολέον Ζέρβα. Στη Λάκκα του Σουλίου βρισκόταν η έδρα διοίκησης του ΕΔΕΣ. Η στρατιωτική δράση του ΕΔΕΣ άρχισε το Μάρτιο του 1943, με την ίδρυση του Επιτελείου Ηπείρου.

Παναγιώτης Πάνου.
Αγωνιστική μορφή και πρώτος διοικητής
του Ιου τάγματος «Θανάσης Ζήκος»

Στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας δεν υπήρχε κανένα συγκεκριμένο πανμειονωτικό κέντρο, που θα συντόνιζε και θα καθοδηγούσε τη δράση μιας ενιαίας οργάνωσης. Υπήρχαν, όμως, δραστήρια στελέχη (Πωγώνι, Δρόπολη, Ριζά και Βούρκο), που ήρθαν σ' επαφή με τις προαναφερόμενες οργανώσεις για να ενημερωθούν πώς αντιμετωπίζει η κάθε μια το πρόβλημα της Μειονότητας στην Αλβανία και να γίνει η σωστή επιλογή. Ένας τέτοιος χειρισμός ήταν απαραίτητος, γιατί τα προβλήματα των μειονοτήτων είναι λεπτά, ζητούν σοβαρή αντιμετώπιση, σωστό προσανατολισμό και επιδέξιο χειρισμό για να μην καταστούν πεδίο διενέξεων αντιμαχόμενων παρατάξεων και ξένων επιδιώξεων.

Στις επαφές που έγιναν με αντιπροσώπους του ΚΚΑ και του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου τονιζόταν ότι ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, εντασσόμενος στις τάξεις του FNCL, και πολεμώντας στο πλευρό του Αλβανικού λαού, θα εξασφάλιζε, μετά τη νίκη, όλα τα εθνικά, δημοκρατικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Την ίδια θέση συνιστούσε και η ηγεσία του ΚΚΕ και του ΕΑΜ. Μαζί με την εξασφάλιση των ως άνω δικαιωμάτων, η Ελληνική Μειονότητα καθίστατο και γέφυρα σύνδεσης, φιλίας και συνεργασίας, μεταξύ των δύο κινημάτων, ΕΑΜ και FNCL. Αλλά και η φιλία μεταξύ των δύο λαών θα θεμελιωνόταν ακόμα βαθύτερα.

Σχετικά με το θέμα αυτό, ο Νίκος Γ. Ζιάγκος γράφει: «Στις 6.8.43 τριμελής αντιπροσωπεία της οργάνωσης (ΜΑΒΗ) αποτελούμενη από τους Γιώργο Ζωγράφο, Φ. Γκρέκα και Δαμ. Ζούπα, πήραν το δρόμο για τα Τζουμέρκα, για το Κοινό Αρχηγείο ανταρτών. Θα ρωτούσαν τους αντάρτες να τους πουν τι σκέφτονται εκείνοι για το ζήτημα της Β. Ηπείρου. Στα Άγναντα βρήκαν τον Άρη Βελουχιώτη και τον Ζέρβα. Κουβέντιασαν. Ο Γιώργος Ζωγράφος μου είπε τι ακριβώς είπαν ο Άρης και ο Ζέρβας. Κατά τη σύμφωνη γνώμη των συμμάχων, είπε ο Άρης, οι μειονότητες πρέπει να πολεμήσουν τον κατακτητή μαζί με τους αντάρτες της χώρας που βρίσκονται. Η δική σας μειονότητα να πολεμήσει με τους παρτιζάνους μαζί, γιατί μόνο αυτοί είναι που πολεμούν τον κατακτητή. Όλοι οι Έλληνες βορειοηπειρώτες, είπε ο Ζέρβας, να ενταχθείτε στις εθνιστικές οργανώσεις»¹.

Ο Μιχάλης Ι. Μυριδάκης, ιστορικός του Ζέρβα, στο βιβλίο του «Αγώνες της φυλής...», γράφει: «Πολύς κόσμος είχε έλθει εις τον Στρατηγόν από τη Β. Ήπειρον δια το Βορ/κόν ζήτημα, ζήτημα πολύ λεπτό που χρειάζεται επιδέξιο χειρισμό. Ο Στρατηγός έριξε τη γνώμη να δημιουργήσει εκεί πυρήνας εις την μειονότητα και εν καιρώ να εκδηλωθούν, συμβάλλοντες ούτω

1. Νίκου Γ. Ζιάγκου: «Αγγλικός ιμπεριαλισμός και εθνική αντίσταση 1940-45». Τόμος Β', σελ. 31, Αθήνα 1978. Τα ίδια είπε και σε εμένα (ΜΔ) ο Γ. Ζωγράφος σε συνάντηση που είχα μαζί του στα Σπάτα της Αττικής τον Απρίλιο του 1996.

εις τον απελευθερωτικόν αγώνα»¹.

Σε μια συνάντηση που είχε το Καλοκαίρι του 1942 το στέλεχος της Μειονότητας Γιώργος Κώτσιας με το Μητροπολίτη Ιωαννίνων Σπυρίδωνα Βλάχο, όπου τον πληροφόρησε λεπτομερώς για την επικρατούσα κατάσταση στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα και ότι εάν η Μειονότητα ενταχθεί στις εθνικιστικές οργανώσεις κινδυνεύει να συντριβεί σαν στη μυλόπετρα από την αντιπαράθεση μεταξύ του Αλβανικού FNCL από τη μια πλευρά και του Μπαλ Κομπάρ από την άλλη, απάντησε: «Κάνετε παιδί μου ό,τι σας φωτίσει ο Θεός. Βαστάξτε όμως ζωντανό τον Ελληνισμό»².

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες διαμορφώθηκαν δύο πολιτικές παρατάξεις στους κόλπους της Μειονότητας. Η πρώτη, που ασπάστηκε τη γραμμή της ένταξης του Κινήματος Αντίστασης στα πλαίσια του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Αλβανίας, γραμμή που ενθαρρυνόταν από το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και η δεύτερη, που υιοθέτησε τη γραμμή της οργάνωσης Εθνικιστικού Κινήματος, που ενθαρρυνόταν από το Ζέρβα.

Εν τω μεταξύ, η κατάσταση εξελισσόταν και κάθε μέρα, έπαιρνε συγκεκριμένη μορφή. Την Άνοιξη και το Καλοκαίρι του 1943, με το ενδιαφέρον του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και με την ενεργό συμμετοχή των στελεχών της Μειονότητας, που πρόσκεινταν στο FNCL και το ΕΑΜ, σχεδόν σε όλα τα χωριά της Μειονότητας είχε διαλυθεί η κρατική εξουσία που λειτουργούσε με το θεσμό της δημογεροντίας και είχε αντικατασταθεί με τη νέα λαϊκή εξουσία των Εθνικοαπελευθερωτικών Επιτροπών. Τα μέλη αυτών ήταν εκλεγμένα με την ψήφο του λαού και από τις δύο πολιτικές παρατάξεις. Το συμφέρον της αυτοδιοίκησης του κάθε χωριού και της αυτοάμυνας από τις ληστοσυμμορίες, βρισκόταν πάνω από κάθε άλλη πολιτική ή κομματική τοποθέτηση. Εκτός αυτού, τόσο το Αλβανικό FNCL όσο και το Ελληνικό ΕΑΜ ακολουθούσαν την πολιτική γραμμή της ένωσης όλων των δυνάμεων, ανεξαρ-

1. Μιχάλης Ι. Μυριδάκης: «Αγώνες της Φυλής - Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941 - 1944». Τόμος Α', σελ. 319, Αθήνα 1976.

2. Συνέντευξη με τον αγωνιστή Γιώργο Κώτσια, Τίρανα 1996.

τήτως πολιτικής τοποθέτησης. Το αλβανικό FNCL είχε ρίξει εξαρχής το σύνθημα: «Te bashkohemi ne luften kunder fashizmit pa dallim feje, krahine dhe ideje». Δηλαδή: «Να ενωθούμε στον αγώνα κατά του φασισμού, χωρίς θρησκευτική, επαρχιακή και ιδεολογική διάκριση».

Η γραμμή της ένταξης της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στο FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) κέρδιζε καθημερινά έδαφος ως η πιο κατάλληλη λύση για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Το αλβανικό παρτιζάνικο κίνημα αναπτυσσόταν δυναμικά και τάχιστα. Σ' αυτή την περίοδο, μεταξύ των δύο πολιτικών παρατάξεων στη Μειονότητα, δεν είχε γίνει ακόμα στο λαό ευδιάκριτη η διαχωριστική γραμμή. Μειονοτικά στελέχη που πρόσκεινταν στο ΕΔΕΣ του Ζέρβα παίρνουν μέρος όχι μόνο στις Εθνικοαπελευθερωτικές Επιτροπές των χωριών αλλά και σ' αυτές των επαρχιών (krahinore). Για την κατάσταση οι Δ. Γκουβέλης - Γ. Παππιάς γράφουν: «Ως τη στιγμή εκείνη οι περιοχές Ριζών και Βούρκου, λόγω αγνοίας των, όσον αφορά τις προθέσεις και επιδιώξεις του αλβανικού ΕΑΜ συμμετείχαν με εκπροσώπους τους στην Περιφερειακή Επιτροπή, που είχε έδρα το χωριό Άγιος Παντελεήμων στην περιοχή του Βούρκου». Και παρακάτω συμπληρώνουν: «Να πάψει η μέχρι τότε αλλοπρόσβαλη ταχτική, γιατί οι μέχρι τότε οδηγίες μας έλεγαν, άλλοτε να συνεργαζόμαστε με τους Αλβανούς, άλλοτε να μένουμε τελείως ουδέτεροι και άλλοτε να κάνουμε επαμφοτερίζουσα πολιτική»¹.

Για την «επαμφοτερίζουσα» πολιτική μιλάει και σε γράμμα που έστειλε ο Βασίλης Σαχίνης, ηγετικό στέλεχος της παράταξης του ΕΔΕΣ στη Δρόπολη, στο Ζέρβα τον Ιούνιο του 1943. Μεταξύ άλλων έγραφε: «Εάν, λοιπόν, δεν λυθεί το λεπτόν πολιτικόν ζήτημα, τότε ή πρέπει οι ελληνικοί υπό Αλβανίαν πληθυσμοί να τεθούν υπό την οργάνωσιν αλβανικών ομάδων -οπότε ασφαλώς οι Ιταλοί θα τους κτυπήσουν ως μέλη ήσσονος αντιστάσεως- ή να συνεχίσουν την μέχρι τούδε στάσιν των, της απολύτου ουδετερότητας, οργανωμένοι παθητικώς δια την

1. Δ. Γκουβέλη - Γ. Παππιάς: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου», σελ. 30 και 71. Έκδοση ΕΒΜΑ, Ιωάννινα 1986.

στοιχειώδη άμυνάν των κατά των αλβανικών ληστοσυμμοριών. Όθεν η λύσις του λεπτεπίλεπτου τούτου ζητήματος δι' ημάς ξεπερνά τα όρια της αρμοδιότητάς μας, πρέπει να έλθει εκ των άνω και κατόπιν να ακολουθήσει η συστηματική οργάνωσις, εκτός αν προτιμηθεί η μέση λύσις της βαθμιαίας και ανεπαίσθητου διαρροής των μαχίμων προς την οργάνωσίν σας, όπερ θα γίνει αντιληπτόν παρά των Ιταλών και Αλβανών ενδεχομένως να έχει πιεστικός συνεπείας εις βάρος του άμαχου πληθυσμού»¹.

Οι παρατέρα πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις του Αντιφασιστικού Κινήματος στην Αλβανία και την Ελλάδα καθόρισαν τελειωτικά και οργανωτικά την ένταξη πλέον της Ελληνικής Μειονότητας στις γραμμές του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου της Αλβανίας. Και όλα αυτά, έχοντας πάντα τη συμπαράσταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και διατηρώντας την ιδιαιτερότητά της, σαν ένα κομμάτι της Ελλάδας στην Αλβανία.

Εδώ πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι η επικρατούσα πολιτική, κοινωνική και στρατιωτική κατάσταση στο χώρο της Μειονότητας, στην περίοδο του Αγώνα και μέχρι την απελευθέρωση από το φασιστικό ζυγό, επιβεβαιώνει πλήρως αυτήν την ιδιαιτερότητα.

Είχαμε αποκεντρωτική λαϊκή αυτοδιοίκηση με τα χαρακτηριστικά μιας διοικητικής, σχολικής και πολιτιστικής αυτονομίας σ' όλα τα χωριά και τις περιοχές: στη Δρόπολη, στο Πωγώνι, στα Ριζά, στο Βούρκο. Η εξουσία βρισκόταν στα χέρια των εκλεγμένων αντιπροσώπων από το λαό στις εθνικοαπελευθερωτικές επιτροπές. Οι συνελεύσεις του λαού, οι αποφάσεις, οι διαταγές των διοικούντων οργάνων, γίνονταν στην ελληνική γλώσσα. Στα σχολεία που λειτουργούσαν σε πολλά χωριά, τα μαθήματα γίνονταν στην ελληνική μητρική γλώσσα. Η παρουσία Ελλήνων διαφωτιστών και στρατιωτικών απεσταλμένων από το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, που βρίσκονταν στην πολιτική οργάνωση και στις διοικήσεις των παρτιζάνικων ταγμάτων της Μειονότητας, ήταν πλατιά. Η κυκλοφορία των δελτίων ειδήσεων του

1. Εδημοσιεύθη στο «Ηπειρωτικόν Μέλλον», 18 Νοεμβρίου 1962.

Πολέμου, του ελληνικού αντιστασιακού Τύπου, των ανταρτικών ελληνικών τραγουδιών, των καλλιτεχνικών συγκροτημάτων της ΕΠΟΝ κ.λπ., όλα αυτά είχαν κατακλύσει τα μειονοτικά χωριά. Η πολιτική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή σε κάθε χωριό, παρά τις δύσκολες συνθήκες της κατοχής, τις στρατιωτικές «εκκαθαριστικές» επιχειρήσεις και την τρομοκρατία που ασκούσαν οι κατακτητές και οι συνεργάτες τους μπαλίστες, διεξάγονταν ανεμπόδιστα. Τα διακρατικά σύνορα είχαν παραμεριστεί και η κυκλοφορία εντεύθεν και εκείθεν των συνόρων ήταν ελεύθερη. Γι' αυτό, ο Ν. Ζιάγκος παρουσιάζοντας το πρόβλημα και γενικότερα, στο πλαίσιο των ελληνοαλβανικών σχέσεων, γράφει: «Με τους Αλβανούς έχουμε κοινή ιστορία, που δεν μπορούμε να την παρουσιάσουμε εδώ. Θα πω μόνον πως στη διάρκεια της κατοχής είναι η μοναδική περίπτωση που δεν υπήρχαν σύνορα, κάθε άνθρωπος περνούσε ελεύθερα από τις δύο πλευρές και οι χωρικοί μας βρήκαν προστασία στα αλβανικά χωριά σε περιπτώσεις κινδύνου. Αυτή ήταν η μόνη περίοδος στη ζωή των λαών μας που κυριαρχούσε η αδελφοσύνη και είναι χωρίς άλλο πολύ διδαχτικό».¹

Εμπνεόμενος από αυτές τις κατακτήσεις και ξεπερνώντας κάθε προκατάληψη, διάκριση και καχυποψία του παρελθόντος αλλά και εκείνων των χρόνων, ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας εντάχθηκε στις γραμμές του FNCL. Δεμένος αδελφικά με τον αλβανικό λαό προσέφερε τα μέγιστα στην απελευθέρωση της Αλβανίας από το ναζιφασιστικό ζυγό.

Η διανομή της «δεκάτης»

Χρόνια σκληρά. Ζωή απάνθρωπη. Φτώχεια και ταπείνωση στα χωριά. Κάθε γεωργός υποχρεωνόταν να παραδίδει στο κράτος το ένα δέκατο της παραγωγής των προϊόντων του (δημητριακά, σιτάρι, καλαμπόκι). Το τελευταίο οι «δεκατιστάδες» άνθρωποι του κατεστημένου, συνήθως το αποθήκευαν με το κοτσάνι για να το επεξεργαστούν αργότερα. Η επεξεργα-

1. Νίκος Ζιάγκος: «Αγγλικός ιμπεριαλισμός και Εθνική Αντίσταση, 1940-45. Τόμος Α', σελ. 368, Αθήνα 1978.

*Βέργω Σωτηριάδου.
Η πρώτη αντάρτισσα από τη Δρόπολη.
Διακρίθηκε σε πολλές μάχες.*

σία γινόταν τους τελευταίους μήνες του έτους ή τους πρώτους της επόμενης χρονιάς.

Με την έναρξη του Κινήματος Αντίστασης (1942-1943) οι αποθήκες της «δεκάτης» ήταν ανέπαφες. Ήταν ο ιδρώτας των αγροτών που τον απολάμβαναν οι «δεκατιστάδες», αυτοί οι ευνοούμενοι του φασιστικού κατεστημένου, οι αχόρταγοι κερδοσκόποι. Στις δύσκολες συνθήκες του πολέμου πλούτιζαν με την πείνα του λαού.

Το Συμβούλιο του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου αποφάσισε να κατασχέσει αυτή την παραγωγή και να την διανείμει στο λαό, σύμφωνα με τις ονομαστικές καταστάσεις των

Εθνικοαπελευθερωτικών Επιτροπών. Έτσι, άρχισε το άνοιγμα των αποθηκών της «δεκάτης». Η τσέτα του Ισούφ Τσομπάνι της Νεπράβιστας, στην οποία είχαν καταταχθεί και αγωνιστές από την Πάνω Δρόπολη, άνοιξε τις αποθήκες στη Βόδριστα, Πέπελη, Σελλειό, Κλεισάρι, Κοσοβίτσα, Επισκοπή και Γλύνα. Η παραγωγή μοιράστηκε στους κατοίκους. Η τσέτα «Κότο Χότζι», με επικεφαλής τον Θέμο Βάση και με σύμπραξη των ενόπλων ομάδων των χωριών της Κάτω Δρόπολης, στο πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου 1943 μοίρασε από την αποθήκη της Δερβιτσάνης 12.000 οκάδες απεξέργαστο καλαμπόκι και στην Καλογοραντζή 3.600 οκάδες σπειρί καλαμπόκι. Το ίδιο έγινε στο Χάσκοβο με 3.000 οκάδες και στη Δουβιάνη με 2.300 οκάδες. Μαζί με το μοίρασμα οι αγωνιστές μιλούσαν στους κατοίκους και για το σκοπό του Αγώνα. Απευθυνόμενοι στο λαό της Βάνιστας είπαν ότι: «Ο αγώνας μας είναι συνδεδεμένος με τον αγώνα των άλλων λαών που πολεμούν το φασισμό. Εμείς με τον αγώνα μας βοηθούμε και για την απελευθέρωση των άλλων λαών, όπως και αυτοί με τον αγώνα τους βοηθούνε τη δική μας απελευθέρωση. Παντού, όπου βρεθούμε, πρέπει να χτυπήσουμε με τα όπλα μας τους αιμοβόρους φασίστες»¹.

Το Φεβρουάριο του 1943 η τσέτα «Cercis Topulli» με διοικητή τον Dilaver Roci δρούσε στο Βούρκο μαζί με τις ένοπλες ομάδες των χωριών με διοικητή τον Λευτέρη Τάλλιο. Στις 18 Φεβρουαρίου άνοιξαν την αποθήκη στο Αλίκο απ' όπου οι κάτοικοι πήραν 15.000 οκάδες απεξέργαστο καλαμπόκι και στην Τρέμουλη μοίρασαν άλλες 6.000 οκάδες. Άλλες 3.000 απεξέργαστο καλαμπόκι πήραν, την 1η Μαρτίου 1943 οι κάτοικοι του Βαγκαλιάτι. Το ίδιο έγινε και σε άλλα χωριά του Βούρκου².

Εκτός της «δεκάτης» ο γεωργός που δεν είχε κλήρο έπαιρνε από τους αγάδες χωράφια με την υποχρέωση να δίδει στον ιδιοκτήτη το ένα τρίτο της παραγωγής, πράγμα που τον γονάτιζε. Η κατάσταση του πολέμου δεν άντεχε μια τέτοια δοσοληψία. Πολλοί αγρότες, στις ελεύθερες περιοχές, με τη συμπα-

1. Εφημερίδα «Zeriporuilit», φύλ. Φεβρουαρίου 1943.

2. AQP Fondi 17, Dosja 9, flete 4-5, Viti 1943.

ράσταση και των Εθνικοαπελευθερωτικών Επιτροπών άρχισαν να μη συμμορφώνονται μ' αυτό τον όρο, αρνούμενοι να δώσουν το τρίτο. Σε μια απόφαση της Ταμειακής Επιτροπής της Πάνω Δρόπολης στις 19-7-1944 τονιζόταν: «Δέκατο δεν αναγνωρίζουμε και ούτε πρέπει να υφίσταται η λέξη, για το τρίτο οι γεωργοί με τους δικαιούχους ας κανονίσουν το ζήτημά τους με τρόπο συμβιβαστικό και δεν παίρνουμε καμιά θέση πιεστική προς καμιά παράταξη»¹.

Η διανομή της δεκάτης στους κατοίκους των χωριών και ο περιορισμός της παράδοσης του τρίτου στους αγάδες στη δύσκολη εκείνη εποχή των αφάνταστων στερήσεων του πολέμου και της μαζικής πείνας, ήταν ευεργητικότατη για το λαό, ο οποίος βρήκε στο Κίνημα αντίστασης το συμπαραστάτη του στο δύσκολο αγώνα για επιβίωση.

Η τσέτα (ανταρτομάδα) του Πωγωνίου

Η έναρξη της ένοπλης αντίστασης των παρτιζάνων της Περιφέρειας Αργυροκάστρου είχε την ανάλογη ανταπόκριση και από μέρους του λαού της Ελληνικής Μειονότητας. Στις 23 Σεπτεμβρίου του 1942 σχηματίστηκε η τσέτα του Πωγωνίου με τη συμμετοχή αγωνιστών από τα χωριά του Πωγωνίου, υπό τη διοίκηση του Γιώργου Πάλλη από το χωριό Σχωριάδες και του πρωτοπόρου αγωνιστή από το χωριό Τσιάτιστα Θεοδωρή Μάστορα. Στις 9 Δεκεμβρίου 1942, σε σύμπραξη με την τσέτα «Κότο Χότζι» του Ζαγοριού υπό τη διοίκηση του Θέμου Βάση και Βασίλη Κάτη, επιτέθηκαν κατά του συνοριακού φυλακίου στη Σωπική του Πωγωνίου και το διέλυσαν. Αφού αφόπλισαν τους στρατιώτες και παρέλαβαν τα πολεμοφόδια, τους άφησαν ελεύθερους να φύγουν για το Αργυρόκαστρο. Ανακοινωθέν του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου της Περιφέρειας Αρ-

1. Αρχείο Μ. Δαλιάνη και ΑQP: Η Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα, φάκελος 3, έγγραφο 37, Έτος 1944.

Σημείωση: Χάρη συντομίας στο εξής: Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP, «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Ο μελετητής μπορεί να βρει τα ίδια έγγραφα με την ίδια ταξινόμηση στο Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP.

γυροκάστρου στις 13 Δεκεμβρίου 1942, μεταξύ άλλων, τόνιζε: «Οι παρτιζάνοι δεν είχαν καμιά απώλεια. Από το φυλάκιο πήραν ένα βαρύ πολυβόλο σε καλή κατάσταση, ένα ελαφρύ πολυβόλο, 30 χειροβομβίδες, 13 όπλα, 1 περιστροφο, 10 χιλιάδες φυσίγγια και 2 μουλάρια... Τα λάφυρα που δεν χρειάζονταν οι τσέτες τα μοίρασαν στο λαό, ο οποίος εκτίμησε με μεγάλη ικανοποίηση την επιχείρηση των γενναίων συντρόφων μας»¹.

Τρεις μέρες αργότερα εξουδετέρωσαν και το συνοριακό φυλάκιο της Τσάτιστας.

Στο τέλος του 1942 η επαρχία Πωγωνίου, μαζί με την επαρχία του Ζαγοριού αποτέλεσαν ελεύθερη περιοχή και βάση του παρτιζάνικου κινήματος της Περιφέρειας Αργυροκάστρου.

Οι δυνάμεις της Τσέτας του Πωγωνίου αύξαιναν διαρκώς με κατάταξη νέων εθελοντών. Το Φεβρουάριο του 1943 σε μια πλατιά συγκέντρωση που έγινε στο μέρος Μετόχι, μεταξύ Σχωριάδων, Χλωμού και Σωπικής, έγινε αναδιοργάνωση της τσέτας με περίπου 50 άντρες. Διοικητής διορίστηκε ο Γιώργος Πάλλης από τους Σχωριάδες και κομισάριος ο Παναγιώτης Πάνου από την Τσάτιστα. Ο Θεόδωρος Μάστορας παρέμεινε υπεύθυνο στέλεχος της Τσέτας.

Η τσέτα του Πωγωνίου είναι η πρώτη ανταρτομάδα της Ελληνικής Μειονότητας. Αυτή αγωνίστηκε στο πλευρό των παρτιζάνων της Περιφέρειας Αργυροκάστρου κατά των κατακτητών και διεξήγαγε πολύπλευρη πολιτική δραστηριότητα στο χώρο της Μειονότητας διαφωτίζοντας το λαό για το σκοπό του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα. Έχει συμβάλει σημαντικά στην ίδρυση των Εθνικοαπελευθερωτικών Επιτροπών σε πολλά χωριά της Μειονότητας. Έχει πάρει μέρος σε αρκετές πολεμικές επιχειρήσεις μαζί με τους Αλβανούς παρτιζάνους, όπως στις 10 Φεβρουαρίου 1943 κατά των φασιστικών δυνάμεων στην πόλη του Λιμποχόβου, στις 5 Φεβρουαρίου 1943 κατά του συνοριακού φυλακίου της Πάνω Επισκοπής και τέσσερις μέρες αργότερα κατά του συνοριακού φυλακίου του Ραντατίου. Στις 1-2 Ιουλίου 1943 διακρίθηκε στην επιχείρηση κατά της φρουράς της Πρεμετής. Στις 30-31 Αυγού-

1. Αρχείο του Μουσείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα Αργυροκάστρου.

στου, υπό τη διοίκηση των Π. Πάνου, Θ. Σιάνου και Δ. Τσιάτη, μαζί με δυνάμεις των παρτιζάνικων ταγμάτων «Ασίμ Ζενέλι», «Ναϊμ Φράσερι» και «Μίστο Μάμε», πήρε μέρος στη μάχη για την απελευθέρωση του Λιμποχόβου.

Η τσέτα είχε καθήκον να φρουρήσει τον αυχένα της Σούχας και το δρόμο από το Καρφί για να εμποδίσει οποιαδήποτε προσπάθεια εισόδου των φασιστικών δυνάμεων στην ελεύθερη περιοχή.

Αρχές Σεπτεμβρίου 1943, με πρόσκληση του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, η τσέτα Πωγωνίου μετέβη προς βοήθειά του στη σύγκρουση, που είχε με τον ΕΔΕΣ, ακολουθώντας τη διαδρομή: Σωπική, Κακόλακκο, Δελβινάκι, Παρακάλαμο, Λάβδανη. Κατά τη γνώμη μας η συμμετοχή των δυνάμεων της Ελληνικής Μειονότητας στη διένεξη μεταξύ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ δεν ήταν φρόνιμη πράξη παρά την αλληλεγγύη, την ιδεολογική και πολιτική συνταύτιση που συνέδεε το Κίνημα Αντίστασης της Μειονότητας με το Κίνημα Αντίστασης του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Ήταν εσωτερικό δικό τους πρόβλημα.

Στο δεύτερο δεκαήμερο του Νοεμβρίου 1943 η τσέτα του Πωγωνίου, μαζί με άλλα παρτιζάνικα τμήματα του Αργυροκάστρου και την εφεδρική τσέτα της Δερβιτσάνης, που διοικείτο από τον Θόδωρο Σιάνο, πήρε μέρος στη μάχη για την απελευθέρωση του Λιμποχόβου.

Στις 26 Νοεμβρίου 1943 εντάχθηκε στις δυνάμεις, που σχημάτισαν στη Δερβιτσάνη, το πρώτο τάγμα των παρτιζάνων της Μειονότητας, με το όνομα «Θανάσης Ζήκος».

Υποχρέωσή μας είναι να αναφέρουμε εδώ τα ονόματα των πρωτοπόρων παρτιζάνων της τσέτας του Πωγωνίου, όπως μου τα έδωσε ο αγωνιστής Παναγιώτης Πάνου, σε συνέντευξη που είχαμε μαζί του στις 8 Οκτωβρίου 1956, όταν συγκέντρωνα το υλικό για το ανά χειράς βιβλίο. Ζητώ συγγνώμη για την όποια παράλειψη.

Από Τσιάτιστα: Παναγιώτης Πάνου, Θόδωρος Μάστορας, Μήτσος Παππάς, Αχιλλέας Τσιάβος, Σταύρος Γκάτσης, Βαγγέλης Γκάτσης, Χρήστος Λάμπρος, Βασίλης Λάμπρος, Ηρακλής Κονόμος, Τάκης Στόγιας, Σπύρος Λάμπρος, Βαγγέλης Ζώγκος, Κίτσος Μπέσιος, Σταύρος Κρόκος, Κίτσος Μάτσιας, Μή-

τσος Μάτσιας, Θεόδωρος Τσεμελέγκος, Θωμάς Μπότσης, Πέτρος Μάστορας, Σπύρος Μάστορας, Κώτσιος Κονόμης, Παναγιώτης Κονόμης, Θωμάς Παναγιώτης, Τζίμος Μαργαρίτης.

Από Σχωριάδες: Γιώργος Πάλλης, Νάσιος Ζώης, Γιάννης Παππάς, Στόλης Λιώλης, Λευτέρης Μάνος, Νίκος Ντάλας.

Από Σωπική: Θωμάς Πέτσης, Δημήτρης Λιάτσος, Φάνης Ζέρης, Ζήσος Σιούτης, Σπύρος Ματσούκας, Τάσης Κοντολώλης, Σταύρος Κοντολώλης, Κώτσιος Μαργαρίτης, Λάμπης Ρίζος, Γιάννης Γκινόπουλος.

Από Χλωμό: Γόρης Κάνας, Κίτσιος Πάνου, Μήτρος Καρέτσος, Αλέξης Ρέτζιος, Βασίλης Βλάχος, Βασίλης Μπαμπανίκας, Φάνης Στράτος, Παναγιώτης Μπεζάνης, Μάνθος Μηλιάρης, Νάτσης Γκάτζος, Αλέξης Μπελάς.

Από Πολυτσάνη: Κώστας Κιτσάτης, Ρίστος Πετσάνης, Σπύρος Σάβος.

Ο θεσμός των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων

Το πρώτο εξάμηνο του 1943 το Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα πήρε νέες διαστάσεις με το σχηματισμό σε κάθε χωριό των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων¹ και την κατάργηση της φασιστικής εξουσίας.

Καθοριστικό ρόλο, στην πραγματοποίηση αυτού του σημαντικού επιτεύγματος, έπαιξε η διαρκώς εντεινόμενη δράση των παρτιζάνων, που χάρη στην ένοπλη δράση τους αφόπλισαν και εκδίωξαν τις φασιστικές στρατιωτικές δυνάμεις από τα συνοριακά φυλάκια και από τους σταθμούς της χωροφυλακής που βρίσκονταν σ' αυτό το χώρο και δημιούργησαν μια συμπαγή, συνεχόμενη και σταθεροποιημένη ελεύθερη περιοχή. Αυτή εκτεινόταν από το Πωγώνι, την Πάνω Δρόπολη, τα Ριζά, το Θεολόγο, τη Δίβρη ως και την Κονίσπολη.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, μετά την εκδίωξη των συνοριακών φυλακίων, το Δεκέμβριο του 1942, από τη Σωπική και

1. Τα εκλεγμένα όργανα του Κινήματος Αντίστασης της Ε.Ε. Μειονότητας, στην αρχή λέγονταν Εθνικοαπελευθερωτικές Επιτροπές. Αργότερα επικράτησε ο όρος Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια.

την Τσάτισσα, αρχές του 1943, σχηματίστηκαν τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια στην περιοχή του Πωγωνίου. Το χωριό Πολυτσάνη έγινε συνάμα και το κέντρο όλων των ηγετικών οργάνων του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Περιφέρειας Αργυροκάστρου.

Το ίδιο έγινε και στα Γλυνογόραντζα και στην Πάνω Δρόπολη μετά την εξόντωση των συνοριακών φυλακίων της Κάτω Επισκοπής στις 5 Φεβρουαρίου 1943 και τη σύμπτυξη, το Μάρτιο του 1943, στην Κακαβιά και Γεργουτσάτες, των φυλακίων που βρίσκονταν στην Κοσσοβίτσα, το Λόγγο και Σωτήρα.

Δεν έμεινε πίσω ούτε η Κάτω Δρόπολη, που ήταν ημικατεχόμενη περιοχή, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, στο δρόμο Γεργουτσάτες - Αργυροκάστρου. Από τη Δερβιτσάνη μέχρι τη Γράψη, την Άνοιξη του 1943, είχαν σχηματισθεί τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια και αυτής της περιοχής παρά την κατάσταση της ημιπαρανομίας που επικρατούσε.

Το Φεβρουάριο του 1943 οι παρτιζάνοι των τσέτων (ανταρτομάδων) που διοικούνταν από τον Ντιλιαβέρ Πότσι και τον Λευτέρη Τάλλιο και οι μαχητικές ομάδες των χωριών του Βούρκου χτύπησαν και διέλυσαν τα φασιστικά φυλάκια, που βρίσκονταν στη Λεσινίτσα, Σμίνιτση και Σωπίκι. Έκοψαν το καλώδιο των τηλεφωνικών γραμμών και ανατίναξαν τη γέφυρα της Κραγιάς. Στην ελεύθερη περιοχή που δημιούργησαν, από το γέφυρο της Μπίστριτσας μέχρι την Κονίσπολη και από το Σωπίκι έως την Σμίνιτση, σ' όλα τα χωριά σχηματίστηκαν τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια. Το κέντρο στο Θεολόγο (Τσερκοβίτσα) έγινε βάση του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της περιοχής. Σε αναφορά, που απέστειλε τον Απρίλιο του 1943 ο Λευτέρης Τάλλιος στην Περιφέρεια του ΚΚΑ Αργυροκάστρου για την κατάσταση στα Ριζά και το Βούρκο, μεταξύ άλλων, έγραφε:

«Έχουν σχηματιστεί παντού στα Ριζά και στο Βούρκο τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια και οι μαχητικές ομάδες»¹.

1. AQP - Fondi 17, Dosja 9. Fleta 29, data 13-4-1943 (Μετάφραση ΜΔ).

*Βασίλης Δαλιάνης, ο γνωστός καπετάνιος.
Διοικητής του τάγματος
«Θανάσης Ζήκος».*

Οι κάτοικοι όλων αυτών των περιοχών απαλλάχτηκαν από το βραχνά των κατακτητών και οργάνωσαν τη ζωή τους, σύμφωνα με τις αρχές του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα.

Στην επίτευξη αυτού του σκοπού πρωτεύοντα ρόλο έπαιξε η διαφωτιστική και οργανωτική δουλειά που γινόταν σε πλατιά κλίμακα από τους προπαγανδιστές του ΚΚΑ και της Εθνικοαπελευθερωτικής Επιτροπής της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, μαζί με τα στελέχη της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, για την εκλαΐκευση του προγράμματος του ΕΑΜ Αλβανίας, που είχε διατυπωθεί στις αποφάσεις της Συνδιάσκεψης της Πέζας και που έδιδε σημαντική βαρύτητα και για τη συγκρότηση των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων. Αυτοί πήγαιναν από χωριό σε χωριό, μιλούσαν για τους σκοπούς του Αγώ-

να και στη συνέλευση όλων των κατοίκων του χωριού αποφασίζόταν η κατάργηση της παλαιάς εξουσίας και η ίδρυση του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου του χωριού.

Μεταξύ των πρωτοπόρων αγωνιστών, που συνέβαλαν στη συγκρότηση των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων και γενικότερα στις αρχές της οργάνωσης του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος στη Μειονότητα, πρέπει να αναφέρουμε το Λευτέρη Τάλλιο από το Χαντίραγα, τον Παναγιώτη Πάνου από την Τσιάτισα, το Σπύρο Τζιά από τα Σωφράτικα, το Θοδωρή Σιάνο από τη Δερβιτσάνη, το Δημήτρη Τσιάτη από τη Σωτήρα, το Γιώργο Κώτσια από την Πέπελη, το Μιλτιάδη Παππά από τη Γέρμα, το Γιώργο Γουμένη από τη Μουζίνα, το Γιάννη Πάνου από τη Βάνισα, το Μιχάλη Γιώργη από τον Αη-Νικόλα, τον Τάκη Γιοβάνη από τους Γεργουτσάτες, το Γιώργο Ζωγράφο από το Κεστοράτι, τους Βάσο Σκεύη, Γιώργο Δρόσο, Βάσο Κορόση, Λευτέρη Κονόμη από τη Δρόβιανη, το Βασίλη Δαλιάνη από το Βουλιαράτι, το Χρήστο Βώκο από την Κοσσοβίτσα, τον Αλέξη Γιατρού από τη Γράσδιανη, το Λάμπη Γιωτόπουλο από το Καλτσάτι, το Γιώργο Μπούρτζη από τη Σωτήρα, τους Γιώργο Μπίτση, Μενέλαο Δαλιάνη και Αλέξη Λάππα από το Βουλιαράτι, το Δημήτρη Λιάτσο από τη Σωπική, το Λάμπη Αγγέλη (Παππά) από τη Γέρμα, τον Αντώνη Μουστάκη από την Πετσά, το Θοδωρή Μάστορα από την Τσιάτισα, τον Παντελή Γκάρο από το Σέλλειο, το Θανάση Μπαλάσκα από το Λόγγο, τον Κώτσιο Νίκα από τη Λιούγκαρη, τον Κώτσιο Βοζώρη από τη Δούβιανη, το Χρήστο Σιάρρα από την Καλογορατζή, το Βαγγέλη Αναγνώστη από τα Καλύβια-πασά, το Γιώργο Φέρρο και Γιώργο Μάλλιο από το Χάσκοβο, τους Μιχάλη Μπούλη, Θωμά Λίτσο, Κώστα Καραντζά, Μιχάλη Καραντζά από τη Δερβιτσάνη, τους Ράκη Νίκα, Βασίλη Νίκα από το Ζερβάτι, το Βαγγέλη Πάντο από τη Γέρμα, τον Κώτσιο Στάθη από το Τεριαχάτι, το Θωμά Σάβα, Μηνά Πάρα, Αριστεΐδη Κυρούση από την Πολυτσάνη, τους Πέτρο Κήτο, Θωμά Λάγιο, Παναγιώτη Βλάχο από τη Δίβρη και άλλοι. Πρωτοπόροι που αγωνίστηκαν έξω από το χώρο της Μειονότητας, σε υπεύθυνες πολιτικές και στρατιωτικές θέσεις στο Αλβανικό Κίνημα Αντίστασης, μεταξύ άλλων, ήταν

ο Σπύρος Πάνου από τη Βάνιστα, ο Βασίλης Ναθαναήλ από τη Δρόβιανη και ο Μανώλης Οικονόμου από την Πολύτσανη. Πολλοί άλλοι αγωνίστηκαν κατά των ναζιφασιστών επιδρομέων σε άλλες επαρχίες της Αλβανίας, στην Ελλάδα και αλλού, όπως παραδείγματι οι Μιχάλης Μάρτος, Δημήτρης Κονδούρης, Βαγγέλης Τάσης από το Κακοδίκι και Γιώργος Λίτσης από το Βουλιαράτι στο Δυρράχιο, ο Πέτρος Κήτας από το Λόγγο και ο Κώτσιος Λιάρης από το Βουλιαράτι στο Ελμπασάν, ο Γιώργος Μπέρτζος από τη Σωπική και ο Νίκος Κλέμος από τη Γράψη στο Φιέρι, ο Τέλης Ντίνης από την Πολύτσανη και ο Νίκος Μάλλιος από το Χάσκοβο στην Αυλώνα. Ο Πέτρος Ζώτος και ο Ηλίας Ζώτος από την Πολύτσανη πολέμησαν ο μεν πρώτος στις γραμμές της 1ης Ταξιαρχίας των Αλβανών παρτιζάνων και ο δεύτερος στις γραμμές της 2ης Ταξιαρχίας. Στις γραμμές των παρτιζάνικων μονάδων των Τιράνων πολέμησαν ο Σπύρος Ζώτος από την Πολύτσανη, ο Νάσιος Τζούρος και ο Λάμπης Ντέτσικας από το Βουλιαράτι, ο Βαγγέλης Μικέλης από την Πάνω Λεσινίτσα, ο Σπύρος Ζιώγκας από το Κρά, ο Γιώργος Καρέτσος από το Χλωμό, ο Βασίλης Ντούρος από το Λευτεροχώρι, ο Θανάσης Οικονόμου (Παπαβασίλης) από τη Δούβιανη. Ο φαρμακοποιός Σακράτης Παππάς από την Καλογοραντζή εφοδίαζε με φαρμακευτικό υλικό την τσέτα της Πέζας και το παρτιζάνικο τάγμα «Ντάιτι» των Τιράνων.

Στις γραμμές του Αντιστασιακού Κινήματος στην Ελλάδα αγωνίζεται ο Παναγιώτης Παπαγιάννης από το Βουλιαράτι που εκτελέστηκε από τους ναζί στο Κούρνοβο με άλλους 106 Έλληνες αγωνιστές. Το Θανάση Γάτσιο από την Κοσσοβίτσα τον εκτέλεσαν οι ναζί στο Χαϊδάρι ενώ τον Επαμεινώντα Σιέντη από το ίδιο χωριό τον σκότωσαν τη στιγμή που τοιχοκόλλούσε προκηρύξεις στους τοίχους της Αθήνας. Ο Γιάννης Κύρκος από τη Γράψη και ο Μιχάλης Μπότας από τη Βόδριστα ήταν ενταγμένοι στην ομάδα του Άρη Βελουχιώτη στη Θεσσαλία. Ο Αναστάσης Χούντας από την Πέπελη, ο Νίκος Μπράτσης από το Βουλιαράτι, ο Σπύρος Κλήμης από τη Λίβηνα ήταν ενταγμένοι στο 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ στην Ήπειρο.

Ενταγμένοι ήταν πολλοί και στις μονάδες του Ελληνικού Στρατού που δρούσε στο Αιγυπτιακό-Λιβυκό Μέτωπο κατά

των ιταλογερμανών ναζιφασιστών, στο Τομπρούκ, στη Βεγγάζη, στο Ελ Αλαμείν και αλλού, όπως ο Γιώργος Ζώτος και ο Γιάννης Παππιάς από την Κακαβιά, ο Λάμπης Γιώργης από την Πάνω Επισκοπή, ο Νικόλαος Νίκας από τη Βοδρίστα, ο Κώτσιος Κολλιός από τον Άη-Νικόλα και άλλοι.

Περίπου 180 ξενιτεμένοι από την Ε.Ε. Μειονότητα στις ΗΠΑ, ενταγμένοι στον Αμερικανικό Στρατό πολέμησαν κατά του άξονα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.¹

Όλα αυτά δείχνουν πως τα παιδιά της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας παντού όπου βρέθηκαν εντάχθηκαν ανεπιφύλακτα στην Εθνική Αντίσταση και πολέμησαν τους κατακτητές μέχρι τη ΝΙΚΗ.

Σημαντική βοήθεια για την οργάνωση του Κινήματος Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα έχουν δώσει από αλβανικής πλευράς και τα στελέχη της Περιφέρειας Αργυροκάστρου: Μπεντρί Σπαχί, Ζινί Σάκο, Σεμσί Τοτοζάνι, Χακί Τόσκα, Βασίλης Κάτης, Ντιλαβέρ Πότσι, Σιρί Μπαμποτσι, Μουζαφέρ Ασκερί, Χατζί Προγονάτι, Βάγγος Μητρογιώργης, Μουσταφά Κιλίμι, Γιαβέρ Μάλλιο, Σαμί Μουράτι, Βαγγελό Σωτηριάδη, Πύρρο Κόντι, Εντίπ Τσοούτι, Ταχίρ Κανταρέ, Βέρα Σάκο, Χατζί Αλίμι, Πίπης Μητρογιώργης, Μιχάλης Μπίσας και άλλοι.

Τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια είχαν αντικαταστήσει την παλιά εξουσία της δημογεροντίας. Ο λαϊκός δημοκρατικός θεσμός και η νέα λαϊκή δημοκρατική εξουσία είχαν επικρατήσει πλήρως σ' όλο το χώρο της Μειονότητας. Δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος που τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια απέκτησαν το κύρος, την εκτίμηση και το σεβασμό του λαού, που ο ίδιος τα έχει σχηματίσει. Αυτά ενδιαφέρονταν για όλα τα προβλήματα του χωριού, πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά, πολιτιστικά: για τη δημόσια τάξη, για τον εφοδιασμό των παρτιζάνων, για την παρακολούθηση των κινήσεων του εχθρού, για τη συγκέντρωση και διαβίβαση πληροφοριών στις διοικήσεις των ανταρτών, για την καταπολέμηση των συνθημάτων ηττοπάθειας, που διέδιδε η λεγόμενη «Πέμπτη φάλαγγα», για τη γεωργία και κτηνοτροφία, για τη βοήθεια των απόρων οικογενειών κ.λπ.

1. Βλέπε ονομαστικό κατάλογο στο τεύχος Ιουλίου-Δεκεμβρίου 1998 του περιοδικού «Βορειοηπειρωτικά», Ιωάννινα.

Εκτός των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων σε κάθε χωριό εκλεγόταν και το λαϊκό δικαστήριο, που εκδίκαζε τις διενέξεις που παρουσιάζονταν μεταξύ των κατοίκων, καθώς και η επιτροπή της Εθνικής Αλληλεγγύης, που ενδιαφερόταν για τη συγκέντρωση πόρων προς βοήθεια των απόρων οικογενειών και ατόμων που είχαν ανάγκη. Παράλληλα με τις εν λόγω επιτροπές λειτουργούσε η εκκλησιαστική επιτροπή· και όποιο χωριό είχε μοναστήρι, η μοναστηριακή επιτροπή, αντιμετώπιζε τα εκκλησιαστικά προβλήματα και διαχειριζόταν δίκαια τα έσοδα της εκκλησίας και του μοναστηριού.

Τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια εκλέγονταν δημοκρατικά από τη γενική συνέλευση των κατοίκων του χωριού. Αποτελούνταν από 5-7 άτομα, ανάλογα με τον αριθμό του πληθυσμού. Σ' όλη τη διαδικασία των εκλογών επικρατούσε δημοκρατικό πνεύμα. Η ψήφος του λαού ήταν σεβαστή. Το παρακάτω «Πρακτικόν» από μια λαϊκή συνέλευση μιλάει εύγλωττα γι' αυτό: «Γενομένης γενικής συγκεντρώσεως των μελών της Αντιφασιστικής Οργανώσεως Σωτήρας, σήμερα 10-10-1943, διενεργήθηκαν εκλογές για τον Πολιτικόν Υπεύθυνον και Υπεύθυνον Στρατιωτικών... Οι εκλογές είχαν τα κάτωθι αποτελέσματα: Δια τον πολιτικόν Υπεύθυνον: Βούρτζης Γεώργιος με ψήφους 45, Χρήστος Γιώτης με ψήφους 34. Οι τρεις άλλοι που βρίσκονταν στο ψηφοδέλτιο πήραν ασήμαντο αριθμό ψήφων, ενώ για τον στρατιωτικόν υπεύθυνο ο Χρήστος Γιώτης πήρε 69 ψήφους, ο Νίκος Μιχαήλ 6 και οι υπόλοιποι υποψήφιοι πήραν πολύ μικρό αριθμό ψήφων». Και το «Πρακτικό» συνεχίζει: «Όπως φαίνεται και από τους παραπάνω πίνακες, ως Πολιτικός Υπεύθυνος εξελέγη ο Βούρτζης Γεώργιος και ως Στρατιωτικός Υπεύθυνος ο Γιώτης Χρήστος». Στη συγκέντρωση παραβρέθηκε και ο απεσταλμένος της Τομεακής Επιτροπής της Πάνω Δρόπολης, ο οποίος μετέβη ύστερα από πρόσκληση που είχαν στείλει εγγράφως 26 κάτοικοι της Σωτήρας, που ζητούσαν να γίνουν νέες εκλογές για Πολιτικό Υπεύθυνο του χωριού¹.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 3, Έγγ. 4, έτος 1943.

Αυτό είναι ενδεικτικό του σεβασμού και της ελεύθερης έκφρασης της πρωτοβουλίας του λαού για τη λύση των προβλημάτων που παρουσιάζονταν. Ένα άλλο ενδεικτικό είναι η πρωτοβουλία των 21 μελών της Μαχητικής Ομάδας του χωριού Κοσσοβίτσης που προτείνουν στον Υπεύθυνο του χωριού το διορισμό του νέου Στρατιωτικού Υπεύθυνου όπου λέγεται: «Κατόπιν της παραιτήσεως του Στρατιωτικού Υπεύθυνου οι κάτωθι υπογεγραμμένοι μέλη της Μαχητικής Ομάδας Κοσσοβίτσης ζητούμε ως Στρατιωτικό Υπεύθυνο της Μαχητικής Ομάδας το συναγωνιστή Παπαδόπουλο Θωμά, ανθυπολοχαγόν»¹.

Σε δράση βρίσκονταν και τα λαϊκά δικαστήρια, που με αμερόληπτη εξέταση των διενέξεων, βοηθούν στη δίκαιη λύση αυτών, αποτρέποντας έτσι κάθε αυτοδικία. Τέτοια παραδείγματα έχουμε από την εκδίκαση της διένεξης μεταξύ των κοινοτήτων Σελλειού και Κλεισαρίου για το ποίρασμα του βουνού², από την εκδίκαση της διένεξης για περιουσία μεταξύ δύο προσώπων στην Κοσσοβίτσα³ και πολλές άλλες περιπτώσεις.

Με την ανάπτυξη του Κινήματος τέθηκε το πρόβλημα του συντονισμού και της καθοδήγησης των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων των περιοχών, από ένα ανώτερο όργανο. Αυτό το έργο το ανέλαβαν τα Εθνικοαπελευθερωτικά Επαρχιακά Συμβούλια που αποτελούνταν από τους προέδρους των χωριών της Επαρχίας.

Τον Απρίλιο του 1943 σχηματίστηκε το Επαρχιακό ΕΑ Συμβούλιο του Πωγωνίου με έδρα την Πολύτσανη, πρόεδρος το Θύμιο Γκίκα και μέλη του Προεδρείου τους: Αντώνη Τζαμίλα, Παναγιώτη Πάνου, Γάκη Στόγια, Παναγιώτη Γύρα, Θωμά Λώλη, Στέφανο Στεργιόπουλο, Θωμά Σάββα, Μηνά Πάρα, Μιλτιάδη Πάλα, Νίκο Νότη, Γρηγόρη Νταή και Θεωρή Μπεζάνη.

Στις 15 Ιουνίου 1943 σχηματίστηκε το Επαρχιακό ΕΑ Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης, στο Μοναστήρι της Αγίας Τριάδας, με έδρα το Λόγγο, πρόεδρο στην αρχή το Γιώργο Μπούρ-

1. Στο ίδιο: Φάκ. 3, έγγραφο 6, έτος 1943.

2. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειον. στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 3, Έγγραφ. 18, έτος 1944.

3. Στο ίδιο, Φάκ. 3, Έγγραφο 33, έτος 1944.

τζη. Αργότερα αναδιοργανώθηκε με πρόεδρο το Νίκο Λιαζόπουλο και μέλη του Προεδρείου τους: Μιχάλη Γιώργη, Παντελή Γκάρο, Δημοσθένη Νάτση, Γιώργο Ζωγράφο, Γιώργο Μπίτση, Χρήστο Βώκο, Γιώργο Μπούρτζη, Μενέλαο Δαλιάνη και υποτομεάρχες τους: Ράκη Νίκα, Θανάση Μπαλάσκα, Γιώργο Λίτση και Στέφανο Κολιό.

Τον Ιούλιο του 1943 σχηματίστηκε το Επαρχιακό ΕΑ Συμβούλιο της Κάτω Δρόπολης στο Μοναστήρι Δούβιανης με πρόεδρο στην αρχή το Βάσο Τιμογκίνι. Το Νοέμβριο του 1943, μετά την παραίτησή του, τον αντικατέστησε ο Γιάννης Διαμάντης. Μετά την παραίτηση και του Διαμάντη (Ιανουάριος - Φεβρουάριος 1944), εξελέγη πρόεδρος ο Κώτσιο Νίκας. Μέλη του Προεδρείου ήταν: οι Γιάννης Πάνου, Τάκης Νάστος, Νίκος Μάσσιος, Βασίλης Τζιάς, Γιώργος Φέρος, Κώτσιο Βοζώρης, Κώτσιο Στάθης, Σωκράτης Γκίνης, Μιχάλης Καρατζάς.

Το πρώτο δεκαπενθήμερο του Γενάρη 1944, ύστερα από τη διαίρεση και αναδιοργάνωση του Περιφερειακού Ε.Α. Συμβουλίου, που είχε έδρα το Θεολόγο, σχηματίστηκε το Επαρχιακό Ε.Α. Συμβούλιο των Ριζών και Βούρκου με έδρα τη Δίβρη, πρόεδρο στην αρχή τον Ζήσο Μπράτσικα και μετά το Νίκο Παπανικολάου και μέλη του Προεδρείου τους: Σπύρο Νίνο, Μιλτιάδη Λέγκο, Χρήστο Μουλά, Σελίμ Ισλάμι, Άρτα Γκόντο, Χριστόφορο Μουλά, Παναγιώτη Βλάχο, Κώστα Τσολάκη, Λέανδρο Γιωτόπουλο, Βαγγέλη Τσέλη και Μιλτιάδη Αποστολάκη.

Επίσης, το πρώτο δεκαπενθήμερο του Γενάρη 1944 από αυτή την αναδιοργάνωση σχηματίστηκε το Επαρχιακό Ε.Α. Συμβούλιο της Δρόβιανης με πρόεδρο το Λευτέρη Οικονόμου και μέλη του Προεδρείου τους: Βασίλη Ζιούπα, Ηλία Ναθαναήλ, Αντώνη Μουστάκη, Μουσλίμ Μαμάτσα, Φείζο Μεμέτη, Ειρήνη Παππά, Βάσο Σήκο, Μίστο Μπλάτση, Γιαβέρ Μάλιο, Μιχάλη Μπίσια, Μιχάλη Τσέπο, Βάσο Κονδούρη.

Τα Ε.Α. Συμβούλια των χωριών, όσο και των επαρχιών μερικοί τα χαρακτήρισαν λανθασμένα, σαν κομμουνιστικά όργανα. Αυτά ήταν όργανα με βαθύ αντιφασιστικό και απελευθερωτικό προσανατολισμό, με πλουραλιστικό χαρακτήρα. Οι εκλεγμένοι αντιπρόσωποι του λαού που τα αποτελούσαν, προ-

*Αντάρτες του 1ου τάγματος της Ελληνικής Μειονότητας
«Θανάσης Ζήκος» στο χωριό Σωτήρα.*

έρχονταν από όλες τις παρατάξεις, απ' όλα τα κοινωνικά στρώματα και επαγγέλματα, ανεξαρτήτως από τις πολιτικές και ιδεολογικές τοποθετήσεις τους.

Τα Επαρχιακά Ε.Α. Συμβούλια είχαν αναπτύξει πολύπλευρη δράση. Συνέβαλαν στο παραπέρα δυνάμωμα των Ε.Α. Συμβουλίων των χωριών, στην εκλαΐκευση του Αγώνα και ανάπτυξη του παρτιζάνικου κινήματος, στην οργάνωση των μαχητικών εφεδρικών ομάδων σε κάθε χωριό, στη συγκέντρωση βοηθειών για το Κίνημα, στην εμπέδωση της δημόσιας τάξης και στην ασφάλεια του πληθυσμού των περιοχών από τα κακοποιά στοιχεία. Με την πολύπλευρη δραστηριότητά τους αναγνωρίστηκαν από το λαό σαν η μόνη νόμιμη εξουσία.

Ξεφυλλίζοντας το Αρχείο του Επαρχιακού Ε.Α. Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης, που διαθέτουμε, βλέπουμε το σημαντικότατο ρόλο που έχουν παίξει τα Επαρχιακά Ε.Α. Συμβού-

λια για την αντιμετώπιση και λύση των προβλημάτων που παρουσίαζε η διεξαγωγή του Αγώνα.

Η ολόπλευρη υποστήριξη του παρτιζάνικου κινήματος μπαίνει ως πρωταρχικό καθήκον. Στις 18-2-1944, το Επαρχιακό Ε.Α. Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης απευθύνεται με έκκληση προς το λαό να βοηθήσει το τάγμα «Θανάσης Ζήκος»: «Κάνουμε γενική έκκληση προς το λαό της Μειονότητας να βοηθήσουν κατά το δυνατόν είτε με χρήμα είτε με είδη. Βοηθώντας το Τάγμα βοηθούμε τον αγώνα μας, βοηθούμε τον εαυτό μας»¹. Ο λαός της Πάνω Δρόπολης απάντησε απλόχερα. Πρόσφερε 33.400 λεκ., 682 χιλιάδες δραχμές, 1770 οκάδες καλαμπόκι, 115 οκάδες πατάτες, 114 οκάδες κρεμμύδια, 77 οκάδες κριθάρι, 19 οκάδες μαλλί, 42 ζευγάρια κάλτσες μάλλινες κ.λπ.

Η Τρίτη συνδιάσκεψη των αντιπροσώπων του λαού της Πάνω Δρόπολης, που συνήλθε στη Λοβίνα από την 1-2 Απριλίου 1944, στο πρώτο σημείο των αποφάσεών της, μεταξύ άλλων, τόνιζε: «Σήμερα το κεντρικό καθήκον είναι ο πόλεμος. Όλα τα άλλα σήμερα έχουν αξία μόνον αν βοηθούν το κεντρικό αυτό καθήκον...»².

Με ευλάβεια και σεβασμό ο λαός τιμάει τους νεκρούς του Αγώνα. Το Επαρχιακό Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης και το Γραφείο Μειονότητας παίρνουν πρωτοβουλία και με απόφασή τους ειδοποιούν όλα τα χωριά να οργανώσουν, την Κυριακή 19-3-1944, σε κάθε εκκλησία παλλαϊκό μνημόσυνο αφιερωμένο στους πεσόντες του Αγώνα και στα θύματα του φασισμού. Στη συνέχεια αναφέρει τα ονόματα των πεσόντων που θα μνημονευτούν.

1. Θανάσης Ζήκος, από Σωπική Πωγωνίου.
2. Παναγιώτης Παπαδόπουλος, από Βουλιαράτι, δάσκαλος.
3. Αριστοτέλης Ντίνος, από Πολύτσανη Πωγωνίου.
4. Θωμάς Λιούλας, από Μουζίνα.
5. Παντελής Μπότσαρης, από Καλτσάτι Βούρκου.
6. Βαγγέλης Βλάνης, από Πέπελη.
7. Παναγιώτης Οικονόμου, από Τσιάτιστα Πωγωνίου.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 3, Έγγραφο 16, έτος 1944.

2. Στο ίδιο: Φάκ. 3, έγγραφο 28, έτος 1944.

8. Θανάσης Ζώκος, από Λόγγο.
9. Επαμεινώνδας Σέντης, από Κοσσοβίτσα.
10. Δημήτρης Ντέλλος, από Σωφράτικα.

Στην απόφαση του Συμβουλίου καθορίζονται και οι απεσταλμένοι που θα πάνε να μιλήσουν στο μνημόσυνο για κάθε χωριό. Στην Κοσσοβίτσα θα μιλήσει ο Θωμάς Παπαδόπουλος, στο Λόγγο ο Νικόλαος Λιαζόπουλος, στη Σωτήρα ο Γιώργος Ζωγράφος, στην Κακογαραντζή ο Χρήστος Βώκος, στη Λουβίνα ο Μιλτιάδης Γκιώκας, στο Σέλλειο ο Παντελής Γκάρος, στο Κλεισάρι ο Αλέξης Γιάνναρης, στην Πέπελη ο Μιχαήλ Γκιώκας, στο Βοδίνο ο Ανδρέας Δούμης, στη Βόδριστα ο Μιλτιάδης Παπαγιάννης, στο Βουλιαράτι ο Μενέλαος Δαλιάνης, στο Ζερβάτι ο Μιχαήλ Βράνος, στο Γεργουτσάτι ο Νικόλαος Γκάζικας, στην Κακαβιά ο Γιώργος Λίτσης, στον Άγιο Νικόλαο ο Χρήστος Τσίππας.

Η απόφαση καταλήγει: «Παρακαλούνται οι υπεύθυνοι των χωριών να ειδοποιήσουν με έγγραφο τους παραπάνω συναγωνιστές να παραβρεθούν στο μνημόσυνο δίδοντάς τους και τη βιογραφία των πεσόντων να την έχουν υπόψη κατά την ομιλία τους. Επίσης να ειδοποιηθεί ο λαός να παραβρεθεί στο μνημόσυνο»¹.

Δεν διαφεύγουν της προσοχής των οργάνων της λαϊκής εξουσίας και τα εκκλησιαστικά προβλήματα. Στις 7-5-1944, με πρόσκληση της Επαρχιακής Επιτροπής Εκκλησιών και Μοναστηριών, στο Μοναστήρι της Αγίας Τριάδας στο χωριό Πέπελη, στην πλατιά σύσκεψη των εκκλησιαστικών επιτροπών των χωριών, εξετάστηκαν τα προβλήματα που απασχολούσαν την Εκκλησία και καθορίστηκαν τα νέα καθήκοντα.

Οι φασίστες Ιταλοί και οι Γερμανομπαλίστες θα πρέπει να δώσουν λογαριασμό στη δίκη των εγκληματιών πολέμου, μετά τη νίκη. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να καταγραφούν σε κατάλογο από την αρχή του πολέμου ως το τέλος οι ζημιές που έγιναν σε κάθε χωριό· σε σπίτια, σε ζώα, σε σπαρτά. Ιδιαίτερος κατάλογος να γίνει για τους εκτελεσθέντες, για τους εξόρι-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγραφο 21, έτος 1944.

στους, για τους φυλακισμένους. Αυτά ζητεί να συγκεντρωθούν και να σταλούν στο Επαρχιακό Ε.Α. Συμβούλιο με έγγραφό του στις 15-4-1944.

Η δράση του Επαρχιακού Ε.Α. Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης εκτείνεται και σε κοινωνικά προβλήματα που απασχολούσαν το λαό. Οργάνωσε το ληξιαρχείο. Διατάζει «να γίνει απογραφή του πληθυσμού των χωριών από τους δασκάλους που θα οριστούν, από τον ιερέα και τον υπεύθυνο του κάθε χωριού». Επίσης, να δηλωθούν στην Επαρχία οι γάμοι, οι γεννήσεις και οι θάνατοι. Υπενθυμίζει στα Ε.Α. Συμβούλια των χωριών να προσέξουν τα προβλήματα υγιεινής, την καθαριότητα και να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στα πηγάδια νερού που μπορούν να γίνουν εύκολα εστίες τύφου. Στην Πάνω Δρόπολη, τότε, ήταν μόνο ένας γιατρός ο Αναστάσιος Τσίππας στο Βουλιαράτι. Έφτανε ως τη Σωτήρα και Κοσσοβίτσα και προσέφερε ακούραστα την ανθρωπιστική του βοήθεια. Για έγκαιρη εξυπηρέτηση των ασθενών το Συμβούλιο παράγγειλε να ευκολυνθεί η μετάβαση του γιατρού με μεταφορά αλόγου λόγω των αποστάσεων και να μην βαρύνεται μόνο το Βουλιαράτι¹.

Τα προβλήματα των πυροπαθών, των αστέγων και των πεινούντων δεν διαφεύγουν την προσοχή της λαϊκής εξουσίας. Στη σύσκεψη που είχε το Επαρχιακό Ε.Α. Συμβούλιο του Πωγωνίου στις 17-3-1944 ορίζει τη βοήθεια που πρέπει να δώσει κάθε χωριό για τους πυροπαθείς και παραγγέλλει στα συμβούλια των χωριών να οργανώσουν εσωτερικά δάνεια για τον επισιτισμό των φτωχών και των πεινούντων².

Η σύσκεψη της Νεπράβιστας

Στους πρώτους μήνες του 1943 τόσο η Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚΑ όσο και εκείνη του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου του Αργυροκάστρου άρχισαν να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την οργάνωση του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευ-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 3, Έγγραφα 29, 37, 42, έτος 1944.

2. Στο ίδιο: Φάκελος 3, Έγγραφο 24, έτος 1944.

θερωτικού Κινήματος στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Εντατικοποιήθηκε η πολιτική διαφωτιστική δραστηριότητα στα χωριά. Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν επαφές των Αλβανών ηγετών της Περιφέρειας Αργυροκάστρου με στελέχη της Μειονότητας για πιο συγκεκριμένη διατύπωση της γραμμής του FNCL (ΕΑΜ της Αλβανίας) σχετικά με το πρόβλημα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας.

Το Φεβρουάριο του 1943 τέτοιες επαφές είχαν τα στελέχη της Μειονότητας, Δημήτρης Τσιάτης, Λευτέρης Τάλλιος, Θόδωρης Σιάνος και Σπύρος Τζιάς, με την αλβανική ηγεσία του Κινήματος Αντίστασης της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Μπεντρί Σπαχί, Σεμισί Τοτοζάνι, Χακί Τόσκα και τον ελληνόμαθη καθηγητή Ζινί Σάκο. Ο Δημήτρης Τσιάτης από τη Σωτήρα Πάνω Δρόπολης, κάτοικος Ιωαννίνων, γνωστός και με το ψευδώνυμο Αλέκος, εκτελούσε τότε χρέη συνδέσμου μεταξύ του Ηπειρωτικού Γραφείου του ΚΚΕ και της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου.

Είναι οι πρώτες οργανωμένες επαφές αυτού του επιπέδου μεταξύ στελεχών της Μειονότητας και της πολιτικής ηγεσίας του Κινήματος της Περιφέρειας Αργυροκάστρου όπου παρουσιάστηκαν διάφορες απόψεις και έγινε ανταλλαγή γνώμων πάνω στην πολιτική γραμμή του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) για την Ελληνική Μειονότητα. Στη γενικότητα από αυτές τις επαφές συμφωνήθηκε να εκλαϊκευτεί αυτή η γραμμή στις μάζες του λαού της Μειονότητας, με τελικό σκοπό τη συμμετοχή του στον κοινό Αγώνα. Σε μια από τις πρώτες αυτές συναντήσεις ο ηγέτης του ΚΚΑ της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, Μπετρί Σπαχί είπε: «εμείς διεξάγουμε εθνικοαπελευθερωτικό και όχι κομμουνιστικό κίνημα. Στα χωριά να οργανωθεί το FNCL. Να συνεργαστείτε και με τους άρχοντες της Δρόπολης»¹.

Μετά από αυτές τις επαφές, η πολιτική διαφώτιση, η οργανωτική δουλειά και το παρτιζάνικο κίνημα στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα σημείωσε άνοδο. Σε πολλά χωριά όπως έχουμε προαναφέρει είχαν οργανωθεί τα Ε.Α. Συμβούλια, είχαν συγκροτηθεί η τσέτα του Πωγωνίου, είχαν σχηματισθεί στα

1. Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Σπύρο Τζιά 16-3-1958. Αρχ. Μ.Δ.

χωριά οι ένοπλες μαχητικές ομάδες. Στην τσέτα «Τσαμουριά» της Κονίσπολης που δρούσε και στα Ριζά και στο Βούρκο είχαν ενταχθεί πολλοί αγωνιστές από αυτές τις περιοχές. Ο Λευτέρης Τάλλιος ήταν ένας από τα τρία μέλη της διοίκησης της τσέτας, υποκομισάριός της.

Η ευνοϊκή εξέλιξη της κατάστασης έθεσε στην ημερήσια διάταξη το πρόβλημα της διεύρυνσης και του καλύτερου συντονισμού του Κινήματος στις περιοχές της Μειονότητας. Γι' αυτό το λόγο, στις 20 Ιουνίου του 1943, η ηγεσία του ΚΚΑ και το FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, οργάνωσε στο χωριό Νεπράβιστα, κοντά στην πόλη του Λιμποχόβου, πλατιά σύσκεψη στην οποία πήραν μέρος δραστήρια στελέχη του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος απ' όλες τις περιοχές της Μειονότητας. Ήταν η πρώτη πανμειονοτική συγκέντρωση. Από το Πωγώνι πήραν μέρος ο Παναγιώτης Πάνου, ο Θοδωρής Μάστορας, ο Δημήτρης Λιάτσος, από τη Δρόπολη ο Σπύρος Τζιάς, ο Γιάννης Πάνου, ο Χρήστος Βώκος, ο Κώτσιο Στάθης, ο Κώστας Καρατζάς, από τα Ριζά και Βούρκο ο Βάσος Σκεύης, ο Γιώργος Δρόσος, ο Βάσος Κορόσης, ο Γιώργος Γουμένης, ο Πέτρος Λιούλας, ο Νάσιος Ναθαναήλ. Ο Δημήτρης Τσιάτης πήρε μέρος ως σύνδεσμος που ήταν μεταξύ του Ηπειρωτικού Γραφείου του ΚΚΕ και της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου. Ο Λευτέρης Τάλλιος δεν πήρε μέρος. Λόγω διενέξεων που είχε με τον Χακί Ρουσίτι, το διοικητή της τσέτας «Τσαμουργιά» ο οποίος αργότερα πρόδωσε και ενώθηκε με τους μπαλίστες Νουρί Ντίνο και Μασάο Ντίνο, είχε μετατεθεί στο παρτιζάνικο τάγμα της Προμετής «Ναϊμ Φράσερι». Μετά τη σύσκεψη της Νεπράβιστας, με αίτηση των συμμετοχόντων στη σύσκεψη μετετέθη στην τσέτα του Πωγωνίου. Από μέρος της ηγεσίας του ΚΚΑ και της επιτροπής του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου ήταν ο Σεμσί Τοτοζάνι και ο Ζίνι Σάκο. Η σύσκεψη έγινε στο σπίτι του διοικητή της μαχητικής ομάδας της Νεπράβιστας Ισούφ Τσομπάνι. Ήταν περίπου 20 αγωνιστές.

Στη σύσκεψη της Νεπράβιστας έγινε ανάλυση της πολιτικής κατάστασης στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα και τέθηκαν καθήκοντα για το παραπέρα δυνάμωμα του Κινήματος

Ομάδα αγωνιστών του τάγματος «Θανάσης Ζήκος»

στις μειονοτικές περιοχές. Τονίστηκε να εντατικοποιηθεί η πολιτική διαφώτιση του λαού, να καλλιεργηθεί το πνεύμα συναδέλφωσης του λαού της Μειονότητας με τον αλβανικό λαό, υπερπηδώντας τις προκαταλήψεις, το διχασμό και τις καχυποψίες του παρελθόντος, να διευρυνθεί η συμμετοχή της Ελληνικής Μειονότητας στον ένοπλο αγώνα κατά των κατακτητών και συνεργατών τους. Αποφασίστηκε σε όσο το δυνατό σύντομο χρονικό διάστημα, εκτός της τσέτας του Πωγωνίου, που ήδη βρισκόταν σε δράση, να σχηματισθούν και τσέτες στη Δρόπολη, στα Ριζά και στο Βούρκο ως ξεχωριστά μειονοτικά αντάρτικα τμήματα.

Παρά την έγκριση της γενικής πολιτικής γραμμής για τη συμμετοχή της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα στα πλαίσια του FNCL, πρέπει επίσης να επισημάνουμε ότι κατά τη διάρκεια του Αγώνα δεν έλειψαν, σε επί μέρους ζητήματα και παρεκκλίσεις και τριβές και καχυποψίες μεταξύ ηγετικών στελεχών της Μειονότητας και της πολιτικής ηγεσίας του FNCL (ΕΑΜ) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Επιφυλακτικότητα και καχυποψία υπήρχε από ορισμένα αλβανικά στελέχη και για τις σχέσεις μεταξύ του ΚΚΕ και ΚΚΑ. Το ίδιο κλίμα επικράτησε από τα πρώτα βήματα, και στη σύσκεψη της Νεπράβιστας.

Τέθηκε το ζήτημα τι έμβλημα θα έχουν στο πηλήκιο οι παρ-

τιζάνοι στις τσέτες της Μειονότητας. «Όπως και οι Αλβανοί παρτιζάνοι», απάντησε ο Σεμσί Τοτοζάνι, δηλαδή το σύμβολο της αλβανικής σημαίας και πάνω το κόκκινο αστέρι. Τη σημαία χωρίς αστέρι την είχαν και οι μπαλίστες, γι' αυτό δεν έγινε δεκτή. Η πρόταση να μείνει το αστέρι απορρίφθηκε ως εξτρεμιστική. Και η άλλη πρόταση να τοποθετηθεί στο πηλήκιο έμβλημα με τα χρώματα της αλβανικής και της ελληνικής σημαίας, ως σύμβολο συναδέλφωσης των δύο λαών, απερρίφθη. Το πρόβλημα έμεινε εκκρεμές. Ο Σεμσί Τοτοζάνι είπε ότι για το πρόβλημα του εμβλήματος δεν έχει οδηγίες και πρότεινε η λύση του να αφεθεί για αργότερα.

Η σύσκεψη της Νεπράβιστας ουσιαστικά αποφάσισε την ενεργό συμμετοχή του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα, στα πλαίσια του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) με την ενεργό αδελφική συμπαράσταση του ΕΑΜ Ελλάδας. Και τα δύο Κινήματα Αντίστασης, της Αλβανίας και της Ελλάδας, είχαν την ίδια πολιτική γραμμή και συνεργάζονταν στενά εμπνεόμενα από τα ίδια ιδανικά και για τους ίδιους σκοπούς. Αυτή ήταν και η γραμμή των Μεγάλων Δυνάμεων της Αντιφασιστικής Συμμαχίας¹.

Η σύσκεψη της Νεπράβιστας αποτελεί σημαντικό και καθοριστικό σταθμό για τις παραπέρα εξελίξεις του Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα, για τη στρατολόγηση νέων εθελοντών στον Αντάρτικο και για το δυνάμωμα των Ε.Α. Συμβουλίων στα χωριά.

Η τσέτα της Δρόπολης και το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης

Μετά τη σύσκεψη της Νεπράβιστας άρχισε να προχωρεί το Κίνημα στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Δυνάμωσαν τα Ε.Α. Συμβούλια των χωριών και ανασυγκροτήθηκαν αυτά των επαρχιών. Παντού γινόταν διαφωτιστική δουλειά για κατάταξη

1. Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Γιώργο Γουμένη 11-2-1957, Βάσο Κορόση, 16-2-57, Δημήτρη Λιάτσο 12-5-57. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 7, Ντοκ. 2, 21, 28.

νέων εθελοντών. Οργανώθηκε πιο καλά η αυτοάμυνα των χωριών και των περιοχών με τις μαχητικές εφεδρικές ομάδες.

Με την εθελοντική κατάταξη νέων αγωνιστών από Πάνω και Κάτω Δρόπολη στις 23 Αυγούστου 1943 σχηματίστηκε στο χωριό Λόγγο η ανταρτομάδα της Δρόπολης, που λεγόταν και το Δεύτερο Συγκρότημα, σε σύγκριση με το Πρώτο Συγκρότημα, που λεγόταν και η τσέτα του Πωγωνίου. Περίπου 30 παρτιζάνοι σχημάτισαν τον πρώτο πυρήνα της. Διοικητής της ορίστηκε ο έφεδρος υπολοχαγός του Ελληνικού Στρατού Παναγιώτης Παπαδημητρίου από το χωριό Δολό του ελληνικού Πωγωνίου.

Εδώ χρειάζεται μια επεξήγηση. Για να βοηθήσουν την οργάνωση του Αντιφασιστικού Κινήματος στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα και για την καταπολέμηση κάθε δυσπιστίας του παρελθόντος μεταξύ του λαού της Μειονότητας και του αλβανικού λαού και ως ένδειξη των κοινών αντιφασιστικών εθνικοαπελευθερωτικών σκοπών των αντιστασιακών κινήματων, τόσο στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα, οι δύο οργανώσεις, το FNCL Αλβανίας και το ΕΑΜ Ελλάδας συμφώνησαν να ανταλλάξουν στελέχη, που θα βοηθούσαν το Κίνημα στη Μειονότητα στην Αλβανία και στην Τσαμουργιά στην Ελλάδα. Όπως θα αναφέρουμε και πιο κάτω, εκτός του Παπαδημητρίου, ήρθαν και άλλα στελέχη.

Πολιτικός υπεύθυνος, κομισάριος της τσέτας, καθορίστηκε ο Λευτέρης Κάργιαννης από την Κοσσοβίτσα, αργότερα ο Γιώργος Γουμένης και ο Σπύρος Τζιάς. Υποδιοικητής ο Γρηγόρης Νίκας. Ως έμπειρος πολεμιστής να βοηθήσει την κατάσταση ήρθε από το Πωγώνι ο Θόδωρος Μάστορας.

Στην πολεμική δραστηριότητα της ανταρτομάδας της Δρόπολης αναφέρουμε την επιχείρηση που έγινε στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 κατά του ιταλικού φασιστικού φυλακίου της Κακαβιάς και στο γεφύρι του Ξεριά. Η ανταρτομάδα την υποχρέωσε να καταφύγει στο Γεργουτσάτι, εγκαταλείποντας όλο το πολεμικό υλικό που διέθετε. Στις 17 Σεπτεμβρίου 1943, μαζί με άλλες δυνάμεις χτύπησε στον αυχένα της Μουζίνας τμήματα της ιταλικής Μεραρχίας «Refugia» που μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας αποσυρόταν από το Αργυρόκαστρο προς τους Αγίους

Σαράντα. Στις 28 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου, μαζί με την αλβανική ομάδα «Μιχάλ Ντουρί» υποδέχτηκε με πυρά, στο γεφύρι του Γκόλα, στα Κτίσματα (Αρίνιστα), μέσα στο ελληνικό έδαφος, τους Γερμανούς που έρχονταν από την Ελλάδα στην Αλβανία. Στο πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου 1943 πήγε σε βοήθεια των δυνάμεων του ΕΛΑΣ που δρούσαν στο Πωγώνι¹. Κακώς εδώ ενεπλάκησαν και στις συγκρούσεις μεταξύ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ.

Παράλληλα με την τσέτα της Δρόπολης στην Πάνω Δρόπολη δρούσε από το Σεπτέμβριο του 1943 και το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης που αποτελείτο από τις μαχητικές εφεδρικές ομάδες των χωριών και καθόριζε τις κινήσεις του σύμφωνα με τις περιστάσεις. Διοικητής του εφεδρικού, στην αρχή ήταν ο Απόστολος Μπέης από τη Σωτήρα και αργότερα ο έφεδρος υπολοχαγός από το Βουλιαράτι Βασίλης Θ. Δαλιάνης. Κομισάριος ένα διάστημα ήταν ο Δημήτρης Τσιιάτης.

Στο δεύτερο δεκαήμερο του Νοεμβρίου 1943 η ομάδα της Δρόπολης και το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης πήραν μέρος, μαζί με το τάγμα «Τσαμουργιά», κατά των μπαλιστών στα Γλυνογόρατσα και Λιμπόχοβο. Από εκεί προχώρησαν στο απελευθερωμένο Αργυρόκαστρο και στις 26 Νοεμβρίου 1943 εντάχθηκαν στις γραμμές του πρώτου τάγματος των παρτιζάνων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, που συγκροτήθηκε στη Δερβιτσάνη, με το όνομα «Θανάσης Ζήκος».

Οι πρώτοι αγωνιστές που εντάχθηκαν στην ανταρτομάδα της Δρόπολης, στο Δεύτερο Συγκρότημα της Μειονότητας, ήταν οι: Παναγιώτης Παπαδημητρίου, Λευτέρης Κάργιαννης, Σπύρος Τζιάς, Θόδωρος Μάστορας, Γρηγόρης Νίκας, Γιάννης Πάσχος, Στρατής Παππάς, Βασίλης Τσαβίδης, Κώστας Μητσούλης, Κώστας Ζώγκος, Σπύρος Τσιούνης, Βαγγέλης Νάστος, Σπύρος Μπακίρης, Νίκος Τσιάμης, Βασίλης Τσιάκος, Νίκος Ντρίτσος, Γιώργος Βώκος, Λάμπης Μπέκας, Ηλίας Μπούσης, Γιώργος Μπλάνης, Χρήστος Γάτσιος, Γιώργος Σουλιώτης, Λάμπης Νίκας, Γιάννης Γκικόπουλος, Βασίλης Αγόρας, Νίκος Νάστος, Γιώργος Τζιάς, Θωμάς Γκίνης, Χρήστος

1. Βλέπε και εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», 22-8-1947.

Σιάρρας, Βασίλης Ζιούλας, Νάσος Θύμιος, Χρήστος Δράλλιος, Κώστας Έξαρχος, Πέτρος Μάστορας, Κίτσιος Μπέσιος, Μήτσος Μάστορας, Γιώργος Γουμένης, Παναγιώτης Καψάλης, Νάσιος Ναθαναήλης, Βαγγέλης Τζουμάκας, Παντελής Βαρέσης, Σπύρος Νικόλας¹.

Η οργάνωση ΜΑΒΗ

Παράλληλα και κατά του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, αρχές του 1943, παράγοντες της δεξιάς παράταξης της Μειονότητας, που ακολουθούσαν την πολιτική γραμμή του ΕΔΕΣ - Ζέρβα, άρχισαν να κινούνται και αυτοί για την οργάνωση Επιτροπών και ομάδων Εθνικού Αγώνα.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι στην πρώτη φάση του Αγώνα, ως το Φθινόπωρο του 1943, οι παράγοντες αυτοί αμφιταλαντεύονταν για τη θέση που έπρεπε να κρατήσουν απέναντι του Εθνικού Απελευθερωτικού Κινήματος. Λόγω ακριβώς αυτής της αμφιταλάντευσης η δεξιά παράταξη μετέχει στα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια των χωριών, μάλιστα και των επαρχιών όπου αποβλέπουν να επικρατήσουν. Με την εξέλιξη όμως του Αγώνα, άρχισε και η διαφοροποίηση. Άρχισαν συγκεκριμένες προσπάθειες για μια ξεχωριστή οργάνωση. Μια τέτοια έγινε το Μάη 1943 στη Γλύνα υπό την ηγεσία του Αντώνη Κυριάκη. Παρευρέθηκαν και οι αγωνιστές εαμίτες Λευτέρης Τάλλιος, Δημήτρης Τσιάτης, Π. Ζιούπας και Θανάσης Κυρίτσης, οι οποίοι μίλησαν για την απαραίτητη συμμετοχή του λαού της Μειονότητας στον Αγώνα. Ο Αντώνης Κυριάκης, στην ερώτηση που του έγινε για το τι προτείνει αυτός, απάντησε: «Θα δράσουμε σύμφωνα με τις οδηγίες που θα πάρουμε».

Τον Ιούνιο του 1943 αντιπρόσωποι της δεξιάς παράταξης στην Κάτω Δρόπολη συνήλθαν στο Χάσκοβο και λίγες μέρες αργότερα στη Βάνιστα. Ο Μιχάλης Μάνος από τη Δερβιτσάνη

1. Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με Βασίλη Δαλιάνη 1-10-56, Γρηγόρη Νίκα 13-10-56. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα», Φάκ. 7, Έγγ. 1 και 11.

παρουσίασε την εικόνα. Η Κάτω Δρόπολη, είπε, είναι εκτεθειμένη στη βιοπραγία των εχθρών. Εμείς πρέπει να απέχουμε από κάθε ενέργεια που μπορεί να προξενήσει αντίποινα. Η μόνη σωτήρια λύση είναι η ουδετερότητα. Το Εθνικό μας πρόβλημα θα το λύσουν οι μεγάλοι φίλοι και συμπαραστάτες της Ελλάδας, η Αγγλία και η Αμερική¹. Λόγος για οργάνωση Αγώνα κατά των κατακτητών δεν γίνεται πουθενά και ας έχουν σηκωθεί στο πόδι και ας ταρακουνιούνται η Ευρώπη και τα Βαλκάνια από την εξέγερση των λαών.

Ανάλογες συγκεντρώσεις έγιναν για την Πάνω Δρόπολη στο χωριό Κρά, στις 6 Αυγούστου 1943 και για τα Ριζά και το Βούρκο, στη Μεμορράχη στις 8 Αυγούστου 1943, για τις οποίες θα γράψουμε στις παρακάτω σελίδες.

Σ' αυτή την περίοδο άρχισε δράση και μια άλλη οργάνωση αποκαλούμενη ΜΑΒΗ (Μέτωπον Απελευθέρωσης Βορείου Ηπείρου) για την οποία δεν είχε γίνει καμιά μνεία, ούτε στις παραπάνω συγκεντρώσεις που αναφέραμε. Από συνεντεύξεις ανθρώπων μνημένων στη ΜΑΒΗ προκύπτει ότι η οργάνωση αυτή παρέμεινε σε στενό κύκλο χωρίς καμιά δραστηριότητα.

Συγκεκριμένες πληροφορίες για την οργάνωση ΜΑΒΗ μας έδωσαν, μεταπολεμικά, ο ιστορικός του ΕΔΕΣ Μιχάλης Μυριδάκης, ο σύμβουλος του Ζέρβα Θεόδωρος Σαράντης, ο Ηλίας Κώνστας και άλλοι.

«Έτσι, στις αρχές Μαρτίου 1943, γράφει ο Μ. Μυριδάκης, όταν έφτασε στα Τίρανα από την Αθήνα ο μνημένος στο ΕΔΕΣ από το Ζέρβα Βορειοηπειρώτης Ηλίας Κώνστας και καθώς απ' αυτόν είχε εντολή να φροντίσει για την επέκταση του ΕΔΕΣ στον Ελληνισμό της Β. Ηπείρου, συγκεντρώθηκαν σ' ένα καφενείο των Τιράνων έξι ηγετικά στελέχη του βορειοηπειρωτικού λαού, τα οποία αποφάσισαν τη συνέχιση του αγώνα και την ίδρυση μιας Οργάνωσης με την επωνυμία: "Μέτωπον Απελευθέρωσης Βορείου Ηπείρου", ΜΑΒΗ. Οι έξι αυτοί Έλληνες ήταν: 1. Ο Σπύρος Ντάσιος από το Άνω Λάμποβο, υπάλληλος τουρισμού, 2. Ο Γιώργος Τάσος από το Λεσκοβίκι,

1. Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Κώτσιο Νίκα στις 16-5-1957. Αρχείο Μ.Δ. και Α.Ο.Ρ.: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα», Φάκελλος 7, Έγγρα. 7.

βιομήχανος στην Κορυτσά, 3. Ο Βασίλης Σαχίνης, χρηματιστής από το Αργυρόκαστρο, 4... (δεν αναφέρεται το όνομά του, σημ. Μ.Δ.), 5. Ο Αναστάσιος Κοκκοβέσης, εισαγγελέας από τη Χειμάρρα και 6. Ο Ηλίας Κώνστας από το Άνω Λάμποβο, οι οποίοι αποτέλεσαν τη Διοικούσα Επιτροπή της οργάνωσης αυτής, με πρόεδρο τον πάρα πολύ δραστήριο Σ. Ντάσιο...»¹.

Για την παραπέρα δράση αυτής της λεγόμενης διοικούσας επιτροπής σε βορειοηπειρωτική κλίμακα, ο Μυριδάκης δεν αναφέρει τίποτα, το ίδιο και οι άλλοι. Από ό,τι μας πληροφορεί ο Μυριδάκης, το ενδιαφέρον του Ζέρβα για τη ΜΑΒΗ, που τη θεωρούσε «σαν θυγατέρα του ΕΔΕΣ στη Β. Ήπειρο», περιορίζεται στην Περιφέρεια Αργυροκάστρου, δηλαδή στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Για τον ίδιο σκοπό, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα και συγκεκριμένα στην Κεραμίτσα, ο Ζέρβας είχε οργανώσει κέντρο για την καθοδήγηση του Εθνικού Αγώνα στη Β. Ήπειρο, δηλαδή στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Ως εκπρόσωπο της ΜΑΒΗ, πιο σωστά του ΕΔΕΣ, στο Αργυρόκαστρο, ο Ζέρβας θεωρεί τον Βασίλη Σαχίνη με τον οποίο προσπαθεί να ρθει σε επαφή και στέλνει χρήματα και οπλισμό για τη συγκρότηση των «εθνικών ομάδων». Ο Μυριδάκης μας πληροφορεί ότι «700 χρυσές λίρες τις οποίες ο Ζέρβας τις είχε στείλει στις 9-10-1943, από το χωριό Σκιαδάδες, μ' ένα σύνδεσμο αντάρτη, με σκοπό να παραδίδονταν αυτές στον Βασίλη Σαχίνη στο Αργυρόκαστρο για να βοηθηθεί ο αγώνας της ΜΑΒΗ στη Βόρειο Ήπειρο, τις κράτησε για το τμήμα του ένας αξιωματικός»². Και προηγουμένως ο Ζέρβας, γράφει ο Μυριδάκης είχε στείλει στο Βασίλη Σαχίνη οδηγίες και δύο φορές χρήματα³. Μάλιστα τον προσκαλεί για να «μεταβεί στα Γιάννενα και απ' εκεί σε συνάντηση μ' αυτόν, όμως δεν πραγματοποιήθηκε ένεκα δυσκολιών στη μετακίνηση»⁴.

1. Μιχάλη Ι. Μυριδάκη: «Αγώνες της Φυλής - Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941 - 1944». Αθήνα 1976, Τόμος Α', σελ. 335.

2. «Αγώνες της Φυλής - Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941 - 1944». Αθήνα 1977, Τόμος Β', σελ. 22.

3. Ο ίδιος, Τόμος Α', σελ. 228.

4. Ο ίδιος, Τόμος Α', σελ. 336.

Όπως φαίνεται απ' όσα μας πληροφορεί ο Μυριδάκης, ο Ζέρβας στήριζε πολλά στον ηγετικό ρόλο του Β. Σαχίνη για την οργάνωση του ΕΔΕΣ στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Όμως μια τέτοια ενέργεια θα εθεωρείτο επέμβαση στα εσωτερικά της Αλβανίας και θα προξενούσε την άμεση αντίδραση του ισχυρού Αλβανικού Κινήματος Αντίστασης με απρόβλεπτες συνέπειες για το λαό της Μειονότητας.

Η επιλογή του Ζέρβα στο πρόσωπο του Β. Σαχίνη δεν ήταν τυχαία. Το κύρος του Β. Σαχίνη ήταν αναμφισβήτητο στην περιφέρεια του Αργυροκάστρου. Η δράση του, για την προστασία της Μειονότητας, για την εκμάθηση της ελληνικής μητρικής γλώσσας, για την προστασία της ορθοδοξίας, για την καλλιέργεια των λαϊκών παραδόσεων, καθώς και για την ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ των δύο λαών υπήρξε σημαντική.

Ο Β. Σαχίνης πρωτοστάτησε στην οργάνωση και καθοδήγηση της πανμειονοτικής σχολικής απεργίας του 1934-1935. Το καθεστώς του Ζώγκου τον συνέλαβε και τον εξόρισε στη Λέζα. Τον Οκτώβριο του 1940, στα πρόθυρα του ελληνοϊταλικού πολέμου, οι Ιταλοί φασίστες τον συνέλαβαν και μαζί με άλλους πατριώτες της Μειονότητας τους εξόρισαν στην Ιταλία.

Το επάγγελμα του τραπεζίτη διευκόλυνε τις επαφές του με πολύ κόσμο. Ευρισκόμενος στο κέντρο της περιφέρειας Αργυροκάστρου και διατηρώντας στενές επαφές με τους Αλβανούς ιθύνοντες και τις επίσημες υπηρεσίες του αλβανικού κράτους, ήταν σε θέση να παρακολουθεί από κοντά όλες τις εξελίξεις και να δίδει τις ανάλογες λύσεις. Αυτές τις πατριωτικές υπηρεσίες του Β. Σαχίνη δεν μπορεί κανένας να τις υποτιμήσει. Όμως στις νέες ανακατατάξεις των πολιτικών δυνάμεων, τόσο στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα, που προέκυψαν μετά την κατοχή και με την οργάνωση των νέων δυνάμεων κατά των κατακτητών, ο Β. Σαχίνης, παρά την πολιτική του εμπειρία, δεν μπόρεσε να προσανατολιστεί. Η κατοχύρωση των εθνικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, στο νέο συσχετισμό των δυνάμεων, δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί με την παλιά σοβινιστική νοοτροπία και με την ταχτική των χρόνων 1914-1920. Ο Β. Σαχίνης και οι οπαδοί του παρέμειναν σκλάβοι αυτής της αντίληψης, ω-

θούμενοι σε κάποιο βαθμό και από ατομικά, οικονομικά συμφέροντα και για το λόγο αυτό δεν μπόρεσαν να τραβήξουν με το μέρος τους το λαό της Μειονότητας, ο οποίος ασπάστηκε μαζικά την πολιτική γραμμή του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) και του ΕΑΜ Ελλάδας για την αντιμετώπιση και κατοχύρωση των εθνικών και δημοκρατικών του δικαιωμάτων και τη λύση των κοινωνικών του διεκδικήσεων, απορρίπτοντας την πολιτική γραμμή του Ζέρβα. Έχοντας περισσότερες ιδεολογικές και συγκυριακές συνδέσεις με το Μπαλ Κομπετάρ και αντιτιθέμενος ιδεολογικά με το Φρόντι Νάτσιοναλ Τσλιριμτάρ (FNCL) δηλαδή με το ΕΑΜ Αλβανίας Αργυροκάστρου, ο Β. Σαχίνης έπεσε θύμα της αντιπαλότητας και των διενέξεων μεταξύ των δύο αυτών οργανώσεων. Στις 17 Νοεμβρίου 1943 εκτελέστηκε, μαζί με άλλα στελέχη του Μπαλ Κομπετάρ, στο Αργυρόκαστρο.

Η ΜΑΒΗ, ως οργάνωση παρέμεινε άγνωστη στις πλατιές μάζες του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Όχι μόνο στις κατεχόμενες από τον εχθρό περιοχές αλλά και στις απελευθερωμένες. Αυτή δρούσε σαν να βρισκόταν στην παρανομία, σα μια συνωμοτική οργάνωση στελεχών, σαν να φοβόταν να παρουσιάσει στο λαό το πρόγραμμά της, μαζί και τις επιδιώξεις της. Η στρατολόγηση των μελών στη ΜΑΒΗ γινόταν με μυστικιστικό τρόπο. «Μαζί με 4-5 άλλους συγχωριανούς, λέγει ο Τάκης Μάντης από το χωριό Κάτω Επισκοπή, μας κάλεσαν και πήγαμε στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής. Πριν στρατολογηθούμε στην οργάνωση ΜΑΒΗ, ζήτησαν να ορκιστούμε στο Άγιο Ευαγγέλιο πάνω στο οποίο βρίσκονταν σταυρωτά ένα περίστροφο και ένα σπαθί. Τα λόγια του όρκου ήταν: «Ορκίζομαι ό,τι δω και ό,τι ακούσω δεν θα το πω σε κανέναν ούτε και στην οικογένειά μου».¹ Τον ίδιο τρόπο στρατολόγησης στη ΜΑΒΗ αναφέρουν και άλλοι. «Σ' αυτή την περίοδο, Μάιος - Ιούνιος 1943, λένουν, και η δεξιά παρουσιάζεται με κάποια μορφή οργάνωσης. Τα μέλη που στρατολογεί ορκίζονται πάνω στο Ιερό Ευαγγέλιο». Ο Γιώργος Μπούρτζης από τη Σωτήρα αναφέρει ότι κατά το Μάρτιο - Απρίλιο του 1943, ο Σαχίνης άρχισε να οργανώνει τη δεξιά παράταξη. Εδώ στη

1. Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Τάκη Μάντη στις 29-9-1956, Φακ.7, Ντοκ.12

Σωτήρα δημιουργήθηκε μια ομάδα της ΜΑΒΗ με 4-5 πρόσωπα με υπεύθυνο τον Θοδωράκη Μπέη. Έως το Νοέμβριο του 1943, που έφυγαν για το ΕΔΕΣ, δεν παρουσίασαν καμιά δραστηριότητα¹.

Σε όλη την περίοδο του Αγώνα η ΜΑΒΗ δεν έχει παρουσιάσει καμιά δραστηριότητα, δεν έχει δημοσιεύσει κανένα κείμενο, ούτε έκανε καμιά έκκληση. Ούτε στις συγκεντρώσεις που οργάνωσαν οι ιθύνοντες της παράταξης, συμπεριλαμβανομένης και της πιο σημαντικής σύσκεψης, της Μεμόρραχης (8-8-1943), δεν αναφέρονται στη ΜΑΒΗ. Μιλούν για Εθνικό Αγώνα, για σύνδεσμο με το ΕΔΕΣ - Ζέρβα. Πουθενά δεν αναφέρεται κάτι για το ρόλο της λεγόμενης «Διοικητικής Επιτροπής της Οργάνωσης» που είχε σχηματιστεί στα Τίρανα. Όλα αυτά μαρτυρούν ότι η οργάνωση ΜΑΒΗ παρέμεινε στα χαρτιά.

Το Μπαλ Κομπετάρ (Ball Kombetar) και η Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Η γενοντογιά στη Γλύνα

Το πρώτο εξάμηνο του 1943 το Αντιστασιακό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα προχωρούσε σταθερά σ' όλες τις περιοχές της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας με την ενεργό συμμετοχή της πλειοψηφίας του λαού, με πρωτοπόρους τους μαθητές και φοιτητές που σπούδαζαν στα σχολεία της Ελλάδας (Ιωάννινα, Βελλά, Πωγωνιά, Κέρκυρα, Κόνιτσα κ.λπ.), και που λόγω κατοχής είχαν επιστρέψει στις οικογένειες και στα χωριά τους.

Σ' αυτή την περίοδο, μαζί με τις άλλες οργανώσεις, αποπειράθηκε να παρουσιαστεί στο χώρο της Μειονότητας και το Μπαλ Κομπετάρ (Ball Kombetar).

Η εν λόγω πολιτική οργάνωση ιδρύθηκε στα Τίρανα το Νοέμβριο του 1942, ως αντιπαράθεση κατά του FNCL - Φρόντι Νάσιοναλ - Τσλιριμτάρ (ΕΑΜ Αλβανίας). Στις γραμμές του Μπαλ Κομπετάρ εντάχθηκαν οι πολιτικοί παράγοντες της δεξιάς αντίδρασης, με το σύνθημα για εθνική ανεξαρτησία, για

1. Με τον Γιώργο Μπούρτζη στις 27-9-1956. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα», Φάκ.7, Ντοκ.5.

Γυναικεία ομάδα του τάγματος «Θανάσης Ζηκος».

προσάρτηση των αλβανικών εδαφών, που έχουν μείνει εκτός του αλβανικού κράτους, όταν αυτό αναγνωρίστηκε το 1913 από τις Μεγάλες Δυνάμεις και με άλλα δημαγωγικά συνθήματα. Διατηρούντες με διάφορους τρόπους άμεσες ή έμμεσες διασυνδέσεις με τις φασιστικές ιταλικές δυνάμεις κατοχής και με την ανοχή τους, έπαιζαν το χαρτί των αγγλο-αμερικάνων. Ήταν έτοιμοι να περάσουν σε ανοιχτή συνεργασία μ' αυτούς, τη στιγμή που η Γερμανία και η Ιταλία θα έχαναν τον πόλεμο. Με την κατάκτηση της Αλβανίας από τους ναζί, τον Οκτώβριο - Νοέμβριο του 1943, το Μπαλ Κομπετάρ πέταξε το προσωπίδι του και πέρασε ανοιχτά στην υπηρεσία των Γερμανών. Μαζί μ' αυτούς πήρε μέρος και πολέμησε ανοικτά κατά του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Αλβανίας και των παρτιζάνων.

Το Αργυρόκαστρο ήταν ένα σημαντικό προπύργιο του Μπαλ Κομπετάρ, με ηγετικά στελέχη όπως τους Αλή Κλεισούρα, Ντερβίς Ρετζέπι, Ρασίμ Μπαμπαμέτο, Μπαρί Ομάρι, Ισμαΐλ Γκολέμι κ.ά. Όλοι τους μισέλληνες και διώχτες του λαού της Μειονότητας.

Με πρόσχημα παρουσίασης του προγράμματος και πρόσκλησης για ένταξη της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην

οργάνωση του Μπαλ Κομπιάρ, στην ουσία όμως ήταν ανοιχτή απειλή κατά της ένταξης της Μειονότητας στις γραμμές του FNCL και του ΕΑΜ Ελλάδας, στις αρχές του Ιουλίου 1943, η ηγεσία του Μπαλ Κομπιάρ Αργυροκάστρου οργάνωσε επιχείρηση επίδειξης στρατιωτικής ισχύος στην Πάνω Δρόπολη.

Μια πάνοπλη ομάδα του Μπαλ Κομπιάρ, πάνω από 150 άτομα, με όπλα, αυτόματα και πολυβόλα, με φυσεκλίκια σταυρωτά στο στήθος, και χειροβομβίδες στη ζώνη, υπό την ηγεσία του Ισμαΐλ Γκολέμι, ξεκίνησε από το Λιμπόχοβο, πέρασε από τα Γλυνογόρατζα, διάβηκε το ποτάμι Δρίνο και την καμπιά και μπροστά στα μάτια των ιταλικών στρατιωτικών δυνάμεων που στάθμευαν στο Γεργουτσάτι, πήγε ανενόχλητα στα χωριά Βουλιαράτι, Βόδριστα και Ζερβάτι. Έστειλε προσκλήσεις στα χωριά της Πάνω Δρόπολης να στείλουν αντιπροσώπους στη συγκέντρωση που έγινε στο Βουλιαράτι. Πήγαν από το Ζερβάτι, Βόδριστα και Πέπελη. Στο μεσοχώρι του Βουλιαρατιού, ο Ισμαΐλ Γκολέμι, περιτριγυρισμένος από τα «παλικάρια» του, μίλησε για το «Δεκάλογο», το πρόγραμμα του Μπαλ Κομπιάρ και κάλεσε το λαό της Δρόπολης να εγκαταλείψει το Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα και να ενωθεί με το Μπαλ Κομπιάρ για να σώσει τα χωριά από το καψίμο και από τις βιοπραγίες. Σε ιδιαίτερη συνάντηση ζήτησε να του υποδειχθεί τρόπος για να συνδεθεί με το Ζερβά στην Ήπειρο.

Η «περιήγηση» των δυνάμεων του Μπαλ Κομπιάρ και η ομιλία του Ισμαΐλ Γκολέμι, γεμάτη δημαγωγία και αλωπεκισμό, δεν ήταν τίποτε άλλο παρά ανοιχτή απειλή και εκβιασμός κατά του λαού της Δρόπολης.

Η προσπάθεια αυτή του Μπαλ Κομπιάρ ήταν, ευθύς εξαρχής, προκαθορισμένη σε αποτυχία, όχι μόνο γιατί δεν ήταν ειλικρινής, μάλιστα εκβιαστική, αλλά και γιατί η οργάνωση εκπροσωπούσε την ανθελληνική πολιτική της διάκρισης, της υποκίνησης της εχθρότητας, της διαρπαγής και της τρομοκρατίας κατά του λαού της Ελληνικής Μειονότητας.

Τα γεγονότα και η συμπεριφορά του Μπαλ Κομπιάρ στις μετέπειτα εξελίξεις του κινήματος Αντίστασης στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα όχι μόνον επιβεβαίωσαν τον παραπάνω χαρακτηρισμό αλλά ξεπέρασαν σε αγριότητα κάθε προηγού-

μενο. Λίγες εβδομάδες μετά τη «διαφωτιστική περιήγηση» του Μπαλ Κομπετάρ ως το Βουλιαράτι, η οργάνωση αυτή έδειξε το εγκληματικό της πρόσωπο με τη μαζική σφαγή των κατοίκων της Γλύνας.

Ξημερώνοντας 2 Αυγούστου 1943 μια ληστοσυμμορία του Μπαλ Κομπετάρ υπό την ηγεσία των ονομαζόμενων Φεμί Κούλα, Σελιαμί Μπιλιμπάσι, Βεσάλ Χότζα, Νέτζο Μπελέρι και άλλους, ξεκίνησε από το Λιμπόχοβο προς τα Γλυνογόραντζα. Στη Βραχογορατζή έκαψε 7 σπίτια. Έφτασε στη Γλύνα και την περικύκλωσε. Μια άλλη δύναμη του ιταλικού φασιστικού στρατού, σε συνεργασία, μπλοκάρισε το χωριό από τον κάμπο. Πρώτο θύμα έπεσε ο Κώστας Μπακούλας που προσπάθησε να διαφύγει από τον κλοιό. Στη Γλύνα οι μπαλίστες άρχισαν τις συλλήψεις. Έβαλαν φωτιά και έκαψαν 30 σπίτια. Άλλα 20 τα έκαψαν αργότερα οι Γερμανοί ναζί.

Τους άντρες και τους νέους που συνέλαβαν τους συγκέντρωσαν στην πλατεία του χωριού. Τους ζήτησαν «να καταγγείλουν τους συγχωριανούς που ήταν συνδεδεμένοι με το Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα και να παραδώσουν τα κρυμμένα όπλα». Μια και δεν βγάλανε τίποτε μ' αυτές τις απειλές, τους οδήγησαν στο Λιμπόχοβο. Περνώντας από τη Βραχογορατζή συνέλαβαν και τρεις άλλους άνδρες. Το όλο έγιναν 31. Ο μεγαλύτερος 55 ετών, ο μικρότερος 15. Τους στρίμωξαν σε ένα λάκκο μεταξύ Βραχογορατζής και Νεπράβιστας και άρχισαν τη μαζική εκτέλεση. Φρικαλέο έγκλημα φασιστικής γενοκτονίας. Ο Κίτσο Καραδήμας, ο άνθρωπος που είδε το θάνατο με τα μάτια του και που σώθηκε ως εκ θαύματος διηγείται πώς έγινε το μακελειό: «Μας ζήτησαν τα ντοκουμέντα και ό,τι άλλο είχαμε μαζί μας... Αντιλήφθηκα που έβαλαν το γεμιστήρα στο πολυβόλο. Δεν πέρασαν δευτερόλεπτα. Άρχισαν να πυροβολούν. Τρόμος. Αποφάσισα να φύγω τρέχοντας. Όμως μια σφαίρα στο πόδι με κάρφωσε στον τόπο. Ξαπλώθηκα και εγώ στο σωρό των σκοτωμένων... Είχα τις αισθήσεις μου... Άρχισε το πλιάτσικο. Παπούτσια, σακάκι. Κάποιος μου πήρε τη ζώνη. Μετά το μακελειό οι μπαλίστες έφυγαν... Αποφάσισα να σηκωθώ. Εξέτασα τον εαυτό μου. Είχα πληγωθεί με 7 σφαίρες, ξυστά στην κοιλιά, στους μηρούς και στο ψαχνό των ποδιών...

Άρχισα να σέρνομαι... Έφτασα κάτω από ένα δέντρο... Εδώ άρχισα να χάνω τις αισθήσεις μου. Ήρθαν και με πήραν η μάνα μου και η γυναίκα μου... Την άλλη μέρα με πήγαν στο χωριό Βουλιαράτι. Εκεί με περιποιήθηκε ο γιατρός Αναστάσιος Τσίππας»¹. Εκτός από τον Κίτσο Καραδήμα επέζησαν και άλλοι δύο. Ο ένας υπέκυψε λίγο αργότερα στα τραύματά του.

Η γενοκτονία του Μπαλ Κομπτάρ στα Γλυνογόρατζα κόστισε τη ζωή 28 ανθρώπων. 24 από τη Γλύνα, τρεις από τη Βραχογορατζή και ένας από το Ζερβάτι. Απ' αυτούς 8 ήταν αδέρφια τεσσάρων οικογενειών.

Στις 8 Αυγούστου το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας Αργυροκάστρου δημοσίευσε μια προκήρυξη με την οποία σιγματίζε και καταδίκασε το Μπαλ Κομπετάρ που οργάνωσε και εκτέλεσε αυτό το έγκλημα, όπου, μεταξύ άλλων, έγραφε: «Τα άγρια θηρία χτύπησαν περισσότερο το χριστιανικό στοιχείο και την Ελληνική Μειονότητα, σκοπεύοντας να προξενήσουν τη διάσπαση που με επιμονή ζητούν οι κατακτητές και να παραλύσουν τον αγώνα σ' αυτή την περιοχή ακριβώς τώρα που ο φασισμός βρίσκεται στο ξεψύχισμά του»²... Τους υπεύθυνους του εγκλήματος τους συνέλαβε αργότερα το Αρχηγείο των παρτιζάνων και το δικαστήριο τους καταδίκασε σε θάνατο.

Εδώ, πριν συνεχίσουμε την εγκληματική δράση του Μπαλ Κομπετάρ κατά του καού της Ελληνικής Μειονότητας, ας μας επιτραπεί να κάνουμε μια μικρή παρένθεση. Στις 12 Μαρτίου 1995, σε μια λεγόμενη ιστορικο-αναμνηστική συγκέντρωση που έγινε στο Λιμπόχοβο, με διάταγμα του τότε Προέδρου της Δημοκρατίας της Αλβανίας Σαλί Μπερίσα, ανακηρύχθηκαν «Μάρτυρες της Δημοκρατίας» οι φονιάδες, οργανωτές και εκτελεστές του αποτρόπαιου εγκλήματος της Γλύνας ο Φεμί Κούλα, ο Σελαμί Μπιλιμπάσι, ο Βεσάφ Χότζα και λοιποί. Μεγαλύτερη βεβήλωση της μνήμης των θυμάτων της Γλύνας και

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα», Φάκ. 7, Έγγρ. 31. Συνέντευξη του Μ.Δ. με τον Κίτσο Καραδήμα στις 9-9-1957.

2. Αρχείο του Μουσείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, Περιφέρειας Αργυροκάστρου.

Στελέχη της 19ης Ταξιαρχίας Κρούσης, όπου τα δύο τρίτα των ανταρτών αποτελούσαν τα τάγματα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος» και «Λευτέρης Τάλλιος».

Καθιστοί: Γιώργος Κώτσιας και Σπύρος Τζιάς.

Όρθιοι: Βαγγέλης Πάντος και Νάσος Ναθαναήλ.

της Βραχογορατζής δεν μπορούσε να γίνει! Έτριξαν τα κόκαλα των αδικοσκοτωμένων. Έμεινε άναυδος ο λαός της Δρόπολης και όλης της Μειονότητας απ' αυτή την εξωφρενική και προσβλητική πράξη που το καθεστώς του Μπερίσα, γνωστούς εγκληματίες και ανοιχτούς συνεργάτες των κατακτητών τους ανακήρυξε «Μάρτυρες της Δημοκρατίας»!

Η εγκληματική δραστηριότητα του Μπαλ Κομπετάρ κατά του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας πήρε πλατιές διαστάσεις μετά την απόρριψη του τελεσίγραφου του Μπαλ Κομπετάρ προς το λαό της Μειονότητας το Νοέμβριο του 1943 (για το οποίο θα μιλήσουμε στις επόμενες σελίδες), και στη συνέχεια με την ανοιχτή συνεργασία των ενόπλων δυνάμεών του με τα κατοχικά στρατεύματα.

Τέλη Ιανουαρίου 1944 οι μπαλίστες βρίσκονταν μαζί με τους Γερμανούς σε μια επιχείρηση στο Πωγώνι. Ισοπέδωσαν το χωριό Σωπική. Έκαψαν 123 σπίτια. Εκτέλεσαν πάνω από 10 αθώους κατοίκους. Το Δημήτρη Γκέκα τον έσφαξαν, τον Τάκη Έξαρχο τον έκαψαν ζωντανό. Στους Σχωριάδες έκαψαν 80 σπίτια, το σχολείο και την εκκλησία. Από τις 27 Ιανουαρίου μέχρι τις 8 Φεβρουαρίου 1944 ο απολογισμός της γερμανομπαλιστικής τρομοκρατίας στο Πωγώνι έφτασε περίπου 300 καμένα σπίτια, 33 άτομα εκτελεσθέντα, πλην των ζώων και άλλων εφοδίων που αποπάγησαν και λεηλατήθηκαν. Στις 2 Φεβρουαρίου οι παρτιζάνοι κατατρόπωσαν 400 άρπαγες μπαλίστες και λευτέρωσαν τους πολιτσανιώτες που τους είχαν κλείσει στην εκκλησία, ζητώντας λύτρα για να τους απολύσουν¹.

Στις 24 Φεβρουαρίου 1944 γύρω στις 200 μπαλίστες, με διοικητή πάντα τον Ισμαΐλ Γκολέμι, απείλησαν με τελεσίγραφο τη Δρόβιανη ζητώντας να υποταχθεί στο Μπαλ Κομπετάρ. Το τελεσίγραφο του Ισμαΐλ Γκολέμι έλεγε: «Λαέ του χωριού Δροβιάνη! Η τύχη του χωριού σας βρίσκεται στην κόψη του ξυραφιού, θα καταστραφεί σαν τη Μουζίνα ή θα σωθεί! Είναι στα χέρια σας. Εμείς πιστεύουμε ότι εσείς δεν θα πράξετε παράλογα, γενόμενοι αίτιοι να καταστραφούν τα όμορφα σπίτια σας, τα οποία τα έχουν χτίσει οι γονείς σας με τον ιδρώτα, που

1. Σύμφωνα με σημειώσεις που έχω σταχυολογήσει από το ιστορικό των χωριών.

είχαν χύσει στην ξενιτιά. Εμείς ζητούμε να μας περιμένετε σαν φίλους και χωρίς πόλεμο». Και οι αγέρωχοι και ακατάβλητοι Δροβιανήτες απάντησαν στον Ισμαΐλ Γκολέμι, όπως απάντησε ο μεγάλος ηγέτης της Δρόβιανης Ιωάννης Πράτσικας στον Αλή Πασά όταν του ζήτησε να παραδώσει τη Δρόβιανη: «... την Δρόβιανη δεν την πουλάω, φοβερέ Αλή Πασά, τσιφλίκι δεν την κάνω...». Απάντησαν με ριπές πυροβολισμών από το Καστρί ωσάν να του έλεγαν αν σου βαστάει έλα.

Για την αγέρωχη αυτή στάση των Δροβιανητών στο τελεσίγραφο του Ισμαΐλ Γκολέμι η εφημερίδα «Zeri i Popullit» στις 9.3.1944 έγραφε: «Δεν διάλεξε η Δρόβιανη το δρόμο της συνθηκολόγησης και της προδοσίας, όπου ήθελε να την παρασύρει ο ληστοσυμμορίτης και ο αναγνωρισμένος εχθρός της συναδέλφωσης των λαών Ελλάδας και Αλβανίας, αλλά το δρόμο της τιμής και των θυσιών, του αγώνα κατά του κατακτητή και των υπηρετών του»¹.

Τον Απρίλη του 1944 οι μπαλίστες, στη διάρκεια της εκκαθαριστικής επιχείρησης των Γερμανών στην περιοχή των Ριζών, οργιάζουν στην εγκληματικότητα. Στη Σμίνιτση σκότωσαν το γιατρό Πέτρο Νάκο, πράγμα που λύπησε πάρα πολύ όλους τους κατοίκους του Βούρκου και των Ριζών, όπου ο γιατρός τους παραστεκόταν με όλο τον ανθρωπισμό και την αφιλοκέρδειά του, προσφέροντας από το φτωχό βαλάντιό του και φάρμακα στους αδύναμους αγρότες. Τελευταία υπηρετούσε εθελοντικά στο στρατιωτικό νοσοκομείο των παρτιζάνων. Θύματα της θηριωδίας των γερμανομπαλιστών έπεσαν πολλοί απλοί άνθρωποι στα χωριά του Βούρκου, των Ριζών, της Πάνω Δρόπολης, του Πωγωνίου. Πολλά σπίτια έγιναν παρανάλωμα του πυρός. Πάνω από 400 κάηκαν στα χωριά των Ριζών. Εκτός από το γιατρό Νάκο στη Σμίνιτση σκότωσαν τα μέλη του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου του χωριού, το Νικόλαο Στέφο, τον Ανδρέα Στέφο και το Μήτσο Σταύρο. Τον Ανδρέα Στέφο οι μπαλίστες τον γνώριζαν που ήταν αγωνιστής από τις πρώτες μέρες του Κινήματος. Γι' αυτό τον βασάνισαν ξεχωριστά. Του έβγαλαν τα μάτια, τον έδεσαν στον πλάτανο στην άκρη του χωριού. Εκεί τον

1. Εφημερίδα: "Zerii Popullit", Φύλλο 9-3-1944.

εκτέλεσαν. Την άλλη μέρα το πρωί εκτέλεσαν και 16 άλλους άντρες που αποβραδύς τους είχαν κλείσει σε κάποιο κατώγι, γαζώνοντάς τους με ριπές πολυβόλου.

Τον Ιούνιο του 1944 οι γερμανομπαλίστες έκαψαν 67 σπίτια στο χωριό Πέπελη στην Πάνω Δρόπολη και σκότωσαν στο χωριό αυτό 5 κατοίκους και άλλους 4 στο Κλεισάρι και Σελλειό. Έκαψαν επίσης και το ιστορικό Μοναστήρι της Αγίας Τριάδας στην Πέπελη, μεγάλο θρησκευτικό, πνευματικό και φιλανθρωπικό κέντρο της Δρόπολης και όλης της περιοχής εντεύθεν και εκείθεν των ελληνοαλβανικών συνόρων. Οι καταστροφές που υπέστησαν πολλά χωριά την περίοδο του Αγώνα από τους γερμανομπαλίστες είναι φρικτές. Πρωταγωνιστές σ' όλες αυτές τις επιδρομές ήταν οι μπαλίστες. Στη Σωπική του Πωγωνίου σκότωσαν 13 άτομα, έστειλαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης του θανάτου 11 και έκαψαν 123 σπίτια, στην Πολύτσανη σκότωσαν 12 άτομα, έστειλαν στην εξορία 43 άτομα και έκαψαν 40 σπίτια, στους Σχωριάδες σκότωσαν 10 άτομα, εξόρισαν 5 και έκαψαν 80 σπίτια, μεταξύ αυτών και το σχολείο. Στο χωριό Χότζα στο Βούρκο σκότωσαν 13 άτομα και έκαψαν 15 σπίτια. Στο Καρόκι έκαψαν πάνω από 50 σπίτια, στη Γράζδιανη 43, στη Σμίνιτση 50. Στη Δρόβιανη έκαψαν πάνω από 100 σπίτια και ρίξαν στις φλόγες ζωντανό τον παπα-Δημήτρη, στην Κρασιά κάψανε 65 σπίτια, στο Γαρδικάκι 41 σπίτια, σχεδόν όλο το χωριό. Από τα χωριά της Μειονότητας αρπάχτηκαν πάνω από 8.500 αιγοπρόβατα, πάνω από 490 υποζύγια και πάνω από 83.900 οκάδες σιτηρά κ.λπ.

Απεσταλμένοι του ΕΑΜ -ΕΛΑΣ και του ΕΛΕΣ στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα

Για τη γραμμή που θα ακολουθούσε η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα, όπως αναφέραμε, πολλά στελέχη απευθύνθηκαν στις δύο κυριότερες αντιστασιακές οργανώσεις της Ελλάδας ζητώντας οδηγίες. Ποια θέση έπρεπε να κρατήσουν.

Με βάση τη γνώμη των συμμάχων για τις Μειονότητες, ο Ά-

ρης Βελουχιώτης, εν ονόματι του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, είπε ότι η Μειονότητα πρέπει να πολεμήσει τον κατακτητή μαζί με τους Αλβανούς παρτιζάνους. Ο στρατηγός Ζέρβας, εν ονόματι του ΕΔΕΣ, είπε να δημιουργηθούν στη Μειονότητα πυρήνες και εν καιρώ να εκδηλωθούν συμβάλλοντες έτσι στον απελευθερωτικόν αγώνα.

Ξεκινώντας απ' αυτές τις θέσεις και το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και το ΕΔΕΣ - Ζέρβας προσπάθησαν να διεισδύσουν στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ κατέληξε σε συμφωνία με το FNCL (με το ΕΑΜ της Αλβανίας) και έστειλε στελέχη για να βοηθήσουν την οργάνωση του Αγώνα Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα¹.

Ο Ζέρβας προσπάθησε να κάνει το ίδιο πράγμα με μονομερή όμως ενέργεια και παραγκωνίζοντας το αλβανικό FNCL.

Είναι γνωστό ότι το ΕΑΜ και το FNCL είχαν αριστερές αποκλίσεις. Ο Ζέρβας δεξιός. Και στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα διαμορφώθηκαν δύο παρατάξεις, οι εαμίτες και οι εδεσίτες. Στην Ελλάδα έλαβε χώρα η σύγκρουση μεταξύ ΕΑΜ και ΕΔΕΣ. Στην Ελληνική Μειονότητα αποφεύχθηκε η ένοπλη αναμέτρηση, με εξαίρεση τη μοναδική σύγκρουση στη Δίβρη, το Φεβρουάριο - Μάρτιο του 1944, μεταξύ της ομάδας του Τσιάβο Κόκαλη - Θύμιο Λιώλη και του τάγματος «Θανάσης Ζήκος», δηλαδή μεταξύ ζερβικών και εαμιτών της Μειονότητας. Ευτυχώς που το επεισόδιο αυτό δεν είχε συνέχεια και ο χώρος της Μειονότητας δεν μετατράπηκε σε πεδίο αδελφικών συγκρούσεων.

Το ΕΑΜ συνδέεται στενά με το FNCL. Τον Αύγουστο του 1942 γίνεται η πρώτη οργανωμένη επαφή. Η οργάνωση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιωαννίνων στέλνει και έρχεται σε επαφή με την Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚΑ Αργυροκάστρου, τον Δημήτρη Τσιάτη, γνωστό με το ψευδώνυμο Αλέκος

1. Για να βοηθήσουν το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα στην Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία και στην Τσαμουργιά στην Ελλάδα, επήλθε συμφωνία μεταξύ του ΚΚΑ και του FNCL και του ΚΚΕ και ΕΑΜ για την αμοιβαία αποστολή στελεχών προς διαφώτιση των κοινών σκοπών του Αγώνα κατά των φασιστών επιδρομέων και για να βοηθήσουν την οργάνωση του Αντιστασιακού Κινήματος σ' αυτές τις περιοχές.

ή και Δημήτρης Κουλίδας, με καταγωγή από το χωριό Σωτήρα της Πάνω Δρόπολης, αλλά μόνιμο κάτοικο Ιωαννίνων. Ο Δημήτρης Τσιάτης παρέμεινε σ' όλη την περίοδο του Αγώνα και μέχρι την απελευθέρωση της Αλβανίας, στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα και έδωσε σημαντική συμβολή στην εκλαΐκευση της γραμμής του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος, στην οργάνωση του Κινήματος Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα και στην καλλιέργεια της φιλίας μεταξύ των δύο εθνοτήτων, Ελλήνων και Αλβανών στην περιφέρεια του Αργυροκάστρου.

Στις πρώτες μέρες του Αυγούστου 1943 εστάλησαν από το ΕΑΜ Ελλάδα στη Μειονότητα ο Μίλτος Κυργιάννης, γνωστός με το ψευδώνυμο Αλέξης Γιάνναρης, από τα Δολιανά Ιωαννίνων και ο έφεδρος ανθυπολοχαγός του ελληνικού στρατού Παναγιώτης Παπαδημητρίου από το χωριό Δολό του Πωγωνίου. Ο Γιάνναρης διεξήγαγε μεγάλη πολιτική δραστηριότητα, προπαγανδίζοντας, ως δεινός ρήτορας, τις αρχές του Αντιφασιστικού Αγώνα, διακηρύσσοντας τη φιλία μεταξύ του ελληνικού και του αλβανικού λαού, ένθερμος προστάτης των εθνικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του λαού της Μειονότητας, εμπνευστής και προγραμματιστής μιας ιδιαίτερης Αντιφασιστικής Οργάνωσης της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία 1943-1944, για την οποία θα αναφέρουμε στις επόμενες σελίδες αυτού του βιβλίου. Τέλη Απριλίου 1944 ανεκλήθη από το ΕΑΜ και επέστρεψε στην Ελλάδα.

Στη θέση του Αλέξη Γιάνναρη εστάλη και τον αντικατέστησε το Μάρτιο του 1944 ο άλλοτε καθηγητής των μαθηματικών στο γυμνάσιο Πωγωνιανής (Βοστίνας) Γεώργιος Παπαϊωάννου, ο οποίος παρέμεινε μέχρι τον Οκτώβριο του 1944, προσφέροντας και αυτός σημαντική βοήθεια στη διαφώτιση των σκοπών του Αγώνα και την καλλιέργεια της συνεργασίας μεταξύ των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων της Ελλάδας και Αλβανίας.

Ο Παναγιώτης Παπαδημητρίου ετέθη διοικητής του Συγκροτήματος της Δρόπολης από τη μέρα του σχηματισμού του στις 23 Αυγούστου 1943 και έως ότου στις 26 Νοεμβρίου 1943 το συγκρότημα συμπεριληφθεί στις γραμμές του τάγματος «Θανάσης Ζήκος». Στα μέσα Δεκεμβρίου 1943 γύρισε στο 15ο

Σύνταγμα του ΕΛΑΣ. Η συμβολή του στη στρατιωτική εκπαίδευση της Τσέτας, ήταν εξαιρετικά σημαντική. Υπό τη διοίκησή του η τσέτα της Δρόπολης ξεπέρασε τους 50 άντρες.

Ο Χριστόφορος Βλάχος, γνωστός με το ψευδώνυμο Πρίνος από την Κάτω Μερώπη του Πωγωνίου, εστάλη και αυτός από το ΕΑΜ στην Ελληνική Μειονότητα τον Αύγουστο του 1943 έως την Άνοιξη του 1944. Η δράση του ήταν ανάξια λόγου και με πολλά ερωτηματικά. Σε συνέντευξη που είχα στο Λόγγο στις 28-9-1956 με το Θοδωρή Λιάζο, αυτός μου είπε ότι ο Πρίνος είχε σύνδεση με τη Λίτσα, τη γυναίκα του Γιώργου Ζώτου (ηγέτη της παράταξης ΕΔΕΣ στη Δρόβιανη). «Ο Χριστόφορος, μου είπε αυτός, μου παράγγειλε ότι τα γράμματα που θα μου έστελνε η Λίτσα να τα κρατούσα και να τον ειδοποιούσα. Τα γράμματα θα τα έπαιρνε μόνο από το χέρι μου. Πήρα το πρώτο γράμμα και το δεύτερο. Το άνοιξα για να δω τι γράφει. Δεν κατάλαβα τίποτα. Το 1947 όταν εγώ ήμουν στα Ιωάννινα έμαθα ότι εργαζόταν στο υπουργείο των Εξωτερικών στην Αθήνα»¹. Και ο Μίλτος Κυργιάννης γράφει: «Δεν ξέρω ούτε θέλησα να μάθω ποια ήταν η ανάμιξη του Χρ. Βλάχου, που ήταν συνεργάτης μου στη Δρόβιανη, έφυγε στο Ζέρβα κι έγινε μάρτυρας κατηγορίας μου. Κείνο που μπορώ να πω είναι τούτο: Το Ελληνικό ΕΑΜ (Νεμέρτσικας), έκανε λάθος να στείλει το Βλάχο στη Μειονότητα. Ο χαρακτήρας του δεν έκανε για τη Μειονότητα, όπου έπρεπε να είναι προσεκτικός και προ πάντος στη Δρόβιανη με τη μεγάλη παράδοση σε μικροαστισμό. Εκεί ήταν πολύ λεπτή η κατάσταση»².

Ο Βαγγέλης Δούπης, γνωστός με το ψευδώνυμο Άγγελος Δημητρίου, από το χωριό Κοκκινίτσα Φιλιατών, ήρθε τον Αύγουστο του 1943, στην αρχή εργάστηκε στην πολιτική οργάνωση. Αργότερα διορίστηκε στο Αρχηγείο των Αντιφασιστικών Ανταρτικών Σωμάτων της Ελληνικής Μειονότητας, ως αντι-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Θοδωρή Λιάζο, Φάκ. 7, έγgr. 10, Έτος 1944.

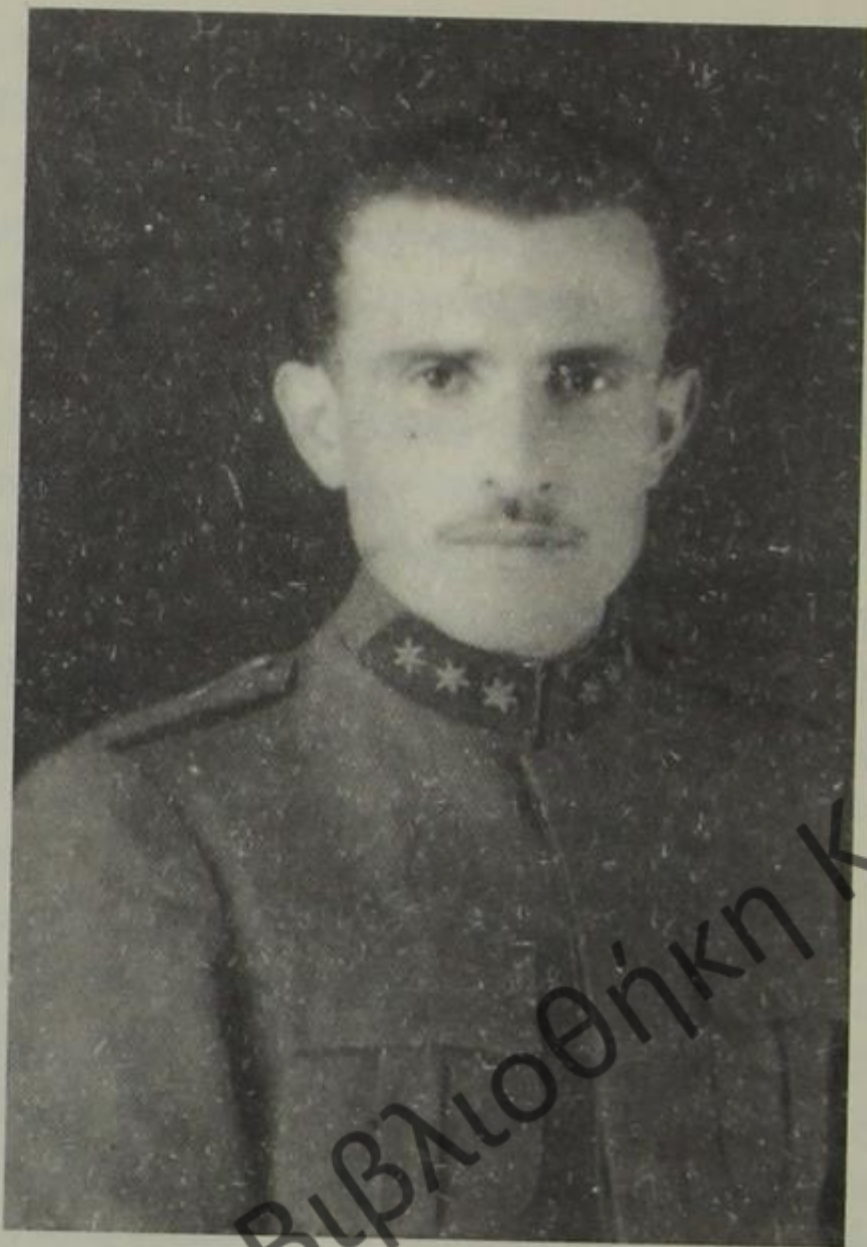
1. Μ. Κυργιάννης και Π. Παπαδημητρίου: «Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία 1943-1944». Εκδόσεις «Δωδώνη», Αθήνα 1982, σελίς 47.

πρόσωπος της Ελλάδας, μαζί με τον αντιπρόσωπο της Μειονότητας Αριστοτέλη Χαρμπάτση και τον αντιπρόσωπο της Αλβανίας Ταχέρ Ντέμι. (Για το Αρχηγείο θα γράψουμε παρακάτω). Με το σχηματισμό του δεύτερου παρτιζάνικου τάγματος της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, με το όνομα «Παντελής Μπότσαρης», ανέλαβε ως υποδιοικητής αυτής της μονάδας. Αγωνιστής καταρτισμένος, συντροφικότατος και νηφάλιος, υπήρξε σημαντική η συμβολή του στην κατατόπιση και ανάπτυξη του Κινήματος Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα.

Ο Κώστας Βαταβάλης εστάλη από το 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ και αρχές Φεβρουαρίου έως τέλος Απριλίου 1944 ήταν διοικητής του πρώτου παρτιζάνικου τάγματος της Μειονότητας με το όνομα «Θανάσης Ζήκος», αντικαθιστώντας το διοικητή Παναγιώτη Πάνου ο οποίος αποχώρησε λόγω ασθένειας. Η συμβολή του στη στρατιωτική εκπαίδευση των ανταρτών και η ηγεσία του στις στρατιωτικές επιχειρήσεις του τάγματος κατά των κατακτητών ήταν αποτελεσματικότερη. Κάτω από τη στρατιωτική του διοίκηση το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» έγινε μια από τις μαχητικότερες μονάδες της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου των Αλβανών παρτιζάνων. Μαζί με το Βαταβάλη στο τάγμα «Θανάσης Ζήκος», πολέμησαν τον κατακτητή και ο Νίκος Ζιάγκος, γνωστός με το ψευδώνυμο Σουλιώτης, έφεδρος ανθυπολοχαγός από το Πόποβο της Παραμυθιάς ως διοικητής λόχου καθώς και ο Τάκης Έξαρχος από τη Ζίτσα Ιωαννίνων που εργάστηκε στην πολιτική οργάνωση.

Τα ονόματα αυτών των Ελλήνων αγωνιστών θα παραμείνουν για πάντα γραμμένα στην ιστορία του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα του λαού της Ελληνικής Μειονότητας. Υπήρξε εξαιρετική η πατριωτική τους δράση και συμπαράστασή τους στο πλευρό του λαού στις δύσκολες περιστάσεις του πολέμου κατά των κατακτητών.

Η παρουσία και η δράση των απεσταλμένων του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα ήταν όχι μόνο πάρα πολύ σημαντική για τη διευκρίνιση του σκοπού του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα και για την οργάνωση αυτού αλλά και πάρα πολύ σοβαρή έκφραση της συμπαράστα-

*Χριστόφορος Μουλάς, διοικητής του
ταγματος «Λευτέρης Τάλλιος»*

σης του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ για την κατοχύρωση και διασφάλιση των εθνικών δικαιωμάτων του λαού της Μειονότητας, βάσει της διακήρυξης των Μεγάλων Συμμάχων και του Χάρτη του Ατλαντικού μετά τον πόλεμο. Και πριν φτάσουν οι Έλληνες διοργανωτές πολιτικοί και στρατιωτικοί, το Αντιφασιστικό Εθnikoαπελευθερωτικό Κίνημα στην Ελληνική Μειονότητα είχε οργανωθεί σ' όλες τις επαρχίες. Παρ' όλο αυτό η μέχρι τότε πολιτική κατάσταση στη Μειονότητα ήταν σχετικά αμφίρροπη. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω στα Εθnikoαπελευθερωτικά Συμβούλια των χωριών και των επαρχιών συμμετείχαν και άνθρωποι της δεξιάς. Στα Ριζά και το Βούρκο είχαν συγκροτηθεί, έστω και όχι μόνιμα, και δύο λεγόμενες ανταρτοομάδες συνδεδεμένες με το Ζέρβα και εφοδιασμένες από αυτόν. Στην

περίοδο Ιουλίου - Αυγούστου 1943 η δεξιά παράταξη άρχισε να κινείται πιο οργανωμένα. Σ' αυτήν την κατάσταση η άφιξη των ελλήνων οργανωτών του ΕΑΜ έπαιξε αποφασιστικό ρόλο για την οριστική συμμετοχή της Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα Αντίστασης στα πλαίσια του FNCL και με τη συμπαράσταση του ΕΑΜ Ελλάδας. Μετά την άφιξη των Ελλήνων οργανωτών το Κίνημα Αντίστασης στη Μειονότητα πήρε νέες διαστάσεις, ρίζωσε, πλουτίστηκε με πατριωτικό παλμό, έγινε μαζικό λαϊκό κίνημα.

Παρά τη γενική συνταύτιση της πολιτικής γραμμής του Αγώνα κατά των κατακτητών, σε επί μέρους προβλήματα μεταξύ του ΚΚ Αλβανίας και FNCL Αλβανίας και του ΚΚ Ελλάδας και ΕΑΜ Ελλάδας, υπήρχαν και διαφορετικές απόψεις. Το ΚΚΕ και το ΕΑΜ έριχνε τότε το βάρος στην Εθνική Απελευθέρωση ενώ στην ίδια περίοδο το ΚΚΑ και το FNCL Αλβανίας, με αριστερίζουσες παρεκκλίσεις τόνιζε συγχρόνως με την Εθνική Απελευθέρωση και τον αγώνα για κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Την παρουσίαση από τα στελέχη της Ελληνικής Μειονότητας των εθνικών διεκδικήσεων και δικαιωμάτων οι απεσταλμένοι του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ την θεωρούσαν νόμιμη πατριωτική έκφραση ενώ από την άλλη πλευρά στελέχη του ΚΚΑ - FNCL τη θεωρούσαν σαν καλυμμένη σοβινιστική υπονόμηση του Αγώνα. Λόγω τέτοιων διαφορετικών απόψεων, ιδιαίτερα στο πεδίο της τακτικής διεξαγωγής του Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα η ηγεσία του ΚΚΑ και του FNCL Αλβανίας, τις θεώρησαν ότι οι απεσταλμένοι του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ δεν μπόρεσαν να αφομοιώσουν και να εξοικειωθούν με την οργανωτική αλβανική γραμμή του Αγώνα και παίρνοντας υπόψη ότι η παραπέρα παραμονή τους στη Μειονότητα δεν ήταν αναγκαία, μια και είχαν αναδειχθεί στελέχη από την ίδια τη Μειονότητα, τον Απρίλιο 1944 ζήτησαν την απομάκρυνσή τους από την Αλβανία. Σε γράμμα που ο Εμβέρ Χότζα είχε στείλει στις 2 Απριλίου 1944 προς το Αρχηγείο της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου, μεταξύ άλλων έγραφε: «Να ειδοποιηθούν οι Έλληνες αξιωματικοί που βρίσκονται στο μειονοτικό τάγμα («Θανάσης Ζήκος» σημ. Μ.Δ.) ν' απομακρυνθούν από την Αλβανία. Πρέπει να λεχθεί σ' αυτούς, με

συντροφικό τρόπο ότι έχουν εκπληρώσει την αποστολή τους με τη συμβολή που έχουν δώσει στην κινητοποίηση του μειονοτικού πληθυσμού, στον αγώνα κατά των κατακτητών και των οργανώσεών τους. Να σταλεί από μέρους του Αρχηγείου της Ζώνης σας ένα γράμμα όπου ν' αναφέρεται αυτό το γεγονός και να εκφράσετε τα ευχαριστήρια για τη δραστηριότητα που έχουν δείξει στην κινητοποίηση της Μειονότητας και στη συναδέλφωση μεταξύ των δύο λαών»¹.

Από τα ως άνω λεχθέντα φαίνεται καθαρά η εκτίμηση του ρόλου που διαδραμάτισαν οι αγωνιστές του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ στην Ελληνική Μειονότητα αλλά και η ανησυχία της ηγεσίας του Αλβανικού Κινήματος για τις επιπλοκές που μπορούσαν να προκύψουν στην αντιμετώπιση του μειονοτικού προβλήματος από την παρατέρα παραμονή των απεσταλμένων του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, γι' αυτό και ζητήθηκε η ανάκλησή τους στην Ελλάδα.

Και ο ΕΔΕΣ - Ζέρβας, μετά την αποστολή του Κώνστα στα Τίρανα για την οργάνωση ΜΑΒΗ, προσπάθησε να στείλει στην Ελληνική Μειονότητα, χωρίς καμιά προηγούμενη συμφωνία με αλβανικούς παράγοντες, στελέχη για να οργανώσουν τον Εθνικό Αγώνα. Όμως η προσπάθεια αυτή αντικρούστηκε από μέρους του FNCL της Αλβανίας, που δήλωσε ανοιχτά ότι δεν θα επιτρέψει να εισέλθουν στη Μειονότητα ζερβικά στοιχεία. Παρόλα αυτά ο Ζέρβας δεν έμεινε με σταυρωμένα χέρια. Προσπάθησε να διεισδύσει στην Ελληνική Μειονότητα με μονομερή ενέργεια, παραγνωρίζοντας κάθε αλβανικό παράγοντα και αυτό το αλβανικό FNCL. Όμως οι απεσταλμένοι του Ζέρβα εκτελούν περισσότερο το ρόλο των συνδέσμων μεταξύ ΕΔΕΣ και των οπαδών της οργάνωσης αυτής στην Ελληνική Μειονότητα, παρά το ρόλο των απεσταλμένων οργανωτών και διαφωτιστών για συγκρότηση οργάνωσης. Το Μάρτιο του 1943 έστειλε ο Ζέρβας στο χωριό Σωτήρα της Πάνω Δρόπολης τον αξιωματικό του ελληνικού στρατού, καταγόμενου από τη Λεσινίτσα, Γιάννη Βίδελη, με μια ομάδα 10-12 ατόμων.

1. Dokumente te Shtabite Pergithshem e te Komandes se Pergjithshme te UNGL, Vell. I, Tirane 1976, faqe 281 (Μετάφραση Μ.Δ.).

«Αργά το βράδυ - διηγείται ο Γιώργος Μπούρτζης - κάλεσε την επιτροπή του χωριού σε συγκέντρωση στο σχολείο. Όταν πληροφορηθήκαμε ότι δεν είναι ανταρτομάδα του ΕΛΑΣ απαντήσαμε ότι εμείς δεν έχουμε καμιά σύνδεση με τον ΕΔΕΣ. Ο Μιλτιάδης Γκιώκας είπε: «Δεν πειράζει και αυτοί πατριώτες είναι. Ζήτησαν να στεγασθούν και τίποτα άλλο... Τον Ιούλιο του 1943 ο Βίδελης ήρθε ξανά στη Σωτήρα και περίμενε να φτάσουν από το Πωγώνι αντάρτες για να καταταχθούν στον ΕΔΕΣ»¹. Την ίδια πληροφορία δίδει και ο Γιώργος Κάγιος από τη Λεσινίτσα: «Δύο αξιωματικοί του Ζέρβα - λέγει αυτός - ο Γιάννης Βίδελης και ο Σπύρος Λίττος, συγχωριανοί μου, που είχαν αποφοιτήσει από τη Σχολή Ευελπίδων, άρχισαν να έρχονται στο χωριό, από τις αρχές του 1943, για να στρατολογήσουν αντάρτες να πάνε στον ΕΔΕΣ»². Και ο Αριστείδης Κυρούσης από την Πολύτσανη πληροφορεί ότι «ο Βαγγέλης Φακατσέλης από το Ξηρόβαλτο Πωγωνίου στις αρχές του Μαρτίου 1943 ήρθε στην Πολύτσανη για να συνδεθεί με στοιχεία που πρόσκειντο στον ΕΔΕΣ»³. Όλες αυτές οι επαφές γίνονταν κατά ημιπαράνομο τρόπο, χωρίς επικοινωνία με το λαό και χωρίς μαζικές δραστηριότητες.

Για την αποστολή του Βίδελη και του Λίττου στην Ελληνική Μειονότητα γράφει και ο Μυριδάκης: «Ο Ζέρβας για την οργάνωση του αγώνα στη Βόρειο Ήπειρο και για το συντονισμό του, δεν του ήταν αρκετή μόνο η επαφή, αλλά στέλνει εκεί και δύο Βορειοηπειρώτες των εθνικών ομάδων, τους λοχαγούς Ιωάννη Βίδελη και Σπύρον Λίττον με μικρές ανταρτικές ομάδες και μ' άλλες οικονομικές και υλικές ενισχύσεις. Οι δύο αυτοί αξιωματικοί ξεπλήρωσαν με θέρμη και πατριωτισμό το καθήκον που τους ανέθεσε ο Ζέρβας και με διαταγή του εγκαταστάθηκαν για μεγαλύτερη ασφάλειά τους στην Κεραμίτσα Φιλιατών, κοντά στα σύνορα και από εκεί κατεύθυναν τις ενέργειές τους»⁴.

1, 2, 3. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Συνεντεύξεις αγωνιστών: Με τον Γιώργο Μπούρτζη, Γιώργο Κάγιο, Αριστείδη Κυρούση: Φάκελ. 7, Έγγραφα: 5, 29, 20.

4. Μιχάλη Ι. Μυριδάκη: «Αγώνες της Φυλής - Η Εθνική Αντίσταση ΕΔΕΣ - ΕΟΕΑ 1941-1944, Αθήνα 1976, Τόμος Α', σελ. 335.

Ο Λ. Γκουβέλης και ο Γ. Παππάς μας πληροφορούν για μια άλλη προσπάθεια που έγινε για αποστολή στελεχών του ΕΔΕΣ στην Ελληνική Μειονότητα. Γράφουν: «Συγκεκριμένα κατά τα τέλη Αυγούστου του 1943 ύστερα από συνεννόηση που είχε ο Ανδρέας Κολιός, από το χωριό Άγιος Νικόλαος της Άνω Δρόπολης με το Διοικητή του τάγματος ΕΔΕΣ περιοχής Πωγωνίου ταγματάρχη του πυροβολικού Κωνσταντίνο Κολιόπουλο, πήγε στο χωριό Κακαβιά μια ομάδα του παραπάνω τάγματος με αρχηγούς τον Λάμπρο Μπινάρη και Παναγιώτη Μπέτζιο, που κατάγονται και οι δύο από το χωριό Βασιλικό του Πωγωνίου, για να συζητήσουν με εκπροσώπους της περιοχής Άνω Δρόπολης, για την κατάσταση που επικρατούσε την εποχή εκείνη και να λάβουν από κοινού τις κατάλληλες αποφάσεις. Συγκεντρώθηκαν στο σπίτι του προέδρου της κοινότητας Μιχαήλ Μάρη όπου ο επικεφαλής της ομάδας των αντρών, του ως άνω τάγματος, Λάμπρος Μπινάρης επρότεινε να αναλάβουν αυτοί τη στρατιωτική οργάνωση του Βορειοηπειρωτικού λαού κατόπιν εντολής, όπως είπε, ότι είχε από το στρατηγό Ζέρβα»¹. Παρόλα αυτά, γράφουν οι προαναφερόμενοι συγγραφείς, «τίποτα συγκεκριμένο δεν έγινε».

Νομίζουμε πως οι προσπάθειες των απεσταλμένων του Ζέρβα, για τη δημιουργία μαζικού κινήματος του ΕΔΕΣ στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα δεν τελεσφόρησαν, λόγω του ότι δεν είχαν την ανάλογη ανταπόκριση από μέρους της πλατιάς μάζας του λαού, απ' τους αγρότες και τη νεολαία κατά πρώτο λόγο, οι οποίοι είχαν ασπασθεί τις νέες ιδέες και την πολιτική του FNCL της Αλβανίας και του ΕΑΜ της Ελλάδας, λόγω της «συνωμοτικής» ταχτικής που ακολουθούσαν, που εχαρακτηρίζετο μόνο με επαφές με καθορισμένα πρόσωπα και όχι ανοιχτή, μαζική πολιτική διαφώτιση του λαού και λόγω της στάθμευσης των οργανωτών του Ζέρβα «για μεγαλύτερη ασφάλεια» αυτών εκτός του χώρου της Ελληνικής Μειονότητας, στην Κεραμίτσα, Πόβλα και αλλού.

Εδώ πρέπει να προσθέσουμε ότι ήταν σημαντικές οι επα-

1. Λ. Γκουβέλη - Γ. Παππά: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου», Έκδοση Ε.Β.Η.Α. Ιωαννίνων - Γιάννενα 1986, σελ. 73-74.

φές του Ζέρβα και με ιθύνοντες της δεξιάς αντιδραστικής παράταξης του πολιτικού κόσμου της Αλβανίας, που ανοιχτά συνεργαζόταν με τον κατακτητή. Το Μπαλ Κομπετάρ ζητούσε διακαώς αυτή τη συνεργασία. Παρόλες τις διαφωνίες που υπήρχαν μεταξύ τους, λόγω εδαφικών διεκδικήσεων ο ένας εις βάρος του άλλου, ενώνονταν στον αγώνα κατά της επικράτησης του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος. Ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης στο βιβλίο του «Η Ελληνική Αντίσταση 1941-1944» γράφει: «Πλησίον των μεγάλων γεγονότων κινούνται και οι συνομιλίες για συνεργασία με τις εθνικές ομάδες των ανταρτών της Αλβανίας (Μπαλ Κομπετάρ). Περίπου τον ίδιο χρόνο, που απευθύνεται στον Μιχαΐλοβιτς, ο Ζέρβας προσπαθεί να συνάψει συμφωνία και με τους μπαλίστες στα ελληνοαλβανικά σύνορα». Και παρακάτω: «Στις 10 Μαΐου 1944 έγινε στην Πάργα συνάντηση μεταξύ ανθρώπων του ΕΔΕΣ και μπαλιστών, κατέληξαν σε συμφωνία. Δεν είναι γνωστές οι λεπτομέρειες»¹.

Ο στρατηγός Στέφανος Σαράφης στο βιβλίο του «Ο ΕΛΑΣ» γράφει: «Καταθέτω φωτοτυπία επιστολής του αντισυνταγματάρχη Καμάρα, διοικητή συντάγματος του ΕΔΕΣ προς τον ταγματάρχη του ΕΔΕΣ Παπαχρήστου, που του παραγγέλλει να συναντηθεί με έναν Αλβανίτη λοχαγό μπαλίστα για να συνεννοηθούν με τους Γερμανούς να χτυπήσουν το ΕΑΜ»².

Σημαντικές πληροφορίες γι' αυτές τις επαφές δίδει και ο Θεόδωρος Σαράφης στο βιβλίο: «Το Βορειοηπειρωτικό ζήτημα και ο Ναπολέων Ζέρβας»: «Ο Κενάν Μπέη, κάτοικος Ιωαννίνων, που εκτελούσε το ρόλο συνδέσμου μεταξύ Ζέρβα και εθνικοφρόνων Αλβανών με ειδοποίησε ότι εκπρόσωποι των μπαλιστών και των άλλων Αλβανικών Εθνικιστικών Οργανώσεων θα μας περίμεναν συγκεντρωμένοι στο χωριό Βοσκόπ έξω από την Κορυτσά. Στις 30 Απριλίου 1944 το βράδυ φθάσαμε στην Κορυτσά. Την 1η και 2η Μαΐου διεξήγαμε συνομιλίες με εκπροσώπους των μπαλιστών και των άλλων Εθνικιστικών Οργανώσεων, μεταξύ των οποίων ήταν ο Μητάτ Φράσερι, ο

1. Π. Ενεπεκίδης: «Η Ελληνική Αντίσταση 1941-1944», Αθήνα 1964, σελ. 110.

2. Στ. Σαράφης: «Ο ΕΛΑΣ», Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, Αθήνα 1958, σελ. 358.

Σουάτ Ασλάν, ο Αλί Κλεισούρα, ο Τζαφέρ Ντίμπρα κ.ά. οι οποίοι και ζήτησαν τη συνεργασία και τη συμπαράσταση της Ελλάδας μετά τη λήξη του πολέμου». Και στη συνέχεια αναφέρει: «Στις 15 Μαΐου 1944 ο νομάρχης Αργυροκάστρου Βεχήπ Ρούνα μας επισκέφθηκε στα Γιάννενα και μας είπε ότι έχει πάρει τηλεγραφική διαταγή από τα Τίρανα να σταματήσει κάθε καταδίωξη του χριστιανικού στοιχείου εκ μέρους των αλβανών εθνικιστών»¹.

Παρά τις πομπώδεις αυτές διακηρύξεις, το Μπαλ Κομπετάρ συνέχισε τις βιοπραγίες, την τρομοκρατία και την καταδίωξη του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας μέχρι τέλους του αγώνα.

Η σύσκεψη στο Κρα και στη Μειοότητα

Στα μέσα του 1943 το Κίνημα Αντίστασης στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα είχε επεκταθεί σ' όλα τα χωριά και δυνάμωνε κάθε μέρα και περισσότερο. Αρχισε να διαφαίνεται καθαρά η επικράτηση της γραμμής του FNCL Αλβανίας και του ΕΑΜ Ελλάδας. Το γεγονός αυτό έβαλε σε ανησυχία τους ιθύνοντες της δεξιάς παράταξης, στους κόλπους της οποίας δεν έλειπαν ακραία σοβινιστικά αντιδραστικά στοιχεία, να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να ζητήσουν τη συνδρομή και υποστήριξη του ΕΔΒΣ - Ζέρβα για την οργάνωση των δυνάμεών της.

Η μαζική εγκληματική σφαγή των αθώων ανθρώπων στη Γλυνα από τους μπαλίστες, με τη σύμπραξη των ιταλικών φασιστικών δυνάμεων, θεωρήθηκε η κατάλληλη στιγμή για το ξεσπάθωμα της δεξιάς ρίχνοντας με διαβολικό τρόπο, την ευθύνη του εγκλήματος στο FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) χωρίς να κάνει καμιά διάκριση μεταξύ μπαλιστών και παρτιζάνων, ελπίζοντας πως μ' αυτό τον τρόπο θα κατέρριπτε το κύρος του FNCL στο λαό της Μειονότητας και θα άνοιγε το δρόμο για την επικράτηση της δεξιάς παράταξης. Έως τότε αυτή η παράταξη κατά κάποιο τρόπο συνέπρατε με την αριστερά, συμμετέχο-

1. Θ. Σαράντη: «Το βορειοηπειρωτικό ζήτημα και ο Ναπολέων Ζέρβας», Αθήνα 1985, σελ. 19-21.

ντας στα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια των χωριών, στις μαχητικές ομάδες αυτοάμυνας και στις τομεακές επιτροπές, σύμφωνα με τις μέχρι τότε οδηγίες, που είχε από το ΕΔΕΣ που παρήγγειλαν, όπως γράφει ο Γκουβέλης και ο Παππάς «...άλλοτε να συνεργαζόμαστε και άλλοτε να κρατούμε επαμφοτερίζουσα πολιτική»¹, νόμισε πως ήρθε η κατάλληλη στιγμή να βγει ανοιχτά με την πολιτική της πλατφόρμα. Τις νέες οδηγίες της διοχέτευσε από την Πόβλα, ο επιφορτισμένος για τη σύνδεση με τους προσκείμενους στον ΕΔΕΣ της Μειονότητας, ο απεσταλμένος του ΕΔΕΣ Θεόδωρος Σαράντης, γνωστός με το ψευδώνυμο Ρισκάκης. Προς το σκοπό αυτό η παράταξη του ΕΔΕΣ - Ζέρβα οργάνωσε δύο συσκέψεις, τη μια στο χωριό Κρα και την άλλη στο χωριό Μεμορράχη. Η πρώτη απέβλεπε κυρίως στην Πάνω Δρόπολη ενώ η δεύτερη στα Ριζά και στο Βούρκο. Την πρωτοβουλία την ανέλαβε η ομάδα του ΕΔΕΣ της Δρόβιανης με επικεφαλής το Γιώργο Ζώτο, το Λευτέρη Γκούβελη και λοιπούς.

Η σύσκεψη του Κρα πραγματοποιήθηκε στις 6 Αυγούστου 1943. Σ' αυτή συμμετείχαν αντιπρόσωποι από την Πάνω και Κάτω Δρόβιανη, από την Πάνω και Κάτω Λεσινίτσα, από το Βουλιαράτι, Ζερβάτι, Βόδριστα, Βοδίνο και Κρα. Οι προσκλήσεις ήταν προσωπικές με επιλογή και χωρίς τη γνώση των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων των χωριών.

Τις πρώτες μέρες του Αυγούστου 1943 ήρθαν στο Πωγώνι απεσταλμένοι από το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ για να βοηθήσουν το Κίνημα Αντίστασης στη Μειονότητα, ο Μίλτος Κυργιάννης, γνωστός με το ψευδώνυμο Γιάνναρης και ο Παναγιώτης Παπαδημητρίου. Μετά την πρώτη επαφή που είχαν με τους ηγέτες της Επιτροπής του ΚΚΑ της Περιφέρειας του Αργυροκάστρου στη Στεγόπολη (χωριό της Λιούτζης) Μπεντρί Σπαχί και Σεμσί Τοτοζάνι, όπου παρευρίσκετο και ο Λευτέρης Τάλλιος, κομισάριος τότε της τσέτας του Πωγωνίου, κίνησαν για την Τσάτιστα, όπου βρισκόταν η τσέτα του Πωγωνίου με αρχηγό τον Παναγιώτη Πάνου. Το πρώτο πρόβλημα που παρουσιάστηκε

1. Α. Γκουβέλη, Γ. Παππά: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου». Γιάννενα 1986, σελ. 71, Έκδοση ΕΒΜΑ - Ιωαννίνων.

Ο γιατρός Θεόδωρος Μπλάνης, από τη Σωτήρα. Πρόσφερε τα μέγιστα στον αγώνα. Πέθανε από εξανθηματικό τύφο.

ήταν τα γεγονότα της Γλύνας. Για να τονώσουν το ηθικό του λαού, που είχε ανησυχήσει από το απάνθρωπο έγκλημα των μπαλιστών, οι τέσσερις μαζί αποφάσισαν να μετακινηθούν από την Τσιάτισα στην Πάνω Δρόπολη για να ενθαρρύνουν, με την παρουσία της τσέτας, το λαό και να τον προστατέψουν από κάθε ενδεχόμενη άλλη επιδρομή των μπαλιστών.

Στις 5 Αυγούστου από την Τσιάτισα πήγαν στο ελληνικό χωριό Ορεινό (Μποζανίκο), όπου μίλησαν στους τρομοκρατημένους κατοίκους των χωριών Γλύνας, Επισκοπής κ.λπ. που είχαν καταφύγει εκεί για προστασία, τους βεβαίωσαν για την άμεση συμπαράσταση και την παραδειγματική τιμωρία των εγκληματιών. Από εκεί πέρασαν από το Αργυροχώρι, τη Χρυσόδουλη και τη νύχτα της ίδιας ημέρας διάβηκαν το ποτάμι Δρίνο, τον κάμπο της Δρόπολης και ξημέρωσαν στη Βόδριστα. Εκεί πληροφορήθηκαν ότι στο Κρα γίνεται κάποια σύσκεψη,

πράγμα που τους ανάγκασε να αλλάξουν το προγραμματισμένο δρομολόγιο και μετέβησαν εκεί.

Κατά το μεσημέρι άρχισε η συγκέντρωση. Απροσκάλεστοι πήγαν και αυτοί εκεί. Ο Γιώργος Ζώτος που έλαβε πρώτος το λόγο μίλησε για τη διαμορφωθείσα κατάσταση μετά τα γεγονότα της Γλύνας και έθεσε το ζήτημα της άμεσης διάλυσης των εθνοαπελευθερωτικών συμβουλίων του FNCL στα χωριά και την αντικατάσταση αυτών με Επιτροπές Εθνικού Αγώνα. Στη συνέχεια μίλησε ο Λευτέρης Τάλλιος και ιδιαίτερα ο Αλέξης Γιάνναρης, ο οποίος παρουσίασε τη γραμμή του Ελληνικού ΕΑΜ για τον Αντιστασιακό Αγώνα και το δρόμο που θα έπρεπε να ακολουθήσει η Ελληνική Μειονότητα στις συγκεκριμένες συνθήκες. Στο τέλος, και ύστερα από αντικρουόμενες απόψεις, η σύσκεψη διαλύθηκε χωρίς να πάρει καμιά απόφαση.

Εν τω μεταξύ έγινε γνωστό ότι μια άλλη πιο πλατιά σύσκεψη είχε προγραμματιστεί από τη δεξιά παράταξη, για τις 8 Αυγούστου στη Μεμόρραχη. Η ηγεσία της τσέτας αποφάσισε να μη χάσει ούτε αυτή την ευκαιρία και κίνησε για τη Μεμόρραχη με 4-5 αντάρτες.

Στη σύσκεψη της Μεμόρραχης είχαν προσκληθεί και πήραν μέρος από τα χωριά των Ριζών και του Βούρκου, δραστήρια πρόσωπα της δεξιάς και της αντίδρασης, χωρίς γνώση των εθνοαπελευθερωτικών συμβουλίων των χωριών. Ήταν περίπου 80 άτομα, προσκείμενοι στο ΕΔΕΣ αλλά μεταξύ αυτών πήγαν απροσκάλεστοι και από το ΕΑΜ - FNCL. Ήταν από τα χωριά Δρόβιανη, Λεσινίτσα, Δίβρη, Αλίκο, Αρδάσοβα, Μάλτσανη, Λαζάτες κ.λπ. Κεντρικές φυσιογνωμίες ήταν ο Γιώργος Ζώτος από τη Δρόβιανη, ο Λευτέρης Γκουβέλης και αυτός από τη Δρόβιανη, ο Νικόλαος Κώτσης και ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης από τη Δίβρη, ο Τσιάβο Κόκαλης, ο Γιάννης Παππάς, ο Παπανδρέας από το Αλίκο, ο Θύμιος Λιώλης από το Τσαούσι, ο Χρίστος Πύλιος από τους Λαζάτες, ο Παπαβασίλης από τη Μάλτσανη και άλλοι.

Η συγκέντρωση έγινε στο ύπαιθρο. Την έναρξη των εργασιών την κήρυξε ο Νικόλαος Κώτσης. Η όλη προετοιμασία απέβλεπε να χαρακτηριστεί η σύσκεψη ως μια παλλαϊκή συνέλευση. Οι Γκουβέλης - Παππάς στο βιβλίο τους την ονομά-

ζουν «Το Συνέδριο της Μεμόρραχης». Το λόγο πήρε ο Γιώργος Ζώτος ο οποίος όπως στη σύσκεψη του Κρα, εδώ πολύ εκτενέστερα, παρουσίασε την πλατφόρμα της οργάνωσης του Εθνικού Αγώνα με άμεσο καθήκον τη δημιουργία ενός καθοδηγητικού κέντρου, τη συγκρότηση μαχητικών μονάδων, τη διάλυση των εθνικοαπελευθερωτικών συμβουλίων των χωριών και την αντικατάστασή τους με τις Επιτροπές Εθνικού Αγώνα. Ανάλογες συγκεντρώσεις πρότεινε να γίνουν στη Δρόπολη και στο Πωγώνι. (Σημειώνουμε πως τόσο στη Μεμόρραχη όσο και στο Κρά και στις άλλες συγκεντρώσεις δεν αναφέρεται πουθενά η πολύκροτη οργάνωση ΜΑΒΗ). Αναφερόμενος στα γεγονότα της Γλύνας επιτέθηκε κατά του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου της Αλβανίας (FNCL) και έθεσε σημείο ισότητας αυτού με το Μπαλ Κομπετάρ. Και οι παρτιζάνοι και οι μπαλίστες είπαν αυτός είναι το ίδιο εχθροί της Μειονότητας. Δεν πρέπει να έχουμε καμιά σύνδεση και καμιά εμπιστοσύνη με το FNCL ούτε με το Ελληνικό ΕΑΜ. Τα παιδιά μας που βρίσκονται στις γραμμές του αλβανικού παρτιζάνικου τάγματος «Τσαμουργιά» (Cameria) να αποσυρθούν απ' εκεί. Δεν θα επιτρέψουμε να εισέλθει σε χώρο της Μειονότητας κανένα αλβανικό στρατιωτικό συγκρότημα. Να σχηματισθούν στα χωριά μονάδες αυτοάμυνας. Η γραμμή που θα ακολουθήσουμε είναι «ένοπλη ουδετερότητα». Δεν θα χτυπήσουμε τα ιταλικά στρατεύματα για να αποφύγουμε το κάψιμο των χωριών μας ως αντίποινα. Αν παρουσιασθεί έκτακτη ανάγκη είμαστε έτοιμοι να συνεργασθούμε με το παρτιζάνικο τάγμα «Τσαμουργιά», όμως προηγουμένως πρέπει να υπογράψουμε «πρωτόκολλο συνεργασίας».

Η πλατφόρμα που παρουσίασε ο Γ. Ζώτος έγινε δεχτή από τους ομιλητές και για την αντικατάσταση των Συμβουλίων με τις Επιτροπές Εθνικού Αγώνα, για την οργάνωση ενόπλων ομάδων κ.λπ. Τέθηκε όμως το πρόβλημα του συμβόλου που θα φέρουν οι ένοπλες ομάδες. Έγιναν προτάσεις να φέρουν: «Ε-Α» («Εθνικός Αγώνας»), ή ΕΑΑΒΗ («Εθνικός Απελευθερωτικός Αγώνας Βορείου Ηπείρου»), ή «ΙΑ» («Ιερός Αγώνας»). Ο Ζώτος επενέβη και είπε, εμείς είμαστε «αχρωμάτιστοι», θα αποφασίσουμε αφού σχηματισθούν οι ένοπλες ομάδες και α-

φού αναγνωρισθεί η οργάνωσή μας από τους συμμάχους¹.

Την ώρα που γίνονταν αυτές οι συζητήσεις κατέφθασαν στη Μεμόρραχη ο Λευτέρης Τάλλιος, ο Γιάνναρης, ο Π. Παπαδημητρίου, ο Παναγιώτης Πάνου, ο Γιώργος Γουμένης και 4-5 αντάρτες της τσέτας του Πωγωνίου. Ζήτησαν να πάρουν μέρος στη σύσκεψη. Τους επετράπη και μόνον κάποιος αποτεινόμενος στον Τάλλιο είπε: «Τι ζητάτε εδώ! Δεν σας προσκάλεσε κανείς!» Με την ετοιμότητα που τον χαρακτήριζε ο Λευτέρης Τάλλιος απάντησε: «Εδώ δεν συζητούνται οικογενειακά προβλήματα αλλά προβλήματα που αφορούν όλη τη Μειονότητα. Γι' αυτό θα πω και εγώ τη γνώμη μου. Εμείς οι βουρκίσοι δεκάδες και εκατοντάδες χρόνια έχουμε υποφέρει κάτω από τη σκλαβιά των αγάδων και μπέηδων. Τώρα και κάτω από την μπότα των φασιστών κατακτητών. Ήρθε ο καιρός να σηκωθούμε, να διώξουμε τον κατακτητή για να αποκτήσουμε τη λευτεριά μας και να χαρούμε τους κόπους του ιδρώτα μας». Στη συνέχεια εξήγησε τους σκοπούς του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα και κάλεσε να συνεχιστεί και να δυναμώσει ακόμα περισσότερο η συνεργασία της Μειονότητας με το FNCL της Αλβανίας και με το ΕΑΜ της Ελλάδας. Τελειώνοντας απευθύνθηκε στους παρευρισκόμενους, όπως μας πληροφορεί και στο βιβλίο του ο Γιάνναρης λέγοντας «ας ακούσουμε τώρα τι θα μας πει και τούτος ο Έλληνας από την Ελλάδα». Ξαφνιάστηκαν. Και εγώ όχι λιγότερο, ομολογεί ο Γιάνναρης, που αφού έλαβε το λόγο μίλησε για τους κοινούς αγώνες των βαλκανικών λαών κατά των Τούρκων κατακτητών, τόνισε την ανάγκη της ένωσης των δυνάμεων, σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά.

Στη συνέχεια μίλησε για την παραδοσιακή φιλία μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών και κατέληξε στην ανάγκη συγκρότησης μιας Αντιφασιστικής Οργάνωσης της Ελληνικής Μειονότητας σε συνεργασία με το FNCL της Αλβανίας, που στον αγώνα κατά των κατακτητών εμπνέεται από τα ίδια ιδανικά όπως το ΕΑΜ της Ελλάδας.

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 7, Έγγρ. 35. Λεπτομερή συνέντευξη Μ.Δ. με τον παρευρισκόμενο αγωνιστή στη σύσκεψη Βαγγέλη Τζομάκα 15-2-1957.

Μετά τις ομιλίες Τάλλιου - Γιάνναρη πήραν το λόγο πολλοί ομιλητές και διεφάνη ξεκάθαρα η διαμόρφωση δύο παρατάξεων, η μια προσκείμενη στο ΕΔΕΣ και η άλλη προσκείμενη στο FNCL και στο ΕΑΜ¹.

Τυπική απόφαση για συγκρότηση Οργάνωσης Εθνικού Αγώνα και για εκλογή καθοδηγητή κεντρικής επιτροπής δεν πάρθηκε στη Μεμόρραχη. Φαίνεται όμως καθαρά, πως της δεξιάς παρατάξης της καλάρεσε η πρόταση του Γιάνναρη για συγκρότηση ξεχωριστής Αντιφασιστικής Οργάνωσης στη Μειονότητα, πράγμα που στην ουσία ανταποκρινόταν πλήρως στην πλατφόρμα του Ζώτου, εάν δεν λάβουμε στα σοβαρά τις ονομασίες. Μ' αυτόν τον τρόπο δημιουργούνταν στην αντίδραση όλες οι συνθήκες για «εκπτώθηση του φρουρίου» από μέσα με την πάροδο του χρόνου. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, στο στρατιωτικό Αρχηγείο της Μειονότητας εκπρόσωπός της διορίστηκε ο Αριστοτέλης Χαριμπάτσας, ηγετικό στέλεχος της παρατάξης της προσκείμενης στο ΕΔΕΣ.

Ο Γιάνναρης με την πρόταση για συγκρότηση Αντιφασιστικής Οργάνωσης της Ελληνικής Μειονότητας όχι μόνο συνθηκολογούσε με τη Δεξιά Παρατάξη αλλά και αυθαίρετα παραγνώρισε την ήδη διαμορφωθείσα πολιτική κατάσταση στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα, όπου είχαν σχηματισθεί, χάρη στη δράση του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και των στελεχών της Μειονότητας, σε κάθε χωριό αλλά και σε κάθε επαρχία της τα Ε.Α. Συμβούλια, είχε συγκροτηθεί η τσέτα του Πωγωνίου (με τη συνοδεία της οποίας πήγε στο Κρα και στη Μεμόρραχη), παραγνώρισε τη δράση των μαχητικών ομάδων αυτοάμυνας στα χωριά κ.λπ. Γι' αυτό δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και τα όσα γράφει στο βιβλίο του: «Παραμύθι είναι ότι υπήρχε πριν από μένα και τον Παπαδημητρίου οιαδήποτε οργάνωση. Ούτε υπόνοιας οργάνωσης δεν βρήκαμε σ' όλη τη Μειονότητα, ούτε μια επιτροπή οργάνωσης, ούτε λαϊκό συμβούλιο, ούτε μια ομάδα ένοπλη»².

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 7, Έγγρ. 2. Λεπτομερή συνέντευξη Μ.Δ. με τον αγωνιστή Γιώργο Γουμένη, 11-12-1957.
2. Μ. Κυργιάννη - Π. Παπαδημητρίου: «Η Αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία». Εκδόσεις «Δωδώνη». Αθήνα 1982, σελ. 98.

Από την άλλη πλευρά η πρόταση Γιάνναρη διευκόλυνε αντικειμενικά την απόφαση που πήρε η δεξιά στη Μεμόρραχη για τη διάλυση των λαϊκών συμβουλίων, που είχε συγκροτήσει το FNCL και την αντικατάσταση αυτών με τις επιτροπές Εθνικού Αγώνα, την οργάνωση ενόπλων ομάδων της δεξιάς στα χωριά και την αποστολή αμέσως αντιπροσωπείας στο στρατηγό Ζέρβα για να του γνωρίσει τις τελευταίες εξελίξεις και να ζητήσει ηθική και υλική συμπαράσταση. «Το βράδυ της ίδιας ημέρας – μας πληροφορούν ο Γκουβέλης και ο Παππός – αναχώρησε τριμελής Επιτροπή από τον Γιώργο Ζώτο, Νικόλαο Κώτση και Σπύρο Θωμά για το Αρχηγείο των Εθνικών Ομάδων ΕΔΕΣ... και επιστρέφοντας μετέφερε το ποσό των εκατό λιρών στερλινών Αγγλίας περίπου και μια ποσότητα οπλισμού από όλμους, οπλοπολυβόλα, βαρέα πολυβόλα, χειροβομβίδες και ανάλογη ποσότητα πυρομαχικών»¹.

Με απόφαση της σύσκεψης της Μεμόρραχης σχηματίστηκαν και τρεις αντάρτικες ομάδες της δεξιάς παράταξης, η μια υπό την ηγεσία του Λευτέρη Γκουβέλη και Νικόλα Κώτση, η άλλη υπό την ηγεσία του Χρήστου Πύλιου και η τρίτη υπό την ηγεσία του Θύμιου Λιώλη, Τσιάβο Κόκκαλη και Γιάννη Παππά (Ζήση)².

Εδώ θα κάνουμε μια παρένθεση. Ο Θύμιος Λιώλης ήταν μια εξέχουσα προσωπικότητα στην περιοχή του Βούρκου, πασίγνωστος ως «Καπετάνιος του Βούρκου». Στην περίοδο του ζωγκικού καθεστώτος βρισκόταν πάντοτε στο πλευρό των κολλίγων του Βούρκου κατά των αυθαιρεσιών και καταπιέσεων αυτών εκ μέρους των μπέηδων και αγάδων. Οι αγάδες έχουν πληρώσει μερικές φορές για να τον ξεκάνουν, όμως ο Θύμιος Λιώλης χάρη στην εξυπνάδα και την παλικάριά του είχε γλιτώσει. Αυτόν, τον προστάτη των χωρικών και πατριώτη, εκτιμούσαν όλοι. Όταν άρχισε ο Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας, ο Λευτέρης Τάλλιος και άλλοι αγωνιστές, όπως ο Μιλτιάδης Παππός από τη Γέρμα, σύγαμπρος του Θύμιου Λιώλη, τον προσκάλεσαν να συνδεθεί με το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθε-

1. Α. Γκουβέλη - Γ. Παππά: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου». Εκδόσεις ΕΒΗΑ - Ιωαννίνων. Γιάννενα 1986, σελ. 71.

2. Α. Γκουβέλη - Γ. Παππά: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου». Εκδόσεις ΕΒΗΑ - Ιωαννίνων. Γιάννενα 1986, σελ. 71.

Αντάρτες της Ελληνικής Μειονότητας. Στο κέντρο η Νίτσα Πέγιου και ο κομισαριος Κώστας Καραντζάς.

ρωτικό Κίνημα του Βούρκου, στο πλευρό του λαού, που τον εκτιμούσε τόσο πολύ. Ο Λιώλης όμως εξέφρασε πολλές επιφυλάξεις λόγω του ότι το κίνημα γινόταν μαζί με τους μουσουλμάνους. Αυτός οργάνωσε μια δική του ανταρτομάδα, πήρε μέρος μαζί με τις αλβανικές ανταρτομάδες στην Πετσά κατά την υποχώρηση της ιταλικής μεραρχίας «Refugia», εφοδιάστηκε με πολεμοφόδια και τρόφιμα, που είχαν εγκαταλείψει τα ιταλικά στρατεύματα στους Αγίους Σαράντα και ξαναγύρισε στο χωριό του. Δεν μπόρεσε να ξεπεράσει τις παλιές προκαταλήψεις κατά των Αλβανών, δεν μπόρεσε να καταλάβει το λαϊκό δημοκρατικό χαρακτήρα του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος και όντας προσηλωμένος στις παλιές εθνικιστικές αντιλήψεις, έμεινε εκτός του Κινήματος του λαού του Βούρκου και μαζί με τον Τσιάβο Κόκκαλη εναντιώθηκε κατά του Κινήματος.

Στην πραγματικότητα ο ανταγωνισμός μεταξύ της Εαμικής και Ζερβικής παράταξης για επικράτηση στην Ελληνική Μειο-

νότητα συνεχίστηκε, μάλιστα σε έντονη μορφή και μετά τη σύσκεψη της Μεμόρραχης. Η ιδέα για συγκρότηση Αντιφασιστικής Οργάνωσης της Ελληνικής Μειονότητας, όπως θα δούμε στη συνέχεια, απερρίφθη. Γι' αυτό διερωτόμεθα από πού απορρέει το συμπέρασμα του Γιάνναρη ότι «Η σωτηρία της Μειονότητας κερδίστηκε στη Μεμόρραχη στις 8-8-43». Απεναντίας εάν οι αποφάσεις της Μεμόρραχης έπαιρναν σάρκα και οστά, όπως σχεδίαζε η δεξιά παράταξη, θα ήταν αναπόφευκτος ο εμφύλιος σπαραγμός στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα, με σύγκρουση του FNCL από τη μια πλευρά και της Οργάνωσης Εθνικού Αγώνα από την άλλη, εάν τελειωτικά θα συνεκροτείτο αυτή, όπως είχε σχεδιαστεί με την πολύπλευρη υποστήριξη του ΕΔΕΣ - Ζέρβα.

Το Σύμφωνο της Κονίσπολης (10-8-1943)

Το ίδιο βράδυ, στις 8-8-43, η ομάδα Γιάνναρη - Τάλλιου κίνησε για την Κονίσπολη. Εκεί ήρθε σε επαφή με τον αντιπρόσωπο της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου Κεμάλ Καραγκιόζη με το ψευδώνυμο Τσελνίκα και τον αντιπρόσωπο του Εθνοαπελευθερωτικού Μετώπου της ίδιας περιφέρειας Ρετζέπ Πλιάκο, όπου διεξήχθησαν συνομιλίες για τη συγκρότηση ξεχωριστών αντιφασιστικών οργανώσεων στην Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και στην Αλβανική Μειονότητα στην Τσαμουργιά, στην Ελλάδα. Οι συνομιλίες κατέληξαν σε κοινή απόφαση που είναι γνωστή ως Σύμφωνο της Κονίσπολης. Η απόφαση αυτή είναι η εξής:

Απόφασις

Την 10η Αυγούστου 1943 συνήλθον εις κοινήν σύσκεψιν ο αντιπρόσωπος του Εθνοαπελευθερωτικού Μετώπου Τσαμουργιάς και ο αντιπρόσωπος του Εθνοαπελευθερωτικού Μετώπου Ελλάδος μετά του απεσταλμένου της Περιφερειακής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Αργυροκάστρου Αλβανίας όπως μελετήσουν τα προβλήματα της Ελληνικής μειονότητας εν Αλβανία και της Αλβανικής μειονότητας εν Ελλάδι.

Η σύσκεψις κατέληξεν εις τας κάτωθι αποφάσεις:

1) Με τας προκαταλήψεις των αιώνων, τα εκατέρωθεν σφάλματα, τα εγκλήματα ορισμένων κακοποιών και την σωβινιστικήν προπαγάνδαν μερικών επιτηδείων υποδαυλιζομένην και παρά του φασισμού και των πρακτόρων του, εδημιουργήθη δια την Ελληνικήν και Αλβανικήν μειονότητα μια κατάσταση τοιαύτη, η οποία διατηρεί αρκετές δυνάμεις εις ουδετερότητα και αντιθέτους την μίαν προς την άλλην, νεκράς επομένως δια τον Αντιφασιστικόν Πόλεμον που κάμνουν οι Έλληνες και Αλβανοί. Χωρίς να το θέλουν οι λαοί των μειονοτήτων, έχουν κάμει, εναντίον των συμφερόντων των, εξυπηρέτησιν του εχθρού. Όλα τα σημάδια των τελευταίων ημερών, μας δείχνουν ότι η καταστροφή δεν αργεί να έλθει εάν οι υπεύθυνοι κλείσουν τα μάτια και δεν αναλάβουν πρωτοβουλίαν εκείνοι οι οποίοι είναι πλησίον των γεγονότων.

2) Ο σχηματισμός μιας αντιφασιστικής οργανώσεως εις κάθε μειονότητα είναι πλέον μια ανάγκη επείγουσα. Μια διάθεση τοιαύτη έχει δειχθή καθαρά εκ μέρους της Ελληνικής μειονότητας και φαίνεται ζωντανή μεταξύ των υγιών στοιχείων της Τσαμουργιάς. Ο αμοιβαίος σχηματισμός των αντιφασιστικών οργανώσεων κλείνει εκατέρωθεν τα στόματα των σωβινιστών περί εθνικής προδοσίας.

3) Η λύση αυτή εντός των γραμμών του σημερινού πολέμου δια την ελευθερίαν και αυτοδιάθεσιν των λαών θα βοηθήση την ένωσιν εις τον πόλεμον αδελφώνοντας τους δύο λαούς. Αυτός είναι ο μόνος κατάλληλος δρόμος δι' εργασίαν άμεσον και αποδοτικήν.

4) Αι αντιφασιστικάί οργανώσεις θα διευθύνονται από μίαν επιτροπήν αποτελούμενην από ένα Αλβανό αντιπρόσωπον, έναν Έλληνα των συνεργαζόμενων ελληνοαλβανικών οργανώσεων και έναν αντιπρόσωπον της Μειονότητας. Τόσον διά την μίαν όσον και δια την άλλην παράταξιν θα παρευρίσκειται εις την επιτροπήν και ένας αντιπρόσωπος της αγγλικής αποστολής. Ο τελευταίος θα λαμβάνει μέρος εάν ζητηθεί από την ιδίαν μειονότητα.

5) Η ίδια εργασία θα γίνη και δια στρατιωτικήν οργάνωσιν.

6) Παρέχεται αμνηστία (χάρις) γενική δι' όλους εκείνους οι

οποίοι μέχρι τώρα έχουν εργαστεί κακώς τόσο εις τα πολιτικά ζητήματα όσον και στην ιδιωτικήν ζωήν αποτέλεσμα της διαφθοράς του φασισμού και του απόπου σωβινισμού.

7) Αι δύο συνεργαζόμεναι οργανώσεις, Ελληνική - Αλβανική εγγυώνται δια το παρόν και δια το μέλλον, την ζωήν, την τιμήν και την περιουσίαν των μειονοτικών λαών.

8) Η απόφαση αυτή θα γνωστοποιηθή εις τους λαούς των δύο μειονοτήτων εις την ελληνικήν και αλβανικήν και τιθέμενη εις εφαρμογήν από σήμερα θα γνωστοποιηθή εις τα προϊστάμενας οργανώσεις.

9) Το καταστατικόν των αντιφασιστικών οργανώσεων των μειονοτήτων θα περιλαμβάνει διατάξεις περί ενεργού συμμετοχής εις τον αντιφασιστικόν αγώνα των λαών των μειονοτήτων, απαγορευμένη πάσης προπαγάνδας, εκτός του αντιφασιστικού αγώνος, καθώς και σωβινιστικής τοιαύτης.

10) Ο τύπος και των δύο οργανώσεων θα βοηθήσει εις την διαφώτισιν των λαών των δύο μειονοτήτων εξυψώνοντάς τους πολιτικώς.

10-8-1943

Ο Αντιπρόσωπος

του Εθνοαπελευθερωτικού Μετώπου Αλβανίας

ΡΕΤΖΕΠ ΠΛΙΑΚΟΣ

Ο Αντιπρόσωπος του ΕΑΜ

ΑΛΕΞ. ΓΙΑΝΝΑΡΗΣ

Ο Αντιπρόσωπος της Π.Ε. του ΚΚΑ

ΤΣΕΛΝΙΚΑ¹.

Σε έκθεση που ο Λευτέρης Τάλλιος, γνωστός και με το ψευδώνυμο Μουζίκος, είχε στείλει στις 13-8-1943 στην Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚΑ Αργυροκάστρου, για τα γεγονότα της Γλύνας, τις συσκέψεις Κρα και Μεμόρραχης και για το Σύμφωνο της Κονίσπολης, αναφέρονται τα εξής:

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 2, Έγγρ. 1, Έτος 1943.

Στις 5-8-43 μαθαίνοντας την είδηση ότι οι μπαλίστες είχαν κινήσει για το Μποζανίκι, εμείς με την τσέτα (του Πωγωνίου - σημ. Μ.Δ.) αποτελούμενη από 27 παρτιζάνους κινήσαμε αμέσως για την Τσάτιστα. Στο δρόμο βρήκαμε τον Ισούφ Τσομπάνι με 17 παρτιζάνους, ο οποίος μας εξήγησε τα συμβάντα. Κατά το βράδυ περάσαμε από το Μποζανίκι, όπου είχαν καταφύγει οι κάτοικοι-πρόσφυγες των 4 χωριών, όπως σας είχαμε γράψει. Κατά τη νύχτα περάσαμε τον κάμπο και ξημερώσαμε στη Βόδριστα, όπου μας πληροφόρησαν ότι θα γινόταν μια σύσκεψη στο χωριό Κρα. Κινήσαμε για εκεί, όπου οι σύντροφοι ξεκουράστηκαν. Κατά το μεσημέρι ήρθαν αντιπρόσωποι και στη σύσκεψη πήγαμε και εμείς χωρίς να έχουμε καμιά πρόσκληση. Το θέμα ήταν: Η νέα κατάσταση μετά τα γεγονότα της Γλύνας - Λιμποχόβου και τα μέτρα που πρέπει να παρθούν για την προστασία της Μειονότητας. Έγινε μια ζωντανή συζήτηση και γιομάτη αντιθέσεις, γιατί ο κόσμος ήταν πολύ αγριεμένος από τα γεγονότα. Εμείς και ιδιαίτερα ο σύντροφος Αλέξης μίλησε τόσο καλά και συγκεκριμένα που τελειωτικά δεν κατέληξαν πουθενά και διαλύθηκαν (μερικοί ξεσκεπάστηκαν για καλά, ιδιαίτερα ένας Ζώτος από τη Δρόβιανη). Παρευρίσκονταν από τις 2 Δρόβιανες, τις 2 Λεσινίτσες, από μερικά χωριά της Πάνω Δρόπολης: Βουλιαράτι, Ζερβάτι, Μπόντριστα και Βοδίνου. Από την Πάνω Δρόπολη δεν ήταν άλλοι.

Εκεί μάθαμε από ανθρώπους δικούς μας ότι στις 8-8-43 θα συνέρχετο μια γενική σύσκεψη για την κάτω περιοχή σ' ένα χωριό κοντά στη Δίβρη (Μεμόρραχη, σημ. Μ.Δ.). Περπατήσαμε όλη τη νύχτα με τον Αλέξη και με 4-5 συντρόφους και φτάσαμε στα μέσα των συζητήσεων. Και ήρθε η ώρα που θα παίρνονταν αποφάσεις αντιδραστικού περιεχομένου. Γι' αυτό και οι συζητήσεις έγιναν πολύ έντονες. Ο Αλέξης απέρριπτε μια - μια τις θέσεις των αντιπάλων και στο τέλος της σύσκεψης έγινε δεκτή η πρόταση για συγκρότηση μιας Αντιφασιστικής Οργάνωσης της Ελληνόφωνης Μειονότητας στην Αλβανία.

Μερικοί ήθελαν την οργάνωση κατά του Άξονα κ.λπ. - κ.λπ., μερικοί άλλοι δεν ήθελαν τη σύνδεση με την Αλβανία, μερικοί άλλοι ζητούσαν την παρουσία μόνον των αντιπροσώπων του Ε-

ΑΜ (του Ελληνικού - σημ. Μ.Δ.) και άλλοι ζητούσαν να είναι και ο Ζέρβας. Όλα αυτά απερρίφθησαν με τη σειρά και έγινε δεκτή η διατύπωση της απόφασης που υπογράφηκε στην Κονίσπολη, αντίγραφο της οποίας σας στέλλουμε στην ελληνική γλώσσα.

Σύντροφε Σκέμπι, σου στέλνω το ελληνικό κείμενο γιατί στην αλβανική διαχτυλογραφήθηκαν μόνο τρία γιατί νυχτώσαμε και ήμασταν για αναχώρηση. Ελπίζω ότι αντίγραφα στην αλβανική θα σας στείλει ο Τσελνίκα. (υπογραφή Μουζίκος)¹.

Μετά την υπογραφή της Απόφασης της Κονίσπολης, της γνωστής και με το όνομα το «Συμφωνητικό της Κονίσπολης», η πρώτη ενέργεια ήταν να γίνει γνωστή στο λαό. Από τη Μεμόρραχη, ο Γιώργος Γουμένης, που ήταν μαζί με τον Τάλλιο, τον Γιάνναρη και άλλους στη σύσκεψη, πήρε εντολή, πήγε στη Μουζίνα όπου παρέλαβε την ελληνική γραφομηχανή, που είχε το εκεί μεταφραστικό γραφείο και μαζί με τον άριστο δακτυλογράφο της ελληνικής γλώσσας Σπύρο Αναστάση, με το ψευδώνυμο Τσιάλι, πήγαν στην Κονίσπολη όπου δακτυλογράφησαν το κείμενο της Απόφασης και από εκεί στο Λόγγο, που ήταν η έδρα του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης και όπου εγκαταστάθηκε το κέντρο εκτύπωσης στην ελληνική των διαφόρων ντοκουμέντων, χάρις του οποίου παραθέτουμε σήμερα τα στοιχεία αυτά. Ήταν μια μεγάλη προσφορά στον Αγώνα τότε και της Ιστορίας σήμερα. Γραπτά ντοκουμέντα, μέχρι σήμερα κατέχουμε αυτά που αναφέρονται σχετικά με την Απόφαση της Κονίσπολης, από τη δράση του επαρχιακού συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης και μόνο μια απόφαση του επαρχιακού συμβουλίου του Πωγωνίου.

Μαζί με την απόφαση του Συμφωνητικού της Κονίσπολης η Καθοδηγητική Επιτροπή της Ομάδας της Μειονότητας κυκλοφόρησε μια προκήρυξη που γνωστοποιούσε και επεξηγούσε αυτήν την απόφαση, το κείμενο της οποίας έχει ως εξής:

1. ΑQP: «Η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Fondi 17, Dosja 9 Fleta 41, Viti 1943 - (Μετάφραση Μ.Δ.).

Αντιφασιστική Ομάδα
Μειονότητας
Προς
τον λαόν της Ελληνικής Μειονότητας εν Αλβανία!

Στη σύσκεψη της 8ης Αυγούστου, εις την οποίαν έλαβον μέρος αντιπρόσωποι των περισσότερων χωριών της Ελληνικής Μειονότητας, απεφασίσθη όπως η Μειονότης μετάσχη του αντιφασιστικού αγώνος περισσότερο ενεργώς. Κατέστη δε φανερόν πως για να επιτευχθή τούτο πρέπει να ιδρυθούν ομάδες της Μειονότητας κάτω από καθοδήγησιν Αρχηγείου αποτελούμενου από Αλβανόν αντιπρόσωπον της Μειονότητας και αντιπρόσωπον της Ελληνικής Οργανώσεως της συνεργαζομένης μετά του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου Αλβανίας.

Ο ίδιος τρόπος καθοδηγήσεως απεφασίσθη και για την πολιτικήν οργάνωσιν. Την 10ην Αυγούστου, εν κοινήν σύσκεψιν αντιπροσώπων των συνεργαζομένων Ελληνοαλβανικών οργανώσεων εμελετήθησαν τα προβλήματα του αγώνος, τα οποία παρουσιάζουν η Μειονότης εν Αλβανία και η Μειονότης εν Ελλάδι και κατέληξαν εις τήν δημοσιευόμενην απόφασιν.

Ελπίζομεν ότι ο λαός της Μειονότητος θα κατανοήσει το κρίσιμον των περιστάσεων, το βάθος του αγώνος των λαών και την λεπτότητα των μειονοτικών ζητημάτων.

Χρειάζεται επομένως απόλυτη πειθαρχία στην καθοδηγητική Επικροτή και λεπτή αντιμετώπιση και του παραμικρότερου ζητήματος. Ο λαός να προσέξη να μην αναθέση υπεύθυνη θέση σε ανθρώπους που ανεμείχθησαν σε παλαιούς αγώνες και έχουν δημιουργήσει ορισμένες παρεξηγήσεις. Επίσης να μην αναθέση υπεύθυνη θέση σε άτομα γνωστών σωβινιστικών φρονημάτων.

Πάσα προπαγάνδα σωβινιστική και διασπαστική απαγορεύεται απολύτως. Ο λαός δέον ν' απομονώση όσους θέλουν ως αυτόκλητοι προστάται να τον παρασύρουν εις πράξεις εκτός της γραμμής του αντιφασιστικού αγώνος. Σήμερα γίνεται αγώνας των λαών και η νίκη θα είναι νίκη των λαών, νίκη της Λαϊκής Δημοκρατίας. Η θέλησις του κάθε λαού μετά την νίκην θα είναι σεβαστή και αυτό το εγγυούνται οι συμβάσεις των μεγάλων συμμάχων.

Ελπίζουμε ότι ο λαός θα προσέξη λέξιν προς λέξιν τας ως άνω γραμμάς γιατί τούτο απαιτεί το συμφέρον του αντιφασιστικού αγώνα, το συμφέρον της Μειονότητας. Κάθε παρέκκλισις αποτελεί καταστροφήν. Οι ομάδες δεν θα φέρουν κανένα σύμβολον.

*Δια την ομάδα της Μειονότητος
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ¹.*

Στη συνέχεια ο Αλέξης Γιάνναρης, με δική του πρωτοβουλία και χωρίς εξουσιοδότηση από κανένα αντιπροσωπευτικό όργανο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, ανέλαβε προσωπικά τον ηγετικό ρόλο του Κινήματος στη Μειονότητα και επεξεργάστηκε την πλατφόρμα της οργάνωσης που ήθελε να συγκροτήσει και που την ονόμασε Αντιφασιστική Οργάνωση Ελληνικής Μειονότητας Αλβανίας (ΑΟΕΜΑ). Με οδηγίες και προκηρύξεις, που υπογράφονται από την «Επιτροπή δια την ομάδα της Μειονότητος», δηλαδή της τσέτας του Πωγωνίου, ή άλλοτε φέρουν την υπογραφή ο «Αντιπρόσωπος του Ελληνικού ΕΑΜ» και άλλοτε ο «Έλληνας Διοργανωτής» ή «Η καθοδηγητική Επιτροπή Αλέξης Γιάνναρης - Άγγελος Δημητρίου» απευθύνεται προς το λαό της Μειονότητας κάνοντας γνωστό το σκοπό και τον τρόπο της συγκρότησης της νέας οργάνωσης. Μεταξύ αυτών αναφέρουμε:

1. Προκήρυξη «Προς τον λαόν της Ελληνικής Μειονότητας εν Αλβανία» δια την λήψην μέτρων έως ότου σχηματισθεί η Επιτροπή Πολιτικής Οργανώσεως και Στρατιωτικής.
2. «Οργανωτικές οδηγίες» για τη δομή της οργάνωσης ΑΟΕΜΑ από το χωριό, τομέα, περιφέρεια και την τριμελή Επιτροπή.
3. «Οργανωτική Εγκύκλιος» όπου δίδονται περισσότερες λεπτομέρειες για τη μορφή πάνω στην οποία πρέπει να οργανωθεί ο λαός της Μειονότητας.
3. «Προκήρυξη» «Σκοπός του Αντιφασιστικού Αγώνα».
5. Έκκληση για χρηματική εισφορά για τον Αγώνα.
6. «Κανονισμός εσωτερικής υπηρεσίας αντιφασιστικών ομάδων Μειονότητος»².

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 2, Έγγρ. 2, Έτος 1943.

2. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκ. 2, Έγγρ. 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Από τα παραπάνω ντοκουμέντα προκύπτει ότι ο Γιάνναρης αποσκοπούσε να συγκροτήσει μια ξεχωριστή, αυτόνομη αντιφασιστική οργάνωση στον καθαυτό χώρο της Ελληνικής Μειονότητας εκτός της οργάνωσης του Αλβανικού ΕΑΜ, αλλά σε πλήρη συνεργασία μ' αυτό.

Η δομή της οργάνωσης ΑΟΕΜΑ ξεκινούσε από τη βάση, το χωριό, όπου θα σχηματιζόταν η λεγόμενη τμηματική επιτροπή. Οι υπεύθυνοι των τμηματικών επιτροπών των χωριών θα σχημάτιζαν την τομεακή επιτροπή (στο χώρο της Μειονότητας θα σχηματίζονταν 5 τομεακές επιτροπές: του Πωγωνίου, της Πάνω Δρόπολης, της Κάτω Δρόπολης, των Ριζών και του Βούρκου) όπου εκλέγουν τον τομεάρχη. Οι 5 τομεάρχες σχηματίζουν την Περιφερειακή Επιτροπή της Μειονότητας όπου εκλέγουν τον Πρόεδρο. Και τέλος ο πρόεδρος αυτής είναι μέλος της τριμελούς Επιτροπής της Μειονότητας που αποτελείται από Έλληνα αντιπρόσωπο του Ελληνικού ΕΑΜ, από Αλβανό αντιπρόσωπο του Αλβανικού FNCL και από τον αντιπρόσωπο της Μειονότητας.

Η πλατφόρμα του Γιάνναρη για συγκρότηση αυτόνομης οργάνωσης Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα ήταν εκτός πραγματικότητας. Εσφαλμένη και η θέση του ότι οι επιτροπές των χωριών κ.λπ. «δεν είναι εξουσία». Γι' αυτό παρέμεινε γραμμένη στα χαρτιά. Καμιά προσπάθεια δεν έγινε για να εφαρμοστεί. Ήδη σ' όλα τα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας, ήταν οργανωμένα τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια (Keshillat Nacionalclirimtare) των χωριών, σαν όργανα του Αγώνα και της Λαϊκής Εξουσίας, στις 5 επαρχίες της Μειονότητας, όπως και σ' όλες τις επαρχίες της Περιφέρειας Αργυροκάστρου είχαν σχηματισθεί τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια των Επαρχιών (Keshillat Nacionalclirimtare Krahinore). Όλα αυτά τα όργανα συνδέονταν και καθοδηγούνταν από το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας Αργυροκάστρου (Keshilli Nacionalclirimtare i qarkut le Gjirokastres). Κάθε προσπάθεια που αντέβαινε σ' αυτή την κατάσταση, εκ των προτέρων, ήταν προκαθορισμένη σε αποτυχία.

Η συγκρότηση του Αρχηγείου της Ελληνικής Μειονότητας

Η απόφαση του Συμφωνητικού της Κονίσπολης για τη στρατιωτική οργάνωση στην Ελληνική Μειονότητα, αντίθετα απ' ό,τι συνέβη με την πολιτική οργάνωση, που έμεινε στα χαρτιά, πήρε συγκεκριμένη μορφή, έστω, όπως θα δούμε στη συνέχεια, για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Με προκήρυξη προς το λαό, στις 3 Σεπτεμβρίου 1943, ο Γιάνναρης γνωστοποιεί τη συγκρότηση του Αρχηγείου της Ελληνικής Μειονότητας που έχει ως εξής:

Αντιφασιστική Οργάνωση Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία

Προς τους κατοίκους των χωριών

Σας γνωρίζομεν ότι το Αρχηγείο της Ελληνικής Μειονότητας συνεκροτήθη και αποτελείται από αξιωματικό της Μειονότητας, Αλβανό αξιωματικό και αξιωματικό του Γενικού Στρατηγείου του ΕΛΑΣ. Το Αρχηγείο θ' απευθυνθεί στο λαό της Μειονότητας με προκήρυξή του. Η πολιτική οργάνωση έχει υποχρέωση να ενισχύσει το Αρχηγείο στην προσπάθειά του, η οποία είναι αρκετά δύσκολη, με όλες τις δυνάμεις.

Η ενίσχυση δύναται να είναι ηθική και υλική. Θα πρέπει να διαφωτίσουμε το λαό πως κάθε κίνηση εκτός της γραμμής που χαράζει το Αρχηγείο ζημιώνει τον αντιφασιστικό αγώνα των λαών και οδηγεί τη Μειονότητα σε καταστροφή. Παράλληλα πρέπει να ενισχύσουμε τον αγώνα υλικά.

Όλοι μας θα πρέπει να διαθέσουμε όλες τις δυνάμεις να διατηρήσουμε τη σημερινή ειλικρινή συνεργασία Ελλήνων και Αλβανών και να την αναπτύξουμε ακόμα πιο πολύ.

Όλοι οι λαοί των Βαλκανίων κατάλαβαν το συμφέρον τους. Ο λαός της Μειονότητας, με το ανώτερο πνευματικό του επίπεδο και το καλλιεργημένο πολιτικό του αισθητήριο είχε νιώσει ήδη ποια είναι η θέση του. Και καλύτερη θέση του ζητήματος απ' ό,τι τέθηκε με το συμφωνητικό Κονίσπολης δεν υπάρχει.

Επίσης, ο λαός της Μειονότητας θα πρέπει να καταλάβει

την υπηρεσία που προσφέρει στον αγώνα η τσέτα Κονίσπολης. Η αγάπη του λαού μα και η υποστήριξή του στην τσέτα θα πρέπει να είναι απεριόριστη.

Η επαφή που είχαμε αυτές τις μέρες με τα παιδιά του λαού που κατατάχτηκαν στις ομάδες και με τον ίδιο το λαό, μας πείθει πως όλος ο λαός είναι ολόψυχα μαζί μας. Κάποιες μικροδιαφωνίες δεν έχουν σημασία για τον αγώνα που ανέλαβε ο λαός της Μειονότητας. Ο λαός είναι ισχυρός, όταν νιώσει το χρέος του, γίνεται παντοδύναμος. Για να προχωρήσουμε στον αγώνα μας θα πρέπει το κάθε χωριό, δηλαδή όσοι θα γραφούν στην οργάνωση, με μυστική ψηφοφορία να εκλέξουν τον αντιπρόσωπο του χωριού. Η οργάνωση μόνον αυτόν θα θεωρεί αντιπρόσωπο και κανέναν άλλον. Όταν εκλεγούν οι αντιπρόσωποι με τον τρόπο που είπαμε, θα συγκεντρωθούν κατά περιοχές για να εκλέξουν τον αντιπρόσωπο της περιοχής για την Επιτροπή της Μειονότητας.

3-9-43

Ο αντιπρόσωπος του Ελληνικού ΕΑΜ

Αλεξ. Γιάνναρης¹.

Η έδρα του Αρχηγείου της Ελληνικής Μειονότητας εγκαταστάθηκε στο Θεολόγο, κοντά στο χωριό Τσερκοβίτσα. Στη διοίκηση αυτού διορίστηκαν ως αντιπρόσωποι για την Ελληνική Μειονότητα ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης, για την Αλβανία ο Ταχέρ Ντέμης και για την Ελλάδα ο Άγγελος Δημητρίου. Οι δυνάμεις που θα δρούσαν στο εξής υπό τη διοίκηση του Αρχηγείου θα εκαλούντο Αντιφασιστικά Αντάρτικα Σώματα (και όχι δυνάμεις του Εθνικοαπελευθερωτικού Στρατού) και δεν θα είχαν κανένα έμβλημα.

Ο σχηματισμός του Αρχηγείου σήμαινε τη δημιουργία ενός στρατιωτικού οργάνου καθοδηγητικού για όλη τη Μειονότητα. Όμως είναι γεγονός ότι την εκπροσώπηση της Μειονότητας στο Αρχηγείο την έβαλε στα χέρια της η δεξιά παράταξη με τους προσκείμενους στο ΕΔΕΣ-Ζέρβα Αριστοτέλη Χαρμπάτση και Λευτέρη Γκουβέλη που διορίστηκε διοικητής της ομάδας φρουράς του Αρχηγείου.

1. Αρχείο Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελος 2, έγγραφο 7, έτος 1943.

Αντάρτες του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» έχοντας στη μέση, με το κασκέτο, τον κομισάριο Θοδωρή Σιάνο.

Το Αρχηγείο, σ' όλη την περίοδο της ύπαρξής του, δεν έχει επιδείξει καμιά πολεμική δραστηριότητα. Ούτε ανταρτικά σώματα είχε για να διοικήσει, ούτε αντιμετώπισε το πρόβλημα ποιο έμβλημα θα είχαν αυτά στο πηλήκιο. Η τσέτα του Πωγωνίου και η άλλη της Πάνω Δρόπολης δρούσαν κάτω από τη διοίκηση του Στρατηγείου της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου και στο πηλήκιο είχαν το κόκκινο αστέρι. Ο Π. Παπαδημητρίου, που ήταν διοικητής της τσέτας της Πάνω Δρόπολης, το λέγει ξεκάθαρα: «Το Αρχηγείο Αργυροκάστρου με εντολή του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας αποφάσισαν να κυκλώσουν το Αργυροκάστρο για να αναγκάσουμε τους Ιταλούς να παραδώσουν τον οπλισμό και τα εφόδια στους αντάρτες (γίνεται λόγος μετά την ανακωχή που υπέγραψε η Ιταλία με τους συμμάχους στις 8-9-43 - σημ. Μ.Δ.). Σ' αυτή την επιχείρηση πήρε μέρος και το συγκρότημα Μειονότητας ως τμήμα του Αρχηγείου Αργυροκάστρου»¹.

1. Μ. Κυργιάννη - Π. Παπαδημητρίου: «Η αντιφασιστική Οργάνωση της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, 1943-1944». «Δωδώνη», Αθήνα 1982, σελ. 181.

Στο Αρχηγείο της Μειονότητας είχε προσκολληθεί η τσέτα της Δρόβιανης με τους αγωνιστές Βαγγέλη Πέτα, Γιώργο Δρόσο, Παύλο Σιούτη, Μιλτιάδη Παππά, Μύστο Γκουβέλη, Κώστα Ζάβαλη κ.λπ., η οποία παρέμεινε ως φρουρά. Στο Αρχηγείο δρούσε και ο Λευτέρης Τάλλιος σε δευτερεύοντα ρόλο, ως επιμελητής.

Οι άλλες δύο ομάδες, η μια υπό την ηγεσία των Θύμιου Λιώλη, Τσιάβο Κόκκαλη και Γιάννη Παππά και η άλλη με αρχηγό τον Χρήστο Πήλιο, ήταν συνδεδεμένες στενά με το ΕΔΕΣ - Ζέρβα, δρούσαν ανεξάρτητες από το Αρχηγείο. Η μόνη φροντίδα αυτών των ομάδων, μετά τη σύσκεψη της Μεμόρραχης, ήταν να ελέγχουν τα χωριά γύρω από τα Ριζά και το Βούρκο για να καθαιρέσουν τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια και να τα αντικαταστήσουν με επιτροπές του Εθνικού Αγώνα. Παρόλα αυτά δεν μπόρεσαν να κάνουν κάτι το σοβαρό.

Σημαντική ενέργεια του Αρχηγείου ήταν ο εφοδιασμός με οπλισμό και άλλα εφόδια μετά την καταρρευση του ιταλικού στρατού και τη μεταφορά αυτών από τους Αγίους Σαράντα στο Θεολόγο. «Μετά την καταρρευση της Ιταλίας - λέγει ο Βάσος Κορόσης - εγώ συνέβαλα για τη μεταφορά από τους Αγ. Σαράντα και οργανώσαμε τη μεταφορά οπλισμού και πολλών εφοδίων από εκεί στο Θεολόγο. Πήραμε άφθονα πολεμοφόδια και τρόφιμα, ζάχαρη, μακαρόνια, ρούχα, υποδήματα, κουβέρτες, ό,τι βρήκαμε στις ιταλικές αποθήκες. Μ' αυτό τον εφοδιασμό δημιουργήθηκε μια σοβαρή οικονομική βάση στο Θεολόγο»¹.

Μια άλλη συγκεκριμένη δράση του Αρχηγείου ήταν η προσπάθεια για την εμπέδωση της δημόσιας τάξης. Αυτό διαφαίνεται και από την παρακάτω διαταγή:

*Αντιφασιστικά Αντάρτικα Σώματα
Αρχηγείον Ελληνικής Μειονότητας
Αριθ. 2*

*Προς τους υπεύθυνους των χωριών
Στρατιωτικούς υπεύθυνους και Αντάρτικα Συγκροτήματα*

1. Συνέντευξη του Μ.Δ. με τον αγωνιστή Βάσο Κορόση στις 16-2-1957. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 7, Έγγρα. 21.

Επειδή με την ανεξέλεγκτη κίνηση των πολιτών δεν είναι δυνατή η παρακολούθηση της κατασκοπείας του εχθρού, των κακοποιών και η εξασφάλιση της ησυχίας για την τόνωση του ανταρτικού κινήματος,

Εντελόμεθα

1. Απαγορεύεται κάθε μετακίνηση χωρίς άδεια.
2. Κάθε κινούμενος από περιφέρεια σε περιφέρεια ή από χωριό σε χωριό πρέπει να είναι εφοδιασμένος με άδεια υπογεγραμμένη από το στρατιωτικό υπεύθυνο και τον υπεύθυνο του χωριού.
3. Όποιος θέλει να μεταβεί στην Ελλάδα πρέπει να εφοδιάζεται με άδεια, όπως αυτή αναφέρεται στη δεύτερη παράγραφο, και να είναι θεωρημένη από την αντάρτικη ομάδα της περιοχής του.
4. Όποιος συλλαμβάνεται χωρίς άδεια θ' αποστέλλεται συνοδεία, από τη μαχητική ομάδα του χωριού που πιάστηκε στο χωριό του. Εκεί θα παραδίδεται στο στρατιωτικό υπεύθυνο για να εξακριβωθεί η ταυτότητά του και εφόσον δεν θα θεωρηθεί ύποπτος θα αφήνεται ελεύθερος, διαφορετικά θα αποστέλλεται συνοδεία στην ανταρτομάδα της Περιφέρειας.
5. Οι συλλαμβανόμενοι χωρίς άδεια θα τιμωρούνται από τη Λαϊκή Δικαστική Επιτροπή με πρόστιμο για πρώτη φορά και σε υποτροπή με πρόστιμο υπέρ της οργάνωσης.
6. Οι από την Ελλάδα προερχόμενοι πρέπει να είναι εφοδιασμένοι με άδεια, διαφορετικά θα συλλαμβάνονται και θα αποστέλλονται συνοδεία και θα παραδίδονται στα πλησιέστερα συγκροτήματα του ΕΛΑΣ.
7. Η εκτέλεση της παρούσας διαταγής ανατίθεται στα εφεδρικά τμήματα των χωριών και τις μόνιμες αντάρτικες ομάδες, οι οποίες και είναι υπεύθυνες απέναντι του Αρχηγείου.
8. Η παρούσα να κοινοποιηθεί σε όλους τους κατοίκους και να διαβαστεί στις εκκλησίες.

7-9-43

Το Αρχηγείο

Οι αντιπρόσωποι Αλβανίας: Ταχήρ Ντέμης

Μειονότητας: Αρισ. Χαρμπάτσης

Ελλάδας: Αγγ. Δημητρίου¹

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 2, Έγγρ. 9, Έτος 1943.

Η πιο σημαντική πολιτική και στρατιωτική πράξη του Αρχηγείου της Ελληνικής Μειονότητας ήταν αναμφίβολα η συμφωνία για τη σύσταση Κοινού Αρχηγείου της Μειονότητας και του Αρχηγείου του παρτιζάνικου τάγματος «Τσαμουργιάς». Η ειδική προκήρυξη, με την οποία έγινε αυτό γνωστό στο λαό, έχει ως εξής:

Προκήρυξη

Προς το λαό της περιοχής

Η κατάσταση των τελευταίων ημερών, μετά την εισβολή του εχθρού στην περιοχή μας, επιβάλλει να ληφθούν μέτρα τέτοια, ώστε να εξασφαλισθεί ενιαία αντιμετώπιση κάθε ενδεχόμενου κινδύνου για τη ζωή, την περιουσία και την τιμή από ολόκληρο το λαό μωαμεθανικό και χριστιανικό.

Ως πρώτο μέτρο θεωρείται: Η καθοδηγητική και διοργανωτική επιτροπή (Αρχηγείο Μειονότητας) να αποτελέσει κοινό Αρχηγείο με το Αρχηγείο του Τάγματος «Τσαμουργιάς». Έτσι θα λαμβάνονται αποφάσεις από κοινού, θα δίδονται από κοινού καθοδηγήσεις, θα εκτελούνται από κοινού και παράλληλα θ' αφαιρεθεί από τους εχθρούς του λαού κάθε αφορμή για διασπαστική προπαγάνδα. Επιπλέον θα εξαλειφθεί από το λαό της Μειονότητας ο φόβος ότι ενδέχεται να δημιουργήσει η κίνησή της κάποιες παρεξηγήσεις. Η οργανωτική αυτή συγκρότηση, χωρίς ν' αφαιρεί τίποτε από τα δικαιώματα του κάθε λαού, ισότιμα στον πόλεμο, εξασφαλίζει την απαραίτητη ενιαία διοίκηση, την απόλυτη συμφωνία προς το υπάρχον οργανωτικό δημοκρατικό σύστημα και αφαιρεί την παραμικρή υπόνοια και διχογνωμία.

Καλείται όλος ο λαός να ενισχύσει τον αγώνα εναντίον του φασισμού που είναι αγώνας ζωής ή θανάτου. Καλείται ο λαός να κατανοήσει ότι ο εχθρός θ' αντιμετωπιστεί μόνο με την ενότητα όλων μας, ανεξάρτητα από πολιτικές, φυλετικές και θρησκευτικές διαφορές. Οι διαφορές μεταξύ χωριών, οι προσωπικές φιλοδοξίες δεν θα πρέπει να γίνουν αφορμές σε διάσπαση γιατί τότε χωρίς να το θέλουμε γινόμαστε όργανα του εχθρού, ο οποίος αφού έχασε την ελπίδα να νικήσει με τα όπλα, ελπίζει να παρατείνει τον πόλεμο με τη διάσπαση των λαών. Κάθε τίμιος άνθρωπος έχει υποχρέωση να κρατήσει το λαό ενωμένο και να βοηθήσει τον αγώνα με όλα του τα μέσα. Ο αγώνας δεν είναι αγώνας μιας μερίδας του λαού, αλλά ολόκληρου του λαού. Και ο αγώνας των λαών εί-

ναι διπλός. Διώξιμο του ξένου κατακτητή και εξασφάλιση της Λαϊκής Δημοκρατίας. Μόνο με τη Λαϊκή Δημοκρατία θα λυθούν όλα τα προβλήματα και όλες οι διαφορές και θα εξασφαλιστεί στον κάθε λαό η πραγματική ελευθερία, η ειρήνη και η εργασία.

Ο σημερινός αγώνας είναι αγώνας των λαών για τα συμφέροντά τους και η νίκη θα είναι νίκη των λαών. Και οι θυσίες στον αγώνα πρέπει να είναι κοινές. Το Αλβανικό ΕΑΜ και το Ελληνικό ΕΑΜ, ακολουθώντας με συνέπεια το σκοπό του αγώνα που κάνουν, και ο αγώνας τους έχει την έγκριση της απόλυτης πλειοψηφίας των λαών Ελληνικού και Αλβανικού, πολεμούν σήμερα ο ένας στο πλευρό του άλλου με απόλυτη αδελφότητα. Μοιράζονται τις θυσίες και δίνουν από κοινού το αίμα τους. Για να κατανοήσει ο λαός την απόλυτη αυτή συνεργασία θα περάσουν από τα περισσότερα χωριά μικτά τμήματα του ΕΛΑΣ και Μπαταλιόνι της περιοχής. Ο λαός να προσέξει ιδιαίτερα τη διαφώτισή τους, ν' ανοίξει ελεύθερα την καρδιά του, να πει τα παράπονά του και τις αιτίες που κρατούν μέρος του λαού μακριά από το σημερινό αγώνα.

Τα ίδια αυτά τμήματα θα προβούν και στην πολιτική αναδιοργάνωση στα χωριά απ' όπου περάσουν. Η πολιτική οργάνωση στην περιοχή μας δεν λειτούργησε όπως έπρεπε και δημιούργησε αδυναμίες που ζημίωσαν τον αγώνα μας. Ελπίζουμε πως με την κατανόηση και την πίστη στον αγώνα, θα προχωρήσουμε σταθερά στη νίκη.

Η προκήρυξη εκδίδεται στα αλβανικά και στα ελληνικά.

Κάπου 11-10-43

Το Κοινό Αρχηγείο της Περιοχής¹.

Απορρίπτεται το Συμφωνητικό της Κονίσπολης

Από όσα παραθέσαμε διαφαίνεται καθαρά ότι η πλατφόρμα Γιάνναρη απέβλεπε στην οργάνωση ενός αυτονομιστικού κινήματος αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα, συνεργαζόμενο με το FNCL της Αλβανίας και με το ΕΑΜ της Ελλάδας.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 2, Έγγρ. 13, Έτος 1943.

Αυτό, παρά τις επιφυλάξεις και τους διαφορετικούς στρατηγικούς σκοπούς της δεξιάς παράταξης, έγινε τυπικά δεκτό, μέσω του οποίου, εκμεταλλευόμενη τις περιστάσεις, ήλπιζε να συνέδεε το Κίνημα στη Μειονότητα με το ΕΔΕΣ - Ζέρβα, πράγμα, που θα είχε απρόβλεπτες καταστροφικές συνέπειες για το λαό της Μειονότητας.

Η πλατφόρμα Γιάνναρη για αυτόνομο κίνημα αντίστασης στη Μειονότητα δεν προβλεπόταν σε κανένα προσανατολισμό, οδηγία ή απόφαση τόσο εκ μέρους του ΕΑΜ Ελλάδας όσο και από το FNCL Αλβανίας. Απ' ό,τι προκύπτει ήταν καλοπροαίρετη προσωπική πρωτοβουλία του απεσταλμένου του ΕΑΜ στη Μειονότητα Αλέξη Γιάνναρη με τον οποίο συμφώνησαν και οι υπογράψαντες από αλβανικής πλευράς Πλιάκος και Τσελνίκας, υπερβαίνοντας φανερά τις αρμοδιότητές τους για ένα τόσο σοβαρό πρόβλημα όπως είναι το πρόβλημα των Μειονοτήτων. Σχολιάζοντας, αργότερα, αυτό το ζήτημα στην Ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΑ στο Μπεράτι (23-27 Νοεμβρίου 1944) ο Μπεντρί Σπαχί, τέως γραμματέας της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου, τόνισε: «Μ' αυτόν τον τρόπο δημιουργήσαμε για τη Μειονότητα μια λεγόμενη Επιτροπή αποτελούμενη από μέλη του Μετώπου μας (του ΕΑΜ Αλβανίας - σημ. Μ.Δ.) και του ΕΑΜ (Ελλάδας, σημ. Μ.Δ.). Εκεί γεννήθηκε μια αυτονομία των μειονοτήτων, που οι συνέπειές της φαίνονται σήμερα. Κάναμε λάθος. Αυτό θα πει να ζεις και να εργάζεσαι χωρίς προοπτική»¹.

Όταν η ηγεσία της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου έμαθε τις λεπτομέρειες της συμφωνίας της Κονίσπολης και διαπίστωσε ότι η συμφωνία αυτή ήταν αντίθετη με την πολιτική γραμμή, που είχε θεσπίσει το ΚΚΑ και το FNCL Αλβανίας απέναντι του προβλήματος της Μειονότητας, πήρε απόφαση και την ακύρωσε. Ο απεσταλμένος της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Χακί Τόσκα μετέβη το τελευταίο δεκαήμερο του Οκτωβρίου 1943 στο Θεολόγο και στη συγκέντρωση των παρτιζάνων που υπηρετούσαν στο Αρχηγείο μαζί με το Λευτέρη Τάλλιο, αφού ανάλυσε ότι τόσο το Συμφω-

1. Libri: «Politika antikombetare e Enver Hoxhes» - Botim i Arkives se Pergjithshem faqe 79-80, Tirane 1986. (Μετάφραση Μ.Δ.).

νητικό της Κονίσπολης όσο και η συγκρότηση του Αρχηγείου της Μειονότητας αντέβαιναν στη γραμμή του FNCL για τη Μειονότητα, ανακοίνωσε την απόφαση για απόρριψη του Συμφωνητικού της Κονίσπολης και τη διάλυση του Αρχηγείου της Μειονότητας. Αντιτάχθηκαν στην απόφαση οι ιθύνοντες της δεξιάς παράταξης, της προσκείμενης στο ΕΔΕΣ - Ζέρβα. Μάλιστα προσπάθησαν να δράσουν και δυναμικά.

Από τη Δρόβιανη ξεκίνησε για το Θεολόγο η ομάδα του Χρήστου Πήλιου. Στο δρόμο προς τη Λεσινίτσα ήρθε αντιμέτωπη με το τάγμα «Τσαμουργιά» και με την τσέτα του Λευτέρη Τάλλιου που είχε συγκροτηθεί με τους μειονοτικούς παρτιζάνους, που υπηρετούσαν στο Αρχηγείο μετά τη διάλυσή του. Ευρεθείσα προ απροόπτου και μη δυνάμενη να παρουσιάσει αντίσταση παραδόθηκε και αφοπλίστηκε. Τα απλά μέλη αφέθηκαν ελεύθερα και πήγαν στα σπίτια τους. Η ηγεσία της ομάδας συνελήφθη και συνοδεία μεταφέρθηκε στη Δρόβιανη. Εδώ συνέλαβαν το Γιώργο Ζώτο και άλλους ιθύνοντες της αντίδρασης, το Λευτέρη Γκουβέλη, τον Ορέστη Αναστασιάδη, τον Ιωάννη Παππά, κ.λπ. Και τους κατηγορήσαν στο συσταθέν Ανταρτοδικείο για ανταρσία κατά του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος. Στο κατηγορητήριο που του κατήγγειλε ο κομισάριος Μουσταφά Ματοΐτης, που ήταν και πρόεδρος του δικαστηρίου, ο Γιώργο Ζώτος προσπάθησε να δικαιολογηθεί λόγω κακής εκτίμησης της κατάστασης και των συμβάντων. Ζήτησε, όπως και οι άλλοι, συγνώμη.

Το δικαστήριο, που διεξαγόταν παρουσία του λαού της Δρόβιανης, ξεκινώντας από την πολιτική γραμμή του ΕΑΜ Αλβανίας, για προσέλκυση στις γραμμές του όλες τις δυνάμεις της χώρας, χωρίς διάκριση θρησκείας, επαρχίας και ιδεολογίας (padallim feje, krahine dhe ideje), εκτιμώντας ότι στο χειρισμό του μειονοτικού προβλήματος χρειάζεται σύνεση και καταπολέμηση κάθε προκατάληψης και διάκρισης και θεωρώντας επαρκή την εκφρασθείσα συγνώμη από μέρους των κατηγορουμένων, παρουσία του λαού, αρκέστηκε μόνο μ' αυτό και τους άφησε ελεύθερους.

Η φρόνιμη αυτή πολιτική του FNCL της Αλβανίας απέναντι στην Ελληνική Μειονότητα, με τη συμπαράσταση και του

ΕΑΜ της Ελλάδας, κέρδισε τις πλατιές λαϊκές μάζες και απομόνωσε τη ζερβική παράταξη, η οποία μη βρίσκοντας τελικά την υποστήριξη του λαού, αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την προσπάθεια για να συγκροτήσει οργάνωση Εθνικού Κινήματος και ένοπλες δικές του ομάδες. Αρχές Νοεμβρίου 1943 ο Γιώργο Ζώτος, ο Λευτέρης Γκουβέλης, ο Νικόλαος Κώτσης, ο Ορέστης Αναστασιάδης κ.ά., κατέφυγαν στις γραμμές του ΕΔΕΣ - Ζέρβα στην Ελλάδα. «Αδυνατούντες να συνεχίσουμε τη δράση μας στην πατρίδα - γράφουν ο Γκουβέλης και ο Παππάς - φύγαμε... και φθάσαμε στην έδρα των Εθνικών Ομάδων Ελλήνων Ανταρτών του ΕΔΕΣ του στρατηγού Ναπολέοντα Ζέρβα στα Δερβίζιανα του Σουλίου, στις οποίες εντάχθηκαμε»¹. Το ίδιο συνέβη αργότερα, το Φεβρουάριο - Μάρτιο του 1944 και με την απομείνασα λεγόμενη εθνική ομάδα των Θύμιου Λιώλη, Τσιάβο Κόκκαλη, Γιάννη Παππά, που είχε αποσυρθεί και βρει καταφύγιο στο χωριό Αλίκιο του Βούρκου.

Η παραμονή, επί ολόκληρους μήνες, της ομάδας αυτής σε μια περιοχή ελεγχόμενη από τους Γερμανούς και μπαλίστες, η αποχή από οποιαδήποτε ενέργεια κατά των κατακτητών, η ανταρσία στη Δίβρη, η σύγκρουση με δυνάμεις του μειονοτικού τάγματος «Θανάσης Ζήκος», και οι βιοπραγίες εκ μέρους του Τσιάβο Κόκκαλη με το κάψιμο σπιτιών αγωνιστών προσκείμενων στο ΕΑΜ και FNCL στη Γέρμα, στα Καλύβια-πασά και αλλού, όλα αυτά όχι μόνο απορρίπτουν το διαλαλούμενο πατριωτικό σκοπό των ηγετών της ομάδας αυτής, αλλά και δείχνουν τον αντιδραστικό και αντιλαϊκό ρόλο που είχαν επωμισθεί σαν διασπαστές του Αγώνα Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα.

Για το Συμφωνητικό της Κονίσπολης και τη σύσταση του Αρχηγείου της Μειονότητας πήρε θέση και η κεντρική ηγεσία του Αλβανικού Κινήματος. Μιλώντας στην ολομέλεια της Κ.Ε. του ΚΚΑ το Μάιο του 1944 ο Εμβέρ Χότζα είπε: «Οι σύντροφοι του Αργυροκάστρου έχουν κάμει μερικά οργανωτικά λάθη τα οποία δεν πρέπει να επαναληφθούν άλλη φορά. Αυτά έχουν και πολιτικό χαρακτήρα γιατί είναι συνδεδεμένα με την

1. Λ. Γκουβέλη - Γ. Παππά: «Άγνωστες ιστορικές στιγμές από το δράμα της Β. Ηπείρου», σελ. 61, Έκδοση ΕΒΑΙ - Γιάννενα 1986.

υπόθεση της Ελληνικής Μειονότητας. Επέτρεψαν το σχηματισμό μερικών θεσμών αντίθετα με εκείνων του Μετώπου (δηλαδή, του Αλβανικού ΕΑΜ - σημ. Μ.Δ.). Αυτό συμβαίνει λόγω του ότι οι σύντροφοι δεν κατέχουν σαφώς την υπόθεση των εθνικοτήτων, υπόθεση πολύ λεπτή και που μπορεί να μας προξενήσει μεγάλη ζημιά»¹.

Την παρέκκλιση που έγινε, με το Συμφωνητικό της Κονίσπολης και τη σύσταση του Αρχηγείου της Μειονότητας, από την καθορισθείσα πολιτική γραμμή, που θα εφαρμοζόταν στις μειονότητες, όπως είχε συμφωνηθεί μεταξύ του ΚΚΕ και του ΕΑΜ Ελλάδος και του ΚΚΑ και FNCL Αλβανίας, την κατέκρινε και η Πανηπειρωτική Επιτροπή του ΕΑΜ Ελλάδας και η ηγεσία του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ. Τη θέση γι' αυτό το ζήτημα την κάνανε γνωστή στο λαό με την παρακάτω προκήρυξή τους στις 14 Νοεμβρίου 1943:

ΕΛΑΣ

VIII Μεραρχία Ηπείρου

15ο Συν/γμα Πεζικού

Προκήρυξη

Προς το Λαό της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας

Τον αγώνα των Λαών κατά του ξένου κατακτητή και για την κατοχύρωση των Λαϊκών Ελευθεριών τον διευθύνουν και τον καθοδηγούν σήμερα τα ΕΑΜ.

Πρέπει να είστε βέβαιοι ότι το ΕΑΜ στη Βαλκανική έχει πετύχει 100%. Οι προδότες, Ζερβικοί, Κομιτατζήδες Βούλγαροι, Μπαλίτες και Μιχαήλοβιτς, δεν πέτυχαν να διασπάσουν την ενότητα των λαών και να εξυπηρετήσουν όσο επιθυμούσαν τον κατακτητή. Οι λαοί ώριμοι πολιτικά και οργανωμένοι στρατιωτικά, κατόρθωσαν να επιτύχουν στο διμέτωπο αγώνα εναντίον του ξένου φασισμού και των πρακτόρων του.

Το δράμα βρίσκεται στη λύση του.

Τα δίκαια της Μειονότητας θα λυθούν με την κίνηση, την πολιτική γραμμή και τους αγώνες του Αλβανικού και Ελληνικού ΕΑΜ.

1. Εμβέρ Χότζα - Άπαντα, τόμ. 2ος, Τίρανα 1984, σελ. 291. (Μετάφραση Μ.Δ.).

Μεταξύ Αλβανικού και Ελληνικού ΕΑΜ η συνεργασία είναι απόλυτη και ειλικρινής. Να έχετε απόλυτη εμπιστοσύνη στη συνεργασία αυτή.

Καθήκον δικό σας είναι να ενισχύσετε ανυστερόβουλα και μ' όλες τις δυνάμεις σας τον αγώνα του Αλβανικού ΕΑΜ καταρτίζοντας Τάγμα μόνιμων ανταρτών κάτω από τη διοίκηση στελεχών τίμιων και πειθαρχούντων στην καθοδήγηση του απεσταλμένου μας αξιωματικού διοργανωτού και του βοηθού του.

Οργανικά το Τάγμα σας – και ευχόμεθα να γίνει γρήγορα Σύνταγμα – θα είναι τμήμα των δυνάμεων του Αρχηγείου Αυλώνας - Αργυροκάστρου. Θα ακολουθήσετε και σεις την οργανωτική διάρθρωση του Αλβανικού Λαϊκού Στρατού, που είναι η ίδια με την οργανωτική διάρθρωση του ΕΛΑΣ.

Να απομονώσετε κάθε στοιχείο διασπαστικό και προδοτικό του αγώνα μας. Το ζερβικό αρχείο που έχουμε στα χέρια μας δείχνει τον εγκληματικό ρόλο που έπαιξαν οι ζερβικοί στον τόπο σας με πληρωμένους πράκτορές τους. Με τις αντιπατριωτικές τους πράξεις αυτοί δημιούργησαν δικαιολογημένη προκατάληψη στ' αδέρφια μας τους Αλβανούς.

Θα παρακαλέσουμε το Αλβανικό ΕΑΜ και το λαό της περιοχής σας να βαθμολογήσουν τις ενέργειες των Ζερβικών πατριωτών σας με επιείκεια, γιατί στον τόπο σας μπορούσε καθένας να παραπλανηθεί ευκολότερα.

Προσέξτε μήπως τυχάρπαστα καθάρματα του τόπου σας, για να εξυπηρετήσουν ατομικά συμφέροντα σας οδηγήσουν στην αγκαλιά του «Μπαλ».

Όταν ένα οργανωτικό σύστημα δεν επιτυγχάνει το μεταβάλλουμε.

Σήμερα σ' όλη τη Βαλκανική οργανωτικά συγκροτούμε στρατούς ταχτικούς. Σε τέτοια συγκρότηση να βαδίζετε και σεις.

Ήδη άρχισε οργάνωση ταχτικού Μειονοτικού Στρατού στο Αλβανικό Πωγώνι και σ' αυτό συγχωνεύτηκαν οι αντάρτες της Πάνω και Κάτω Δρόπολης. Ο διοργανωτής που στείλαμε μαζί με τον πολιτικό οργανωτή και σε απόλυτη συνεννόηση προς το Αρχηγείο Αυλώνας - Αργυροκάστρου θα κανονίζει πού εδρεύουν οι λόχοι και πώς θα ενεργούν.

Στο πολιτικό πεδίο θα ακολουθήσετε το δρόμο που χάραξε το Αλβανικό ΕΑΜ μαζί με τον πολιτικό διοργανωτή στον οποί-

ο και θα πειθαρχείτε απόλυτα.

Να εκλέξει ο Βούρκος και τα Ριζά ανά ένα αντιπρόσωπο για την Περιφερειακή Κονισπόλεως. Κοινός αντιπρόσωπος και των δύο περιοχών θ' αποτελεί μέλος της Περιφερειακής Αργυροκάστρου όπου μετέχουν και άλλοι Τομεακοί της Μειονότητας. Εκτός από τον τομεακό η περιοχή Βούρκου όπως και των Ριζών θα έχει τον υπεύθυνον Οικονομικών και Στρατιωτικών, οι τρεις δε αυτοί θ' αποτελούν την τοπική αρχή της περιοχής, υπεύθυνης για όλα τα ζητήματά της. Η αρχή αυτή πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή σύνδεση με την Αλβανική καθοδήγηση σε απόλυτη ισοτιμία.

Ο τρόπος αυτός αντιμετώπισης βρέθηκε όσο ο πιο ταιριαστός στον αγώνα που κάνουμε και ο τρόπος αυτός δίνει στη Μειονότητα ευκαιρία ν' αναπτύξει όλες τις ικανότητές της.

Ακολουθήστε τη γραμμή μας και τη συμβουλή μας και μην αμφιβάλλετε πως σε κάθε δίκιο σας θα εύρετε απόλυτη βοήθεια και υποστήριξη από το Αλβανικό και Ελληνικό ΕΑΜ.

Η γραμμή σας είναι απόλυτα σύμφωνη με τον καταστατικό Χάρτη του Ατλαντικού, το σπουδαιότερο διπλωματικό έγγραφο του αιώνα. Μόνο οι εχθροί των λαών και των συμμάχων μας μπορούν να θεωρήσουν το έγγραφο τούτο ως απλό γράμμα.

Κλείστε τα αυτιά σας σε κάθε αντιλαϊκή προπαγάνδα. Υποτάξτε τον εγωισμό σας στο συμφέρον του αγώνα. Για τον Αλβανικό και Ελληνικό λαό ο αγώνας είναι κοινός και κοινοί είναι και οι εχθροί. Ορισμένες προκαταλήψεις σας, ήταν δικαιολογημένες μέχρι σήμερα. Τώρα δεν δικαιολογούνται. Ορισμένα σφάλματα δεν πρέπει να σας απογοητεύσουν. Τα σφάλματα θα τα διορθώσουμε μαζί.

Όλοι μαζί στον αγώνα εναντίον του Γερμανού κατακτητή. Και των πρακτόρων του.

Όλοι μαζί για τη συναδέλφωση των λαών και την πραγματοποίηση του ονείρου του Ρήγα για μια Λαϊκή Βαλκανική Συνένωση.

Κάπου 14-11-1943

Η Πανηπειρωτική Επιτροπή

Ο Αντιπρόσωπος της ΚΕ του ΕΑΜ: Β. Βασιλείου

Για το 15ο Σύνταγμα Πεζικού: Σ. Γκραμπάλας¹.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 5, Έγγρ. 3, Έτος 1943.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Γερμανική κατοχή της Αλβανίας.
Η Αντίσταση στην Εθνική
Ελληνική Μειονότητα
(Οκτώβριος 1943 - Νοέμβριος 1944)

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΟΙ ΠΑΡΑΠΕΡΑ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Η συνδιάσκεψη της Κοσσοβίτσας

Μετά την ακύρωση του Συμφωνητικού της Κονίσπολης και τη διάλυση του Αρχηγείου της Μειονότητας, καθώς και την αποτυχία της παράταξης της Μειονότητας προσκείμενης στο Ε-ΔΕΣ - Ζέρβα, στην προσπάθεια για να σχηματίσει Οργάνωση Εθνικού Κινήματος στην περιοχή, εδραιώθηκε πλήρως η πλατφόρμα του αλβανικού και ελληνικού ΕΑΜ για το κίνημα Αντίστασης. Πολιτικά, στρατιωτικά και οργανωτικά το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα της Ελληνικής Μειονότητας εντάχθηκε στους κόλπους του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Αλβανίας.

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1943 η φασιστική Ιταλία συνθηκολόγησε χωρίς όρους. Ο λαός της Μειονότητας, όπως όλοι οι λαοί, χαιρέτησε το γεγονός σαν προοίμιο της ιστορικής νίκης των Μεγάλων Συμμάχων. Οι πόλεις του Αργυροκάστρου, Δελβίνου και Αγ. Σαράντα απελευθερώθηκαν προσωρινά. Σ' αυτές εισήλθαν οι παρτιζάνικες δυνάμεις.

Την απελευθέρωση του Αργυροκάστρου την χαιρέτησε με μήνυμα το Επαρχιακό Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης μαζί με το παρτιζάνικο Συγκρότημα (Τσέτα) της Δρόπολης ως εξής:

*Προς τους συντρόφους
που απελευθέρωσαν το Αργυρόκαστρο.*

Οι σύντροφοι της Πάνω Δρόπολης με χαρά και με μεγάλη εκτίμηση για τον ηρωισμό σας, σας στέλνουμε εγκάρδιους χαιρετισμούς και σας συγχαίρουμε για το νέο πλήγμα που δώσατε κατά του ιταλογερμανικού φασισμού και σας δίδουμε το λόγο της τιμής ότι μαζί θα πολεμήσουμε και για

τη συναδέλφωση των βαλκανικών λαών. Θάνατος στο φασισμό. Λευτεριά στο λαό.

Το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο
Το Παρτιζάνικο Συγκρότημα
Πάνω Δρόπολης
24-ΙΧ-1943

Ανταποκρινόμενη στο παραπάνω χαιρετιστήριο μήνυμα η Διοίκηση του Αρχηγείου Αργυροκάστρου απάντησε ως εξής:

Προς το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο και το Παρτιζάνικο Συγκρότημα της Πάνω Δρόπολης.

Οι πραγματοποιηθείσες επιτυχίες από ημάς σ' αυτόν τον Αγώνα κατά του φασίστα κατακτητή είναι καρπός του αγώνα μας και του αγώνα σας, καρπός του αγώνα του αλβανικού λαού και των φωτισμένων μειονοτήτων που έχουν αντιληφθεί τον απελευθερωτικό χαρακτήρα αυτού του Αντιφασιστικού Αγώνα και που τον βοηθούν.

Ο χαιρετισμός, τα συγχαρητήρια και η πίστη σας στον θρίαμβο αυτού του Αντιφασιστικού Αγώνα δεν αποτελούν μόνον εγγύηση για την εξαφάνιση του νέου Γερμανού κατακτητή (μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας η Αλβανία ετέθη υπό την γερμανική κατοχή - σημ. Μ.Δ.) αλλά είναι και η πιο ασφαλή εγγύηση της συναδέλφωσης των βαλκανικών λαών.

Θάνατος σ' εκείνους που θέλουν να διασπάσουν αυτή την ενότητα λαών που γίνεται χάρις στο αίμα που χύνουμε μαζί.

Θάνατος στο φασισμό

Λευτεριά στο λαό

Διοίκηση του Αρχηγείου Αργυροκάστρου¹.

Το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα στην Ελληνική Μειονότητα προχωρούσε σταθερά. Στις 17.10.1943 συνήλθε στην Κοσσοβίτσα η Πρώτη Συνδιάσκεψη των Εθνικο-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 1, Έγγρ. 3, Έτος 1943. (Μετάφραση Μ.Δ.).

Λευτέρης Τάλλιος.

*Από τις σημαντικότερες μορφές της Ελληνικής
Μειονότητας. Δάσκαλος στο επάγγελμα.
Πέρασε στην ιστορία ως γενναίος των γενναίων.
Ήρωας του λαού.*

απελευθερωτικών Συμβουλίων της επαρχίας Πάνω Δρόπολης. Πήραν μέρος άνω των 100 αντιπροσώπων. Ήταν αντιπρόσωποι και από την Κάτω Δρόπολη, από το Πωγώνι και από την περιοχή του Θεολόγου. Λόγω της πλατειάς συμμετοχής με αντιπροσώπους απ' όλες τις περιοχές της Μειονότητας, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τη Συνδιάσκεψη ως μια συνέλευση όλης της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας.

Η Συνδιάσκεψη διαπίστωσε: «Στο σύντομο αυτό χρονικό διάστημα η παλιά ψυχολογία και η προκατάληψη εναντίον του μωαμεθανικού στοιχείου της Αλβανίας και ο τομέας αυτός, της Πάνω Δρόπολης, τον αγώνα του αλβανικού και ελληνικού λαού τον θεωρεί ως αγώνα δικό του. Καλλιεργήθηκαν και κατανοήθηκαν οι λαοκρατικές αντιλήψεις στο λαό του τομέα και αναπτύσσεται πολιτική και οργανωτική συνείδηση στο λαό, αυτό που δεν έχει μέχρι σήμερα σχετική παράδοση. Κατανοήθηκε η ισοτιμία της Μειονότητας στο σημερινό αγώνα και ο τρόπος της οργανωτικής αποκρυστάλλωσης της ισοτιμίας αυτής. Κατανοήθηκε πως για να λυθούν τα προβλήματα του αλβανικού και ελληνικού λαού και οι διαφορές μεταξύ των λαών αυτών θα πρέπει και στους δύο λαούς να επικρατήσουν οι λαοκρατικές αντιλήψεις. Κατανοήθηκε δε και η υποχρέωση της Μειονότητας να συμβάλει στον αγώνα αυτόν. Οι αντάρτες κατενόησαν το σκοπό τους και πολέμησαν τον ξένο φασισμό στο πλευρό των Αλβανών με απόλυτη συνεργασία. Κατανοήθηκε κι έγινε αγαπητός ο θεσμός των Λαϊκών Δικαστηρίων. Σε πολλά χωριά επεκράτησε άριστα το συμβιβαστικό πνεύμα. Ο λαός κατανοεί στην πράξη πως γίνεται κύριος της τύχης του. Η Εθνική Αλληλεγγύη βοήθησε τις οικογένειες των ανταρτών και των απόρων...

...Με βάση αυτές τις διαπιστώσεις η Συνδιάσκεψη αποφάσισε να ενταθεί η πολιτική διαφώτιση για τους σκοπούς του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος. Να αυξηθούν οι γραμμές των παρτιζάνων της Ελληνικής Μειονότητας με νέους εθελοντές»¹.

Στη Συνδιάσκεψη δεν έλλειψαν και οι ηττοπαθείς σκέψεις. Κάποιος αντιπρόσωπος από την Κάτω Δρόπολη είπε πως ο

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρ. 7, Έτος 1943.

κόσμος αυτής της επαρχίας είναι «του γλυκού νερού» και ότι δεν είναι για πόλεμο. Ο Λευτέρης Τάλλιος, που ήταν παρών στη σύσκεψη, του απάντησε πως «οι δροπολίτες είναι γενναίοι, προοδευτικοί και με πατριωτικές παραδόσεις. Απ' ό,τι φαίνεται "του γλυκού νερού" είσαι συ και κανένας άλλος σύντροφός σου. Ο λαός της Δρόπολης έχει εκλέξει το δρόμο του και θα πολεμήσει μέχρι την τελική νίκη».

Τη Συνδιάσκεψη χαιρέτησε και αντιπρόσωπος των Ελλήνων πολιτικών εξόριστων. Αυτοί έρχονταν από τις φυλακές της Κέρκυρας. Με την κατάρρευση της φασιστικής Ιταλίας μερικές δεκάδες των εξόριστων δραπέτευσαν. Ο δρόμος σωτηρίας για την Ελλάδα περνούσε από την Αλβανία. Την νύχτα αποβιβάζονταν στις ακτές του Βουθρωτού, συνέχιζαν το δρόμο προς το Θεολόγο, Πάνω Δρόπολη και απ' εκεί στην Ελλάδα, στο 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ που βρισκόταν στο ελληνικό χωριό Καστάνιανη, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Το όλο δρομολόγιο το είχε οργανώσει η διοίκηση των Αλβανών παρτιζάνων που είχε έδρα της το Θεολόγο. Αργότερα, όταν τους δίδόταν η ευκαιρία εκφράζονταν με ευγνωμοσύνη για την αδελφική συμπαράσταση που είχε δείξει προς αυτούς η φιλόξενη «Αλβανία του βουνού».

Από τη Συνδιάσκεψη απεστάλησαν χαιρετιστήρια ψηφίσματα στην Περιφερειακή Επιτροπή του FNCL Αργυροκάστρου και στην Πανεπιστημιακή Επιτροπή του ΕΑΜ, όπου τονιζόταν ότι ο λαός της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας είναι στο πλευρό όλων των λαών που αγωνίζονται για τη λευτεριά τους.

Στο τέλος η Συνδιάσκεψη εξέλεξε το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης με πρόεδρο τον Νίκο Λαζόπουλο.

Καμιά συνεργασία με το Μπαλ Κομπετάο

Οι προσπάθειες του Μπαλ Κομπετάο να αποσπάσει τη Μειονότητα από τους κόλπους του Εαμικού Κινήματος συνεχίστηκαν πιο έντονες μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας και την κατάληψη της Αλβανίας από τη Γερμανία. Το Μπαλ Κομπετάο

Τρία από τα σημαντικά στελέχη του τάγματος «Λευτέρης Ταλλίος». Από αριστερά: Φώτης Παπιάς, Αλέξης Λάπας και Ορέστης Παπαδημητρίου.

δεν άργησε και πέρασε σε ανοιχτή συνεργασία με τα ναζιστικά στρατεύματα. Ακριβώς σ' αυτή την περίοδο και συγκεκριμένα στις αρχές Νοεμβρίου 1943 το Μπαλ Κομπετάρ απευθύνθηκε απειλητικά προς το λαό της Ελληνικής Μειονότητας με τηλεσιγραφική προκήρυξη ζητώντας να αποφανθεί οριστικά για τη θέση που θα κρατήσει απέναντί του. Το κείμενο της τηλεσιγραφικής προκήρυξης που στάλθηκε εν ονόματι της Επαναστατικής Εθνικιστικής Οργάνωσης Μπαλ Κομπετάρ, από τη Διοίκηση της Ομάδας Πολεμιστών, στις 8 Νοεμβρίου 1943, ήταν το εξής:

Κάνουμε γνωστό στο λαό της Μειονότητας που κατοικεί στην Αλβανία και ιδιαιτέρως στο Νομό Αργυροκάστρου τα εξής:

Παρόλες τις προσπάθειες που κατέβαλε το Αλβανικό έθνος, με πολιτικά μέσα και με φρόνιμη συμπεριφορά για να αντιμετωπίσει τον παγκόσμιο πόλεμο και να σωθεί με όσο λιγότερες

απώλειες, παρόλο αυτό δεν έγινε δυνατή η επίτευξη του μεγάλου και ιερού αυτού σκοπού, γιατί το Κομμουνιστικό Κόμμα της Αλβανίας ζήτησε και ζητεί να επιβάλλει στο Αλβανικό Έθνος, με κάθε μέσο τη θέλησή του. Για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού δεν αρκείται με την έντονη προπαγάνδα που διεξάγει, από μακρύ ήδη χρονικό διάστημα, αρχίζοντας από τα μικρά παιδιά, αλλά τον τελευταίο καιρό προσπαθεί να παρασύρει τον αλβανικό λαό σε εμφύλιο σπαραγμό, χωρίς να υπολογίζει καμιά ιστορική ευθύνη. Τρομερό πράγμα!!! Ένας μικρός λαός, όπως είναι ο δικός μας, όντας καταπονημένος, παρασύρεται σε ιδεολογικό αγώνα, για εξασφάλιση θέσεων και επιθυμιών ανθρώπων, χωρίς τύψεις συνειδήσεως και ηθικής ευθύνης.

Το Αλβανικό Έθνος αναφωνεί η Πατρίδα πάνω από όλα! Την παραγγελία αυτή μας την άφησαν κληρονομιά οι Ήρωές μας, φημισμένοι άντρες, καθώς και οι περασμένες εποχές, ποτισμένες πολλές φορές με αλβανικό αίμα. Σ' αυτή την τόσο κρίσιμη στιγμή δεν μπορούμε να μείνουμε με τα χέρια σταυρωμένα μπροστά στις σφαγές και στ' άπειρα εγκλήματα που έχει κάμει και επιθυμεί να πράξει στην Αλβανία το κόκκινο κόμμα. Το Μπαλ Κομπετάρ υποχρεώθηκε να κινητοποιήσει όλες τις δυνάμεις του, για να προστατέψει το λαό, να του εξασφαλίσει τη ζωή, την τιμή και την περιουσία, να αποκαταστήσει με κάθε μέσο τη δημόσια τάξη και να διεξάγει τον αγώνα εναντίον οποιουδήποτε εξωτερικού κατακτητή και οποιουδήποτε εσωτερικού κινήματος.

Σ' αυτή την κατάσταση που βρίσκεται η Αλβανία, το αλβανικό έθνος ζητεί μια φορά και για πάντα να γνωρίσει ποία θέση θα κρατήσει η ελληνόφωνη Μειονότητα της Περιφέρειας Αογυροκάστρου.

Η έκκληση αυτή απευθύνεται επειγόντως προς το λαό της Δρόπολης λόγω του ότι συμπεριλαμβάνεται στην περιοχή της επιχείρησης που εκτείνεται από τον ποταμό του Καρδικίου και έως την Κακαβιά. Ο λαός της Δρόπολης πρέπει να απαντήσει επισήμως προς τη Διοίκηση της Ομάδας των Πολεμιστών που είναι επιφορτισμένη για τις επιχειρήσεις αυτής της περιοχής εντός 48 ωρών αρχίζοντας από την 8η του μηνός (Νοεμβρίου, σημ. Μ.Δ.) 1943.

Η προκήρυξη αυτή να διαβαστεί ενώπιον όλου του λαού, γιατί ο λαός είναι κυρίαρχος των υποθέσεών του και είναι ελεύθερος να καθορίσει το δρόμο της τύχης του, γι' αυτό τα συμβούλια των χωριών φέρουν ευθύνη σε περίπτωση που δεν θα κάμουν στο λαό γνωστή τη σημερινή κατάσταση.

Ο Θεός μαζί μας.

Η Αλβανία των Αλβανών

Θάνατος των προδοτών¹.

Το τηλεσίγραφο του Μπαλ Κομπετάρ με τις απειλές, τους εκβιασμούς, γεμάτο αλαζονεία και κομπογιαντισμό δεν φόβισε κανένα. Στις συγκεντρώσεις που έγιναν στα χωριά ο λαός κράτησε αγωνιστική στάση. Μερικές παραφωνίες ηττοπάθειας, συμβιβασμού και υποταγής που ακούστηκαν όπως «δεν μας συμφέρει να εμπλακούμε σε διένεξη με το Μπαλ», «θα μας κάψουν τα χωριά», «να μείνουμε ουδέτεροι», κ.λπ. δεν τις λογάρισε κανένας. Στη συγκέντρωση του λαού στο χωριό Σωτήρα μας πληροφορεί ο Γιώργος Μπούρτζης σηκώθηκε ο Χρήστος Γιώτης και είπε: «ούτε με το ΕΑΜ ούτε με το Μπαλ να πάμε». Και ο Μπούρτζης απάντησε: «Δεν θα γίνουμε μισό σκυλί και μισό ζαγάρι»². Η απάντηση στο τηλεσίγραφο του Μπαλ Κομπετάρ ήταν ομόφωνη και κοφτή: «Καμιά συνεργασία και καμιά συνεννόηση με το Μπαλ Κομπετάρ!». Το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης πήρε χωρίς αργοπορία τα απαραίτητα μέτρα για την αντιμετώπιση των μπαλιστών. Διέταξε τα συμβούλια των χωριών να δυναμώσουν την επαγρύπνηση και τη στρατιωτική ετοιμότητα των μαχητικών ομάδων. Με έγγραφό του στις 10-11-1943 τόνιζε: «Παίρνετε την εντολή να καταστήσετε υπεύθυνο τον Υπεύθυνο των Στρατιωτικών ούτως ώστε η πολιτοφυλακή, παρατηρητήρια και σύνδεσμοι να λειτουργούν άγρυπνα και κανονικότατα. Παν πρόσωπον, το οποίο παρουσιάζεται εις το χωριό άνευ α-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρ. 9, Έτος 1943. (Μετάφραση Μ.Δ.).
2. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 7, Έγγρ. 5, Έτος 1956. Συνέντευξη του Μ.Δ. με τον αγωνιστή Γιώργο Μπούρτζη. 27-9-56.

δείας, έστω και αν είναι γνωστό να συνοδεύεται στο Συγκρότημα. Να μη χορηγούνται άδειες εις τα μέλη της Μαχητικής Ομάδος για μακρινά ταξίδια πέραν των τριών ημερών... Για κάθε παράλειψη θα ευθύνεται αποκλειστικά η επιτροπή»¹, διάταξε και έβαλε σε πολεμική ετοιμότητα το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης, το οποίο συνδέθηκε με την τσέτα (συγκρότημα) της Δρόπολης, που βρισκόταν σ' αυτή την περιοχή. Ταυτόχρονα ειδοποίησε το Αρχηγείο του 4ου Παρτιζάνικου Συντάγματος που είχε την έδρα στο Θεολόγο, το οποίο σύμφωνα με διαταγή από το Αρχηγείο της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνα - Αργυροκάστρου, κινητοποίησε το τάγμα «Θωμά Λιούλια» (τέως «Τσαμουργιάς») και πορεύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1943 προς το Λιμπόχοβο για να αντιμετωπίσει τις δυνάμεις των μπαλιστών. Περνώντας από το χωριό Βόδριστα ο κομισάριος Μουσταφά Ματοϊτι συνεχάρη τους κατοίκους του χωριού και όλης της Πάνω Δρόπολης για την αντίκριση απάντηση που έδωσαν στο τελεσίγραφο του Μπαλ Κομπετάρ και τους διαβεβαίωσε ότι θα έχουν πάντα στο πλευρό τους τη συμπαράσταση και τη βοήθεια των παρτιζάνων.

Η παραπέρα εξέλιξη των γεγονότων προχώρησε με ταχύ ρυθμό. Οι στρατιωτικές δυνάμεις του Μπαλ Κομπετάρ κατατροπώθηκαν στις 17 Νοεμβρίου από τα χτυπήματα του τάγματος «Θωμά Λιούλια» στο χωριό Κάτω Επισκοπή και στις 18 του Νοεμβρίου στο Λιμπόχοβο, το οποίο την επομένη ήταν ελεύθερο. Σ' αυτές τις επιχειρήσεις πήραν μέρος και οι παρτιζάνοι της τσέτας του Πωγωνίου με διοικητή τον Παναγιώτη Πάνου, η εφεδρική τσέτα της Δερβιτσάνης με διοικητή τον Θεодωρή Σιάνο, η τσέτα της Δρόπολης και το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης με διοικητή το Βασίλη Δαλιάνη και το Σπύρο Τζιά.

Η τσέτα του Πωγωνίου, της Δρόπολης και το εφεδρικό της Πάνω Δρόπολης, στις 19 Νοεμβρίου 1943 πήραν διαταγή να εισέλθουν στο ελευθερωμένο Αργυρόκαστρο, όπου μαζί με άλλα τμήματα των Αλβανών παρτιζάνων επιφορτίστηκαν με καθήκοντα του φρουραρχείου της πόλης.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρα. 9, Έτος 1943.

Ο λαός του Αργυροκάστρου υποδέχτηκε τους παρτιζάνους με μεγάλη ανακούφιση. Μου είναι ανεξίτηλα τα βιώματα εκείνων των ημερών που τα έζησα αυτοπροσώπως. Στους δρόμους και στις πλατείες της πόλης αντήχησαν τα αντάρτικα τραγούδια των παρτιζάνων της Μειονότητας. Αχολογούν ακόμα στα αυτιά μου οι απόηχοί τους.

*Είμαστε εμείς πατρίδα τα παιδιά σου
Συγκεντρωμένα επάνω στα βουνά
Και για 'σένα και για τη λευτεριά σου
Θ' αγωνιστούμε όλοι με μια καρδιά.
Δεν μας τρομάζουν των γερμανών τα βόλια
των φασιστών τα άδοξα σπαθιά
το 'χουμε γράψει βαθιά μέσ' την καρδιά μας
Θάνατος, θάνατος ή ελευθεριά.*

*Απ' τα Βαλκάνια ως την Ευρώπη
Ξεσηκώθηκε ο λαός
Και ορμάει μέσ' τη μάχη
Σαν αήττητος αετός...*

Ήταν μια παλλαϊκή εκδήλωση συναδέλφωσης του λαού της Μειονότητας με τον αλβανικό λαό και ιδιαίτερα με το λαό του Αργυροκάστρου. Γι' αυτή την αδελφική εκδήλωση ο Βασίλης Δαλιάνης γράφει στα απομνημονεύματά του: «Αλησμόνητη και ιστορική θα μείνει για πάντα η υποδοχή που έκανε ο λαός του Αργυροκάστρου στους μειονοτικούς παρτιζάνους σα να ήταν δικά του παιδιά παρά την κακόβουλη προπαγάνδα της αντίδρασης που προσπαθούσε να τους παρουσιάσει σαν εχθρούς γκρεκ (greket)».

Το Νοέμβριο του 1943 εξουδετερώθηκε και η δράση μερικών στοιχείων αρχαιομαρξιστών, που σε μερικά χωριά της Δρόπολης και του Βούρκου διεξήγαγαν ακροαριστερίζουσα προπαγάνδα. Ήταν ενάντια στην Αντιφασιστική Συμμαχία των Μεγάλων Δυνάμεων, κατά του Εθνικοαπελευθερωτικού Μετώπου, προπαγάνδιζαν την πάλη των τάξεων, την προλετα-

Στελέχη του τάγματος «Λευτέρης Τάλλιος». Από αριστερά: Γιώργος Δρόσος, Βαγγέλης Πέτας, υποδιοικητής, Χριστόφορος Μουλάς, διοικητής και Πάυλος Σιούτης.

ριακή επανάσταση, τη δικτατορία του προλεταριάτου κ.λπ. Φορείς αυτών των απόψεων ήταν κυρίως μερικοί νέοι που φοιτούσαν στο γυμνάσιο της Πωγωνιανής (Βοστίνας) όπου υπό την ηγεσία του λεγόμενου Αυγέρη (Θωμά Παπαδόπουλου) δραύσε ένας δραστήριος πυρήνας αρχειομαρξιστών. Επιστρέφοντας στα χωριά στην περίοδο 1942-1943 άρχισαν να προπαγανδίζουν αυτές τις ιδέες επιδρώντας σε περιορισμένο κύκλο ανθρώπων. Η ραγδαία ανάπτυξη του Κινήματος Αντίστασης τους υποχρέωσε να αναθεωρήσουν τις εσφαλμένες απόψεις τους και να πάρουν μαζικά μέρος στον Αγώνα. Πολλοί απ' αυτούς έγιναν στελέχη στις τάξεις του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, στα παρτιζάνικα τάγματα της Μειονότητας, στα εθνικοαπελευθερωτικά συμβούλια των χωριών και των επαρχιών και τις αντιφασιστικές οργανώσεις της νεολαίας.

Το Κίνημα Αντίστασης στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα

Η παραπέρα ανάπτυξη του Κινήματος Αντίστασης στην Περιφέρεια Αργυροκάστρου δεν μπορούσε να προχωρήσει χωρίς την ενεργό συμμετοχή του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα. Αυτό προσδιοριζόταν κατά πρώτο λόγο από το δυναμικό του πληθυσμού της Μειονότητας, που έφθανε γύρω στα 30% του όλου πληθυσμού της Περιφέρειας, από τη γεωγραφική στρατηγική θέση των περιοχών (Πωγώνι, Πάνω Δρόπολη, Θεολόγο) που ήταν οι βάσεις και ασφαλή ορμητήρια των παρτιζάνων και από το συνδετικό κρίκο που αποτελούσε η Ελληνική Μειονότητα μεταξύ του Αλβανικού και Ελληνικού Εαμικού Κινήματος.

Όλα αυτά έβαλαν επί τάπητος το ζήτημα της διατύπωσης επισήμως της πλατφόρμας του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) απέναντι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργό συμμετοχή της στο Κίνημα. Γι' αυτό το σκοπό στις 26 Νοεμβρίου 1943 οργανώθηκε, από μέρους του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, μια συνάντηση μεταξύ αντιπροσώπων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας όπου συζητήθηκαν όλα τα προβλήματα και όπου έμειναν σύμφωνοι για την ενεργό συμμετοχή της Μειονότητας στον Αγώνα Αντίστασης, μαζί με τον αλβανικό λαό στα πλαίσια του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας), χωρίς καμιά διακρίση και με ίσα δικαιώματα. Τη συμφωνία αυτή το Εθνικό Απελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας Αργυροκάστρου την κοινοποίησε διά μέσου μιας εγκυκλίου προς όλα τα Εθνικά Απελευθερωτικά Συμβούλια της Περιφέρειας. Σ' αυτό το ντοκουμέντο λέγεται:¹

*Προς όλα τα Περιφερειακά Συμβούλια Αργυροκάστρου
Εις τας 26 του μηνός επί παρουσία των αντιπροσώπων του
συμβουλίου του Αργυροκάστρου και των αντιπροσώπων της*

1. Σημείωση Μ.Δ.: Το παρόν κείμενο το έχω βρει στην ελληνική μεταφρασμένο από την αλβανική. Το παραθέτω αυτούσιο. Όπως θα διαπιστώσει ο αναγνώστης η μετάφραση παρουσιάζει γλωσσικά μειονεκτήματα.

Μειονότητας συνεζητήθη η υπόθεσις των μειονοτικών περιφερειών που βρίσκονται στην Αλβανία και εμείναμε σύμφωνοι εις τα εξής σημεία:

Εις αυτήν την συγκέντρωσιν ο απελευθερωτικός πόλεμος εθεωρήθη ως ένας πόλεμος, ο οποίος γίνεται δι' όλους τους σκλαβωμένους λαούς δια να ελευθερωθούν τα μέρη των από την ξένην κυριαρχίαν και δια να έχουν ως φροντίδα οι λαοί να μην ξαναεισέλθουν εις καμίαν εσωτερικήν κυριαρχίαν όπως, αυτή του Μουσά Γιούκα, του Λαλ Κρόσι, του Νεντίτσι¹ ή των ομοίων των. Μεταξύ των λαών των Βαλκανίων ζουν και μειονότητες, οι οποίες, οπουδήποτε συζούν με τους λαούς, πρέπει να εργασθούν και να πολεμούν τους εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς, οι οποίοι είναι συγχρόνως εκ των ολίγων! Όθεν αι μειονότητες εις Αλβανίαν, σ' ένα μέτωπον ενωμένα με το έθνος που ζουν, αποτελούν ένα μέρος αδιαίρετον και όχι αυτόνομον καθαυτό. Πρέπει να εξηγηθεί εις τον μειονοτικό λαόν, ότι ο σημερινός μας αντιφασιστικός πόλεμος θα δώσει αύριο το δικαίωμα στο μειονοτικό λαό, ο οποίος πολεμά δια την ελευθερίαν του, να ζητήσει να κερδίσει τα πλήρη δίκαιά του επί τη βάση του Χάρτου του Ατλαντικού. Είναι καλόν να εκλαιϊκευτεί και να προπαγανδισθεί δια μίαν Βαλκανικήν Ομοσπονδίαν, όπου εκεί όλοι οι λαοί των Βαλκανίων αδελφικώς θα είναι ευτυχείς και ευχαριστημένοι και όχι εις τους πολέμους τους παντοτινούς, που είχαν κατά το παρελθόν. Διά να μην υποπέσουν εις τα λάθη και δια να γίνει εργασία πιο τέλεια να έχουν υπ' όψιν των αυτά που σημειώνονται παρακάτω:

1. Αι μειονοτικάί εθνικοαπελευθερωτικάί Επιτροπαί πρέπει να έχουν κανονικήν σύνδεσιν με το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, το οποίο ως προς το παρόν είναι προσωρινό και θα γίνη οριστικό μετά την εκλογήν, η οποία θα γίνη εις ευρείαν συνδιάσκεψιν, η οποία θα γίνη εντός ολίγου προσεχώς, όπου και οι μειονότητες θα έχουν τους περιφερειακούς των αντιπροσώπους.

2. Δεν θα γίνη καμιά διάκριση μεταξύ αλβανικών και μειονοτικών απελευθερωτικών επιτροπών, εκτός της Ελληνικής

1. Οι δύο πρώτοι Αλβανοί κυβερνήτες συνεργάτες των Γερμανών, ο τρίτος ήταν Γιουγκοσλάβος.

Γλώσσης, την οποία θα μεταχειρίζονται αι μειονότητες και τη σφραγίδα η οποία θα έχει το εξής σχέδιον: KNCL. Hllomo - E-A.E. Χλωμού. (Keshilli Nacional - Clirimtar. Hllomo - Εθνικοαπελευθερωτική Επιτροπή - Χλωμού - Σημ. Μ.Δ.).

3. Αι μειονοτικάί απελ. Επιτροπαί θα έχουν τα δικαιώματα και τας υποχρεώσεις ίσας με τας Αλβανικάς απελ. Επιτροπάς.

4. Η γραμμή του πολέμου θα είναι εκείνη η οποία σημειώνεται εις τα αποτελέσματα της δευτέρας συνδιάσκεψης της γινομένης εις την περιφέρεια Τιράνων εντός του μηνός Σεπτεμβρίου.

5. Και η διοικήσις και ο κανονισμός των απελ. Μειονοτικών Επιτροπών θα γίνη καθώς και των Αλβανικών απελ. Επιτροπών επί τη βάση του καταστατικού και του κανονισμού του εκδοθέντος από την Προεδρίαν του Γενικού Απελευθερωτικού Συμβουλίου Αλβανίας.

6. Το καταστατικόν, ο κανονισμός, τα δελτία, αι πράξεις, τα περιοδικά και οι εφημερίδες θα μεταφράζονται εις την Ελληνικήν και θα εξαπλούνται πολύ περισσότερον εις τον λαόν, διότι μόνον έτσι τα παιδιά του λαού θα γίνουν γνώσται αυτού του πολέμου, που κάνει αυτός μόνος, όχι πλέον δια τους άλλους, αλλά για τον εαυτό του. Πρέπει να τονισθεί ότι η Αλβανική μειονότης¹ ανάγκη να έχει πλήρη πίστιν, ότι αυτή η αδελφοποίηση με τους Αλβανούς δεν είναι επιφανειακή αλλά βαθιά και ειλικρινής, έτσι όπως είναι η αδελφοποίηση και συνεργασία με το Ελληνικό ΕΑΜ, με αυτό της Αλβανίας. Το διετές παρελθόν και ο απελευθερωτικός πόλεμος πλευρό με πλευρό με τον Ελληνικό λαό και με το Γκουγκοσλάβικον μας δίδει το δικαίωμα να πούμε με γεμάτο στόμα ότι αι σχέσεις είναι ειλικρινείς και χωρίς υστεροβουλίες. Τα μειονοτικά συμβούλια αφ' ενός και τα Αλβανικά αφ' ετέρου έχουν ως κύριον καθήκον μέσω καθημερινής προπαγάνδας καθώς και μέσω των οργανωμένων συνδιασκέψεων να πολεμούνε αυτόν τον ολίγον σωβινισμόν, ο οποίος μπορεί να υφίσταται, να ενισχύσουν τας γραμμάς του στρατού εθελοντών παρτιζάνων εθνικοαπελευθερωτικών καθώς και να προετοιμάζουν τον λαόν δια την αύριον κατά τρόπον ώστε το αίμα το χυθέν από τον λαόν να μην πάη χαμένο. Ο λαός να εί-

1. Αλβ. Μειονότης: Σημ. Μ.Δ. δ.λ.δ. Η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία.

ναι αύριον ικανός να γνωρίση τους ανθρώπους, που ενδιαφέρονται δια το καλόν του και να τους ορίση εις την λαϊκὴν Δημοκρατικὴν Κυβέρνησιν.

Δια την απελευθερωτικὴν
Επιτροπὴν Περιφέρειας Αργυροκάστρου
T. Bulba¹.

Με βάση τις παραπάνω αρχές επετεύχθη η ενεργός συμμετοχή του λαού της Εθνικῆς Ελληνικῆς Μειονότητας στον Αγώνα Αντίστασης στα πλαίσια του ΕΑΜ (FNCL) Αλβανίας.

Η συγκρότηση του πρώτου τάγματος παρτιζάνων της Ελληνικῆς Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος»

Το Φθινόπωρο του 1943 είχαν δημιουργηθεί, στο χώρο της Μειονότητας, όλες οι συνθήκες για τη μετάβαση από τις ανταρτομάδες σε πιο μεγάλα στρατιωτικά τμήματα.

Η συγκέντρωση στο Αργυρόκαστρο των παρτιζάνων της Δρόπολης και του Πωγωνίου, δημιούργησε την κατάλληλη ευκαιρία για τη συγκρότηση αυτών σε ένα τάγμα. Η περιφερειακή επιτροπή του ΚΚΑ Αργυροκάστρου αποφάσισε και καθόρισε το χωριό Δερβιτσάνη της Δρόπολης, 6-7 χιλιόμετρα νοτίως του Αργυροκάστρου, όπου θα γίνονταν τα εγκαίνια του σχηματισμού του τάγματος.

Στην πλατεία του χωριού στις 26 Νοεμβρίου 1943 έγινε μια πλατιά συγκέντρωση του λαού και των παρτιζάνων. Εδώ μίλησε ο ηγέτης της Περιφερειακῆς Επιτροπῆς του ΚΚΑ Αργυροκάστρου Μπεντρί Σπαχί, ο οποίος τόνισε τους σκοπούς του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα στην Αλβανία, για τη συναδέλφωση του λαού της Ελληνικῆς Μειονότητας με τον αλβανικό λαό, για τα δικαιώματα που θα εξασφαλίσει αυτός με τη συμμετοχή του σ' αυτόν τον αγώνα, για τη φιλία και συνεργασία μεταξύ του αλβανικού και ελληνικού λαού στον αγώνα κατά των επιδρομέων ναζιφασιστών.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 1, Έγγρα. 5, Έτος 1943.

Μια σπάνια φωτογραφία του Λευτέρη Τάλλιου ανάμεσα στους μαθητές του στο σχολείο της Πέπελης.

Έτσι, εκείνη τη μέρα, στις 26 Νοεμβρίου 1943, σχηματίστηκε το πρώτο τάγμα των παρτιζάνων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας. Στις γραμμές του περιλήφθηκαν η τσέτα του Πωγωνίου, η τσέτα της Δρόπολης, ένα μέρος του εφεδρικού τάγματος της Πάνω Δρόπολης και η τσέτα της Δερβιτσάνης, το όλο 130 άντρες. Στις επόμενες εβδομάδες το τάγμα ξεπέρασε τους 200 άντρες. Στο τάγμα δόθηκε το όνομα «Θανάσης Ζήκος».

Ο Θανάσης Ζήκος καταγόταν από το χωριό Σωπική του Πωγωνίου. Μαζί με τους Αλβανούς δημοκράτες και αντιφασίστες αγωνίστηκε κατά του τυραννικού καθεστώτος του Ζώγκου και καταδιωκόμενος απ' αυτούς υποχρεώθηκε να φύγει στο εξωτερικό. Λόγω των διώξεων και των ταλαιπωριών, όταν ετοιμαζόταν να πήγαινε εθελοντής στις διεθνείς ταξιαρχίες, στην Ισπανία, αρρώστησε βαριά και απεβίωσε στις 24 Δεκεμβρίου 1940 στο Βελιγράδι της Γιουγκοσλαβίας. Παραμερίζοντας κάθε προκατάληψη και διάκριση ήταν από τους πρώτους αγωνιστές στον κοινό αγώνα με τους αλβανούς αντιφασίστες για τη δημοκρατία και ευημερία του λαού.

Στη διοίκηση του τάγματος διορίστηκαν: Διοικητής Παναγιώτης Πάνου, υποδιοικητής και επιτελάρχης Τάκης Γιοβάνης,

κομισάριος Θοδωρής Σιάνος, υποκομισάριος Γιώργος Γουμένης, προμηθευτής Πέτρος Βιδίνος, υπεύθυνος της Νεολαίας Νίκος Παππός.

Στον πρώτο λόχο διορίστηκαν: Διοικητής Θοδωρής Μάστορας, υποδιοικητής Σπύρος Τσιούνης, κομισάριος Δημήτρης Ντρίτσος, υποκομισάριος Νάσιος Ναθαναήλ.

Στο δεύτερο λόχο διορίστηκαν: Διοικητής Βαγγέλης Μάνος, υποδιοικητής Παντελής Βαρέσης, κομισάριος Βαγγέλης Τζομάκας, υποκομισάριος Στράτης Παππός.

Στον τρίτο λόχο διορίστηκαν: Διοικητής Βασίλης Δαλιάνης, υποδιοικητής Νάσιος Ράφτης, κομισάριος Κώστας Καρατζάς, υποκομισάριος Θοδωρής Κουβαράτης.

Η συγκρότηση του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» σημείωσε ένα σοβαρό βήμα στην παραπέρα ενεργό συμμετοχή του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα Αντίστασης. Με τη στρατιωτική του δραστηριότητα το τάγμα απόκτησε την αγάπη και την ολόπλευρη συμπαράσταση του λαού της Μειονότητας. Η νικηφόρος πολεμική του δράση και ο απαραμίλλος ηρωισμός στις μάχες κατά των Γερμανών κατακτητών και των συνεργατών τους μπαλιστών ανέβασαν πολύ ψηλά το στρατιωτικό του κύρος σαν μια από τις πιο μάχιμες επιθετικές μονάδες των παρτιζάνων της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου.

Κατά τη διάρκεια του Αγώνα στη Διοίκηση του τάγματος σαν συνέπεια της μετακίνησης στελεχών έγιναν και ανάλογες αλλαγές. Τέλη Ιανουαρίου αρχές Φεβρουαρίου του 1944 μετατέθηκαν στην πολιτική οργάνωση ο Παναγιώτης Πάνου και ο Θοδωρής Σιάνος. Διοικητής του τάγματος διορίστηκε τότε ο Κώστας Βαταβάλης από τον Ελαφότοπο των Ιωαννίνων, αξιωματικός του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ και σ' ένα λόχο ο αξιωματικός του ΕΛΑΣ Νίκος Ζιάγκος, με το ψευδώνυμο Σουλιώτης από το Πόποβο της Παραμυθιάς. Ο Βαγγέλης Μάνος διορίστηκε υποδιοικητής του τάγματος. Για μικρό χρονικό διάστημα υποκομισάριος ήταν ο Σέμε Μπεκίρης και μετά ο Μπαργιάμ Σινοϊμέρι. Το Μάρτιο του 1944 κομισάριος ήταν ο Βάγγος Μητρογιώργης και υποκομισάριος ο Στράτης Παππός. Μετά την αποχώρηση των Ελλήνων αξιωματικών, από το

Μάιο του 1944 και μέχρι το Γενάρη του 1945, διοικητής του τάγματος ήταν ο Βασίλης Δαλιάνης από το Βουλιαράτι και από τον Αύγουστο του 1944 κομισάριος ήταν ο Κώστας Καρατζάς από τη Δερβιτσάνη. Κατά καιρούς υπηρετήσαν ως υποδιοικητές του τάγματος ο Βασίλης Τσιάκος και ο Σπύρος Τσιούνης.

Ευθύς εξ αρχής, με διαταγή του Αρχηγείου της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» εντάχθηκε στο σχηματισμό των δυνάμεων του 4ου Συντάγματος που είχε συγκροτηθεί στις 5-11-1943 με έδρα το Θεολόγο και που δρούσε στην περιοχή που συμπεριλάμβανε την Κονίσπολη, Βούρκο, Δέλβινο, Ριζά και Δροόπολη. Με τη συγκρότηση της 19ης Ταξιαρχίας Κρούσης, στις 30 Αυγούστου 1944 το τάγμα εντάχθηκε στις γραμμές της.

Με την αύξηση των δυνάμεών του το τάγμα απέστειλε δυνάμεις και σε άλλες μονάδες των παρτιζάνων. Τον Απρίλη 1944 ένας λόχος του τάγματος, με περίπου 50 παρτιζάνους, με διοικητή το Γιώργο Σέλλιο, υποδιοικητή το Γιώργο Θανάση, κομισάριο τον Κώστα Ζάβαλη και υποκομισάριο το Θεοδωρή Δέδε και με στέλεχος τον Θεοδωρή Μάστορα εντάχθηκε στις γραμμές της 8ης Ταξιαρχίας Κρούσης και πήρε μέρος στις μάχες που διεξήγαγε η εν λόγω Ταξιαρχία από το Νότο έως το Βορρά της Αλβανίας αλλά και πέραν των κρατικών συνόρων έως το Βίσεγκραντ της Γιουγκοσλαβίας. Σ' αυτές τις τελευταίες μάχες έπεσε πολεμώντας ηρωικά ο Θεοδωρής Μάστορας, που ήταν διοικητής του δεύτερου τάγματος (μετά την απελευθέρωση τιμήθηκε με το πιο υψηλό παράσημο «Ήρωας του λαού» και τα άλλα παλικάρια του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, Γιώργος Μπακίρης, Σπύρος Παρτάλης, Θανάσης Οικονόμου και Σταύρος Ζώης. Από τη μέρα της ένταξης του λόχου στην 8η Ταξιαρχία στις μάχες που διεξήγαγε αυτή μέχρι το τέλος του Αγώνα θυσίασαν τη ζωή τους 13 παλικάρια της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία.

Επίσης τον Ιούλιο του 1944 ένας άλλος λόχος του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» με 55 άντρες και με διοικητή τον Βαγγέλη Μάνο εντάχθηκε στις γραμμές της 14ης Ταξιαρχίας Κρούσης.

Έλαβε μέρος σε πολλές μάχες καθώς και στην απελευθέρωση των Αγίων Σαράντα και του Αργυροκάστρου.

Η πολεμική δραστηριότητα του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» είναι πλούσια σε μάχες, ηρωισμό, αυτοθυσία, υψηλό ηθικό, παλικαριά και αφοσίωση στα ιδανικά της λευτεριάς και δημοκρατίας. Αυτό στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων για την κατοχύρωση και προστασία των εθνικών δικαιωμάτων και της ελληνικής ταυτότητας του λαού της Μειονότητας καθώς και τη συναδέλφωση με τον αλβανικό λαό.

Μεταξύ των κυριότερων στρατιωτικών επιχειρήσεων του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» μπορούμε να αναφέρουμε:

Τη μάχη της Μουζίνας στις 18 Ιανουαρίου 1944. Στον αυχένα της Μουζίνας οι Γερμανοί από τις πρώτες μέρες του Ιανουαρίου είχαν εγκαταστήσει μια φρουρά από 50 περίπου στρατιώτες και αξιωματικούς του μηχανικού. Είχαν μαζί τους και 50 Ιταλούς αιχμαλώτους που τους χρησιμοποιούσαν για την επιδιόρθωση των δρόμων και των γεφυριών. Καθήκον της φρουράς ήταν να εξασφαλίσει τις μετακινήσεις των γερμανικών δυνάμεων μεταξύ Γεργουτσατίου και Δελβίνου από κάθε αιφνιδιαστική επίθεση των παρτιζάνων, την ελεύθερη κυκλοφορία των αυτοκινήτων τους και τη φρούρηση των γεφυριών της Μουζίνας και της Ηετσάς.

Με διαταγή του Αρχηγείου της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου οι παρτιζάνικες δυνάμεις των ταγμάτων «Θανάσης Ζήκος», «Θωμάς Λιούλια», «Αμπάζ Σιέχου» και «Μίστο Μάμε» διατάχθηκαν να εξουδετερώσουν αυτήν την γερμανική δύναμη. Οι διοικήσεις των εν λόγω ταγμάτων συνήλθαν για να καταστρώσουν το σχέδιο της επιχείρησης και το συντονισμό των δυνάμεων. Ο υποδιοικητής και επιτελάρχης του τάγματος «Θανάσης Ζήκος», Τάκης Γιοβάνης, τέως στρατιωτικός του Ελληνικού Στρατού, ως εμπειρογνώμονας παρουσίασε, το σχέδιο της επίθεσης που θεωρήθηκε ως το πιο αποτελεσματικό. Στις 18 Ιανουαρίου οι παρτιζάνοι επιτέθηκαν κατά της γερμανικής φρουράς την οποία εξουδετέρωσαν. Οι γερμανοί άφησαν στο πεδίο της μάχης 7 νεκρούς και έναν αιχμάλωτο. Οι λοιποί επωφελούμενοι του σκότους μπόρεσαν να απομακρυνθούν. Οι 50 Ιταλοί ενώθηκαν με τα παρ-

τιζάνικα τάγματα. Σαν λάφυρα στη μάχη αυτή κυριεύτηκαν 8 αυτοκίνητα φορτωμένα με τρόφιμα, μια μοτοσικλέτα, δύο πολυβόλα, ένα αυτόματο, 10 όπλα, ένα αντιάνκ, χιλιάδες σφαίρες, 3 κιβώτια με χειροβομβίδες και μερικά πράγματα που οι Γερμανοί είχαν αρπάξει από το λαό¹.

Μετά τη νικηφόρο μάχη της Μουζίνας οι παρτιζάνικες δυνάμεις αποσύρθηκαν. Τα τάγματα «Θανάσης Ζήκος» και «Θωμά Λιούλια» πιάσανε θέσεις στους λόφους μεταξύ Μουζίνας και Δρόβιανης περιμένοντας να αντιμετωπίσουν τη γερμανική αντεπίθεση. Οι ναζιστές όμως σε αντίποινα ξέσπασαν κατά του άμαχου πληθυσμού της Μουζίνας βάζοντας φωτιά στα σπίτια.

Στις 19 Ιανουαρίου οι εχθρικές ναζιστικές δυνάμεις οργάνωσαν επίθεση κατά της Δρόβιανης. Μπόρεσαν να εισέλθουν στην κάτω συνοικία. Οι δυνάμεις του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» αντεπιτέθηκαν και τους εκδίωξαν έως τη Μουζίνα.

Στις 24 Ιανουαρίου 1944 το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» και το τάγμα «Θωμά Λιούλια» χτύπησαν ξανά τους γερμανοπαλίστες στη Μουζίνα και τους υποχρέωσαν να αποσυρθούν από εκεί.

Στις 15 Φεβρουαρίου 1944 έγινε μάχη στη Σμίνιτση όπου κατατροπώθηκαν οι δυνάμεις των τσάμηδων μπαλιστών υπό τη διοίκηση του Χακί Ρουσίτι και Νουρί Ντίνο.

Στην Κουλουρίτσα, στις 5 Μαρτίου 1944, χτυπήθηκε μια γερμανική διμοιρία που ήθελε να αποκαταστήσει την τηλεφωνική γραμμή και που την πλήρωσε ακριβά με 2 νεκρούς, 8 αιχμαλώτους και όλο το τηλεφωνικό υλικό.

Στις 15 Μαρτίου 1944 έγινε μάχη στην Πετσά, κατά της γερμανικής φρουράς στην ομώνυμη γέφυρα, που την υποχρέωσε να αποσυρθεί αφήνοντας στον τόπο 3 νεκρούς και όπου έπεσε πολεμώντας παλικαρίσια στην επίθεση στα χαρακώματα ο Γρηγόρης Μπάρκας από το Ζερβάτι και τραυματίστηκε ο πολυβολητής Θωμάς Γκίνης. Ο λαϊκός ραψωδός απαθανάτισε αυτή τη μάχη μ' αυτούς τους στίχους:

1. Εφημ. «Λαϊκό Βήμα» 28-10-1962. Αναμνήσεις του τέως Διοικητή του Τάγματος «Θανάσης Ζήκος», Βασίλη Δαλιάνη.

*Ήταν μια νύχτα ξάστερη, μια νύχτα με φεγγάρι.
Μέσ' το γεφύρι της Πετσάς η μάχη αρχινάει.
Πέφτουν τα βόλια σαν βροχή κι όλμοι σαν χαλάζι
Παιδιά της Μειονότητας τίποτε δεν τα σκιάζει.*

Και στο στόμα του Γρηγόρη Μπάρκα βάζει τα τελευταία λόγια:

*Εγώ παιδιά σκοτώθηκα φεύγω παντοτινά.
Σας εύχομαι να δώσετε στον κόσμο λευτεριά.*

Στις 30 Μαρτίου 1944 το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» μαζί με τα αλβανικά τάγματα «Μίστο Μάμε», «Θωμά Λιούλια» και το δεύτερο τάγμα της Μειονότητας «Παντελής Μπότσαρης», αντιμετώπισαν στην Πάνω Δρόβιανη και Ναβαρίτσα και απώθησαν επιχείρηση των γερμανομπαλιστών προξενώντας στον εχθρό πλήρη αποτυχία.

Στις 16 Απριλίου 1944 οι Γερμανοί άρχισαν μια μεγάλη επιχείρηση για να εξοντώσουν τις δυνάμεις του 4ου παρτιζάνικου Συντάγματος. Μια γερμανική φάλαγγα ξεκίνησε από το Αργυρόκαστρο προς την Πάνω Δρόπολη, μια άλλη από το Δέλβινο προς Δρόβιανη, Ναβαρίτσα, Θεολόγο και μια άλλη από Φιλιάτες της Ελλάδας προς Τσαμαντά. Το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» μαζί με τις άλλες δυνάμεις του 4ου Συντάγματος στάθηκε αλύγιστο μπροστά στην ισχυρή πίεση του εχθρού και πρόσφερε μεγάλη συμβολή στην αποτυχία της γερμανικής επιχείρησης.

Στις 20 Ιουνίου 1944 δυνάμεις του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» επιτέθηκαν κατά των γερμανικών δυνάμεων που ήταν εγκατεστημένες στα Βρυσερά της Πάνω Δρόπολης και με ισχυρά χτυπήματα τους υποχρέωσαν να συμπτυχθούν στο Γεργουτσάτι.

Στις 21 Ιουλίου 1944 έγινε η μάχη του Δελβίνου. Το τάγμα «Θανάσης Ζήκος», μαζί με τα άλλα τάγματα του 4ου Συντάγματος, «Θωμά Λιούλια», «Παντελής Μπότσαρης», «Λευτέρης Τάλλιος» και των Ιταλών παρτιζάνων «Ματεότι», επιτέθηκαν για να δώσουν ένα γερό χτύπημα και να εξοντώσουν τις γερ-

Μερόπη Σάββα

Βασίλω Α. Θάνου

Ελένη Κίτου

μανομπαλιστικές δυνάμεις που βρίσκονταν στην πόλη. Παρά τον ηρωισμό των παρτιζάνων, λόγω εσφαλμένης εκτίμησης της κατάστασης, έλλειψης αναγκαίου συντονισμού και λόγω της υπεροχής των γερμανομπαλιστικών δυνάμεων και των οχυρωμάτων που τους προστάτεψαν, η επίθεση απέτυχε, με αρκετές απώλειες από τους παρτιζάνους. Από το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» έπεσαν στο πεδίο της μάχης, στο άνθος της νεότητας, πολεμώντας ηρωικά οι: Δάμης Νίκας διοικητής λόχου, Λάμπης Λαμπράκης ομαδάρχης, Γιάννης Παππιάς πολυβολητής και ο παρτιζάνος Βαγγέλης Κάλης. Οι απώλειες, μαζί και με των άλλων ταγμάτων, έφτασαν τους 22 νεκρούς και 28 τραυματίες. Και οι απώλειες του εχθρού ήταν ανάλογα σημαντικές.

Στις 28 Αυγούστου 1944 το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» μαζί με τις δυνάμεις της 8ης Ταξιαρχίας Κρούσης, επιτέθηκαν για την απελευθέρωση της Κονίσπολης στην οποία εισήλθαν ύστερα από σκληρή μάχη κατά των τσάμηδων μπαλιστών και Γερμανών.

Εκτός από τις μάχες, οι δυνάμεις του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» διεξήγαγαν και πολλά σαμποτάζ στο δίκτυο των συγκοινωνιών και τηλεπικοινωνιών του εχθρού.

Στο βωμό της λευτεριάς πολεμώντας ηρωικά κατά των φασιστών κατακτητών και των συνεργατών τους μπαλιστών θυσίασαν τη ζωή τους 18 παλικάρια του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» και 14 άλλοι υπέκυψαν από τις κακουχίες του Αγώνα.

Στο πλαίσιο της πολεμικής ιστορικής δράσης του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε και μια σοβαρή παρέκκλιση που ευτυχώς παρέμεινε μοναδική. Πρόκειται για τη συμμετοχή, σε μια περίπτωση, του τάγματος, στη διένεξη μεταξύ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ.

Τέλη Δεκεμβρίου 1943 και αρχές Ιανουαρίου 1944, οι δυνάμεις του Ζέρβα ανέλαβαν τη διεξαγωγή μιας πλατιάς επιχείρησης ξεκινώντας από τον ποταμό Καλαμά και μέχρι τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Σκοπός να εκδιώξουν από αυτήν την περιοχή το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και να αποκαταστήσουν απ' ευθείας συνδέσεις με τα εναπομείναντα στοιχεία της δεξιάς παράταξης στη Μειονότητα, που πρόσκειντο στο Ζέρβα. Δεν αποκλειόταν και μια ενδεχόμενη στρατιωτική επέμβαση που θα περιέπλεκε τα μέγιστα την κατάσταση στο χώρο της Ελληνικής Μειονότητας.

Την περίοδο αυτή το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» βρισκόταν στην αλβανοελληνική μεθοριακή γραμμή Δογγο - Κοσσοβίτσα. Η προέλαση των ξερβικών δυνάμεων ανησύχησε τη Διοίκηση του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, που βρισκόταν στην απέναντι πλευρά, στην Καστάνιανη, και ζήτησε τη συνδρομή του τάγματος «Θανάσης Ζήκος», για να αντιμετωπίσει την κατάσταση, η οποία του προσεφέρθη αμέσως. Στις 29 Δεκεμβρίου 1943 και στις 1 και 3 Ιανουαρίου 1944 διεξήχθησαν πολεμικές συγκρούσεις, στα χωριά Λάβδανη, Αγία Μαρίνα και Καστάνιανη μεταξύ των δυνάμεων του 15ου Συντάγματος και του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» από τη μια μεριά και των δυνάμεων του ΕΔΕΣ από την άλλη, που κατέληξαν στην ήττα και υποχώρηση των δυνάμεων του Ζέρβα, που σήμανε και την οριστική παραίτησή του από κάθε άλλη προσπάθεια να εγκατασταθεί κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. «Η αποτυχία της επιχείρησης αυτής — γράφει ο Μ. Μυριδάκης — είχε τεράστια σημασία για τον όλο αγώνα των Εθνικών Ομάδων, γιατί εφ' όσον θα πετύχαινε αυτή τα περισσότερα από τα τμήματα αυτά θα βάδιζαν προς την Θεσσαλία για ενίσχυση των τμημάτων που είχαν επιτεθεί στη συνέχεια στα Τζουμέρκα...»¹

1. Μ. Μυριδάκης: «Αγώνες της Φυλής...», Αθήνα 1977, τόμος Β', σελ. 84.

Η συνεργασία και η σύμπραξη μεταξύ του Αλβανικού και Ελληνικού ΕΑΜ κατά των ναζιφασιστών κατακτητών ήταν αδελφική και απεριόριστη με απόλυτο σεβασμό της αρχής της μη επέμβασης στα εσωτερικά της μιας ή της άλλης χώρας. Ως εκ τούτου και η διένεξη μεταξύ ΕΑΜ και ΕΔΕΣ ήταν ένα εσωτερικό πρόβλημα των δύο οργανώσεων, που ανεξάρτητα από την ταύτιση ή μη των πολιτικών και ιδεολογικών απόψεων, που πρέσβευε κάθε πλευρά, απέκλειε οποιαδήποτε εμπλοκή του αλβανικού FNCL (ΕΑΜ) σ' αυτή την υπόθεση.

Με βάση αυτή τη θέση αρχών, πολύ περισσότερο, και λόγω εθνικής ευαισθησίας, ήταν απαράδεκτη και αδικαιολόγητη η σύμπραξη του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» με το 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ κατά των ζερβικών δυνάμεων, όπως ήταν απαράδεκτη και κάθε προσπάθεια του Ζέρβα να επέμβει δυναμικά στο Κίνημα Αντίστασης του λαού της Ελληνικής Μειονότητας.

Η πρώτη Συνδιάσκεψη του FNCL (ΕΑΜ) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και η Εθνική Ελληνική Μειονότητα

Στα τέλη του 1943 το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα είχε φουντώσει στην Περιφέρεια Αργυροκάστρου. Η νέα αυτή κατάσταση απαιτούσε το ανέβασμα σε πιο υψηλό επίπεδο της καθοδήγησης του Αγώνα. Με το πρόβλημα ασχολήθηκε η Πρώτη Συνδιάσκεψη του FNCL (του ΕΑΜ) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου που συνήλθε από τις 10-13 Δεκεμβρίου στο χωριό Πολύτσανη του Παγωνίου.

Η Πολύτσανη ήταν το κέντρο των καθοδηγητικών οργάνων του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, σ' όλη την περίοδο της Αντίστασης. Εκεί είχε την έδρα η Περιφερειακή Επιτροπή του ΚΚΑ Αργυροκάστρου, το Προεδρείο του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Περιφέρειας, το Αρχηγείο της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνος - Αργυροκάστρου (αργότερα μετατέθηκε στο χωριό Ντέρανι της Ζαγοριάς), η Αστυνομική Διοίκηση της Περιφέρειας που ασχολούνταν με τη Δημόσια τάξη και με τα μετόπισθεν. Εκεί βρισκόταν και το τη-

Λάμπης Λαμπράκης

Θοδωρής Μάστορας

Παντελής Μπότσαρης

Γιάννης Παππιάς

Πέτρος Νάκος

Βαγγέλης Πάντος

λεφωνικό κέντρο που συνδεόταν με τα στρατιωτικά παρατηρητήρια που ήταν στη Σέλτση, Σωπική, Πρεμετή, Φράσερι, Ριζά, Πάνω Δρόπολη, Θεολόγο και μέχρι Κουρβελέσι. Στην Πολύτσανη βρισκόνταν το τυπογραφείο, το νοσοκομείο των παρτιζάνων, τα εργαστήρια των ραφτάδων, υποδηματοποιών, σιδηρουργών κ.λπ., οι αποθήκες οπλισμού και τροφίμων. Οι οικογένειες της Πολύτσανης έχουν φιλοξενήσει χιλιάδες παρτιζάνους.

Στις λεγόμενες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις των γερμανομπαλιστών πολλών πολιτσανιωτών τους κάηκαν τα σπίτια, πολλοί πέσανε θύματα της θηριωδίας των κατακτητών, πολλοί εξορίστηκαν στην κόλαση των γερμανικών στρατοπέδων συ-

γκέντρωσης, όμως ο λαός του ηρωικού αυτού χωριού δεν κάμφθηκε. Οι θυσίες και το έργο του παραμένει απαράμιλλο. Για όλα αυτά ο λαός της Πολύτσανης είναι επάξιος κάθε επαίνου και ολόψυχου σεβασμού. Την ηθική αυτή υψηλή εκτίμηση εξέφρασαν κατά λακωνικό τρόπο και τα απλά εκείνα λόγια γραμμένα στην αναμνηστική στήλη που στήθηκε μετά την απελευθέρωση. Τη μεταφράζω:

«Διαβάτη! Να θυμάσαι πάντοτε ότι σ' αυτές τις ορεινές περιοχές έχουν μπει τα θεμέλια της Λαϊκής Εξουσίας της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και ότι αυτά τα μέρη ήταν οι πρώτες φωλιές των αγωνιστών της Λευτεριάς. Δόξα στον ηρωικό λαό του Πωγωνίου και της Ζαγοράς και στα παιδιά τους που έπεσαν στο πεδίο της τιμής για τη λευτεριά του λαού»

Δεν γνωρίζω για ποιο λόγο, αυτό το εξαιρετικό κείμενο αντικαταστάθηκε αργότερα στην αναμνηστική στήλη μ' ένα άλλο πεζό, που λέγει ότι εδώ συνήλθαν η τάδε και τάδε συνδιάσκεψη.

Στη Συνδιάσκεψη της Πολύτσανης συμμετείχαν πάνω από 110 αντιπρόσωποι και προσκεκλημένοι απ' όλες τις επαρχίες της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, μαζί με την ηγεσία του Κινήματος της Περιφέρειας: Μπεντρι Σπαχί, Σεμσί Τοτοζάνι, Κεμάλ Καραγκιόζη, Χακί Τόσκα, Καντρι Μπαμποτσι, Σιρί Σάπλο κ.ά. Από την Εθνική Ελληνική Μειονότητα ήταν αντιπρόσωποι ο Σπύρος Τζιάς, ο Μιχάλης Γιώργης, ο δικηγόρος Γιάννης Διαμάντης, ο Χρήστος Βώκος, ο Θύμιος Γκίκας, ο Ζήσης Μπράτσικας, ο Νίκος Παπανικόλας κ.ά. Απεσταλμένος του Γενικού Συμβουλίου του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) ήταν ο Κώτσιο Τάσκος. Από το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ Ηπείρου ήταν ο διοικητής του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ Σωκράτης Πυρσός, γνωστός με το ψευδώνυμο Γκραμπάλας, ο Μιλτιάδης Κυργιάννης, γνωστός με το ψευδώνυμο Αλέξης Γιάνναρης, ο Παναγιώτης Παπαδημητρίου, ο Τάκης Αδάμος, κ.ά.

Στην ημερήσια διάταξη της Συνδιάσκεψης ήταν η επισκόπηση της εξωτερικής και εσωτερικής κατάστασης, η οργανωτική, πολιτική και στρατιωτική κατάσταση των επαρχιών, το πρόβλημα της Μειονότητας, ο ρόλος των Εθνικοαπελευθερω-

τικών Συμβουλίων, το ζήτημα των διαφόρων ρευμάτων που βρίσκονταν εκτός γραμμής του FNCL, ο ρόλος της νεολαίας, των γυναικών κ.λπ.

Πρώτο και κύριο καθήκον η Συνδιάσκεψη καθόρισε την κινητοποίηση όλων των δυνάμεων του λαού για τη διεξαγωγή με επιτυχία του Αγώνα κατά των Γερμανών κατακτητών και των ανοιχτών συνεργατών τους μπαλιστών. Επίσης καθόρισε καθήκοντα για τον εκδημοκρατισμό των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων και την οργάνωση σε πλατιά κλίμακα της Κοινωνικής Αλληλεγγύης για βοήθεια των οικογενειών των πεσόντων, των φυλακισμένων και εξόριστων, των απόρων οικογενειών.

Σχετικά με το ζήτημα των μειονοτήτων η Συνδιάσκεψη αποφάσισε:

Το ζήτημα της Ελληνικής Μειονότητας, που βρίσκεται εντός των αλβανικών συνόρων θα λυθεί με βάση του Ατλαντικού χάρτη και την αρχή περί αυτοδιάθεσης των λαών και η πιο μεγάλη εγγύηση για το θρίαμβο αυτής της αρχής είναι ο αγώνας που διεξάγει ο λαός της Μειονότητας στο πλευρό του αλβανικού λαού κατά του κατακτητή και της αντίδρασης. Με τον ίδιο τρόπο θα λυθεί και το ζήτημα της Τσαμουραγιάς και όλων των Αλβανών που βρίσκονται πέραν των αλβανικών συνόρων¹.

Η Συνδιάσκεψη αποφάσισε επίσης:

«Η μειονότητα πρέπει να λάβει ενεργό μέρος στη διοίκηση όπως και στον αγώνα. Να αντιπροσωπευτεί στο Συμβούλιο της Περιφέρειας και στο Προεδρείο του Συμβουλίου αυτού. Στο διοικητικό τμήμα να σχηματισθεί ένα υποτμήμα για τη Μειονότητα. Να σχηματισθεί και ένα γραφείο μεταφράσεων όπου θα μεταφράζονται υλικά από τον Τύπο, άλλα προπαγανδιστικά υλικά, καθώς και διάφορες αποφάσεις των οργάνων διοικήσεως»².

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 1, Έγγρ. 6, Έτος 1943. - «Rezucion i Konferences se 1 - e Nacional - Clirimtare te Qarkut te Glirokastres - Mbajtur me 10-13 Dhjetor 1943» faqe 7 dhe 13. (Μετάφραση Μ.Δ.)

2. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 1, Έγγρ. 6, Έτος 1943. - «Rezucion i Konferences se 1 - e Nacional - Clirimtare te Qarkut te Glirokastres - Mbajtur me 10-13 Dhjetor 1943» faqe 7 dhe 13. (Μετάφραση Μ.Δ.)

Η Συνδιάσκεψη εξέλεξε το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας αποτελούμενο από 26 μέλη και καθόρισε τα τμήματα διοίκησης του Συμβουλίου. Πρόεδρος του Συμβουλίου εξελέγη ο Χακί Τόσκα και γραμματέας ο Φαρεντίν Μούτσα. Μέλη του Συμβουλίου και του Προεδρείου εξελέγησαν και οι αντιπρόσωποι της Μειονότητας Σπύρος Τζιάς και Μιχάλης Γιώργης. Οι εν λόγω αγωνιστές ηγούνταν και του Γραφείου της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας που σχηματίστηκε ως υποτμήμα του διοικητικού τμήματος του Συμβουλίου. Ως μεταφραστές στο Γραφείο Μεταφράσεων τοποθετήθηκαν ο δικηγόρος Ξενοφών Κύρκος και ο Νίκος Τσιάνης, τελειοφοίτοι και οι δύο του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο Κυριάκος Παπούλης γνώστης και αυτός της ελληνικής και αλβανικής γλώσσας.

Η συμμετοχή των αντιπροσώπων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στα καθοδηγητικά και διοικητικά όργανα της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, που αποβλήθηκαν από το πρώην καθεστώς του Ζώγκου, ήταν ένα εντελώς νέο γεγονός, που απέρρεε από το δημοκρατικό χαρακτήρα του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, που απέρριπτε και καταδίκαζε κάθε διάκριση μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών, που αναγνώριζε την αρχή των ίσων δικαιωμάτων και ίσων καθηκόντων των δύο εθνότητων, που εμπνέονταν από τα υψηλά ιδανικά της ελευθερίας και συναδέλφωσης και που πραγματοποιούνταν στις φλόγες του Αγώνα Αντίστασης.

Το ζήτημα της αυτοδιάθεσης το ξανατόνισε το Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και στην έκκληση που απηύθυνε στο λαό, τον Απρίλιο του 1944, για τις εκλογές του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Συνεδρίου της Πρεμετής. Μεταξύ άλλων στην έκκληση λέγεται:

«Ο λαός της Μειονότητας που και αυτός θα ψηφίσει ελεύθερα σ' αυτές τις εκλογές, με τον αγώνα που διεξήγαγε και που θα διεξάγει παντού, ενωμένος με τον Εθνικοαπελευθερωτικό Εθελοντικό Παρτιζάνικο Στρατό μας, κατά του κοινού εχθρού, του ξένου κατακτητή και των προδοτών του εσωτερικού, εξασφαλίζει για το αύριο, όταν ο κατακτητής θα εκδιω-

Αριστερά: Λάμπης Νίκας από τη Βόδοιστα. Σκοτώθηκε στη μάχη του Δελβίνου στις 21 Ιουλίου 1944. Δεξιά: Σπύρος Λίτης από τη Βάνιστα. Έδωσε τη ζωή του για τον αγώνα.

χθεί από τη χώρα μας, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και μέχρι απόσπασης»¹

Οι αποφάσεις της Συνδιάσκεψης της Περιφέρειας Αργυροκάστρου έδωσαν νέα ώθηση στη συμμετοχή και διεξαγωγή του Κινήματος Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα. Το ζήτημα της αυτοδιάθεσης είχε σοβαρή απήχηση. Όμως οι μεταπολεμικές εξελίξεις στην Αλβανία όσο και στην Ελλάδα και μαζί μ' αυτές και η διεθνής συγκυρία δεν επέτρεψαν αυτή τη λύση, έτσι που το ζήτημα της αυτοδιάθεσης παρέμεινε στα χαρτιά απραγματοποίητο, όπως παρέμεινε απραγματοποίητη και η αμοιβαιότητα, που ζητούσε στην απόφασή της η Συνδιά-

1. AQP: Fondi 222, Dosja 28, Fleta 5, Viti 1944. (Μετάφραση Μ.Δ.).

σκεψη, όπου τονιζόταν ότι: «Με τον ίδιο τρόπο θα λυθεί και η υπόθεση της Τσαμουριάς και όλων των Αλβανών που βρίσκονται πέραν των αλβανικών συνόρων», που εξυπακούετο το ζήτημα του Κοσσόβου.

Αναλύοντας την όλη πορεία του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα διαπιστώνουμε ότι επικυρίαρχο χαρακτηριστικό ήταν η σωστή αντιμετώπιση, του λεπτού και ευαίσθητου αυτού ζητήματος από μέρους του FNCL όσο και από την πλευρά των αντιπροσώπων της Μειονότητας. Παρόλο αυτό σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν δημιουργηθεί και καταστάσεις, που έχουν θολώσει, έστω και παροδικά, την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Τέτοιες μπορούν να χαρακτηρισθούν η διάλυση του Αρχηγίου της Μειονότητας τον Οκτώβριο του 1943, η αποστολή Αλβανών στελεχών στο τάγμα «Θανάσης Ζήκος» (αν και αποσύρθηκαν γρήγορα) σε μια περίοδο που το τάγμα διέθετε το ίδιο ικανά στελέχη, το ίδιο και η τοποθέτηση Αλβανών στελεχών σε μερικά επαρχιακά συμβούλια του FNCL και τοπικές αστυνομικές διοικήσεις (komandavendi) στις επαρχίες Ριζών και Βούρκου ή η απόσπαση ενός λόχου από το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» και η ένταξή του στις γραμμές της 8ης Ταξιαρχίας Κρούσης, που θεωρήθηκε ως αποδυνάμωση της πολεμικής ετοιμότητας του τάγματος ή η απομάκρυνση του Λευτέρη Τάλλιου από το χώρο της Ελληνικής Μειονότητας και λοιπά.

Το όλο ζήτημα πήρε πιο σοβαρό πολιτικό χαρακτήρα όταν αυτές οι παρεκκλίσεις, από τη γενική γραμμή του FNCL (Ε-ΑΜ Αλβανίας), καταγγέλθηκαν από τον Μιχάλη Γιώργη, αντιπρόσωπο της Μειονότητας, μέλος του Συμβουλίου και του Προεδρείου, στη σύσκεψη του Προεδρείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, που συνήλθε στην Πολύτσανη στις 18 Απριλίου 1944 και όπου συζητήθηκε πλατιά και η υπόθεση της Μειονότητας, σχετικά με την εφαρμογή των αποφάσεων της Πρώτης Συνδιάσκεψης του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Ο Μιχάλης Γιώργης ζήτησε να τονισθεί περισσότερο ότι το πρόβλημα της Μειονότητας θα λυθεί, μετά τη νίκη, με δημοψήφισμα για αυτοδιάθεση. Ζήτησε το υποτιμήμα για τη Μειονότητα, δηλαδή το

Γραφείο Μειονότητας, παρά του Συμβουλίου, να δράσει με ανεξάρτητο τρόπο, δημοσιεύοντας προκηρύξεις για τη Μειονότητα. Είπε ότι οι Αλβανοί σύντροφοι που εργάζονται στη Μειονότητα και στο τάγμα «Θανάσης Ζήκος» δεν συμπεριφέρονται καλά. Στα επαρχιακά συμβούλια των περιοχών Ριζών και Βούρκου είναι και εκεί μερικοί με εθνικιστικές απόψεις. Το Προεδρείο εκτιμώντας δεόντως την κριτική, παράλληλα όμως μερικές από τις απόψεις του Μιχάλη Γιώργη τις θεώρησε προερχόμενες υπό την επίδραση λανθασμένων αυτονομιστικών τάσεων και τόνισε ότι «ο σωστός δρόμος για τη λύση του προβλήματος της Μειονότητας είναι, η πιο πλατιά συμμετοχή της στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα στο πλευρό του αλβανικού λαού και μαζί μ' αυτό η εφαρμογή των αποφάσεων της Εθνικοαπελευθερωτικής Συνδιάσκεψης της Περιφέρειας Αργυροκάστρου»¹.

Οι σοβινιστικές τάσεις βρήκαν έδαφος, σε ορισμένες περιστάσεις και από ορισμένα στελέχη της Μειονότητας. Το Μάιο του 1944 μερικοί ανώριμοι πολιτικά πρότειναν το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» να ενταχθεί στις γραμμές του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ, πράγμα που αντιπροώπηκε αποφασιστικά τόσο από τη διοίκηση του τάγματος όσο και από τη διοίκηση του 15ου Συντάγματος, όταν άκουσε κάτι τέτοιο, θεωρώντας το όχι μόνο σαν απαράδεκτη ενέργεια αλλά και ως υπονόμηση του κοινού Αγώνα Αντίστασης.

Το κυριότερο πρόβλημα που απασχολούσε τα στελέχη της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας ήταν το ζήτημα της αυτοδιάθεσης, διάχυτο και σ' όλο το λαό μας. Στην αρχή η ηγεσία του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Περιφέρειας Αργυροκάστρου όχι μόνο δεν αντέδρασε, αλλά απεναντίας σε δηλώσεις και αποφάσεις της το τόνιζε. Με την πάροδο όμως του χρόνου, τόσο για εσωτερικούς λόγους της Αλβανίας όσο και για λόγους αρχής που είχαν διακηρύξει οι Μεγάλες Δυνάμεις με τον Ατλαντικό Χάρτη, το ζήτημα της αυτοδιάθεσης βαθμηδόν αποσιωπήθηκε. Εκτός των ανωτέρω λόγων το ζήτημα της αυτοδιάθεσης αντιμετωπίσθηκε γενικά με υποκειμενικές συναισθηματικές εκτι-

1. AQP: Fondi 222, Dosja 10/7, Fleta 5, Viti 1944. (Μετάφραση Μ.Δ.).

μήσεις και όχι με σοβαρά πολιτικά κριτήρια που απόρρεαν από διεθνείς συμβάσεις. Είναι ακριβώς αυτοί οι λόγοι που έφεραν συχνά σε αντιπαράθεση πολλά στελέχη της Μειονότητας με την ηγεσία του ΚΚΑ και του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Η κατάσταση αυτή προβλημάτισε και την ηγεσία του ΚΚΕ της Ηπείρου. Για να αποφευχθεί οποιαδήποτε παραπέρα περιπλοκή του ζητήματος στο τρίτο δεκαήμερο του Απριλίου 1944 έγινε στη Βάλτισα, στο παραμεθοριακό ελληνικό χωριό, μια συνάντηση των αγωνιστών της Μειονότητας Μιχάλη Γιώργη, Σπύρο Τζιά και Δημήτρη Τσιάτη με τον Ορφέα Βλαχόπουλο, γραμματέα του Ηπειρωτικού Γραφείου του ΚΚΕ και μέλος του Πολιτικού Γραφείου της ΚΕ του ΚΚΕ.

Ο Βλαχόπουλος, λέγει ο Δημήτρης Τσιάτης, έκανε κριτική κατά των παρεκκλίσεων που σημειώθηκαν σχετικά με το ζήτημα για την αυτοδιάθεση της Ελληνικής Μειονότητας μετά το τέλος του Αγώνα Αντίστασης. Σύμφωνα με τις διεθνείς διακηρύξεις και αυτών των Μεγάλων Δυνάμεων είπε αυτός, για τις μειονότητες δεν προβλέπεται ούτε αυτονομία, ούτε ζήτημα αυτοδιάθεσης. Υπάρχει η γραμμή του Αγώνα μαζί με το λαό με τον οποίο συζούν κατά του κοπαχτητή, η γραμμή της κατοχύρωσης των εθνικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του μειονοτικού πληθυσμού, της ισοτιμίας με το λαό της χώρας όπου ευρίσκεται και κατά πάσης διάκρισης και παραγκώνισης. Αυτή τη γραμμή έχουμε χαράξει από την αρχή για την Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία και αυτήν πρέπει να ακολουθήσουμε μέχρι τέλους¹.

Τα επί μέρους αυτά επεισόδια ήταν αναπόφευκτα λόγω της λεπτότητας, των ευαισθησιών και των περιπλοκών που παρουσιάζει η διαχείριση και η πραχτική λύση των προβλημάτων των Μειονοτήτων, τόσο περισσότερο στην περίοδο του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Νομίζουμε ότι αυτά συνέβαιναν και από την έλλειψη της αναγκαίας πολιτικής εμπειρίας και προοπτικής εκ μέρους των στελεχών από τις δύο πλευρές, καθώς και λόγω των εθνικιστικών και σοβινιστικών πιέσεων από στοιχεία συνδοιπόρα στους κόλπους του Κινήματος Αντίστασης.

1. Συνέντευξη με τον αγωνιστή Δημήτρη Τσιάτη (Αλέκο).

Τα επεισόδια αυτά και άλλα, παρέμειναν σε περιορισμένο χώρο και χρόνο και εξουδετερώθηκαν χάρη στο διάλογο και την ειλικρινή διευκρίνιση. Το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα στην Ελληνική Μειονότητα στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων.

Η κομμουνιστική οργάνωση στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην περίοδο του Αγώνα

Είναι γεγονός πως το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα όπως στις άλλες επαρχίες της Περιφέρειας Αργυροκάστρου έτσι και στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα οργανώθηκε και καθοδηγήθηκε, κατά πρώτο λόγο, από την Επιτροπή του ΚΚΑ της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Από κομματική πλευρά όλη η πολιτική και οργανωτική δραστηριότητα διεξαγόταν από τους πυρήνες του Κόμματος (*celutat e Partise*), που περιελάμβαναν στους κόλπους τους, τους κομμουνιστές που ήταν μέλη του ΚΚΑ. Αυτοί διαβίβαζαν τη γραμμή του Κόμματος στο λαό διά μέσου των οργανώσεων του FNCL, της Νεολαίας, της Γυναίκας, της Εθνικής Αλληλεγγύης και λοιπών οργανώσεων.

Στην πρώτη περίοδο του Αγώνα το 1942-1943 στο χώρο της Μειονότητας δεν υπήρχαν πυρήνες του ΚΚΑ. Την κομματική δραστηριότητα, στο χώρο αυτό, την διεξήγαγαν οι πυρήνες του ΚΚΑ της πόλης του Αργυροκάστρου στην Κάτω Δρόπολη, ο πυρήνας του Λιμποχόβου στην Πάνω Δρόπολη, ο πυρήνας της Ζαγοράς από Πωγώνι, ο πυρήνας του Δελβίνου στα Ριζά και ο πυρήνας των Αγ. Σαράντα στο Βούρκο. Εάν εξαιρέσουμε την πόλη του Αργυροκάστρου, την περίοδο στην οποία αναφερόμαστε, στις παραπάνω επαρχίες δρούσε μόνο ένας πυρήνας του ΚΚΑ για κάθε επαρχία. Σ' αυτούς τους πυρήνες έπαιρναν μέρος και τα πρώτα λίγα μέλη του ΚΚΑ από την Ελληνική Μειονότητα.

Με την ανάπτυξη του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα αυξήθηκαν και οι γραμμές του ΚΚΑ με νέα μέλη. Έτσι με απόφαση της Περιφερειακής Επιτροπής του ΚΚΑ Αργυροκάστρου στις 18 Ιανουαρίου 1944 σχηματίστηκε ο

«Στον αδελφό μου Βάσο για ενθύμιο» γράφει πίσω στη φωτογραφία ο Σπύρος Πάνου (αριστερά) Σκόδρα 1945.

πρώτος πυρήνας του ΚΚΑ, με στελέχη μόνον από την Ελληνική Μειονότητα, με 8 μέλη. Γραμματέας του πυρήνα καθορίστηκε ο Μιχάλης Γιώργης από τον Αη-Νικόλα. Ο τομέας που δρούσε ο εν λόγω πυρήνας ήταν εξαιρετικά πλατύς. Περιελάμβανε την Κάτω και Πάνω Δρόπολη και το Πωγώνι, το όλον 39 χωριά.

Η κομμουνιστική οργάνωση στην Ελληνική Μειονότητα επεκτάθηκε βαθμηδόν. Αρχές Σεπτεμβρίου 1944, στον καθεαυτό χώρο της Μειονότητας δρούσαν 5 πυρήνες του ΚΚΑ, ένας για κάθε επαρχία: στην Κάτω Δρόπολη με 6 μέλη, στην Πάνω Δρόπολη με 7 μέλη, στο Πωγώνι με 5 μέλη, στα Ριζά με 9 μέλη και στο Βούρκο με 7 μέλη¹.

1. AQP: Fondi 17, Dosja 27, Viti 1944.

Όπως φαίνεται τόσο ο αριθμός των πυρήνων του ΚΚΑ όσο και ο αριθμός των μειονοτικών μελών που δρούσαν στην περιοχή ήταν εξαιρετικά περιορισμένος και πάνω-κάτω έτσι παρέμεινε μέχρι το τέλος του Αγώνα. Ο γεωγραφικός χώρος που δρούσαν ήταν πολύ εκτεταμένος. Όμως για την αντιμετώπιση των καθηκόντων τους στηρίζονταν στους μορφωτικούς όμιλους του Κόμματος (grupet edukative te Partise) που είχαν οργανωθεί σε κάθε μεγάλο χωριό ή και σε δύο - τρία κοντινά μεταξύ τους χωριά, με συμπαθούντες του Κόμματος, όπως λεγόταν. Τέλος Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου 1944 στην Πάνω Δρόπολη δρούσαν 10 μορφωτικοί όμιλοι με 101 μέλη, στην Κάτω Δρόπολη 9 με 37 μέλη, στα Ριζά 9 με 53 μέλη και στο Βούρκο 5 με 37 μέλη¹.

Οι πυρήνες του Κόμματος, μαζί και οι μορφωτικοί όμιλοι των χωριών, έπαιξαν σημαντικό ρόλο σ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα. Τα μέλη τους επιφορτίζονταν με συγκεκριμένα καθήκοντα που σχετίζονταν με τη δράση των Εθνικοαπελευθερωτικών συμβουλίων των χωριών, της Νεολαίας, της Γυναίκας, με τη στρατολόγηση νέων εθελοντών πατριζάνων, με την πολιτική διαφώτιση του λαού, με την ετοιμότητα των εφεδρικών μονάδων του χωριού, με το ξεσκεπάσμα των ηττοπαθών συνθημάτων του εχθρού κ.λπ.

Οι κομμουνιστές ήταν πρωτοπόροι του Αγώνα Αντίστασης. Εμπνευσμένοι από τα υψηλά ιδανικά για την απελευθέρωση της χώρας από τους κατακτητές και τους ντόπιους συνεργάτες τους. Ήταν πρώτοι στις θυσίες και τελευταίοι στις απολαβές. Αυτό όμως κατ' ουδένα τρόπο αλλοίωσε τον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό και Δημοκρατικό χαρακτήρα του Κινήματος Αντίστασης και στην Ελληνική Μειονότητα, όπου τον κυριότερο ρόλο στην καθοδήγηση και οργάνωση αυτού τον επιφορτίστηκαν τα αντιφασιστικά, προοδευτικά, δημοκρατικά στελέχη της Μειονότητας. Ήταν οι εκατοντάδες δάσκαλοι, φοιτητές, πατριώτες και προοδευτικοί άνθρωποι που στελέχωσαν και καθοδήγησαν τα Εθνικοαπελευθερωτικά Συμβούλια των χωριών και των επαρχιών, που αντιπροσώπευσαν το λαό της Μειονότητας

1. AQP: Fondi 17, Dosja 27, Viti 1944.

σ' όλες τις δραστηριότητες και στα όργανα του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Αυτοί τέθηκαν επικεφαλής στις διοικήσεις των τριών παρτιζάνικων ταγμάτων και δεν επέτρεψαν στο Μπαλ Κομπετάρ να βάλει πόδι στην Ελληνική Μειονότητα. Το Κίνημα Αντίστασης στην Ελληνική Μειονότητα μέχρι τέλους του Αγώνα παρέμεινε Αντιφασιστικό, Εθνικοαπελευθερωτικό, δημοκρατικό και όχι κομμουνιστικό όπως προσπαθούν να το χαρακτηρίσουν μερικοί λεγόμενοι «μελετητές», παραποιώντας τα γεγονότα και την πραγματικότητα.

Η Νεολαία πρωτοπόρα στον Αγώνα

Η Νεολαία ήταν πρωτοπόρα στην εκλαϊκευση και στη διεξαγωγή του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα στην Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Πάνω από 85 τοις εκατό των παρτιζάνων στα τάγματα της Μειονότητας, στις τοπικές αστυνομικές διοικήσεις (Komanda Vendi) και στις πολιτικές οργανώσεις ήταν νέοι και νέες κάτω των 25 ετών. Σημαντικό ρόλο στο Κίνημα έχουν παίξει οι μαθητές και οι φοιτητές που φοιτούσαν στα σχολεία της Ελλάδας, όπως στη Βελλά, στην Πωγωνιανή, στα Ιωάννινα, στην Κέρκυρα, στην Κόνιτσα κ.λπ., που λόγω της πολεμικής κατάστασης διέκοψαν τις σπουδές τους και είχαν επιστρέψει στα χωριά τους. Μεταξύ αυτών μπορούμε να αναφέρουμε τους Δημήτρη Τσιάτη, Γιάννη Πάνου, Κώστα Καρατζά, Χρήστο Βώκο, Αλέξη Γιατρού, Χρήστο Σιάρρα, Βάσο Κορόση, Μενέλαο Δαλιάνη, Κώτσιο Βοζώρη, Κώστα Ζάβαλη, Παύλο Σιούτη, Φώτο Παππά, Ζήση Καρβέλα, Ζήση Μπράτσικα, Βαγγέλη Πέτα, Παντελή Μπότσαρη, Λάμπη Αγγέλη (Παππά), Μιχάλη Καρατζά, Γιώργο Δρόσο, Παναγιώτη Τσούκα, Γιώργο Φέρο, Γιάννη Ζιούλα, Σωτήρη Σκεύη, Αλέξη Λάππα, Τάκη Νάστο, Αριστείδη Μπλάνη και άλλους. Επίσης των νέων Δημήτρη Λιάτσο, Τάκη Νίκα, Βασίλη Νίκα κ.ά. Και τα κορίτσια που είχαν φοιτήσει σε αλβανικά σχολεία: την Κασιανή Τάλλιου, Αγαθούλα Σιώμου, Ειρήνη Παππά, Πολυξένη Φεσά. Με αδελφική συνεργασία με τους Αλβανούς νέους της Περιφέρειας Αργυροκάστρου Πύρρο Κόντη, Σερί Μπαμπότσι, Βαγγε-

λιώ Σωτηριάδη, Μιχάλη Μπίσα, Βέρα Σάκο, Πίπη Μητρογιώρη, Μήτσο Βέρλη, Άργα Γκόντο κ.λπ., οργανώνουν το νεολαιίστικο κίνημα σ' όλα τα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας όπου σχηματίζονται οι επιτροπές της οργάνωσης Ένωση Αντιφασιστικής Νεολαίας Αλβανίας - EANA (Bashkimi i Rinise Antifashiste Shriptare - BRASH). Πρωτοπορία της Αντιφασιστικής Νεολαίας ήταν η Κομμουνιστική Νεολαία.

Στις 5 Δεκεμβρίου 1943 συνήλθε στην Πολύτσανη η Πρώτη Συνδιάσκεψη της EANA (BRASH) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου στην οποία πήραν μέρος και αντιπρόσωποι της Νεολαίας από την Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Η συνδιάσκεψη διεξήγαγε τις εργασίες της με το σύνθημα: «Όλοι οι νέοι και οι νέες στις γραμμές του παρτιζάνικου στρατού». Στο τέλος έγιναν εκλογές του Συμβουλίου της EANA (BRASH) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Μεταξύ των μελών εξελέγη και αντιπρόσωπος της νεολαίας της Μειονότητας ο Γιάννης Πάνου.

Στις 19-20 Απριλίου 1944 στο χωριό Νίβανι της Ζαγοράς συνήλθε η δεύτερη συνδιάσκεψη της EANA (BRASH) Αργυροκάστρου όπου πήραν μέρος και αντιπρόσωποι από την Ελληνική Μειονότητα. Ο πρόεδρος του Συμβουλίου της Νεολαίας της Περιφέρειας Πύρρος Κόντης και η απεσταλμένη του Κεντρικού Συμβουλίου EANA Νετζιμιέ Τζουγκλίι (αργότερα σύζυγος του Εμβέρ Χοτζά) και πολλοί άλλοι ομιλητές τόνισαν το ρόλο και τα καθήκοντα της νεολαίας στη νέα φάση του Αγώνα. Στη σύσκεψη ήταν προσκεκλημένος και αντιπρόσωπος της ΕΠΟΝ της Ηπείρου, ο οποίος μίλησε για τη συναδέλφωση της νεολαίας των δύο χωρών στον κοινό Αγώνα. Για τη Συνδιάσκεψη αυτή, η εφημερίδα της νεολαίας της Πάνω Δρόπολης «Ο αγώνας μας», στο φύλλο 2 της 1.5.44 γράφει: «Κατά το τέλος του δευτέρου δεκαημέρου του μηνός Απριλίου, έγινε πλατιά σύσκεψη της Αντιφασιστικής Νεολαίας του Νομού Αργυροκάστρου σ' ένα χωριό της Ελεύθερης Ζώνης... Οι εισηγητές μίλησαν για τη δράση της Νεολαίας στο σημερινό Αγώνα... Στη σύσκεψη πήραν μέρος περισσότεροι από 60 αντιπρόσωποι... Επίσης παρευρέθηκε και αντιπρόσωπος της ΕΠΟΝ...»¹.

1. Εφημερίδα «Ο Αγώνας μας» - Έτος I, φύλλο 2, ημερομ. 1-5-44 - 1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP. «Η Ε.Ε. Μειονότητα στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 6.

Την 1η Μαΐου 1944, μέρα της διεθνούς αλληλεγγύης των εργαζομένων οι νέοι της Κάτω και Πάνω Δρόπολης οργάνωσαν μια πλατιά συγκέντρωση σ' ένα χώρο μεταξύ των χωριών Γλύνας και Πάνω Επισκοπής όπου γιόρτασαν την Πρωτομαγιά με το σύνθημα «Νέοι και Νέες. Πυκνώστε τις γραμμές του Λαϊκού μας Στρατού που εγγυάται τη ζωή και την τιμή μας. Ο στρατός θα δώσει στο λαό την εθνική και κοινωνική ελευθερία»!

Αξιίζει να αναφέρουμε ιδιαίτερος την πλατιά συγκέντρωση της Νεολαίας της Κάτω Δρόπολης και της Ρίζας που έγινε στην Πάνω Επισκοπή στις 21 Μαΐου 1944, όπου εξελέγη και το νέο Συμβούλιο. Γι' αυτή τη σύσκεψη η εφημερίδα «Ο αγώνας μας» στο φύλλο 4 της 1.6.1944 γράφει: «Στις 21.5.44 έγινε κάπου πλατιά σύσκεψη της Αντιφασιστικής Νεολαίας Κάτω Δρόπολης, Μαύρης Ρίζας. Σ' αυτήν πήραν μέρος περί τους 60 νέους και 13 νέες... Πήρε μέρος αντιπρόσωπος του Συμβουλίου της Αντιφασιστικής Νεολαίας Περιφερειακής Αργυροκάστρου, ο κομισάριος του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης», ο κομισάριος του τάγματος της 8ης Ταξιαρχίας Κρούσης καθώς και αντιπρόσωπος της Πανηπειρωτικής ΕΠΟΝ... Επίσης παρευρέθησαν στη σύσκεψη νέοι και νέες της νεολαίας Λιμποχόβου... Το πνεύμα της συναδέλφωσης ξεκάθαρα διακρινόταν στα πρόσωπα των παιδιών και κοριτσιών Αλβανών και Μειονοτικών... Έγινε στο τέλος εκλογή της τομεακής επιτροπής νεολαίας με 7 νέους και 2 νέες. Η σύσκεψη εξελίχθηκε σε ατμόσφαιρα επαναστατικού ενθουσιασμού και κατέληξε στον αυθόρμητο και ομαδικό όρκο των παιδιών και κοριτσιών που πηγάζει από πίστη προς το λαϊκό κίνημα: Ορκιζόμαστε εμείς οι Νέοι και Νέες της Μειονότητας ότι θα γίνουμε γεφύρι της συναδέλφωσης του Ελληνικού και Αλβανικού λαού»¹.

Στις 8 Ιουλίου 1944 συνήλθε στο χωριό Χλωμό του Πωγωνίου η Τρίτη Συνδιάσκεψη της ΕΑΝΑ Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Η Συνδιάσκεψη εξέλεξε τους αντιπροσώπους για το Πρώτο Συνέδριο της ΕΑΝΑ (BRASH-it) Αλβανίας. Εξελέγησαν 30 αντιπρόσωποι. Μεταξύ αυτών από τη νεολαία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας οι: Γιάννης Πάνου, Αλέξης Ια-

2. Εφημ. «Ο Αγώνας μας». Έτος Ι, φύλλο 4, 1-6-44 φακελ. 6

*Μιλτιάδης Παππάς. Διοικητής του τάγματος
«Παντελής Μπότσαρης».*

τρού, Ειρήνη Παππά, Μενέλαος Δαλιάνης, Πολυξένη Φεσά και Παναγιώτης Τσούκας.

Το Πρώτο Συνέδριο της ΕΑΝΑ συνήλθε στο χωριό Χέλμες του Σκραπάρι, όπου τότε βρισκόταν και το Γενικό Επιτελείο του Εθνικοαπελευθερωτικού Αλβανικού Στρατού, από 8-17 Αυγούστου 1944. Έπαιρναν μέρος 285 αντιπρόσωποι της νεολαίας απ' όλη τη χώρα, από τις πολιτικές οργανώσεις και από τις στρατιωτικές μονάδες των παρτιζάνων. Από τα τάγματα των παρτιζάνων της Ελληνικής Μειονότητας («Θανάσης Ζήκος», «Παντελής Μπότσαρης», «Λευτέρης Τάλλιος») ήταν αντιπρόσωποι ο Νίκος Παππάς, ο Αλέξης Λάμπας και ο Λάμπης Αγγέλης (Παππάς) και από το λόχο των παρτιζάνων της Μειονότητας, που βρίσκονταν στην 8η Ταξιαρχία Κρούσης ήταν ο αξέχαστος Γιάννης Στέργιος, ο οποίος σκοτώθηκε, λίγες μέρες μετά το Συνέδριο της Νεολαίας στην Επισκοπή της Ρί-

ζας, σε ενέδρα των γερμανομπαλιστών. Τη νεολαία της Μειονότητας τίμησαν στο Συνέδριο 10 αντιπρόσωποι.

Το Συνέδριο επίσης τίμησαν με την παρουσία τους και με προσφωνήσεις η ηγεσία του Κινήματος Αντίστασης της Αλβανίας με επικεφαλής τον Εμβέρ Χότζα. Για τα καθήκοντα της αλβανικής νεολαίας στη νέα φάση του Αγώνα μίλησε ο αρχηγός της Νεολαίας Νάκος Σπύρου.

Στις 14 Αυγούστου κατέφθασε στο Συνέδριο της ΕΑΝΑ ο αρχηγός της πρώτης σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής παρά του Γενικού Επιτελείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Αλβανικού Στρατού, προερχόμενος από την Ελλάδα, ταγματάρχης Ιβανώφ¹, ο οποίος και προσφώνησε το Συνέδριο.

Το Συνέδριο ανέλυσε τη συμβολή της Νεολαίας στον Αγώνα Αντίστασης και καθόρισε τα καθήκοντα για την τελική εξόρμηση. Στις συζητήσεις πήραν μέρος 65 αντιπρόσωποι. Μεταξύ αυτών και από τη Μειονότητα. Στην ομιλία του ο Μενέλαος Δαλιάνης, μεταξύ άλλων, είπε: «Η νεολαία της Μειονότητας βρίσκεται στις πρώτες γραμμές του Αγώνα, στα τάγματα και στις ταξιαρχίες. Μπορεί σε ανθρώπους περασμένης ηλικίας να διαπιστώνει κανείς καθυστερημένες αντιλήψεις του παρελθόντος, όμως η νεολαία είναι αγνή, ξάστερη, με πλήρη διαύγεια. Αυτή αγωνίζεται όντας συνειδητή για τη σωστή γραμμή του Αγώνα και για τα προβλήματά του. Αυτή κτίζει τις πρώτες βάσεις της συναδέλφωσης των βαλκανικών λαών και τη συναδέλφωση αυτή την πραγματοποιεί με το κοινό αίμα που χύνεται στο σκληρό αγώνα κατά του κατακτητή και των κουταβιών του. Η νεολαία της Μειονότητας ακολουθεί χωρίς καμιά ταλάντευση τη γραμμή του ΕΑΜ-FNCL και του Αγώνα, εμπνεόμενη από την μπροστοφυλακή των γιγαντιαίων προ-

1. Σχετικά με την άφιξη της σοβιετικής στρατιωτικής αποστολής στην Αλβανία, ο αρχηγός του ΕΛΑΣ στρατηγός Στ. Σαράφης στο βιβλίο του «ΕΛΑΣ» (Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, σελ. 406-416, 1958) μας πληροφορεί, ότι μαζί με την πρώτη στρατιωτική σοβιετική αποστολή που κατέφθασε στο Γενικό Στρατηγείο του ΕΛΑΣ στις 28 Ιουλίου 1944 ήταν και οι ταγματάρχες Ιβανώφ και Καραμανώφ. «Όταν στις 3 Αυγούστου κίνησα για υπηρεσία στη Μακεδονία ήλθαν μαζί μου και οι δύο ταγματάρχες, γράφει ο Σαράφης. Το πρωί στις 11 Αυγούστου 1944 οι δύο Ρώσοι αξιωματικοί συνοδευόμενοι από κατάλληλους οδηγούς αναχώρησαν από το χωριό Πεντάλοφο, όπου βρίσκονταν η έδρα της 9ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ για την Αλβανία».

σπαθειών, των κομμουνιστών. Οι ήρωές μας, μας δείχνουν το δρόμο του υψηλού καθήκοντος. Αυτή θα συνεχίσει το σωστό δρόμο της, το δρόμο που τον έχει ποτίσει με αίμα, μέχρι την τελική νίκη, μέχρι τη νίκη των λαών, μέχρι τη Βαλκανική Συνομοσπονδία...»¹.

Οι αντιπρόσωποι της Μειονότητας πήραν μέρος και στη σύνταξη των ντοκουμέντων του Συνεδρίου. Πρότειναν στη Διακήρυξη του Συνεδρίου να αναφερόταν η θέση της ΕΑΝΑ για την Εθνική Ελληνική Μειονότητα. Η πρότασή μας δεν ελήφθη υπόψη με το σκεπτικό ότι «το ζήτημα των μειονοτήτων είναι πολύπλοκο και μια που το Συνέδριο της Πρεμετής δεν αναφέρει τίποτε για τη Μειονότητα δεν μπορούμε να αναφέρουμε εμείς»².

Το Συνέδριο εξέλεξε το Γενικό Συμβούλιο της ΕΑΝΑ με 61 μέλη. Πρόεδρος εξελέγη ο Νάκος Σπύρου. Μεταξύ των μελών του Γενικού Συμβουλίου εξελέγησαν και οι αντιπρόσωποι από τη Μειονότητα Γιάννης Πάνου, Μενέλαος Δαλιάνης, Αλέξης Ιατρού και Λάμπης Αγγέλης (Παππιάς).

Για την εκλαΐκευση των αποφάσεων του Συνεδρίου οργανώθηκαν στις επαρχίες της Ελληνικής Μειονότητας πλατιές συγκεντρώσεις της νεολαίας. Μια τέτοια συγκέντρωση οργανώθηκε στις 14 Σεπτεμβρίου 1944 στο χωριό Σωτήρα. Πήραν μέρος πάνω από 150 νέοι και νέες απ' όλα τα χωριά της Πάνω Δρόπολης. Παρευρέθηκαν και χειρέτησαν τη συγκέντρωση και οι αγωνιστές Σπύρος Τζιάς και Μιχάλης Γιώργης. Για τα καθήκοντα που απορρέουν από το Συνέδριο της Νεολαίας μίλησε ο πρόεδρος της Επιτροπής της Νεολαίας της Πάνω Δρόπολης Μενέλαος Δαλιάνης. Στο τέλος εξελέγη η νέα Επιτροπή από 7 μέλη, μεταξύ αυτών δύο νέες. Πρόεδρος εξελέγη η Ειρήνη Παππά.

Η συγκέντρωση μεταβλήθηκε σ' ένα λαϊκό πανηγύρι με την πλατιά συμμετοχή και των κατοίκων του χωριού. Το κέντρο της Σωτήρας αχούσε από τα τραγούδια και τους χορούς των αγοριών και των κοριτσιών.

1. Από το προσωπικό ημερολόγιο του Μενέλαου Δαλιάνη στη διάρκεια του Πρώτου Συνεδρίου του ΕΑΝΑ, σελ. 42, 49-51, 1944.
2. Από το προσωπικό ημερολόγιο του Μενέλαου Δαλιάνη στη διάρκεια του Πρώτου Συνεδρίου του ΕΑΝΑ, σελ. 42, 49-51, 1944.

Στη διάρκεια του Αγώνα πρόσφεραν τη συνδρομή τους και τα παιδιά. Σε πολλά χωριά της Πάνω Δρόπολης τα παιδιά 10-15 ετών είχαν την οργάνωσή τους: «Τα αετόπουλα» ή «Οι πιονέρηδες» όπως λέγονταν στην αλβανική. Βοηθούσαν και αυτά με ό,τι μπορούσαν αλλά και τραγουδούσαν:

*Έχουμε τα φτερά του αετού
του λιονταριού τη χάρη,
τη γρηγοράδα τ' αλαφιού
και την ορμή του Άρη...*

Οι γυναίκες της Ελληνικής Μειονότητας στο πλευρό των αγωνιστών

Η λαμπρή μας ιστορία δείχνει, ότι οι γυναίκες της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας, όπως όλες οι γυναίκες της Ηπείρου, με θαυμαστή αξιοπρέπεια, έχουν σταθεί πάντοτε στο πλευρό των συζύγων, αδελφών και παιδιών τους, στον αγώνα για τη διαφύλαξη της ελληνικότητας των κατοίκων του χώρου αυτού, τη φανατική διατήρηση των λαϊκών παραδόσεων, τον εμπλουτισμό της λαογραφίας και το σεβασμό των πατροπαράδοτων ηθών και εθίμων. Με τη νοικοκυροσύνη και εργατικότητά τους ήταν στυλοβάτες της οικογένειας και όταν οι άντρες έπαιρναν το δρόμο της ξενιτιάς.

Αυτές ανέδειξαν τον εαυτό τους ως μια αντάξια προοδευτική δύναμη και στα χρόνια του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα. Παραγκώνισαν κάθε υποτίμηση και προπαγάνδα των αντιδραστικών παραγόντων, που κατηγορούσαν τους αγωνιστές της Αντίστασης ως υπονομευτές της οικογένειας, της θρησκείας, των λαϊκών παραδόσεων κ.λπ., και στάθηκαν στο πλευρό των παιδιών τους που αγωνίζονταν για τη λευτεριά. Αυτές άνοιξαν τις πόρτες της οικογένειας. Υποδέχονταν και ξεπροβοδούσαν τους παρτιζάνους. Μοίραζαν μ' αυτούς τη μπουκιά των παιδιών τους, τους ζέσταιναν, τους στέγνωναν τα ρούχα. Έπλεκαν φανέλες, κάλτσες, πουλόβερ για τους αντάρτες. Η λαϊκή μούσα της Μειονότητας απαθανάτισε αυτή τη συμβολή μ' αυτούς τους στίχους:

*Αντάρτη που 'σαι στα βουνά, στα χιόνια και στα κρύα
που πολεμάς για λευτεριά και για λαοκρατία
τι να σου στείλω αντάρτη μου, αυτού στη μάχη που 'σαι;
Φυσίγγια, όπλα και σπαθιά, κανόνια και μπιστόλια;
Αυτά που σου χρειάζονται, δεν τα 'χω εγώ η δόλια.
Φέρνω μια γύρα στο χωριό, με τσ' άλλες τις κοπέλες
και σου μαζεύω κάμποσες κουβέρτες και φανέλες.*

Πολλές νέες όπως η Δέσπω και η Τζαβέλαινα στο Σούλι άρπαξαν τα όπλα και «βγήκαν στο κλαρί» περιφρονώντας τις παράφρονες κατηγορίες των αντιδραστικών στοιχείων, που τις κατηγορούσαν με τα πιο ποταπά λόγια και κάνοντας πραγματικότητα την έκκληση:

*Γυναίκες απ' την πόλη, απ' το χωριό
Κοπέλες, καλλονές, λεβεντοκόρες
Καθ' άλλη έγνοια αφήστε την μακριά
Του Αγώνα μας γενεείτε πρωτοπόρες.*

Πρώτη αντάρτισσα βγήκε η Βέσπω Σωτηριάδη από το Τε-
ριαχάτι. Η Νίτσα Πέγιου από τη Δρόβιανη ήταν το πρωτοπα-
λίκαιο του τάγματος «Θανάσης Ζήκος». Η Σοφία Ντούλε από
τη Γορατζή βγήκε αντάρτισσα μαζί με τον αδελφό της και τον
αρραβωνιαστικό της. Με τα όπλα στο χέρι πολέμησαν η Ολυ-
μπία Τσιάμη από το Τεριαχάτι, η Βικτώρια Μούλη, η Βιργινί-
α Λίλη, η Αφροδίτη Σάπλο, η Θεοδώρα Μπεζάτι, η Ευτέρπη
Κίκη από τη Δερβιτσάνη, η Σοφία Μπούντρη από το Χάσκο-
βο, η Κλεάνθη Τσίπη, η Αγγελική Δρόσου, η Ελένη Βάσου, η
Μιλίτσα Τσιούπρη, η Ελευθερία Σπυράκου από τη Δρόβιανη,
η Ελένη Τζιά από τα Σωφράτικα, η Κλεοπάτρα Σταύρου από
τη Γριάσδανη, η Όλγα Κίτσιου, η Αφροδίτη Μπαγάτσα από το
Κακοδίκι, η Ευτυχία Χαρίτου από τους Αγίους Σαράντα, η
Κούλα Κονδούρη από το Κακοδίκι, η Αλεξάνδρα Νάτση από
τη Γράβα και πολλές άλλες. Μόνο στο τάγμα «Θανάσης Ζή-
κος» ήταν 17 αντάρτισσες.

Μεταξύ των ηρώων που έδωσαν το αίμα τους για τη λευτε-
ριά είναι η Ουρανία Μπάρη από το Βαγγαλιάτι, η Μαρίνα Νί-

Δύο παλικάρια του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης». Δεξιά ο Κώστας Στεργόπουλος, από τους πρώτους αντάρτες.

νι από τη Δρόβιανη, η Αλεξάνδρα Τσοπάρκα από το Κώσταρι, η Αμαλία Κεράμα από το Λευτεροχώρι, η Φωτεινή Τσιάβου από τη Δίβρη και πολλές άλλες πέσανε θύματα της θηριωδίας των φασιστών.

Σημαντικό ρόλο για τη διαφώτιση και κινητοποίηση των γυναικών και των κοριτσιών στον Αγώνα διεξήγαγε η οργάνωση των γυναικών. Σε πολλά χωριά της Μειονότητας είχαν οργανωθεί τα συμβούλια της Ένωσης Γυναικών Αντιφασιστριών Αλβανίας, ΕΓΑΑ - ΒΓΑΣΗ και πολλές γυναίκες ήταν μέλη των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων των χωριών. Στις αποφάσεις της συνδιάσκεψης των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων της Πάνω Δρόπολης που συνήλθε στις 1-2 Απρι-

λίου 1944 στη Λοβίνα τονίζεται: «Να βοηθήσουμε τη μαζικοποίηση της οργάνωσης της γυναίκας και στο συντομότερο χρονικό διάστημα ν' αντιπροσωπεύεται η γυναικεία οργάνωση στην Τομεακή. Να βοηθήσουμε τη γυναίκα να πάρει μέρος στον πολιτικό και στρατιωτικό αγώνα. Οι αντάρτισσές μας να πληθαίνουν»¹.

Η Νίκη Νούση από τον Άη-Νικόλα, πρόεδρος της οργάνωσης των γυναικών της Πάνω Δρόπολης, ήταν μέλος του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης. Η Καλλιόπη Ζήκου, η μάνα του πεσόντος αγωνιστή Θανάση Ζήκου ήταν μέλος του Προεδρείου της οργάνωσης των γυναικών της Περιφέρειας Αργυροκάστρου και στο Συνέδριο της ΕΓΑ Αλβανίας που συνήλθε από τις 4-8 Νοεμβρίου του 1944 στο Μπεράτι εξελέγη μέλος του Γενικού Συμβουλίου αυτής της οργάνωσης. Στο Συνέδριο των γυναικών στο Μπεράτι ήταν αντιπρόσωπος από την Ελληνική Μειονότητα και η Σοφία Γκιζέλη από το Βούρκο.

Η συμβολή των γυναικών της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στον Αγώνα Αντίστασης ήταν πολύπλευρη. Η Ελένη Κήτου από την Κοσσοβίτσα το Νοέμβριο του 1943, έδωσε τη ζωή της στις χαράδρες της Μουργκάνας οδηγώντας τους αντάρτες του ΕΛΑΣ στα μονοπάτια αυτού του βουνού για να διαφύγουν τον κλοιό των εχθρικών δυνάμεων. Ο λαός απαθανάτισε την ηρωική αυτή πράξη με το τραγούδι:

*Δεκατέσσερις Νοέμβρη σε μια άγρια χειμωνιά
με σαράντα παλικάρια, βγήκ' η Λένη στα βουνά...*

Λίγους μήνες αργότερα σε μια εκκαθαριστική επιχείρηση των γερμανομπαλιστών, που κινδύνευαν οι αποθήκες πυρομαχικών των παρτιζάνων, οι λεβέντισσες κοσσοβιτσινές ζαλώθηκαν τα πυρομαχικά και τα ασφάλισαν στο βουνό περνώντας τα μονοπάτια που είχε πατήσει προηγουμένως η Ελένη Κήτου.

Η Καλλιόπη Μπάχου υπηρετούσε στο νοσοκομείο των παρτιζάνων στο χωριό της Λεσινίτσα. Στη γερμανομπαλιστική

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, έγgr. 28, Έτος 1944.

επιχείρηση τον Απρίλιο του 1944 βοήθησε για τη μεταφορά του νοσοκομείου σε ασφαλές μέρος. Η ίδια δεν πρόφτασε να απομακρυνθεί. Οι γερμανοί την πρόφτασαν στο γεφυράκι του χωριού με το 14χρονο παιδάκι της. Την πυροβόλησαν και την σκότωσαν. Την τελευταία στιγμή πρόφτασε να γίνει ασπίδα του παιδιού. Πέσανε και οι δυο κάτω από το γεφυράκι. Το παιδί σώθηκε.

Στις 19 Ιουλίου του 1944, σε μια ενέδρα κατά των Γερμανών στο δημόσιο δρόμο, κάτω από το χωριό Γορατζή ξεκόπηκε από τους συντρόφους του όντας πληγωμένος ένας παρτιζάνος. Οι μάνες δροπολίτισσες Βασίλω Λιάρου, Μίχοβα Τάση και Όλγα Τσιάμη, χωρίς να λογαριάσουν κίνδυνο και τη ζωή τους έτρεξαν, απέσυραν τον παρτιζάνο, τον έκρουσαν στο σπίτι τους και του έσωσαν τη ζωή.

Η Βασίλω Θάνου από το χωριό Γορίτσα της Κάτω Δρόπολης εκτελούσε ατρόμητη αλλά και με εξυπνάδα την αποστολή, όταν επιφορτιζόταν ως σύνδεσμος. Τα γράμματα που τις έδιδαν οι υπεύθυνοι να τα πάει στις διοικήσεις των παρτιζάνων τα τύλιγε στο μαλλί που έβανε για γνέσιμο στη ρόκα της και περνούσε τα μπλόκα του εχθρού.

Το σπίτι της Μερόπης Σάββα ή όπως την καλούσαν της θείας-Μερόπης που μαζί με τον άνδρα της Θωμά Σάββα το είχαν μετατρέψει σε πρώτη βάση της Αντίστασης στο Πωγώνι είχε φιλοξενήσει δεκάδες παρτιζάνους. Μάνα ανοιχτόκαρδη και ακούραστη μαζί με το γιο της, ως έμπειρη νοσοκόμα μαλάκωνε τις πληγές των τραυματιών και θεράπευε τους αρρώστους παρτιζάνους στο νοσοκομείο της Πολύτσανης. Με σεβασμό εκτιμούμε τη μεγάλη προσφορά στον Αγώνα των γυναικών της Δρόβιανης που έχουν φιλοξενήσει στα σπίτια τους με τροφή, ύπνο, με πλέξιμο καλτσών και πουλόβερ, με πλύσιμο και πάνω απ' όλα με ζεστή καρδιά, χιλιάδες παρτιζάνους των ταγμάτων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας και των αλβανικών ταγμάτων που έβρισκαν κατάλυμα στα δροβιανίτικα σπίτια. Και όχι μόνο τόσο. Όταν άναβε η μάχη στις ράχες χτυπώντας τους εχθρούς που προσπαθούσαν να πατήσουν τη Δρόβιανη, οι δροβιανίτισσες, σαν άλλες σουλιώτισσες, τρέχαν στα μετερίζια της μάχης και εφοδίαζαν τους αγωνιστές με πολεμοφόδια,

νερό και ψωμί. Η Δρόβιανη σ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα, στάθηκε απόρθητο κάστρο των ακατάβλητων ανθρώπων.

Είναι άξια θαυμασμού τα γεγονότα, που χαρακτηρίζουν την αξιοσέβαστη προσωπικότητα των γυναικών της Ελληνικής Μειονότητας στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα. Ο χώρος δεν μας επιτρέπει να επεκταθούμε περισσότερο. Όμως δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε και το γεγονός για το οποίο γράφει στις αναμνήσεις του ο Βαγγέλης Νάστος, από τους πρώτους παρτιζάνους του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» στο άρθρο του «Οι μανάδες των παρτιζάνων» δημοσιευμένο στην εφημερίδα των Τιράνων «Zeri i popullit» στο φύλλο 15.10.1972. «Όταν αυτές έρχονταν στο βουνό, νιώθαμε ζεστασιά, μας σκιρτούσε η καρδιά... η επίσκεψή τους μας χάριζε χαρά, ενθουσιασμό, μας ενθάρρυνε στον αγώνα και μας δυνάμωνε την εμπιστοσύνη για την τελική νίκη... Μια μέρα του Αλωνάρη, το 1944, πάνω από 20 μανάδες από το χωριό Δερβιτσήνη μας συνάντησαν στη Λεσινίτσα. Βαδίζαμε για το Θεολόγο. Αυτές χωρίς να ξεκουραστούν εντάχθηκαν στη φάλαγγα των παρτιζάνων και προχωρώντας έβγαζαν ή κάθε μια τον πόνο της με το γιο της. Κάποια στιγμή ο μπάρμπα Βασίλης (Δαλιάνης), ο διοικητής του τάγματος, διέταξε οι μανάδες να τεθούν επικεφαλής της φάλαγγας. Τους άξιζε αυτή η τιμή. Ξέσπασε το αντάρτικο τραγούδι. Καμιά άλλη φορά δεν αντήχησε τόσο δυνατό αυτό απ' όσο αντήχησε εκείνη τη μέρα που είχαμε επικεφαλής της φάλαγγας τις μανάδες μας».

Ελληνικά σχολεία στα χρόνια της Αντίστασης

Οι κάτοικοι της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας πάντοτε χαρακτηρίζονταν για την αγάπη τους προς την παιδεία και τη μόρφωση. Ήταν πάντοτε έτοιμοι να δώσουν και τον τελευταίο οβολό τους για να ανοίξει ένα σχολείο, για να μισθώσουν ένα δάσκαλο. Αυτή η αγάπη προς τα σχολεία και τα γράμματα δεν έλειψε ούτε στα δύσκολα χρόνια του Αγώνα Αντίστασης. Με το ενδιαφέρον των Συμβουλίων των χωριών και την εθελοντική συμβολή των δασκάλων στα περισσότερα χωριά λει-

τούργησαν τα σχολεία, όπου τα παιδιά διδάσκονταν τη μητρική τους ελληνική γλώσσα. Η ιερή αυτή αποστολή είχε και την υποστήριξη της ηγεσίας του FNCL (ΕΑΜ) της Περιφέρειας Αργυροκάστρου, που το ζήτημα της παιδείας, σ' όλες τις επαρχίες της Περιφέρειας το θεωρούσε σαν αναπόσπαστο μέρος του όλου Αγώνα.

Συγκεκριμένα για την οργάνωση των σχολείων ασχολήθηκε η Πρώτη Συνδιάσκεψη των δασκάλων της Περιφέρειας που συνήλθε στην Πολύτσανη του Πωγωνίου από τις 3-4 Δεκεμβρίου 1943. Σ' αυτήν πήραν μέρος 160 δάσκαλοι απ' όλη την Περιφέρεια Αργυροκάστρου. Στις αποφάσεις της Συνδιάσκεψης μεταξύ άλλων τονίζεται: «Στη Συνδιάσκεψη ε συζητήθη πάνω στην εξωτερική και εσωτερική κατάσταση, για τον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα και για τη συνεργασία με το Ελληνικό ΕΑΜ, για το ρόλο των γυναικών σ' αυτόν τον αγώνα, για το ρόλο του σχολείου ως όργανο της κυριαρχούσας τάξης στο πέρας των αιώνων και για τα σημερινά καθήκοντα των Αλβανών δασκάλων και της Μειονότητας, σχετικά με το FNCL (δηλαδή το Αλβανικό ΕΑΜ - σημ. Μ.Δ.) και με την παιδεία στις ελεύθερες περιοχές»¹.

Στις εργασίες της Συνδιάσκεψης εκδηλώθηκε το ιερό πνεύμα της ελευθερίας, της ισότητας και της δημοκρατίας, μακριά από κάθε εθνικιστική και σοβινιστική έκφραση, που ήταν χαρακτηριστικά της προοδευτικής διανόησης της πόλης του Αργυροκάστρου προς τους κατοίκους της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας.

Η συνδιάσκεψη τόνισε: «...Το νέο σχολείο θα στηρίζεται στη λαϊκή δημοκρατία, στην αυτοδιοίκηση των μαθητών και στην κοινωνική και αγωνιστική ανάπτυξη... Τα μαθήματα και η σχολική διαφώτιση καθώς και η οργανωτική υπηρεσία, το ξεσήκωμα του λαού στον Αγώνα και η προπαγάνδα στο λαό θα γίνονται στη μητρική γλώσσα»².

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 4, Έγγρ. 3, Έτ. 1943. (Μετάφραση Μ.Δ.). «Vendimet e Konferences se Arsimtateve te qarkut te Glirokastres, 3-4 dhjetor 1943».

2. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 4, Έγγρ. 3, Έτ. 1943. (Μετάφραση Μ.Δ.). «Vendimet e Konferences se Arsimtateve te qarkut te Gjirokastres 3-4 dhjetor 1943».

Με βάση αυτού του προσανατολισμού τα Επαρχιακά Εθνικοαπελευθερωτικά συμβούλια διόρισαν τους υπεύθυνους οργανωτές και επιθεωρητές για την παιδεία: στο Πωγώνι τον Θύμιο Γκίκα, στη Δρόπολη τον Νικόλαο Γκάζικα, στα Ριζά-Βούρκο τον Νίκο Παπανικολάου, προς τους οποίους αξίζει κάθε έπαινος για την καρποφόρα οργάνωση και λειτουργία των ελληνικών σχολείων στο χώρο της Ελληνικής Μειονότητας στα χρόνια του Αγώνα.

Στις 14 Ιανουαρίου 1944, στο χωριό Δίβρη έγινε σύσκεψη των δασκάλων των περιοχών Ριζών - Βούρκου. Πήραν μέρος ο Κώτσιο Τάσκος, που εκείνη την περίοδο βρισκόταν ως απεσταλμένος του Γενικού Συμβουλίου του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας) στην Περιφέρεια Αργυροκάστρου, ο Κάντρι Μπαμπότσι, μέλος του Προεδρείου του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Περιφέρειας, ο αγωνιστής Λευτέρης Τάλλιος. Ο Νίκος Παπανικολάου μίλησε για τα καθήκοντα των δασκάλων στα σχολεία και ως προπαγανδιστές του Αγώνα. Ιδιαίτερη προσοχή έδωσε στα σχολεία των χωριών του Βούρκου τα οποία είχαν περισσότερες ανάγκες για δασκάλους και σχολικά κτίρια¹.

Στις 20 Μαρτίου 1944 έγινε στο Μοναστήρι της Πέπελης, σύσκεψη των δασκάλων της Πάνω Δρόπολης. Παραβρέθηκαν οι δάσκαλοι της περιοχής, ο υπεύθυνος των δασκάλων Ριζών - Βούρκου και δύο αντιπρόσωποι των δασκάλων αυτής της περιοχής, ο κομισάριος του Μειονοτικού Τάγματος «Θανάσης Ζήκος», αντιπρόσωπος του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης και ο υπεύθυνος της αλληλεγγύης της περιοχής. Ο Αλέξης Γιάνναρης έκανε ανασκόπηση της εξωτερικής και εσωτερικής κατάστασης. Ο υπεύθυνος της παιδείας Πάνω και Κάτω Δρόπολης, Νικόλαος Γκάζικας μίλησε για την κατάσταση των σχολείων και τα νέα καθήκοντα των δασκάλων².

1. Αρχ. Μ.Δ. και Α.Ο.Ρ.: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 7, Έγγρα. 37, Έτ. 1944. Συνέντευξη του Μ.Δ. με τον αγωνιστή Νίκο Παπανικολάου 23-5-1957.
2. Αρχ. Μ.Δ. και Α.Ο.Ρ.: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρα. 28 και φάκελ. 4, Έγγρα. 12, Έτ. 1944.

*Αντάρτες του 2ου τάγματος
της Ελληνικής Μειονότητας «Παντελής Μπότσαρης».*

Την Άνοιξη του 1944 σ' όλα τα χωριά της Πάνω Δρόπολης τα σχολεία λειτούργησαν κανονικά. Σε 15 σχολεία φοιτούσαν 509 αγόρια και 324 κορίτσια. Στα σχολεία εργάζονταν 25 δάσκαλοι. Όλα τα παιδιά είχαν την οργάνωσή τους, τα αετόπουλα, και συνεργάζονταν με τα 600 μέλη της Αντιφασιστικής Νεολαίας. Στο σχολείο Γεργουτσατίου φοιτούσαν 75 μαθητές, 55 αγόρια και 20 κορίτσια¹.

Οι συσκέψεις των δασκάλων των περιοχών Ριζών, Βούρκου και Δρόπολης συνέβαλαν στη βελτίωση της διδασκαλίας στα σχολεία και στην πιο ορθή κατανόηση εκ μέρους των δασκάλων των σκοπών του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα στην Ελληνική Μειονότητα.

Οι δάσκαλοι της Μειονότητας πήραν μέρος και στη δεύτερη Συνδιάσκεψη των δασκάλων της Περιφέρειας Αργυροκάστρου που συνήλθε από τις 29 Αυγούστου έως τις 2 Σεπτεμβρίου.

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρ. 28 και φάκελ. 4, Έγγρ. 12, Έτ. 1944.

ου 1944 στο χωριό Λίπε της Πρεμετής καθώς και στο Πρώτο Συνέδριο των δασκάλων της Αλβανίας που συνήλθε από τις 25 έως τις 27 Νοεμβρίου στην Κορυτσά.

Η μεγάλη πλειοψηφία των δασκάλων της Μειονότητας στάθηκε πάνω από προκαταλήψεις και σοβινισμό που καλλιεργούσε η αντιδραστική παράταξη. Τα σχολεία, όπου όλα τα μαθήματα διδάσκονταν στην ελληνική μητρική γλώσσα, ήταν εστίες όπου εκαλλιεργείτο και η συναδέλφωση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας μετά του αλβανικού λαού.

Ο Τύπος: αγγελιαφόρος αγωνιστικών μηνυμάτων

Στην πολιτιστική ζωή των κατοίκων της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας και κατά πρώτο λόγο στα κεφαλοχώρια Δεοβιτσάνη, Δρόβιανη, Βουλιαράτι, Πολύτσανη, Σωτήρα, Δεσινίτσα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζε και ο Τύπος. Ο κόσμος και ιδιαιτέρως οι δάσκαλοι, οι έμποροι, οι επαναπαρισθέντες ξενίτες κ.λπ., διψούσαν να μάθουν «τα νέα της ημέρας», το τι συμβαίνει στον κόσμο και ιδιαιτέρως στη μητέρα Ελλάδα. Οι εφημερίδες και τα περιοδικά όταν έπεφταν στα χέρια, ήταν περιζήτητα. Και οι απλοί άνθρωποι πλεύριζαν τους δασκάλους, που κρατούσαν στα χέρια εφημερίδες και ρωτούσαν «τι γράφουν». Κατά κάποιον τρόπο ο Τύπος είχε μπει στην καθημερινή ζωή και αρκετών απλών ανθρώπων.

Στα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας, στη διάρκεια του μεσοπολέμου κυκλοφορούσαν, κυριολεκτικά, μόνο ελληνικές εφημερίδες. Από τα Ιωάννινα τις έφερνε ταχτικά στο Αργυρόκαστρο, με το επιβατικό του αυτοκίνητο, ο πασίγνωστος σε κείνην την εποχή, ο Τσέλλιος, ο σοφέρ, που έκανε το δρομολόγιο Ιωάννινα - Αργυρόκαστρο και επιστροφή. Παραλήπτης ήταν το βιβλιοπωλείο του Αληζώτη, στην ανηφοριά κοντά στο κεφαλοπάζαρο (Qafa e Pazarit) του Αργυροκάστρου. Εκεί εύρισκες την «Ακρόπολι», το «Βήμα», την «Καθημερινή», το «ΡΙζοσπάστη», κ.λπ.

Η έλευση και η διανομή του ελληνικού Τύπου, διεκόπη στα χρόνια της ιταλικής φασιστικής κατοχής όχι όμως και η δίψα για ειδήσεις και πληροφόρηση, η οποία, στα χρόνια του Δευ-

τέρου Παγκοσμίου Πολέμου, λόγω των δραματικών γεγονότων, είχε πάρει μαζικές διαστάσεις. Το κενό αυτό συμπλήρωσαν χωρίς αργοπορία οι εκδόσεις του ΕΑΜ Ελλάδας και του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας). Χέρι με χέρι άρχισε η κυκλοφορία των προκηρύξεων, ανακοινωθέντων του Πολέμου, εφημερίδων, Δελτίων Ειδήσεων. Έκαναν γνωστά τα νέα από το Ανατολικό και Δυτικό Μέτωπο, από το Αφρικανικό Μέτωπο και από την Άπω Ανατολή. Η πληροφόρηση για το αντάρτικο και παρτιζάνικο κίνημα καθώς και τα σχόλια είχαν πρωτεύουσα θέση.

Από το 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ έφταναν ταχτικά στο Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Πάνω Δρόπολης, στο Λόγγο, τα Δελτία Ειδήσεων του Πολέμου. Εκεί ανατυπώνονταν σε μερικά αντίτυπα και στέλνονταν στα χωριά. Οι εφημερίδες «Λαοκρατία» καθημερινό όργανο της Πανηπειρωτικής Επιτροπής του ΕΑΜ, «Η Φωνή της Ηπείρου» όργανο Οργάνωσης Περιοχής Ηπείρου του ΚΚΕ και ο «Αγωνιστής» όργανο της Επαρχιακής Επιτροπής του ΕΑΜ Ιωαννίνων κυκλοφορούσαν στα χωριά χέρι με χέρι.

Για την πληροφόρηση και διαφώτιση του λαού της Μειονότητας είχε ενδιαφερθεί σοβαρά και η Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Πήρε ευθύς εξ αρχής μέτρα η πληροφόρηση και η διαφώτιση στην Ελληνική Μειονότητα να γίνεται στη μητρική ελληνική γλώσσα. Αυτό, όχι μόνο γιατί ήταν απαραίτητο για την εκλαΐκευση της γραμμής του Αγώνα αλλά ήταν και ζήτημα αρχής, του σεβασμού των δικαιωμάτων της Ελληνικής Μειονότητας. Με δική της πρωτοβουλία αρχές του 1943 οργανώθηκε στο χωριό Μουζίνα μεταφραστικό κέντρο των αλβανικών εντύπων του Αγώνα στην ελληνική γλώσσα. Μια απλή δακτυλογραφική μηχανή με ελληνικά στοιχεία, χαρτί και καρμπόν ήταν όλος ο λεγόμενος εξοπλισμός. Εδώ ήταν και τα στελέχη που κατείχαν τις δύο γλώσσες και μπορούσαν να μεταφράσουν καλά τα κείμενα. Λόγω της γεωγραφικής θέσης της Μουζίνας διευκολυνόταν και η διανομή των εντύπων στα χωριά της Δρόπολης, Ριζών και Βούρκου. Μεγαλύτερες διαστάσεις προσέλαβε αυτή η πρωτοβουλία μετά την οργάνωση του Μεταφραστικού Γρα-

φείου, παρά της Επιτροπής του FNCL της Περιφέρειας Αργυροκάστρου στις αρχές 1944. Μεταφράζονταν και κυκλοφορούσαν επίσης και σημαντικά άρθρα από τις αλβανικές εφημερίδες της Αντίστασης, «Μπασκίμι» (Bashkimi) όργανο του FNCL (ΕΑΜ Αλβανίας), «Ζέρι ι Πόπουλιτ» (Zeri i Popullit) όργανο του ΚΚΑ, «Κουστρίμ ι Λίρις» (Kushtrim i Lirise) όργανο της Οργάνωσης Αντιφασιστικής Νεολαίας Αλβανίας.

Στις 12 Απριλίου του 1944 άρχισε να δημοσιεύεται στην ελληνική γλώσσα, δύο φορές το μήνα, σε μερικές δακτυλογραφημένες σελίδες η εφημερίδα «Ο αγώνας μας», όργανο της Αντιφασιστικής Νεολαίας Πάνω Δρόπολης¹. Έως το τέλος του Αγώνα κυκλοφόρησαν 8-9 φύλλα.

«Ο αγώνας μας», στο μέτρο του δυνατού, κατέγραψε τα γεγονότα και αντανάκλα το πνεύμα που επικρατούσε κατά την περίοδο του Αγώνα στο χώρο της Ελληνικής Μειονότητας, αποτελώντας, σήμερα, έστω και περιορισμένα, μια μαρτυρία της τότε κατάστασης, για το μελετητή. Ξεφυλλίζοντας τα 5 φύλλα που διαθέτουμε (δυστυχώς μόνο αυτά μέχρι σήμερα έχουν βρεθεί) παρατηρούμε μια πολύπλευρη παρουσίαση του Αγώνα των παρτιζάνων, γράφει για τον ηρωισμό των πεσόντων, για τη δράση της Νεολαίας, των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων, για τα σημαντικά γεγονότα του Κινήματος, για τη δράση της Εθνικής Αλληλεγγύης, για τη λειτουργία των σχολείων κ.λπ. Αναφέρουμε μερικά από τα άρθρα, που έχουν δημοσιευθεί στα διάφορα φύλλα: «Μιλούν οι αντάρτες», «Ήρωες», «Γλυκοχαράζει η Λευτεριά», «Έτοιμοι για καινούργιες πάλες», «Πρωτομαγιά, παγκόσμιος γιορτή» κ.λπ. Σημαντικό γεγονός είναι και η αφιέρωση ολόκληρου του φύλλου αρ. 7, 24.9.1944, σε μια Φιλολογική Έκδοση του «Αγώνα». Το φύλλο αυτό αποτελεί μια μικρή συλλογή ποιημάτων του Άλκη Ανθούλη, ψευδώνυμο του ταλαντούχου ποιητή της Ελληνικής Μειονότητας Πάνου Τσούκα, από τη Σωπική του Πωγωνίου, που τότε βρισκόταν στα πρώτα

1. Η εφημερίδα «Ο Αγώνας μας» άρχισε να δημοσιεύεται με την πρωτοβουλία του Υπεύθυνου της Οργάνωσης της Νεολαίας Πάνω Δρόπολης Μενέλαου Δαλιάνη, με την ενεργό σύμπραξη και συνεργασία του Χρήστου Βώκου, μέλους του Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Πάνω Δρόπολης και του Δακτυλογράφου Σπύρου Αναστάση.

του βήματα ως θεράπων των Μουσών. Μερικά από τα ποιήματα της συλλογής φέρουν τους τίλους: «Στη Νέα Γενιά», «Κλωνάρια Ελιάς», «Στον Ήρωα» κ.λπ.

Ιδού μερικοί στίχοι από το ποίημα «Στο Λευτέρη Τάλλιο»:

*Ήρωα του νου, του ντουφεκιού, βλαστάρι μιας ιδέας
Καινούργιας, τρισολόφωτης. Μιας πιο καλής ζωής
-διαλαλητή αβράχνιαστε - δίκαιας, γλυκιάς και νέας
καλοκαρτέρετης ορθής.*

Και από το ποίημα «Στον Ήρωα»:

*Βολ' εχθρικό σε ξάπλωσε νεκρό, γοργό ξεφτέρι
Τα 23 χρόνια σου γεμάτα λεβεντιά
γίναν λαμπάδα τρισθείκη, γινήκαν αγιοκερι,
γίναν ακτιδοστέφανο για την Ελευθερία.*

Μια άλλη δαχτυλογραφημένη εφημερίδα στην ελληνική γλώσσα, που βγήκε σε μερικά φύλλα, αρχίζοντας από τον Ιούλιο του 1944 ήταν εκείνη του καγματος «Θανάσης Ζήκος» η ονομαζόμενη «Φωνή του Αντάρτη». Από αυτή διαθέτουμε, μέχρι σήμερα μόνο το φύλλο 2, της ημερομηνίας 1 Αυγούστου 1944. Η αρθρογραφία ασχολείται με τη ζωή των παρτιζάνων. Το κύριο άρθρο με τίτλο «Οι μεγάλοι ήρωες» είναι γραμμένο από την παρτιζάνια Βιργινία Σωτηριάδη και καταλήγει ως εξής:

«...Και τώρα ορκιζόμαστε πως το αίμα που χύσατε στον τίμιο αγώνα σας για το Λαό δεν θα πάει ούτε σταλαματιά χαμένη. Πιστοί στο δρόμο μας θ' ακολουθήσουμε τ' αχνάρια σας...». Άλλα άρθρα σ' αυτό το φύλλο είναι: «Οι εντυπώσεις μου ως νέος παρτιζάνος», «Η εκπολιτιστική κίνηση της νεολαίας», «Το ταχυδρομείο της εφημερίδας» κ.λπ.¹

Επίσης σε πολλά χωριά της Ελληνικής Μειονότητας, όπως στην Κοσσοβίτσα, Πολύτσανη, Βουλιαράτι, Δρόβιανη, Σωτήρα κ.λπ., εκδίδονταν οι λεγόμενες εφημερίδες τοίχου. Γράφα-

1. Αρχ. Μ.Δ. και Α.Ο.Ρ.: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 6, οι εφημερίδες «Ο αγώνας μας» και «Η φωνή του αντάρτη», 1944.

Ηρωίδες του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης» με δύο αγωνιστές τους.
Πρώτος από αριστερά ο κομισάριος Λάμπης Αγγέλης (Παππός).

νε για τις δραστηριότητες που διεξάγονταν στα χωριά. Είχαν και τα ονόματά τους: η «Γέφυρα», ο «Νέος Κόσμος», η «Νίκη», ο «Ο Τηλεβόας» κ.λπ. Η «Εφημερίδα Τοίχου» που δημοσίευσε το Προεδρείο του Τομεακού Συμβουλίου της Αντιφασιστικής Νεολαίας Ριζών, μεταξύ άλλων σε ένα από τα φύλλα της έγραφε: «Ααέ και συ Νεολαία! Συγκεντρώστε όλες τις δυνάμεις σας και ριχτείτε με μεγαλύτερη λύσσα στη δουλειά για να μην πάνε χαμένα το αίμα και οι κόποι μας. Συνεχίστε ακούραστα το δρόμο που χαράξαμε με αίμα και θυσίες χιλιάδων συντρόφων. Έτσι μόνον με την πάλη μας να είμαστε βέβαιοι ότι θα φθάσουμε σίγουρα στην επιτυχία των τελικών μας σκοπών. Εμπρός λοιπόν στον αγώνα για τη μεγάλη μας ΝΙΚΗ»¹.

Ξεφυλλίζοντας αυτές τις απλές, ολιγοσέλιδες δακτυλογραφημένες εφημερίδες, που χειρίζονταν μεγάλα προβλήματα του Αγώνα, που γράφονταν σε απλή γλώσσα και με έμπνευση, νιώθουμε τον επαναστατικό παλμό της εποχής.

1. AQP: Fondi 17, Dosja 277, Fleta 46, Viti 1944.

Η συγκρότηση του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης»

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενες σελίδες του βιβλίου μας, η αντίδραση στην περιοχή του Βούρκου δεν μπόρεσε να αποτρέψει τη συμμετοχή του λαού της περιοχής αυτής στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα και να το συνδέσει με το λεγόμενο Κίνημα του Ζέρβα. Με την πάροδο του χρόνου το Παρτιζάνικο Κίνημα πήρε νέες διαστάσεις. Οι άνθρωποι διέκριναν καθαρά το καινούργιο στις νέες ιδέες και στις πράξεις. Είχαν δημιουργηθεί οι συνθήκες για μια καλύτερη οργάνωση των μαχητικών δυνάμεων της περιοχής. Έτσι στις 20 Νοεμβρίου 1943 στην τοποθεσία Χοντροσούλα, κοντά στο χωριό Γέρμα, με τη συμμετοχή των μαχητικών ομάδων των χωριών συγκροτήθηκε το εφεδρικό τάγμα του Βούρκου. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι οι μαχητικές ομάδες των Ριζών - Βούρκου, που σχημάτισαν το τάγμα είχαν αποκτήσει αρκετή πολεμική πείρα από διάφορες επιχειρήσεις που είχαν διεξάγει στην περίοδο του θέρους κατά των δυνάμεων του εχθρού. Αξίζει να αναφέρουμε ιδιαιτέρως τη συμμετοχή αυτών και τη βοήθεια των κατοίκων του βούρκου στις μάχες κατά των Γερμανών εισβολέων στα ελληνοαλβανικά σύνορα στην περιοχή της Κονίσπολης, στο μέρος Κιάφα ε Μπότες (Qafa e Botes) όπου ενταγμένοι στο παρτιζάνικο τάγμα «Τσαμουργιά» πολέμησαν ηρωικά από τις 5 Αυγούστου έως τις αρχές Σεπτεμβρίου 1943 και πρόσφεραν τη βοήθειά τους κατά της προέλασης των ναζιστών από την Πρεβεζα προς την Κονίσπολη. Οι κάτοικοι των μειονοτικών χωριών Καρόκι, Βαγγαλιάτι, Γράβα κ.λπ., μαζί μ' αυτούς των αλβανικών χωριών της περιοχής της Κονίσπολης εφοδίαζαν τους αγωνιστές στο μέτωπο με πολεμοφόδια, ψωμί και νερό. Μπροστά στον κοινό αγώνα παραμερίστηκε κάθε εθνικιστική και θρησκευτική προκατάληψη και διένεξη και ενώθηκαν όλες οι δυνάμεις κατά των ναζιστών εισβολέων.

Διοικητής του εφεδρικού τάγματος του Βούρκου διορίστηκε ο Μιλτιάδης Παππάς από τη Γέρμα, Κομισάριος ο Αμπντύλ Ρεσούλι, υποκομισάριος ο Βαγγέλης Πάντος, υπεύθυνος της νεολαίας ο Λάμπης Αγγέλης (Παππάς).

Η πολεμική δραστηριότητα του τάγματος αυτού, υπό τις διαταγές του 4ου Συντάγματος που είχε έδρα στο Θεολόγο, ήταν σημαντική. Τέλη Νοεμβρίου 1943 χτύπησε τις γερμανικές δυνάμεις στο γεφύρι της Κρασιάς το οποίο και κατέστρεψε. Κατά τη διάρκεια του Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς χτύπησε αλλεπάλληλα γερμανικές δυνάμεις που κυκλοφορούσαν στον αυτοκινητόδρομο Κρασιάς - Κονίσπολης. Τον Ιανουάριο του 1944 χτύπησε τους Γερμανούς στο Κισέρ, στο γεφύρι της Τσακάλως, στο Σαλίμπεη και αλλού. Στο δεύτερο 15νήμερο του Φεβρουαρίου 1944 χτύπησε από τα νότια τις γερμανομπαλιστικές δυνάμεις που είχαν επιτεθεί κατά της Κονίσπολης. Σ' όλες αυτές τις επιχειρήσεις το εφεδρικό τάγμα του Βούρκου απόκτησε σημαντική πολεμική εμπειρία και αύξησε τις δυνάμεις του με νέους παρτιζάνους.

Στις 9 Μαρτίου 1944, στο χωριό Καλτσάτι του Βούρκου έγινε η αναδιοργάνωση του τάγματος, που στα εγκαίνια, του δόθηκε το όνομα του πεσόντα Παντελή Μπότσαρη, τιμώντας μ' αυτό τον τρόπο τη μνήμη του. Στην αναμνηστική στήλη που ορθώνεται στην πλατεία του χωριού Καλτσάτι είναι γραμμένα: «Εδώ στις 9 Μαρτίου του 1944 ιδρύθηκε το παρτιζάνικο τάγμα «Παντελής Μπότσαρης».

Ο Παντελής Μπότσαρης γεννήθηκε στο χωριό Καλτσάτι του Βούρκου. Νέο παιδί ταξίδεψε στην Αθήνα. Το Μάιο του 1942 γύρισε στο χωριό του. Άρπαξε το όπλο και έδρασε μαζί με τον Λευτέρη Τάλλιο. Το Σεπτέμβριο του 1943 πήγε μαζί με άλλους νέους από το Βούρκο και τα Ριζά στο τάγμα «Τσαμουργιά» που λίγο αργότερα μετονομάστηκε σε «Θωμά Λιούλια». Αγωνίζεται παλικάρισμα. Στις 4 Δεκεμβρίου 1943 τραυματίστηκε στον αυχένα σε μάχη που δόθηκε στο βουνό Κιτσόκ, μετά την Κλεισούρα. Μεταφέρθηκε επείγοντως στο παρτιζάνικο νοσοκομείο του Σπαθάρ στην επαρχία Σκραπάρι. Παρά την ιατρική περίθαλψη δεν απέφυγε το μοιραίο. Πέθανε στις 12 Δεκεμβρίου 1943.

Το τάγμα «Παντελής Μπότσαρης» είναι το δεύτερο τάγμα των παρτιζάνων της Ελληνικής Μειονότητας. Διοικητής του τάγματος και μετά την αναδιοργάνωση παρέμεινε ο Μιλτιάδης Παππός ή όπως τον λέγανε, λόγω της ηλικίας του, ο μπάρ-

μπα-Μιλτιάδης, αγαπητός και σεβαστός από το λαό. Η φυσική του εξυπνάδα και το αλάθητο πολιτικό του κριτήριο τον βοήθησαν να προσανατολιστεί σωστά από την αρχή και μπόρεσε να δώσει σημαντική βοήθεια για την οργάνωση του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος στο Βούρκο. Ήταν συνεπής πατριώτης και αντίθετος σε κάθε μορφής διχασμού. Αυτό τον έφερε σε αντίθεση με κάποιους παράγοντες του Βούρκου, μεταξύ των οποίων συγκαταλεγόταν και ο σύγαμπρός του Θύμιος Λιώλης. Είναι χαρακτηριστική η απάντηση που έδωσε ο μπάρμπα-Μιλτιάδης σ' έναν από αυτούς, στον Τσιάβο Κόκκαλη, σε γράμμα που του είχε στείλει. Του έγραφε: «Γυρίστε το πρόσωπό σας προς εμάς, με μας είναι το δικαίο». Και η απάντηση του μπάρμπα-Μιλτιάδη: «Εμείς βρισκόμαστε σε σωστό δρόμο, όχι μόνο δεν γυρίζουμε το πρόσωπό μας προς εσάς αλλά ούτε θέλουμε να δούμε το πρόσωπό σας»¹. Και όχι χωρίς λόγο οι αντάρτες του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης» τραγουδούσαν:

*Στα βουνά οχυρωμένα του Αγιαντριά
Πολεμούνε παρτιζάνοι κι όλα τα χωριά.
Τα παιδιά μας δεν πηγαίνουν με το σατανά.
Τα παιδιά μας πολεμούνε για τη Λευτεριά.*

Μαζί με τον μπάρμπα-Μιλτιάδη, το διοικητή, ως υποδιοικητής του τάγματος καθορίστηκε ο Ευάγγελος Δούπης και μετά την αποχώρηση αυτού ο Νίκος Κοροβέσης, ως κομισάριος ο Γιώργος Κώτσιας, ως υποκομισάριος ο Βαγγέλης Πάντος και ως υπεύθυνος της νεολαίας ο Λάμπης Αγγέλης (Παππιάς). Διοικητές στους λόχους διορίστηκαν ο Σωκράτης Νάσιος, ο Κίτσιος Σπύρου και ο Ηλίας Σιούμπουλης. Από τη διοίκηση του 4ου Συντάγματος εστάλησαν στο τάγμα και τα στελέχη Γκιώνης Τάλλιος, Θανάσης Γκίνης, Πέτρος Ζούπας και Γιώργος Γουμένης.

Το τάγμα «Παντελής Μπότσαρης» έχει στο ιστορικό του σημαντική αγωνιστική δράση.

1. Εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», ημερ. 27-6-1976.

Στις 4 Απριλίου 1944 εμπλέκεται σε μάχη με εχθρικές δυνάμεις στη Δίβρη, τις υποχρεώνει σε υποχώρηση και συλλαμβάνει αιχμαλώτους πολλούς μπαλίστες και αρκετό υλικό.

Αντιμετωπίζει επάξια την εκκαθαριστική επιχείρηση των γερμανομπαλιστών από τις 16-22 Απριλίου 1944. Στις 17 Απριλίου ένας λόχος του τάγματος συγκρούεται με τους Γερμανούς στον αυχένα του χωριού Κρά, όπου έπεσε πολεμώντας ο πολυβολητής Σωτήρης Μπαργιαμπάς από το Χαντίραγα.

Στα μέσα του Ιουνίου 1944 διεξήγαγε μάχη κατά των Γερμανών στα υψώματα του χωριού Κλεισάρι της Πάνω Δρόπολης.

Στις 21 Ιουλίου 1944, μαζί με τα άλλα τάγματα του 4ου Συντάγματος, πήρε μέρος στη μάχη του Δελβίνου. Σ' αυτήν τη μάχη έχασαν τη ζωή τους ο Πέτρος Αναγνώστης και η Ουρανία Μπαρά.

Με τη συγκρότηση της 14ης Ταξιαρχίας Κρούσης, τα εγκαίνια της οποίας έγιναν στις 17 Αυγούστου 1944 στο χωριό Σιέπερι της Ζαγοριάς, το τάγμα «Παντελής Μπότσαρης εντάχθηκε στις γραμμές της με μια δύναμη περίπου 180 αντρών.

Στα πρόθυρα της ένταξης, λόγω ηλικίας, μετατέθηκαν σε άλλα καθήκοντα μερικά από τα στελέχη του τάγματος και έγινε αναδιοργάνωση των διοικήσεων. Στη διοίκηση του τάγματος διορίστηκαν: Διοικητής ο Βαγγέλης Μάνος, υποδιοικητής ο Γιάννης Κύρκος, κομισάριος ο Γιώργος Κώτσιας, υποκομισάριος ο Βαγγέλης Πάντος, υπεύθυνος νεολαίας ο Λάμπης Αγγέλης (Παππιάς). Στον πρώτο λόχο: Διοικητής ο Βασίλης Τσιάκος, υποδιοικητής ο Βαγγέλης Ράιδος, κομισάριος ο Γκιώνης Τάλλιος, υποκομισάριος ο Πέτρος Βιδίνος, υπεύθυνος νεολαίας ο Πέτρος Νίνης. Στο δεύτερο λόχο: Διοικητής ο Παντελής Βαρέσης, υποδιοικητής ο Ηλίας Σιούμπουλης, κομισάριος ο Θανάσης Γκίνης, υποκομισάριος ο Πέτρος Ζιούπας, υπεύθυνος νεολαίας ο Μιχάλης Σκεύης. Στον τρίτο λόχο: Διοικητής ο Κίτσιος Σπύρου, υποδιοικητής ο Θανάσης Ράφτης, κομισάριος ο Γιάννης Γκινόπουλος, υποκομισάριος ο Νίκος Τσιάμης, υπεύθυνος νεολαίας ο Νάσιος Ζώης.

Στα πλαίσια της 14ης Ταξιαρχίας Κρούσης το τάγμα «Παντελής Μπότσαρης» διαδραμάτισε σοβαρό πολεμικό ρόλο.

Ξημερώνοντας 10 Σεπτεμβρίου χτύπησε τους Γερμανούς στο Γεργουτσάτι και στη συνέχεια πήρε μέρος στις επιχειρήσεις για την απελευθέρωση της πόλης του Αργυροκάστρου. Στις 17 Σεπτεμβρίου έγιναν σκληρές μάχες και στις 18 Σεπτεμβρίου λευτέρωσαν την πόλη.

Έλληνες Μειονοτικοί και Αλβανοί στα ίδια χαρακώματα

Οι Γερμανοί κατακτητές με δυνάμεις του Μπαλ Κομπετάτ, στα μέσα του Απριλίου 1944 άρχισαν μια μεγάλη εκκαθαριστική επιχείρηση κατά της ελεύθερης περιοχής Κονίσπολη, Θεολόγο, Ριζά, Πάνω Δρόπολη, με σκοπό να εξοντώσουν τις παρτιζάνικες δυνάμεις του 4ου Συντάγματος. Η έναρξη της επιχείρησης άρχισε συγχρόνως από πολλά κέντρα εξόρμησης: από Μουζίνα προς Δρόβιανη - Λεσινίτσα, από Κρασιά προς Δρίβη - Θεολόγο, από Πόβλα προς Τσαμαντά - Σωτήρα, από Αργυρόκαστρο προς Πάνω Δρόπολη και από Δελβινάκι προς Κακαβιά. Η διεξαγωγή της επιχείρησης αυτής ανατέθηκε σε 4.000-4.500 γερμανικές δυνάμεις και περίπου 2.000 μπαλίστες. Απέναντι αυτών η διοίκηση του 4ου Συντάγματος αντέταξε τα τάγματα της Ελληνικής Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος» και «Παντελής Μπότσαρης», τα αλβανικά τάγματα «Θωμά Λιούλια», «Μίστο Μάμε», «Τέλιο Πλιάκο» και το τάγμα «Ματεότι» αποτελούμενο από αυτομολύσαντες Ιταλούς στρατιώτες μετά την κατάρρευση της φασιστικής Ιταλίας. Σε βοήθεια αυτών των δυνάμεων κινητοποιήθηκαν και γύρω στους 1.200 άντρες, οι εφεδρικές δυνάμεις της περιοχής. Παρατάχθηκαν παράλληλα και οι δυνάμεις του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ.

Οι δυνάμεις του 4ου αλβανικού παρτιζάνικου Συντάγματος και του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν από κοινού την εχθρική επιδρομή. Καθόρισαν τον τρόπο δράσης. Μικροσυμπλοκές άμυνας, με αλληπάλληλα χτυπήματα και με επιδέξιους ελιγμούς που να προξενούν φθορά στις εχθρικές δυνάμεις, με αιφνιδιαστικές επιθέσεις στα νώτα και στο δίκτυο συγκοινωνίας του εχθρού.

Τα νιάτα της Ελληνικής Μειονότητας έγραψαν ιστορία στον Απελευθερωτικό Αγώνα.
Δεξιά ο Γρηγόρης Μπάρκας, ο οποίος το Μάρτιο του 1944 έπεσε πολεμώντας ηρωικά στο γεφύρι της Πετσάς.

Η κατάσταση ήταν πολύ σοβαρή και επικίνδυνη. Παρόλο αυτό οι ανταρτικές δυνάμεις διέθεταν υψηλό ηθικό, την ολόπλευρη συμπαράσταση του λαού και λεπτομερή γνώση του εδάφους.

Στις 16 Απριλίου 1944, την πρώτη ημέρα των επιχειρήσεων, διεξήχθησαν σκληρές μάχες σ' όλες τις κατευθύνσεις. Πολύ σφοδρές ήταν αυτές στην Κρασιά και Ιμεραφέντη του Βούρκου, στην Πόβλα, στη Λιντίστα, στην Ελλάδα. Στην Πόβλα τους ναζιστές τους υποδέχτηκε με αιφνιδιαστικά πυκνά πυρά ο τρίτος λόχος του τάγματος «Θανάσης Ζήκος». Ένας λόχος του 15ου Συντάγματος απώθησε την προέλαση του εχθρού στο

χωριό Λάβδανη της Ελλάδας. Δυνάμεις του τάγματος «Μίστο Μάμε» χτύπησαν τον εχθρό στη Δρόβιανη βραδύνοντας την προέλασή του προς τον Θεολόγο. Το ίδιο έπραξε το τάγμα «Τέλιο Πλιάκο» στη Σμίνιτση.

Στις 17 Αυγούστου 1944 η διοίκηση του 4ου Συντάγματος διέταξε τη διακοπή κάθε επαφής με τις εχθρικές δυνάμεις, την υποχώρηση προς το βουνό Στουγάρα, τη διατήρηση της γραμμής Λιντίστα - Πόβλα μέχρις ότου υποχωρήσουν όλες οι δυνάμεις και μεταφερθεί το νοσοκομείο της Λεσινίτσας στο ελληνικό Χωριό Αγία Μαρίνα.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε ότι τόσο στις επιχειρήσεις του Απριλίου 1944 όσο και σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα Αντίστασης, τα ανταρτονοσοκομεία πρόσφεραν εξαιρετική ιατρική περίθαλψη, νοσηλεύοντας τραυματίες και άρρωστους παρτιζάνους αλλά και τους κατοίκους των περιοχών. Από τον Αύγουστο του 1943 είχε αρχίσει τη νοσηλευτική του δραστηριότητα το νοσοκομείο στη Λεσινίτσα, αργότερα το νοσοκομείο στη Σμίνιτση και το νοσοκομείο στο Κλεισάρι. Σ' αυτά προσέφεραν, χωρίς καμιά υλική αμοιβή την ιατρική τους περίθαλψη, οι γιατροί Λάζαρος Πολλογιάννης από τη Λεσινίτσα, Δημήτρης Οικονόμου από τη Δίβρη, Γιάννης Μέλιος από το Δέλβινο, Πέτρος Νάκος από τη Σμίνιτση, Πτολεμαίος Καλιάφας από τη Δρόβιανη, ο νοσοκόμος Κώστας Κόντης από την Κακογορατζή, οι φαρμακοποιοί Χριστόφορος Λάμπας από τη Δρόβιανη, ο Χαρίλαος Γκάγκαλης από το Βουλιαράτι και ο Θωμάς Κουβαράτης από τη Δερβιτσάνη.

Ο Γιάννης Φίλης παραχώρησε στη Σμίνιτση το σπίτι του για νοσοκομείο όπου υπηρετούσαν ως νοσοκόμες και προσωπικό, χωρίς υλική αμοιβή, η Ουρανία Ρίζου και ο Απόστολος Κέσαρης. Το ίδιο έκανε στη Λεσινίτσα η Ευγενία Μπάχου όπου υπηρετούσαν ως προσωπικό η Καλλιόπη Μπάχου, ο Βαγγέλης Μπάχος, η Αθηνά Μικέλη και άλλοι.

Το σχολείο στο Κλεισάρι μετατράπηκε σε νοσοκομείο. Παρτιζάνικο νοσοκομείο ήταν και στην Πολύτσανη. Εδώ ο γιατρός Γρηγόρης Κιτσάτης, η νοσοκόμα Μερόπη Σάββα με το γιο της και άλλοι θεράπευαν τα τραύματα και τα κρυολογήματα των παρτιζάνων.

Μετά απ' αυτήν την παρένθεση ας επανέλθουμε στην εξιστόρηση της γερμανο-μπαλιστικής εκκαθαριστικής επιχείρησης.

Στις 16 Απριλίου 1944 ένας λόχος του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης», συγκρούστηκε με γερμανικές δυνάμεις στον αυχένα του Κρα (Πάνω Δρόπολη) εμποδίζοντας την προέλασή τους και μόνον στις 17 Απριλίου υποχώρησε περνώντας το βουνό Πολιτσά κατέβηκε στο Κλεισάρι.

Ναζιστικές δυνάμεις, που ξεκίνησαν από τα Ιωάννινα, χτυπήθηκαν σε ενέδρα, από δυνάμεις του ΕΛΑΣ, το βράδυ της 17 Απριλίου, στο δρόμο Δελβινακίου - Κακαβιάς. Σκληρές μάχες δόθηκαν, επίσης, στις 17 Απριλίου από δυνάμεις του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» και του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ κατά των γερμανικών δυνάμεων που δρούσαν στην περιοχή Τσαμαντά - Σωτήρα, οι οποίες μόνο μετά δύο ημέρες, στις 19 Απριλίου, μπόρεσαν να μπούνε στη Σωτήρα.

Αναλύοντας τη νέα κατάσταση οι διοικήσεις του 4ου αλβανικού Συντάγματος και του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ αποφάσισαν να αντιμετωπίσουν τελειωτικά τον εχθρό στην αμυντική γραμμή Βάλτισα, Αη-Νικόλα, Κατούνα, Λόγγο, Κοσσοβίτσα, Καστάνιανη, έχοντας ασιπίδα τον ορεινό όγκο της Μουργκάνας. Πλήγμα κατά του εχθρού επέφεραν και τα τάγματα «Θανάσης Ζήκος», «Θωμάς Λιούλιας», «Μίστο Μάμε» και δυνάμεις του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ.

Στις 20 Απριλίου το γερμανικό πυροβολικό χτυπάει ακατάπαυστα τους γύρω λόφους από το Λόγγο και στη συνέχεια επιτίθεται το πεζικό. Ο πρώτος λόχος του τάγματος «Θανάσης Ζήκος» χτυπάει αιφνιδιαστικά τους Γερμανούς κοντά στις παράγκες του Λόγγου και τους προξενεί σύγχυση με σημαντικές απώλειες. Η μάχη συνεχίζεται σκληρή. Ο εχθρός, όμως, δεν μπορεί να σπάσει την άμυνα των ανταρτικών δυνάμεων και υποχρεώνεται την επομένη να αποσυρθεί.

Σχετικά μ' αυτήν την εκκαθαριστική επιχείρηση, ο στρατηγός Στέφανος Σαράφης γράφει: «15-22 Απριλίου 1944 ισχυρή γερμανική δύναμη άρχισε εκκαθάριση, στην περιοχή βόρεια Καλαμά από κατευθύνσεις Ζίτσα, Δολιανά, Δελβινάκι, Κακαβιά, Μπισορίτσα, Πέπελη και Φιλιάτες. Έγιναν πολλές συγκρούσεις. Τμήματα του ΕΛΑΣ και Αλβανοί Εαμίτες αντεπετέθηκαν και α-

*Χρήστος Γιοβάνης, απόφοιτος της σχολής
υπαξιωματικών Κερκύρας. Σημαντικό στέλεχος
του τάγματος «Θανάσης Ζήκος»*

πόκρουσαν τους Γερμανούς με σοβαρές απώλειες»¹.

Σ' αυτές τις δύσκολες στιγμές θαυματούργησε η από κοινού συνεργασία των απελευθερωτικών δυνάμεων Αλβανίας - Ελλάδας με κορυφαίους τους αγωνιστές της Μειονότητας. Το περιεχόμενο της επιστολής του τρίτου τάγματος του 15ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ προς τους κατοίκους της Κοσσοβίτσας τα λέει όλα:

1. Στ. Σαράφης «Ο ΕΛΑΣ», Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, Αθήνα 1958, σελ. 513.

Προς τους αγαπητούς μας συμπατριώτες, τη Λαϊκή Επιτροπή και τους κατοίκους της Κοσσοβίτσας.

Συναγωνιστές,

Με βαθιά συγκίνηση πληροφορηθήκαμε από τους αντάρτες μας, που τους φιλοξενήσατε με μεγάλη προθυμία και που δείξατε προς αυτούς τη στοργικότητά σας, που ξεπερνάει και τα όρια της μητρικής στοργής, καθώς και την εξαιρετική περιποίηση που τους κάνατε για να καταστήσετε πιο ελαφρό το βάρος του Αγώνα που διεξάγουν.

Θεωρούμε τον εαυτό μας υποχρεωμένο να σας ευχαριστήσουμε ειλικρινά γι' αυτό, τόσο από μέρους της Διοίκησης του Τάγματος όσο και από μέρους των ανταρτών μας και να σας διαβεβαιώσουμε πως θα μας μείνετε αξέχαστοι για τους κόπους και θυσίες που υποβληθήκατε και πως δεν βρίσκουμε άλλο τρόπο να σας το ανταποδώσουμε παρά τη διαβεβαίωσή μας ότι θα συνεχίσουμε τον αγώνα μας με την ίδια όρμη και όρεξη για τη Λαϊκή Λευτεριά.

Με τους θερμότερους χαιρετισμούς
Το Τρίτο Τάγμα
Σ. Καβαλάρης
Α. Πετροίτης
Δ. Ρούσας¹.

Κοινά ιδανικά, κοινοί αγώνες

Ο αγώνας για την αποτίναξη του ναζιφασιστικού ζυγού, για την ανεξαρτησία της πατρίδας, για την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, για την ειρήνη, τη φιλία, τη συνεργασία και την ευημερία του λαού, ήταν τα μεγάλα κοινά ιδανικά που ένωσαν τους Έλληνες και τους Αλβανούς στον κοινό αγώνα κατά των γερμανοϊταλών εισβολέων. Τη σημαία του αγώνα την κράτησαν ψηλά τα Αντιφασιστικά Εθνικοαπελευθερωτικά Κινήματα στην Ελλάδα και την Αλβανία, καταπολεμώντας συγχρόνως

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελος 5, Έγγρα. 4, Έτος 1944.

και κάθε προκατάληψη του παρελθόντος. Με βάση αυτόν τον προσανατολισμό πραγματοποιήθηκε στα χρόνια της Αντίστασης η πλατιά συνεργασία του ΕΑΜ Αλβανίας με το ΕΑΜ Ελλάδας. Αυτή η ιδέα κυριαρχούσε στην εκλαϊκευση του κοινού Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, στο συντονισμό της πολεμικής δράσης κατά των κατακτητών, στις συναντήσεις των ηγετών και στις συνελεύσεις του λαού.

Η γενική αυτή πολιτική γραμμή συγκεκριμενοποιείτο και στην πραχτική δράση των οργανώσεων και των αγωνιστών, ιδιαιτέρως στις μεθοριακές περιοχές εκείθεν και εντεύθεν των ελληνοαλβανικών συνόρων.

Το Μάρτιο του 1943 η αλβανική τσέτα «Τσαμουργιά» και η ανταρτομάδα του ΕΛΑΣ του Προκόπη Σκεύη έμειναν σύμφωνοι να συνεργαστούν μεταξύ τους στον στρατιωτικό τομέα. Τέλη Μαρτίου ομάδα Ελλήνων ανταρτών, μαζί με παρτιζάνους της τσέτας «Τσαμουργιά» με επικεφαλής τον αγωνιστή Λευτέρη Τάλλιο, περιόδευε τα χωριά της περιοχής του Θεολόγου φτάνοντας μέχρι το Αλίκο του Βούρκου. Στις συγκεντρώσεις του λαού μιλούσε για τους κοινούς σκοπούς του Αγώνα και για την ένωση των όπλων κατά των κατακτητών. Το ίδιο έγινε αργότερα και στη συγκέντρωση των αντιπροσώπων των χωριών των Φιλιατών που πραγματοποιήθηκε στο Σπαθάρι¹.

Στις αρχές Ιουνίου του 1943, σε συνάντηση που έγινε στην περιοχή της Καστοριάς, μεταξύ των στελεχών του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, Βασιλείου, Καραγιώργη, Καρατζά και αντιπροσωπείας Αλβανών παρτιζάνων με επικεφαλής τον Μουζαφέρ Σπάχο, αποφασίσθηκε η σύμπραξη των δύο πλευρών στον Αγώνα και σχηματίστηκε μικτό ελληνοαλβανικό υπαρχηγείο. Στις 8 Σεπτεμβρίου, τον ίδιο χρόνο, συναντήθηκαν ξανά οι αντιπρόσωποι του υπαρχηγείου αυτού και κατέληξαν σε μέτρα συγκεκριμένα για αμοιβαία βοήθεια μεταξύ των δύο ανταρτομάδων, της αλβανικής της περιοχής του Ντεβόλι και της ελληνικής, της περιοχής Καστοριάς².

Ο πρωτοκαπετάνιος του ΕΛΑΣ, Άρης Βελουχιώτης, έστειλε γράμμα στις 26 Νοεμβρίου 1943 στον Κώτση Τζώτζη, μέλος

1. AQP - Fondi 17, Dosja 9, Viti 1943, Fleta 25 και 28.

2. AQP - Fondi 20, Dosja 9, Viti 1943.

του Επιτελείου του Αλβανικού Λαϊκού Εθνικοαπελευθερωτικού Στρατού, με τον οποίο είχε επαφή και στην Πανθεσσαλική Συνδιάσκεψη των Ανταρτών, τον Ιούλιο του 1943, που συνήλθε στην Καστανιά, ζητεί βοήθεια από τους Αλβανούς παρτιζάνους για να αντιμετωπίσει την κατάσταση στην Ήπειρο, όπου βρισκόταν εκείνη την περίοδο. Μεταξύ άλλων ο Άρης γράφει: «Θέλουμε λοιπόν από σας να μας βοηθήσετε στο εξής: α) Να έχετε στενή σύνδεση με τα τμήματά μας και να τους διευκολύνετε όσο μπορείτε σε περίπτωση σύμπτυξης τους διαπίεσεως προς τας γραμμάς σας, όπως έχουν διαταχθεί. β) Να τους ενισχύσετε, όσο σας είναι δυνατόν με πυρομαχικά και τρόφιμα χρεώνοντάς μας, γιατί επί του παρόντος είναι απολύτως αδύνατο από τεχνικούς λόγους να τους ενισχύσουμε εμείς από δω...»¹.

Τον Οκτώβριο του 1943 αντιπροσωπείες της αλβανικής νεολαίας πήραν μέρος σε συνδιασκέψεις της ΕΠΙΟΝ που έγιναν στην Ήπειρο² και στη Δυτική Μακεδονία. Ομάδα της ΕΠΙΟΝ είχε τον Οκτώβριο του 1943 πλατιά συνάντηση με την αλβανική νεολαία στο χωριό Ντάροδα της Κορυτσάς. Στη δεύτερη Συνδιάσκεψη της νεολαίας της Περιφέρειας Αργυροκάστρου στο χωριό Νίβανη της Ζαγοράς, τον Απρίλιο του 1944, πήρε μέρος και αντιπρόσωπος της ΕΠΙΟΝ Ηπείρου.

«Τους αντάρτες του ΕΛΑΣ -γράφει ο Νίκος Ζιάγκος- ωφέλησε πάρα πολύ η συνεργασία με τους αρβανίτες αντάρτες. Μια τέλεια οργανωμένη και πειθαρχημένη ομάδα ανταρτών της γειτονικής χώρας υπό τους Κοζέλι, τελειόφοιτο Λυκείου Κορυτσάς και Κίτσο Χασάπη, που ήλθε σε επαφή και συνεργασία με τους πρώτους αντάρτες μας, έκανε ευεργετική εντύπωση»³.

Τον Ιανουάριο του 1944 το Αρχηγείο της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου και το 15ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ αποφάσισαν: δυνάμεις των Αλβανών παρτιζάνων και των Ελλήνων ανταρτών να δράσουν από κοινού στον αυ-

1. Μ. Μυριδάκης «Αγώνες της φυλής...» 1941-1944, Τόμ. Β', σελ. 148-149, Αθήνα 1977.

2. Επιστολή του προέδρου της αντιπροσωπείας, 25 Οκτωβρίου 1943, ΑQP.

3. Νίκος Ζιάγκος: «Αγγλικός Ιμπεριαλισμός και Εθνική Αντίσταση 1940-1945», Αθήνα 1976, Α' τόμος, σελ. 354.

τοκινητόδρομο Ιωαννίνων - Αργυροκάστρου, με αλληπάλληλα χτυπήματα των γερμανικών εφοδιοπομπών. Από την αλβανική πλευρά απεστάλη το παρτιζάνικο τάγμα «Themo Vasi» που παντού το υποδέχτηκαν, λαός και αντάρτες του ΕΛΑΣ, με αδελφική εκτίμηση.

Το Συνέδριο της Πρεμετής

Στα μέσα Απριλίου 1944 το Προεδρείο του Γενικού Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Αλβανίας αποφάσισε τη σύγκληση του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Συνεδρίου της Αλβανίας. Όπως σ' όλη την Περιφέρεια του Αργυροκάστρου έτσι και στις επαρχίες της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας έγιναν οι εκλογές των αντιπροσώπων, οι οποίες διεξήχθησαν με δημοκρατικά κριτήρια. Στη συνέλευση των Λαϊκών Συμβουλίων της Πάνω Δρόπολης, που έγινε στο χωριό Κακογοραντζή (Κρουονέρι) και όπου απεσταλμένοι του Εθνικού Απελευθερωτικού Συμβουλίου της Περιφέρειας Αργυροκάστρου ήταν ο Νώντας Παπούλης και ο Γκόγκο Κοσμάς, αντιπρόσωπος για το Συνέδριο εξελέγη ο Μιχάλης Γιώργης, αγωνιστής, πρωτοπόρος, από το χωριό Αη-Νικόλας. Στα Ριζά, αντιπρόσωπος εξελέγη ο Λευτέρης Οικονόμου, από τη Δρόβιανη. Στο Βούρκο αντιπρόσωπος εξελέγη ο Αλέξης Ιατρού από τη Γοιάζδανη. Στο Πωγώνι εξελέγη ο Παναγιώτης Πάνου από την Τσιάτισα. Εκτός από την πολιτική οργάνωση αντιπροσώπους στο Συνέδριο εξέλεξε και κάθε τάγμα. Από τα τάγματα των παρτιζάνων της Ελληνικής Μειονότητας αντιπρόσωποι για το Συνέδριο ήταν, από το τάγμα «Θανάσης Ζήκος» ο Κώστας Καρατζάς και από το τάγμα «Παντελής Μπότσαρης» ο Γιώργος Κώτσιας. Ο Μανόλης Οικονόμου από την Πολύτσανη ήταν αντιπρόσωπος στο Συνέδριο ως μέλος, που ήταν, του Γενικού Απελευθερωτικού Συμβουλίου της Αλβανίας.

Σχολιάζοντας τις ετοιμασίες για το Συνέδριο η εφημερίδα «Ο αγώνας μας» στο φύλλο της 15.5.1944 σε άρθρο, με τίτλο «Οι εκλογές», μεταξύ άλλων, έγραφε: «Σ' όλη τη Μειονότητα έγιναν οι εκλογές για την ανάδειξη αντιπροσώπων που θα λά-

βουν μέρος στο Ανώτατο Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Συνέδριο... Η σύγκληση του Συνεδρίου είναι μια νίκη του αλβανικού λαού, επομένως και μια νίκη του μειονοτικού λαού, που πραγματικά μόνο στα πλαίσια του Εθνικοαπελευθερωτικού Κινήματος της Αλβανίας θα δικαιωθούν οι αιώνιοι πόθοι της εθνικής αλλά και της κοινωνικής και πολιτικής αποκατάστασης...»¹.

Το Συνέδριο συνήλθε στην απελευθερωμένη πόλη της Πρεμετής, στις 24 Μαΐου 1944. Σ' αυτό πήραν μέρος 186 αντιπρόσωποι απ' όλη την Αλβανία μεταξύ των οποίων και 7 αντιπρόσωποι από την Ελληνική Μειονότητα, 6 από τον καθαυτό χώρο: ο Μιχάλης Γιώργης, ο Λευτέρης Οικονόμου, ο Αλέξης Ιατρού, ο Παναγιώτης Πάνου, ο Κώστας Καρατζάς, ο Γιώργος Κώτσιας και ο Μανόλης Οικονόμου.

Εν ονόματι του Γενικού Εθνικοαπελευθερωτικού Συμβουλίου της Αλβανίας και του Γενικού Επιτελείου του Στρατού μίλησε ο Εμβέρ Χότζα τονίζοντας τον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα του αλβανικού λαού και τη συμβολή του στον κοινό αγώνα των λαών της αγγλο-σοβιετο-αμερικανικής συμμαχίας κατά του φασισμού. Μίλησαν και πολλοί αντιπρόσωποι. Μεταξύ αυτών και ο αντιπρόσωπος από την Ελληνική Μειονότητα Κώστας Καρατζάς, ο οποίος τόνισε πως ο λαός της Μειονότητας, ενωμένος αδελφικά με τον αλβανικό λαό αγωνίζεται κατά των κατακτητών για λευτεριά και κατοχύρωση των εθνικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων του.

Το Συνέδριο της Πρεμετής έβαλε τα θεμέλια του νέου Αλβανικού Κράτους. Εξέλεξε το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο ως νομοθετικό και εκτελεστικό σώμα, το οποίο διόρισε την Αντιφασιστική Εθνικοαπελευθερωτική Επιτροπή, με αρμοδιότητες προσωρινής κυβέρνησης. Στο Συμβούλιο από την Ελληνική Μειονότητα εξελέγησαν ο Μανόλης Οικονόμου και ο Λευτέρης Οικονόμου. Ο Μανόλης Οικονόμου, ως νομικός που ήταν, διορίστηκε και επιτετραμμένος (δηλαδή Υπουργός) της Δικαιοσύνης στην Αντιφασιστική Εθνικοαπελευθερωτική Επιτροπή μεταξύ άλλων 11 υπουργών. Εκτός αυ-

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα στην Αλβανία στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρα. 3, Έτος 1944. Εφημ. «Ο Αγώνας μας».

τών το Συνέδριο έλαβε και μια σειρά άλλων αποφάσεων. Παρόλα αυτά το Συνέδριο της Πρεμετής παρασιώπησε και δεν πήρε καμιά θέση για το ζήτημα της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Αδικαιολόγητα σιώπησαν σ' αυτό το ζήτημα και οι αντιπρόσωποι της Μειονότητας στο Συνέδριο.

Οι αποφάσεις του Συνεδρίου της Πρεμετής έδωσαν νέα ώθηση στο Κίνημα Αντίστασης και στην Ελληνική Μειονότητα. Δραστηριοποιήθηκε περισσότερο ο θεσμός της αυτοδιοίκησης. Δόθηκε μεγαλύτερη βαρύτητα στην ανοικοδόμηση των πυρπολημένων οικιών από τους κατακτητές και στην ανόρθωση της γεωργίας και κτηνοτροφίας. Σε μια ανακοίνωση του Λαϊκού Συμβουλίου του χωριού Βουλιαρατίου (24.6.46) τονίζοταν: «Όποιος από τους κατοίκους του χωριού μας έχει καλαμπόκι καλό για σπόρο να έλθει εις το γραφείο, να το δηλώσει. Επειδή πολλοί γεωργοί δεν έχουν σπόρο, το συμβούλιο απεφάσισε να μην επιτρέψει σε κανέναν ν' αλέσει καλαμπόκι που κάνει για σπόρο. Όποιος το δηλώσει μόνος του θα παίρνει για κάθε οκά καλαμπόκι μία οκά καλό και καθαρό σιτάρι. Θα κατασχεθεί δε χωρίς καμιά αμοιβή και κανένα αντάλλαγμα το καλαμπόκι εκείνου που δε θα το δηλώσει»¹. Τα Λαϊκά Συμβούλια λαμβάνουν μέτρα για την οικονομική κατάσταση, για τη λειτουργία των σχολείων, για την υγειονομική κατάσταση, για τη λειτουργία του ληξιαρχείου κ.λπ. Αυτά αναδείχθηκαν πλήρως ως αρμόδια όργανα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το τάγμα «Λευτέρης Τάλλιος»

Μετά την αποτυχία της γερμανομπαλιστικής εκκαθαριστικής επιχείρησης του Απριλίου του 1944, το Κίνημα Αντίστασης στα Ριζά και το Βούρκο επεκτάθηκε και δυνάμωσε περισσότερο. Στην πλατιά συνδιάσκεψη των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων της περιοχής Ριζών και Βούρκου, που συνήλθε στις αρχές Ιουνίου 1944 στη Δίβρη, ρίχτηκε η ιδέα να σχηματισθεί ένα τρίτο μειονοτικό τάγμα και ως φόρος τιμής να του δοθεί το

1. Αρχ. Μ.Δ. και ΑQP: «Η Ε.Ε. Μειονότητα Αλβανίας στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα». Φάκελ. 3, Έγγρ. 34, Έτ. 1944.

Αντιπρόσωποι του ΕΑΜ-ΕΛΛΑΣ μαζί με Αλβανούς αγωνιστές στη διάσκεψη της Περιφέρειας Αργυροκάστρου. Όρθιοι από αριστερά: Τάκης Αδάμος, Κεμάλ Καραγκιόζη, Μίλτος Κυργιάννης (Γιάνναρης), Σπύρος Τζιάς, Ρετζέπ Τσάμης. Καθιστοί: Κ. Ινόςης και Σεμισί Τοτοζάνι.

όνομα του Λευτέρη Τάλλιου. Αυτή η πρωτοβουλία εγκρίθηκε και από τη Διοίκηση της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου. Η όλη προεργασία προχώρησε με κατάταξη νέων εθελοντών και στις 6 Ιουνίου 1944 στο κέντρο του χωριού Δίβρη έγιναν τα εγκαίνια του τάγματος «Λευτέρης Τάλλιος». Στο κέντρο της Δίβρης, σε μια αναμνηστική στήλη γράφεται: «Εδώ στις 6 Ιουνίου 1944 σχηματίστηκε το παρτιζάνικο τάγμα «Λευτέρης Τάλλιος».

Η συγκρότηση του τρίτου τάγματος των παρτιζάνων της Μειονότητας ήταν μια άλλη έκφραση της θέλησης και της αποφασιστικότητας του λαού της Μειονότητας να συνεχίσει με πολλαπλάσιες δυνάμεις τον Αγώνα Αντίστασης κατά των κατακτητών και των συνεργατών τους. Συγχρόνως ήταν και μια παλλαϊκή εκτίμηση του έργου και της προσωπικότητας του Λευτέρη Τάλλιου, αγαπητού γιου και καθοδηγητή του λαού του Βούρκου και όλης της Μειονότητας, ακούραστου αγωνιστή για λευτεριά, για την κατοχύρωση των εθνικών δικαιω-

μάτων και για την ευημερία του λαού της Ελληνικής Μειονότητας.

Ο Λευτέρης Τάλλιος γεννήθηκε στο χωριό Χαντίραγα του Βούρκου. Τελείωσε το Διδασκαλείο των Ιωαννίνων και εργάστηκε ως δάσκαλος σε πολλά χωριά της Μειονότητας. Ήταν πατριώτης, οραματιστής, επαναστάτης. Στην ανάσα του Βούρκου, στον αγώνα του, στο λάγαρο πατριωτισμό του βρίσκεται και ο Λευτέρης Τάλλιος. Είναι ο διαφωτιστής, ο δεινός ρήτορας, ο οργανωτής, είναι ο εμπνευστής εμπιστοσύνης και θάρρους στον αγώνα και στη νίκη, που προσανατολίζεται σωστά στο εθνικό ζήτημα, που κατακεραυνώνει κάθε σοβινιστική έκφραση, που διακηρύσσει τη φιλία και τη συναδέλφωση του μειονοτικού και αλβανικού λαού.

Η αγωνιστική ζωή του Λευτέρη Τάλλιου είναι γεμάτη από χαρακτηριστικά επεισόδια. Αναφέρουμε ένα από αυτά: Στις 6 Ιουνίου 1943 ο Λευτέρης βρισκόταν με την ανταρτομάδα του στην Πάνω Δρόβιανη. Κουβέντα με το λαό. Εκείνη την ώρα, διηγείται ο Κώστας Ζάβαλης που ήταν παρών, ήρθε η είδηση ότι οι Ιταλοί φασίστες μπήκαν στην Κάτω Δρόβιανη. Σηκώνεται ο Λευτέρης απευθυνόμενος στους παρτιζάνους: «Πάμε παιδιά να τους χτυπήσουμε». Ο Γιώργος Ζώτος, ηγέτης της δεξιάς παράταξης που ευρίσκετο του λέγει: «Λευτέρη, θα μας πάρετε στο λαιμό σας, θα κάψετε το χωριό». «Γιώργο Ζώτο», του αποκρίνεται μεγαλόφωνα εκείνος, «δεν κρατάμε αγιαστούρες, το λόγο τώρα τον έχει τούτο» και σήκωσε την αραβίδα του. Ο άλλος το βούλωσε.

Ο Λευτέρης Τάλλιος έπεσε πολεμώντας ηρωικά στη μάχη του Μαργκαλέτσι της Μαλακάστρας στις 29 Μαρτίου 1944, κοντά στο Φίερι. Μαζί μ' αυτόν πέσανε στα ίδια χαρακώματα και ο κομισάριος της 6ης Ταξιαρχίας Κρούσης Μουσταφάς Ματοϊτης και τα στελέχη των ταγμάτων Μελέκ Γκοσνίστι και Ντίνο Καλέγια, σφραγίζοντας με το αίμα τους τη συναδέλφωση του λαού της Ελληνικής Μειονότητας με τον αλβανικό λαό. Η ιστορία των ελληνοαλβανικών αγώνων είναι γεμάτη από τέτοια λαμπρά παραδείγματα, αρχίζοντας από την Επανάσταση του 1821, ακόμα και πριν αυτής, και μέχρι τα τελευταία χρόνια. Ο Κολοκοτρώνης είχε γίνει βλάμης με τον Αλή Φαρμάκη.

Ο λαϊκός ραψωδός τραγούδησε με την ψυχή του τον ηρωισμό του Λευτέρη Τάλλιου:

*Παιδιά του Βούρκου λεβεντιές ακούστ' ένα χαμπέρι
Οι ναζιστάδες τα σκυλιά σκοτώσαν το Λευτέρη...
Βουνά όπου τον κρύβετε, πλαγιές που τον κρατάτε
Θέλουμε του Λευτέρη μας να του τραγουδάτε
Να του λέτε παρτιζάνοι είναι σ' όλα τα χωριά
Και τραγούδια αντηχούνε, για τη θεία λευτεριά...*

Για τον Λευτέρη Τάλλιο, έχουν γραφεί δοκίμια, ποιήματα, διηγήματα και αναμνήσεις στα οποία παρουσιάζεται η ζωή και το έργο του λαϊκού αυτού αγωνιστή. Το Αλβανικό Κράτος έχει τιμήσει τον Λευτέρη Τάλλιο με το ανώτατο παράσημο «Ηρώας του Λαού».

Μετά από αυτήν την παρένθεση επανερχόμαστε στην ίδρυση του τάγματος «Λευτέρης Τάλλιος». Στην αρχή κατατάχθηκαν περίπου 200 νέοι και νέες από το Βούρκο και τα Ριζά. Αργότερα και από τη Δρόπολη που ξεπέρασαν τους 300 παρτιζάνους.

Διοικητής του τάγματος, στην αρχή, διορίστηκε ο Βασίλης Παππάς από το Άλικο και υποδιοικητής ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης από τη Δίβρη. Μετά τις αλλαγές που επήλθαν αργότερα, διοικητής διορίστηκε ο Χριστόφορος Μουλάς από τη Λεσινίτσα, υποδιοικητής ο Βαγγέλης Πέτας από τη Δρόβιανη, κομισάριος ο Κώστας Καρατζάς από τη Δερβιτσάνη, υποκομισάριος ο Γιώργος Γουμένης από τη Μουζίνα, υπεύθυνος Νεολαίας στην αρχή ο Πίπης Μητρογιώργης που αργότερα τον αντικατέστησε ο Δημήτρης Κοτέφας.

Στις διοικήσεις των λόχων διορίστηκαν: στον πρώτο λόχο: διοικητής ο Βαγγέλης Πέτας, υποδιοικητής ο Μιλτιάδης Παππάς (ο Δροβιανίτης), κομισάριος ο Παύλος Σιούτης, υποκομισάριος ο Πέτρος Κήτος. Στο δεύτερο λόχο: διοικητής ο Σταύρος Τσάκας, υποδιοικητής ο Θανάσης Μέλλος, κομισάριος ο Γιώργος Δρόσος, υποκομισάριος ο Ορέστης Παπαδημήτρης. Στον τρίτο λόχο: διοικητής ο Μπράχο Μίχος, υποδιοικητής ο Νεμπί Ντούλε, κομισάριος ο Πίπης Μητρογιώργης, υποκομι-

σάριος ο Γιάννης Σταμάτης. Στον τέταρτο λόχο: διοικητής ο Σπύρος Μεταλλινός από την Κέρκυρα, υποδιοικητής ο Κώτσιος Ζιάγκας, κομισάριος ο Φώτης Παππάς, υποκομισάριος ο Νικόλαος Νίκος.

Το τάγμα «Λευτέρης Τάλλιος», εντάχθηκε στις δυνάμεις του 4ου Συντάγματος που πάντα είχε έδρα το Θεολόγο. Το δυναμικό του τάγματος αύξανε διαρκώς. Από τη Λίβηνα εντάχθηκαν 15 παρτιζάνοι, από τη Δίβρη 17, από τα βουρκοχώρια Αλίκιο, Φοινίκι, Τσούκα πάνω από 50 και πάνω από 40 από τα χωριά της Πάνω Δρόπολης, μεταξύ των οποίων διακεκριμένα στελέχη, όπως ο Αλέξης Λάμπας που ήταν προηγούμενος στο τάγμα «Θανάσης Ζήκος», οι Θωμάς Γκάζικας, Φώτης Τσιούκλας, Μήτσος Λούκας, Βαγγέλης Τσαβέγιας, Σωτήρης Μπέης, κ.λπ. Στο τάγμα ήταν και 7 αντάρτες από την Κέρκυρα.

Οι παρτιζάνοι του τάγματος «Λευτέρης Τάλλιος» τίμησαν αντάξια το όνομα του ήρωα. Μαζί με τα άλλα τάγματα του 4ου Συντάγματος πήρε μέρος στη μάχη του Δελβίνου που έγινε στις 21 Ιουλίου 1944. Στις 20 Αυγούστου επιτέθηκε κατά της αυτοκινητικής φάλαγγας του εχθρού στο δρόμο Κακαβιάς - Γεργουτσατίου. Στις 30 Αυγούστου 1944 εντάχθηκε στις γραμμές της 19ης Ταξιαρχίας Κρούσης. Στις 10 Σεπτεμβρίου 1944 χτύπησε στον Αυχένα της Μουζίνας μια φάλαγγα αυτοκινήτων του εχθρού προξενώντας σ' αυτή σοβαρές απώλειες σε έμπυχο και άψυχο υλικό. Μερικές μέρες αργότερα σε ενέδρα στο δρόμο Γεργουτσατίου - Δελβίνου χτύπησε ξανά μια άλλη εφοδιοπομπή γερμανικών αυτοκινήτων καταστρέφοντας μερικά από αυτά και μπλοκάρισε την ελεύθερη συγκοινωνία. Στις 9 και 10 Οκτωβρίου 1944, μαζί με άλλες δυνάμεις των παρτιζάνων, πήρε μέρος στην οριστική απελευθέρωση των πόλεων του Δελβίνου και των Αγίων Σαράντα.

Το τάγμα «Λευτέρης Τάλλιος» όπως και τα άλλα δύο τάγματα των παρτιζάνων της Ελληνικής Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος» και «Παντελής Μπότσαρης» εξετέλεσε στο ακέραιο την αποστολή του και έγραψε λαμπρές σελίδες στην ιστορία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας.

Η μάχη του Δελβίνου

Το Καλοκαίρι του 1944 η πρωτοβουλία των πολεμικών επιχειρήσεων είχε περάσει στα χέρια των αγωνιστών της λευτεριάς. Σ' αυτό το πλαίσιο αποτελεί αληθινή εποποιία η επίθεση των παρτιζάνων του 4ου Συντάγματος κατά των γερμανομπαλιστών της φρουράς του Δελβίνου στις 21 Ιουλίου 1944. Σ' αυτή τη μάχη πήραν μέρος τα τάγματα της Ελληνικής Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος», «Παντελής Μπότσαρης», «Λευτέρης Τάλλιος», το αλβανικό τάγμα «Θωμά Λιούλια» και των Ιταλών παρτιζάνων «Ματεότι».

Στο Δέλβινο βρίσκονταν περίπου 500 Γερμανοί και 300 μπαλίστες. Ήταν οχυρωμένοι σε χαρακώματα και ταμπουρωμένοι σε κέντρα άμυνας στους γύρω λόφους και τους στρατώνες.

Στις 2.15' μετά τα μεσάνυχτα της 20 Ιουλίου και ξημερώνοντας 21, οι παρτιζάνικες δυνάμεις, σύμφωνα με το σχέδιο επιχειρήσεων της Διοίκησης του 4ου Συντάγματος, έπρεπε ν' άρχιζαν την επίθεση απ' όλες τις πλευρές. Αυτό όμως δεν πραγματοποιήθηκε. Γύρω στις 1.45-2.00 μία ομάδα του τάγματος «Ματεότι» λόγω παρεξηγήσεως έβαλε με πυρά κατά ενός λόχου του τάγματος «Θωμά Λιούλια» που προχωρούσε να πιάσει θέση στη γραμμή επίθεσης, νομίζοντάς το για εχθρική δύναμη. Αυτό είχε ως συνέπεια να χαθεί ο αιφνιδιασμός της επίθεσης πάνω στον οποίο στήριζε πολλά η επιχείρηση.

Πάραυτα η μάχη άρχισε σκληρή με αυτόματα και χειροβομβίδες. Οι Γερμανομπαλίστες αποσύρονται προς το κέντρο της πόλης και οργανώνουν την αντίσταση. Η μάχη κράτησε μερικές ώρες χωρίς αποτέλεσμα. Ο εχθρός άρχισε να χτυπάει με ομοβροντίες πυροβολικού που είχε εγκαταστήσει στη Γκιάστα. Συγχρόνως προς βοήθεια των Γερμανομπαλιστών ήρθαν από τους Αγίους Σαράντα δυνάμεις με θωρακισμένα οχήματα. Αυτό ανέτρεψε το συσχετισμό των δυνάμεων. Η Διοίκηση του 4ου Συντάγματος που διεύθυνε την επιχείρηση, για να αποφύγει ανώφελες θυσίες, κατά τις 11 το μεσημέρι της 21 Ιουλίου διέταξε την υποχώρηση των παρτιζάνικων δυνάμεων.

Στο Δέλβινο οι αγωνιστές πολέμησαν με ηρωισμό, με επιθετική ορμή, παλικάριά, ατρόμητοι και με ψυχραιμία στον ε-

λιγμό υποχώρησης. Ο εχθρός υπέστη σοβαρές απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες και ιδιαίτερος στην πτώση του ηθικού, αισθανόμενος το τέλος του. Όμως σοβαρές ήταν και οι απώλειες των παρτιζάνων, 28 παλικάρια έπεσαν στο πεδίο της τιμής και άλλοι τόσοι τραυματίστηκαν.

Το τάγμα «Θωμά Λιούλια» έχασε τον κομισάριό του, τον Πόλιο Μπεζάνη, τον υποκομισάριο του λόχου Βελίκο Ρέτζιο, την παρτιζάνα Λιελιά Μάλλιο, τους παρτιζάνους Ράιτ Μπάγιο, Αγιέτ Σουλεϊμάνι, Σαντίκ Σούλιο, Βελή Μύρτο κ.ά.

Το τάγμα «Ματεότι» γύρισε χωρίς τον Αντώνιο Τσερμάτσι και τον Ντοτς Κρουτσιάνο.

Από τα τάγματα της Ελληνικής Μειονότητας πέσανε πολεμώντας ηρωικά οχτώ παλικάρια: ο Λάμπης Νίκας από τη Βόδριστα, διοικητής λόχου, η Ουρανία Μπάρη από το Βαγγαλιάτι, ο Λάμπης Λαμπράκης από τη Λάκκα του Δελβίνου, ο Γιάννης Παππιάς από τη Βόδριστα, ο Κώστας Τσιιάτης από το Κεστωράτι, ο Πέτρος Αναγνώστης από τα Καλύβια-πασά, ο Θανάσης Γιάννης από την Γράσδιανη, ο Βαγγέλης Κάλης από το Κλεισάρι.

Ο λαός τους θρήνησε και τους απαθανάτισε στα ηρωικά μοιρολόγια και τραγούδια του:

*Είκοσι μ' εικοσιμία, σύνταγμα κινά
Λάμπη Νίκα και τρεις άλλοι λεβεντιά
Δελβίνο να λευτερώσει από τη σκλαβιά
Λάμπη Νίκα και τρεις άλλοι λεβεντιά...*

*Δεν έφτανε μια ντουφεκιά Λαμπράκη μου για σένα
έπρεπε τρεις να ρίξουνε για να μου σε γκρεμίσουν...*

*Γιάννη πρώτε σύντροφέ μας, τίμιε αγωνιστή
Γιάννη πολυβολητή...*

Περιγράφοντας στιγμιότυπα από τη μάχη του Δελβίνου ο Χρήστος Σιάρρας, παλιό στέλεχος του τάγματος «Θανάσης Ζήκος», γράφει τα εξής για τον ηρωικό θάνατο του Γιάννη Παππιά: «Κελαηδούσε το πολυβόλο συνέχεια. Αλλά κάποια

στιγμή σιώπησε. Τι συνέβηκε τάχα; Μήπως μπλοκαρίστηκε; Μη σωθήκαν τα φυσέκια; Όχι! Ούτε το ένα, ούτε το άλλο είχε συμβεί. Τον Γιάννη τον πολυβολητή, μια εχθρική σφαίρα τον βρήκε στο μέτωπο και τον άφησε νεκρό. Έπεσε πάνω στο πολυβόλο του με το δάχτυλο στη σκανδάλη και το μάτι στο στόχαστρο. Δεν ήθελε ποτέ ο Γιάννης να αποχωριστεί από το στενό του σύντροφο, το πολυβόλο του, μα και 'κείνο στεκόταν σαν να μην ήθελε να χωριστεί τον Γιάννη.

Ο μπάρμπα Βασίλης ο Δαλιάνης, ο διοικητής του τάγματος, εκείνος ο φρόνιμος, ψύχραιμος και τολμηρός άντρας, με τη μεγάλη ψυχή και την ακράδαντη πίστη στο δίκαιο του Αγώνα μας, εκείνος ο πονετικός πατέρας των παρτιζάνων, πλησίασε το ύψωμα που φώλιαζε ο Γιάννης με το πολυβόλο, του σήκωσε το κεφάλι και είδε το μέτωπό του γεμάτο αίμα. Έσκυψε και φίλησε τον Γιάννη, το γαμπρό που παντρεύτηκε τη λευτεριά στη μάχη του Δελβίνου. Δάκρυσε ο μπάρμπα Βασίλης, ο καπετάνιος, όπως τον καλούσαν οι παρτιζάνοι, ήταν το δάκρυ του πατέρα διοικητή του τάγματος... Το άλλο παλικάρι, ο Λάκης Μπούντρης από τη Γοραντζή πήρε στα χέρια του το πολυβόλο του Γιάννη, κράτησε καρφωμένους τους Γερμανούς και εξασφάλισε την κανονική υποχώρηση χωρίς άλλες πολλές απώλειες»¹.

Στη μάχη του Δελβίνου έλαμψε η λεβεντιά και η αντρεία Αλβανών, Ελλήνων και Ιταλών, που αγωνίστηκαν αδελφικά στα ίδια χαρακώματα για τη λευτεριά και τη φιλία των λαών. Υπέροχο μήνυμα για σήμερα και για πάντα.

Η συγκρότηση της 19ης Ταξιαρχίας Κρούσης

Η 19η Ταξιαρχία Κρούσης, του Αλβανικού Εθνικοαπελευθερωτικού Στρατού, συγκροτήθηκε στις 30 Αυγούστου 1944 στο Θεολόγο, κοντά στο χωριό Τσερκοβίτσα του νομού των Αγίων Σαράντα. Στις γραμμές της εντάχθηκαν 4 τάγματα: το 1ο «Θωμά Λιούλια», το 2ο «Θανάσης Ζήκος», το 3ο «Λευτέρης

1. Εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», 18 Μαρτίου 1984.

Τάλλιος» και το 4ο «Ματεότι». Οι δυνάμεις της από την πρώτη μέρα ξεπέρασαν τους 1.000 παρτιζάνους. Η Ταξιαρχία σχηματίστηκε με τις δυνάμεις του 4ου Συντάγματος της Πρώτης Ζώνης Επιχειρήσεων Αυλώνας - Αργυροκάστρου και κληρονόμησε όλη την πολεμική δραστηριότητα και εμπειρία αυτού του Συντάγματος. Στις γραμμές της ήταν οι παρτιζάνοι που μαζί με το λαό της Κονίσπολης και του Βούρκου αναχαίτισαν, με μετωπικό πόλεμο, τον Αύγουστο - Σεπτέμβριο 1943, 55 μέρες ολόκληρες, στην Κιάφα Μπότες, στα ελληνοαλβανικά σύνορα της Κονίσπολης, τις γερμανικές δυνάμεις που κατευθύνονταν προς τους Αγίους Σαράντα· ήταν οι παρτιζάνοι που ανταποκρίθηκαν με επιτυχία στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του Χειμώνα και του Απριλίου του 1944 των Γερμανομπαλιστών στην περιοχή Κονίσπολης, Ριζών, Πάνω Δρόπολης, στη μάχη του Δελβίνου και σε τόσες άλλες μάχες.

Στη Διοίκηση της Ταξιαρχίας διορίστηκαν: διοικητής ο Αντρέας Νάσης, υποδιοικητής ο Μεχμέτ Ντούσιας, κομισάριος ο Βάγγος Μητρογιώργης και υποκομισάριος ο Λευτέρης Κασνέτσης. Διοικητής του 1ου τάγματος ο Εντίπ Τσιούτη, του 2ου ο Βασίλης Δαλιάνης, του 3ου ο Χριστόφορος Μουλάς και του 4ου ο Ιταλός Ντομένικο.

Η πλειοψηφία της Ταξιαρχίας αποτελούνταν από τους άντρες της Ελληνικής Μειονότητας. Με τη συμμετοχή και των Ιταλών παρτιζάνων, η 19η Ταξιαρχία Κρούσης, στα πλαίσια του Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα, αποτελεί ζωντανό παράδειγμα της συναδέλφωσης, φιλίας και αλληλεγγύης μεταξύ των γειτονικών λαών της Αλβανίας, Ελλάδας και Ιταλίας.

Αμέσως μετά το σχηματισμό της η 19η Ταξιαρχία Κρούσης άρχισε την πολεμική της δράση. Στις 10 Σεπτεμβρίου 1944 το 3ο τάγμα χτυπάει μια γερμανική φάλαγγα στον αυτοκινητόδρομο Μουζίνας - Δελβίνου και στις 15 του ίδιου μήνα μιαν άλλη στο δρόμο Γεργουτσατίου - Δελβίνου. Στις 16 Σεπτεμβρίου 1944 το 2ο τάγμα, σε συνεργασία με δυνάμεις της 14ης Ταξιαρχίας Κρούσης, επιτίθεται κατά των Γερμανομπαλιστών στο Αργυρόκαστρο και ελευθερώνουν την πόλη. Στις 19 Σεπτεμβρίου 1944 το 1ο τάγμα χτυπάει στην Κιάφα - Μπότες, στο

Μπογάζι, Παντελεήμονα και Χότζα μια γερμανική φάλαγγα που ερχόταν από την Ελλάδα. Στις 9-11 Οκτωβρίου 1944 οι δυνάμεις της 19ης Ταξιαρχίας πήραν μέρος στην απελευθέρωση της πόλης των Αγίων Σαράντα στις 10 Οκτωβρίου και του Δελβίνου στις 11 Οκτωβρίου 1944, μαζί με τις δυνάμεις της 14ης Ταξιαρχίας.

Στον Αγώνα για την απελευθέρωση της χώρας η 19η Ταξιαρχία Κρούσης έδωσε περίπου 60 νεκρούς.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η συμβολή και οι θυσίες της Ελληνικής
Μειονότητας στην Εθνική Αντίσταση

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επιμελήτρια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

**Η συμβολή της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας
στην Εθνική Αντίσταση της Αλβανίας**

Στα πρόθυρα της πλήρους απελευθέρωσης της Αλβανίας από το ναζιφασιστικό ζυγό, συνέβησαν σημαντικές εξελίξεις.

Στις 20-23 Οκτωβρίου 1944, στη συνέλευσή του στο Μπεράτι, το Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Συμβούλιο της Αλβανίας αποφάσισε τη μετατροπή της Αντιφασιστικής Εθνικοαπελευθερωτικής Επιτροπής σε Δημοκρατική Κυβέρνηση της Αλβανίας, με πρωθυπουργό τον Εμβέρ Χότζα.

Στις 17 Νοεμβρίου 1944 απελευθερώθηκαν τα Τίρανα, η πρωτεύουσα της Αλβανίας.

Στις 28 Νοεμβρίου 1944 μπήκε στα Τίρανα η Δημοκρατική Κυβέρνηση. Στο λόγο, που ο Εμβέρ Χότζα απηύθυνε προς το λαό των Τιράνων, μεταξύ άλλων, ανεφέρθηκε και στο ζήτημα σχετικά με την Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία. «Της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, είπε, το Εθνικοαπελευθερωτικό μας Κίνημα της έδωσε τα ίσα δικαιώματα με εκείνα του αλβανικού λαού. Η Δημοκρατική Κυβέρνηση της Αλβανίας θα εξασφαλίσει στην Ελληνική Μειονότητα τις ελευθερίες και τα δημοκρατικά και εθνικά δικαιώματα για τα οποία αγωνίστηκαν ηρωικά στις εθνικοαπελευθερωτικές ταξιαρχίες τα παιδιά της Μειονότητας»¹.

Και για τις σχέσεις με την Ελλάδα είπε: «Με τον γείτονα ελληνικό λαό πολεμήσαμε και από κοινού χύσαμε το αίμα, έχουμε δέσει ο ένας τις πληγές του άλλου σ' αυτόν τον κοινό αντιφασιστικό Αγώνα και επιθυμία μας είναι να έχουμε πάντα καλές σχέσεις μ' αυτόν τον γενναίοψυχο λαό»².

Στις 29 Νοεμβρίου 1944 απελευθερώθηκε και η τελευταία

1. Εμβέρ Χότζα: Άπαντα, τομ. 2, Β' έκδοση, Τίρανα 1984, σελ. 612.

2. Στο ίδιο (Μετάφραση Μ.Δ.).

πόλη της Αλβανίας, η Σκόρδα, που σημείωσε και την πλήρη απελευθέρωση όλης της Αλβανίας από το ναζιφασιστικό ζυγό.

Στον αγώνα για την απελευθέρωση της Αλβανίας και για την κοινή υπόθεση όλων των λαών κατά του ναζιφασισμού, ο αλβανικός λαός παρέταξε ένα στρατό με περίπου 70.000 αγωνιστές και δέσμευσε στον πόλεμο στην Αλβανία 15 ιταλικές και γερμανικές μεραρχίες προξενώντας στους κατακτητές περίπου 70.000 νεκρούς, τραυματίες και αιχμαλώτους. Και ο ίδιος είχε μεγάλες απώλειες. Οι πεσόντες αγωνιστές φθάνουν τις 28.000 και δεκάδες άλλες χιλιάδες είναι οι τραυματίες, οι εξόριστοι στα ναζιφασιστικά στρατόπεδα και τα θύματα της θηριωδίας των κατακτητών. Μεγάλες ήταν και οι υλικές καταστροφές¹.

Στο μεγάλο αυτό απελευθερωτικό αγώνα μεγάλη ήταν και η συμβολή του λαού της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Περίπου 1.500 αγωνιστές, νέοι και νέες, πολέμησαν με τα όπλα στα χέρια ενταγμένοι στα τάγματα της Μειονότητας, «Θανάσης Ζήκος», «Παντελής Μπότσαρης» και «Λευτέρης Τάλλιος». Όπως και στις Τοπικές Αστυνομικές Διοικήσεις, στην Πολιτική Οργάνωση και σε άλλα τάγματα και ταξιαρχίες του Αλβανικού Απελευθερωτικού Στρατού, πέραν του χώρου της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας.

Στον Αγώνα αυτό δώσανε τη ζωή τους περίπου 140 παλικάρια του μειονοτικού λαού. Περίπου 180 ανυπεράσπιστοι άνθρωποι, παιδιά, γυναίκες και γέροντες κατακρεουργήθηκαν από τους κατακτητές, Ιταλούς, Γερμανούς και τους μπαλίστες. Πάνω από 175 άτομα οδηγήθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, και πολλοί από αυτούς άφησαν τα κόκαλά τους στα γερμανικά κρεματόρια. Εκατοντάδες σπίτια και ολόκληρες συνοικίες χωριών έγιναν παρανάλωμα του πυρός. Ο αριθμός των καμένων σπιτιών φτάνει πάνω από 800 και των βοηθητικών χώρων ξεπερνά τα 500. Χιλιάδες οικογένειες λεηλατήθηκαν. Αρπάχτηκαν πάνω από 8.500 αιγοπρόβατα, πάνω από 350 βοειδή, πάνω από 145 άλογα - μουλάρια, πάνω από 8.000 κιλά σιτηρά και άλλα².

1. Historia e Shqiperise, Vell. i II-te, Tirane 1984, faqe 640.

2. Λεπτομερή κατάλογο των πεσόντων και πίνακες των θυσιών και καταστροφών βλέπε στο Παράρτημα, στο τέλος του βιβλίου.

Επίλογος

Στον Αντιφασιστικό Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα, η Αντίσταση του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας υπήρξε υποδειγματική. Κατέδειξε πολιτική ωριμότητα, δημοκρατικό και αγωνιστικό πνεύμα. Από τους κόλπους της Ελληνικής Μειονότητας αναδείχτηκαν ικανά στελέχη, που καθοδήγησαν το νικηφόρο Αγώνα τόσο στον στρατιωτικό όσο και στον πολιτικό τομέα.

Η επιλογή της συμμετοχής στην Εθνική Αντίσταση του λαού της Μειονότητας ήταν η πιο ενδεδειγμένη, εναλλακτική, σωστή και η δέουσα λύση στις συγκεκριμένες συνθήκες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κάθε άλλη επιλογή θα είχε τραγικές συνέπειες, όπως ακριβώς συνέβη με άλλες μειονότητες, σε άλλες χώρες. Το ζήτημα της μη εφαρμογής της αρχής της αυτοδιάθεσης που την είχαμε κηρύξει ευθύς εξαρχής του Αγώνα, ως μεταπολεμική λύση του προβλήματος, ήρθε ως συνέπεια της νέας συσχέτισης των δυνάμεων σε ευρωπαϊκή και βαλκανική κλίμακα, που αναλύσαμε σε προηγούμενες σελίδες αυτού του βιβλίου.

Με τη συμμετοχή στον Αγώνα Αντίστασης και με τις θυσίες που πρόσφερε ο λαός της Ελληνικής Μειονότητας διαφύλαξε και κατοχύρωσε τα εθνικά του δικαιώματα: την εθνική του ελληνική ταυτότητα, τη μητρική του ελληνική γλώσσα και την εκμάθηση αυτής στα σχολεία, το σεβασμό στα ήθη και έθιμά του, τα ίσα δικαιώματα με τον αλβανικό λαό στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της Αλβανίας. Εκτός αυτών η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, ανεξάρτητα από τις διακυμάνσεις που φέρουν οι προσωρινές συγκυρίες, ήταν και παραμένει ένας πάρα πολύ σημαντικός συντελεστής και γέφυρα φιλίας και συνεργασίας μεταξύ του Αλβανικού και Ελληνικού λαού. Των δύο αυτών λαών που είναι και οι πιο αρχαίοι κάτοικοι της Βαλκανικής.

Από το γιορτασμό των 30χρονων της συγκροτήσης του τάγματος της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Δερβίτσανη, Οκτώβριος 1973. Από αριστερά: Μενέλαος Δαλιάνης, Χρήστος Βώκος, Σπύρος Τζιάς, Κώστας Έξαρχος, Αλέξης Λάπας κ.ά.

Αναμνηστική φωτογραφία Ελλήνων αντιπροσώπων της ΠΕΑΕΑ με μέλη της Επιτροπής Αλβανών Παλαιμάχων. Τίρανα 1987. Στη δεύτερη σειρά, στη μέση, ο Νίκος Καραντηνός.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αγώνες και θυσίες (σε αριθμούς)
της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Νεκροί της Ελληνικής Μειονότητας στην Εθνική Αντίσταση

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Θανάσης Ζήκος	Σωπική	Βελιγράδι	24-12-40	Εξόριστος
Λευτέρης Τάλλιος	Χαντίραγα	Μαργκαλίτσ	29-3-44	6η Ταξιαρχία
Θοδωρής Μάστορας	Τσιάτιστα	Μπερσκούτ	16-12-44	8η Ταξιαρχία
Παντελής Μπότσαρης	Καλτσάτι	Κιτσόκ	12-12-43	Τάγμα «Θ. Λιούλια»
Αριστοτέλης Ντίνης	Πολύτσανη	Αυλώνα		Ομάδα Κρούσης
Αλεξάνδρα Τσοπάρα	Κώσταρι	Κώσταρι	8-1-44	Αγωνίστρια
Αμαλία Κεράμα	Λευτεροχώρι	Τίρανα	13-11-44	Αγωνίστρια
Ανδρέας Κολλιός	Καλύβια-Πασά	Αγ. Σαράντα	2-10-44	Αγωνιστής
Ανδreas Στέφος	Γράσδιανη	Σμίνιτση	19-4-44	Τάγμα «Θ. Λιούλια»
Αντώνης Μητσώνης	Γράβα	Αργυρόκαστρο	11-44	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Αντώνης Προγονάτης	Τεριαχάτι	Λιμπόχοβο	1-8-43	Σύνδεσμος
Αριστ. Παπαγιάννης	Πολύτσανη	Τεπελένι	11-2-44	Σύνδεσμος
Βαγγέλης Μπλάνης	Πέπελη	Γκιάστα	20-9-44	19η Ταξιαρχία
Βαγγέλης Γιωτόπουλος	Καλτσάτι	Νεοχώρι	24-9-43	Αγωνιστής
Βαγγέλης Κάλης	Κλεισάρι	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Βαγγέλης Κόλιας	Κουλουρίτσα	Κονίσπολη	27-9-43	Μαχητική Ομάδα
Βαγγέλης Θωμάς	Κάρα			
Βαγγέλης Ζώκας	Δρόβιανη	Γοραντζή	19-7-44	8η Ταξιαρχία
Βασίλης Γκριμπούρας	Κουλουρίτσα	Τσακάλου	26-2-44	Αγωνιστής
Βασίλης Κώστας	Λεσινίτσα	Δερβιτσιάνη	6-4-44	8η Ταξιαρχία
Βασίλης Παπίγγης	Πολύτσανη	Πριστίνα	25-10-44	Αγωνιστής
Βασίλης Ζιούπας	Γεργουτσάτι	Γεφ. Μάρας	5-10-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γρηγόρης Μπάρακας	Ζερβάτι	Πετσά	15-3-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γρηγόρης Μπερίτσας	Δρόβιανη	Γοραντζή	19-7-44	8η Ταξιαρχία
Γιώργος Τσιάβος	Λευτεροχώρι	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γιώργος Μέρος	Χάσκοβο	Γεργουτσάτι	10-8-43	Σύνδεσμος
Γιώργος Νόνης	Σωφράτικα	Δούβιανη	14-6-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γιώργος Τζιάς	Σωφράτικα	Γεργουτσάτι	10-8-43	Σύνδεσμος
Γιάννης Λέκκας	Γοραντζή	Κονίσπολη	27-8-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γιάννης Παναγιώτης	Δούβιανη	Αυλώνα	-10-43	Αγωνιστής
Γιάννης Παπιάς	Βόδριστα	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Γιάννης Στέργιος	Δερβιτσιάνη	Επισκοπή Αργ.	1-9-44	8η Ταξιαρχία
Γιάννης Κίκης	Ζερβάτι	Βουλιαράτι	14-9-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Γιώργος Μπακίρης	Γοραντζή	Βισεγκράντ	5-2-45	8η Ταξιαρχία
Γιώργος Μπέγκζος	Σωπική	Λιουάρ-Φιέρυ	15-4-44	Ταγ. Μαλακάστρας
Δημήτριος Ντέλος	Σωφράτικα	Λιαζαράτι	-.4-44	Σύνδεσμος
Δημήτριος Κονδούρης	Κακοδίκη	Ματαούσεν	14-4-45	Εξόριστος
Δημήτριος Οικονόμου	Πολύτσανη	Ματαούσεν	-.10-44	Εξόριστος
Δημήτριος Γιάννης	Γράβα			
Δημήτριος Σταύρου	Γράσδιανη	Σμίνιτση	19-4-44	Ταγ. «Θ. Λιαύλια»
Ελένη Κήτου	Κοσσοβίτσα	Μουργκάνα	14-11-43	Σύνδεσμος
Επαμεινώνδας Σιέντης	Κοσσοβίτσα			
Ηλίας Ζώτος	Πολύτσανη	Τίρανα	3-9-44	Τσέτα «Ντάιτι»
Θανάσης Γιάννης	Γριάσδανη	Δέλβινο	-.44	
Θανάσης Γιώργης	Λεσινίτσα	Αγ. Σαράντα	9-10-44	19η Ταξιαρχία
Θανάσης Οικονόμου	Δούβιανη	Αντρίνοβατς	25-4-45	7η Ταξιαρχία
Θανάσης Νένης	Δρόβιανη	Δρόβιανη	10-2-44	Τοπ. Διοίκηση
Θανάσης Νίνης	Ζερβάτι	Κονίσπολη	27-8-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Θανάσης Θανάσης	Ρουμαντζά	Αγ. Σαράντα	9-10-44	19η Ταξιαρχία
Θανάσης Ζώκας	Λόγγος	Λόγγος	6-7-43	Αγωνιστής
Θεμιστοκλής Γκουβέλης	Δρόβιανη	Κλεισάρι	15-3-44	Τοπικ. Διοίκηση
Θεόδωρος Γκέλιος	Γοραντζή	Δερβιτσιάνη	24-5-44	8η Ταξιαρχία
Θεόδωρος Λώλης	Βάνιστα	Λεσινίτσα	24-10-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Θύμιος Τσιάβος	Κρασιά	Κρασιά	20-1-44	Τοπικ. Διοίκηση
Θύμιος Μπλάτσης	Δέλβινο			
Θύμιος Μήτσος	Μπραϊλάτι	Μπραϊλάτι	10-6-44	Τοπικ. Διοίκηση
Θωμάς Γιοβάνης	Τεριαχάτι	Γκορισόβα	15-3-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Καλλιόπη Μπάχο	Λεσινίτσα	Λεσινίτσα	20-4-44	Αγωνίστρια
Κώστας Γκιώκας	Τεριαχάτι	Σωφράτικα	15-6-44	Αγωνιστής
Κώστας Βάσος	Τεριαχάτι	Σωφράτικα	15-6-44	Αγωνιστής
Κώστας Γκριμπούρας	Κουλουρίτσα	Τσακάλου	26-2-44	Αγωνιστής
Κώστας Κωλέτσης	Χότζα	Κουτσόβα	29-5-44	2η Ταξιαρχία
Κώστας Βάσος	Δρόβιανη	Τίρανα	14-11-44	4η Ταξιαρχία
Κώστας Μπακούλας	Γλύνα	Γλύνα	2-8-43	Αγωνιστής
Κώστας Τσιάβος	Δέλβινο	Λυκογιάννη	28-8-44	8η Ταξιαρχία

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Κώστας Τσιάτης	Κεσαράτι	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Κώστας Καλαϊτζής	Βαγγαλιάτι	Λιμόνι	2-10-43	Αγωνιστής
Κυριάκος Δρόσος	Δρόγιανη	Κονίσπολη	29-3-44	Ταγ. «Θ. Λιούλια»
Λάμπης Λαμπράκης	Δέλβινο	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Λάμπης Μπιζμπίκης	Σαρακάτι	Κονίσπολη	16-8-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Λάμπης Νίκας	Βόδριστα	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Λάμπης Βασιλίας	Μπραϊλάτι	Μπραϊλάτι	23-6-44	Τοπική Διοίκηση
Μαρίνα Νίνη	Δρόβιανη	Δρόβιανη	-11-44	19η Ταξιαρχία
Μάρκος Ρώσης	Βαγκαλιάτι	Βαγκαλιάτι	29-7-43	Τσέτα του Βούρκου
Μάνθος Κώσης	Μπραϊλάτι			
Μιχάλης Γκιώνης	Βρυώνι	Βρυώνι	9-10-44	Πρόεδρ. Επιτροπής
Μιχάλης Πόλιος	Γράψη	Πόβλα	19-4-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Θανάσης Νάσης	Μεμόρραχη	Αγ. Σαράντα	- 44	Αγωνιστής
Νικόλαος Σταύρος	Γριάσδανη	Σμίνιτση	19-4-44	Πρόεδρ. Επιτροπής
Ουρανία Μπαρά	Βαγγαλιάτι	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Ολυμπία Ντέλου	Σωφράτικα	Λιαζαράτι		
Παναγιώτης Οικονόμου	Τσιάτισα	Σωτήρα	17-2-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Παναγ. Παπαγιάννης	Βουλιαράτι	Λαρίσα	5-4-43	Αγωνιστής
Παναγιώτης Λέρτος	Γαρδικάκι	Κονίσπολη	16-8-44	Ταγ. «Θ. Λιούλια»
Παναγιώτης Παπίγγης	Πολύτσανη	Ματαούσεν	-10-44	Αγωνιστής
Παντελής Ντάλλας	Σχωριάδες	Τίρανα	3-9-44	8η Ταξιαρχία
Πέτρος Αναγνώστης	Καλύβια-πασά	Δέλβινο	21-7-44	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Πέτρος Νάκος	Σμίνιτση	Σμίνιτση	20-4-44	Νοσοκομείο
Πέτρος Βασιλίας	Μπραϊλάτι	Μπραϊλάτι	23-6-44	Τοπικ. Διοίκηση
Σοφοκλής Δημητριάδης	Σωπική	Ματαούσεν	-10-44	Αγωνιστής
Σωτήρης Μπαριαμπάς	Χαντίραγα	Κρα	17-4-44	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Σπύρος Λύτης	Βάνισα	Βάνισα	14-10-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Σπύρος Ντούσης	Γράψη	Αργυρόκαστ.	-.5-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Σπύρος Νάσιος	Βαγκαλιάτι	Αγ. Σαράντα	2-10-43	Αγωνιστής
Σπύρος Παρτάλης	Δερβιτσιάνη	Βισεγκράντ	23-2-45	8η Ταξιαρχία
Σταύρος Ζώης	Καρόκι	Ρούντο-Γιουγκ	10-4-45	6η Ταξιαρχία
Σταύρος Ζαρμπαλάς	Λαζάτι	Νεοχώρι	24-9-43	Αγωνιστής
Σταύρος Μπάμπης	Μπραϊλάτι	Δρόβιανη	15-7-44	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Στέφανος Λύκος	Κλεισάρι			
Σπύρος Μ. Τάλλιος	Χαντίραγα			

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Τάκης Νάστος	Σωφράτικα	Σωφράτικα	-4-44	Αγωνιστής
Τσιάβος Τσιάτης	Κεσαράτι			
Φίλιππος Λάλος	Κακοδίκη	Τίρανα	16-11-44	Αγωνιστής
Φωτεινή Τσιάβου	Δίβρη	Δίβρη	30-3-44	Αγωνίστρια
Χρήστος Πύλιος	Γέρμα			
Χρήστος Καράς	Βουλιαράτι	Βουλιαράτι	21-4-44	Σύνδεσμος
Χρήστος Γκώγκας	Σωτήρα	Δέλβινο	14-5-44	Αγωνιστής
Χρήστος Κήτας	Κεσαράτι	Σκραπάρι	24-3-44	7η Ταξιαρχία
Χρήστος Καρκασίνας	Βαγκαλιάτι	Λιμιόνι	2-10-43	Αγωνιστής
Χρήστος Σουλιώτης	Τρέμουλη	Αυλώνα	15-12-44	Αγωνιστής
Χρήστος Βάσος	Κρόγγοι	Δρόβιανη	15-6-44	Τοπικ. Διοίκηση
Χρήστος Λώλης	Κρόγγοι			
Χρήστος Κώτσης	Λεσινίτσα	Παντελεήμων		Αγωνιστής
Χαρ. Κωσταλίτος	Κέρκυρα			

Μετά την απελευθέρωση (29-11-44) υπέκυψαν
από τις κακουχίες του Πολέμου

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Αναστάσης Αλέξης	Κλεισάρι	Τίρανα	-7-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Βαγγέλης Πάντος	Γέρμα	Αυλώνα	24-3-45	Ταγ. «Π. Μπότσαρη»
Βαγγέλης Κωλέτσης	Χότζα	Θέθη	15-7-46	Δημοσ. Τάξη
Βαγγέλης Νίκας	Βόδριστα	Καβάγια	15-8-49	8η Ταξιαρχία
Βασίλης Μουράτης	Μεμόραχη	Δέλβινο	29-6-48	Δημοσ. Τάξη
Γιώργος Κώτσικας	Γριάσδανη	Βούρκο	-10-46	Τοπ. Διοίκηση
Γιώργος Κόρακας	Δίβρη	Βούρκο	-10-46	Τοπ. Διοίκηση
Δημήτρης Κουρεμένος	Βουλιαράτι	Τίρανα	-7-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Δημήτρης Θύμιος	Κακοδίκη	Τίρανα	-4-45	Αγωνιστής
Θεμιστοκλής Χασιώτης	Πολύτσανη	Μιλίοτι	6-7-49	5η Ταξιαρχία
Θεόδωρος Πάσχος	Γορίτσα	Τίρανα	-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Θωμάς Παπάς	Λεσινίτσα	Τίρανα	4-1-45	19η Ταξιαρχία
Θωμάς Γιωργιάννης	Κοσσοβίτσα	Ελμπασάνι	-7-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»

Όνοματεπώνυμο	Τόπος γέννησης	Μέρος που έπεσε	Ημερομηνία	Στρατιωτική μονάδα
Κώστας Λίτσιος	Δερβιτσιάνη		-9-47	Αγωνιστής
Κώστας Κέρπος	Δίβρη	Δίβρη	-6-45	Τοπικ. Διοίκηση
Κυριάκος Κυριαζάτης	Λαζάτι	Μπάλε	5-8-49	Δημοσ. Τάξη
Νάσιος Λάμπης	Kodra	Σκόδρα	15-10-46	Δημοσ. Τάξη
Νάσιος Θύμιος	Λιούγκαρη	Τίρανα	-.45 Ταγ.	«Θαν. Ζήκου»
Στέφανος Τσίκας	Βουλιαράτι	Αυλώνα	10-4-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Στέφανος Μπέκας	Λόγγος	Σαζιάνι	19-11-45	Ταγ. «Λ. Τάλλιου»
Χρήστος Γιώτης	Βοδίνο	Ελμπασάνι	16-4-45	Ταγ. «Θαν. Ζήκου»
Χρήστος Στέργιος	Λαζάτι	Τίρανα	16-6-46	Δημοσ. Τάξη

Σημείωση: Ο παραπάνω πίνακας συντάχθηκε με βάση τα επίσημα στοιχεία που έχω πάρει από τις εκτελεστικές επιτροπές των συμβουλίων των επαρχιών Αργυροκάστρου και Αγίων Σαράντα το Μάιο 1986. Συμπληρώθηκε με βάση έρευνα που έκανα στα περισσότερα χωριά της Ελληνικής Μειονότητας με τη βοήθεια των δασκάλων. Κάθε πρόσθεση ή διευκρίνιση είναι ευπρόσδεκτη και τη θεωρώ απαραίτητη.

Περίληπτικός πίνακας της συμμετοχής και θυσιών του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία στον Απελευθερωτικό Αγώνα 1940-1944

Επαρχία	Αρ. χωριών	Αντάρτες	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Σωφρατίων	16	296	24	40	16
Βρυσερών	19	262	21	29	54
Παγωνίου	7	113	15	45	61
Δίβρης	13	170	11	5	15
Λειβαδιάς	14	169	33	24	4
Δήμος Δελβίνου	3	96	8	6	3
Φοινίκη	5	22	1	7	1
Αλίκου	10	43	3	4	-
Μεσοποτάμου	13	153	18	19	24
Σύνολο	100	1326	134	179	178

**Περίληπτικός πίνακας των υλικών θυσιών του λαού
της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία
την περίοδο 1940-1944.**

Επαρχία	Αριθμός χωριών	Καμένα σπίτια	αιγο- πρόβατα	Χοντρά	φορτηγά	σιτηρά
Σωφρατικών	16	75+39	3286	97	52	387 κν
Βρυσερών	19	65+20	3106	134	46	175 »
Παγωνίου	7	292+294	1118	64	41	-
Δίβρης	13	7	40	-	-	-
Λειβαδιάς	14	162+58	717	56	-	197 »
Δήμος Δελβίνου	3	-	25	-	6	-
Φοινίκης	5	1	-	-	-	-
Αλίκου	10	4+8	120	-	-	50 »
Μεσοποτάμου	13	205+91	110	-	-	30 »
Σύνολο	100	811+510	8522	351	145	839 κν

Σημείωση: Τα παραπάνω στοιχεία τα έχω συγκεντρώσει το 1957 και 1958, σύμφωνα με ερωτηματολόγιο έρευνας που είχα κάνει σε κάθε χωριό. Πήρα τα στοιχεία απ' όλα τα χωριά της Δρόπολης και Παγωνίου. Δυστυχώς δεν μπόρεσα να συγκεντρώσω πλήρη ανάλογα στοιχεία απ' όλα τα χωριά του Βούρκου και των Ριζών. Ας ελπίσουμε πως μια νέα έρευνα θα συμπληρώσει αυτό το κενό.

**Περίληπτικός πίνακας της συμμετοχής και των θυσιών
του λαού της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία,
στον Εθνικοαπελευθερωτικό Αγώνα 1940-1944
για κάθε νομό και επαρχία**

Επαρχία	Αρ. χωριών	Αντάρτες	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ					
Σωφρατικών	16	296 13	24	40	16
Βρυσερών	19	262 1	21	29	54
Παγωνίου	7	115 1	15	45	61
ΝΟΜΟΣ Α. ΣΑΡΑΝΤΑ					
Δίβρης	13	170 4	11	5	15
Λειβαδιάς	14	169 7	33	24	4

Επαρχία	Αρ. χωριών	Αντάρτες	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
ΝΟΜΟΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ					
Κέντρου	3	96 9	8	6	3
Φοινίκης	5	22	1	7	1
Αλίκου	10	43	3	4	-
Μεσοποτάμου	13	153 6	18	19	24
Πρεμετή	2				
Γενικό σύνολο	102	1326-47	134	179	178

Σημείωση: Ο δεύτερος αριθμός στη στήλη «Αντάρτες» δείχνει τη συμμετοχή των νέων κοριτσιών.

**Πίνακας της συμμετοχής και πεσόντων του λαού
της Ελληνικής Μειονότητας για κάθε χωριό**

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Επαρχία Σωφρατικών

Χωριόν	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Δερβιτσάνη	65 3 νέες	Γιάννης Στέργιος Σπύρος Πασιάλης Κώστας Λιτσιός	1	2
Καλογοραντζή	28 2 νέες	Γιώργος Μπακίσης Θεόδωρος Νγκέλιος Γιάννης Λέκκας	3	1
Βάνισα	19	Θεόδωρος Λιώλης Σπύρος Λίτης	1	
Χάσκοβο	17	Γιώργος Μέρος		
Δθύβιανη	19	Αθανάσιος Οικονόμου Γιάννης Παναγιώτης	1	2
Σωφράτικα	29 5 νέες	Γιώργος Τζιάς Δημήτρης Ντέλος Γιώργος Νένης Τάκης Νάστος		
Τεριαχάτι	27 3 νέες	Θωμάς Γιοβάνης Κώστας Γκιώκας Κώστας Βάσος Αντώνης Προγονάτης	3	1

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Γορίτσα	8	Θεόδωρος Πάσχος	1	
Φρασανή	16			4
Λιούγκαρη	12	Αθανάσιος Θύμιος	1	
Γράψη	14	Σπύρος Ντούσης Μιχάλης Πόλιος	1	
Βραχογορατζή	4		3	
Γλύνα	4	Κώστας Μπακούλας	24	3
Πάνω Επισκοπή	14		1	
Κάτω Επισκοπή	20			
Ραντάτι				

Επαρχία Βρυσερών

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Γεργουτσάτες	22	Βασίλης Ζιούπας	4	16
Ζερβάτες	17	Γρηγόρης Μπάρκας Θανάσης Νίνης Γιάννης Κίκης	1	2
Βουλιαράτι	47	Παν. Παπαγιάννης Χρήστος Καράς Δημήτρης Κουρεμένος Στέφανος Τσίκας	1	4
Βόδροισα	21	Λάμπης Νίκας Γιάννης Παππάς Βαγγέλης Νίκας	2	3
Κρα	11		1	1
Βοδίνο	9 1 νέα	Χρήστος Γιώτης		
Πέπελη	13	Βαγγέλης Μπλάνης	5	
Βρυσερά				
Κλεισάρι	17	Βαγγέλης Κάλης Αναστάσης Αλέξης Στέφανος Λύκος	1	2
Σελλιό	11			2

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Κακογοραντζή - Κρινονέρι	10			3
Λοβίνα	11			5
Σωτήρα	18	Χρήστος Γκώγκας	1	1
Λόγγος	16	Στέφανος Μπέκας Θανάσης Ζώκας		
Κοσσοβίτσα	14	Θωμάς Γιώργιανης Ελένη Κήτο Επαμεινώντας Σέντης	3	8
Κατούνα				
Άη-Νικόλας	13		4	
Κακαβιά	12		6	7
Λυκομήλι				

Επαρχία Πωγωνίου

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Πολύτσανη	32	Αριστοτέλης Ντίνης Ηλίας Ζώτος Θεμιστοκλής Χασιώτης Νικόλαος Νάτσης Αριστ. Παπαγιάννης Δημήτρης Οικονόμου Παύλος Παπίγγης Βασίλης Παπίγγης	12	43
Σχωριάδες	10	Παντελής Δάλλας Απόστολος Δάλλας	10	5
Χλωμό	17		4	1
Τσιάτιστα	24 1 νέα	Θεόδωρος Μάστορας Παναγιώτης Οικονόμου	6	1
Σωπική	30	Θανάσης Ζήκος Σοφοκλής Δημητριάδης Γιώργος Μπέγκζος	13	11
Μαυρόγερο	2			
Οψάδα				

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΜΕΤΗΣ

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Βλαχοψηλοτέρα				
Βιοβίζδα				

ΝΟΜΟΣ ΑΓ. ΣΑΡΑΝΤΑ

Δήμος Αγ. Σαράντα

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Τσούκα	14		1	14

Επαρχία Δίβρης

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Δίβρη	60	Γιώργος Κόρακας Φωτεινή Τσιτάβου		
Ρουμαντζά	3 1 νέα	Θανάσης Θανάση Κώστας Κέρπος (Δίβρη)		
Ντερμίσση				
Μεμόρραχη	3	Βασίλης Μουράτης Νάτσης Θανάσης		
Λουψάτι				
Τσερκοβίτσα	10			
Άη-Ανδρέας	4			1
Γιαννισάτι	5 1 νέα			
Μάλτσανη	5			
Πάνω Λεσινίτσα	25	Χρήστος Κώτσης	4	
	2 νέες	Θωμάς Παππιάς Καλιόπη Μπάχο Βασίλης Κώστας		
Κάτω Λεσινίτσα	41	Θανάσης Γιώργης		

Επαρχία Λειβαδιάς - Χότζα

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Χότζα-Λειβαδιά	5	Κώστας Κωλέτσης Βαγγέλης Κωλέτσης	13	
Χαντίραγα-Λ. Τάλλιο	17	Λευτέρης Τάλλιος Σωτήρης Μπαριαμπάς Σπύρος Μ. Τάλλιος		
Κουλουρίτσα	6	Κώστας Γκριμπούρας Βαγγέλης Κόλιας Βασίλης Γκριμπούρας		
Καλύβια-πασά-Kodra	25	Πέτρος Αναγνώστης Ανδρέας Κολιός Νάσιος Λάμπης	1	
Καλτσάτι	4	Παντελής Μπότσαρης Βαγγέλης Γιωτόπουλος		
Λαζάτι	8	Σταύρος Ζαρμπαλάς Κυριάκος Κυριαζάτης Χρήστος Στέργιος		
Γράβα	20 2 νέες	Αντώνης Μητσώνης Δημήτρης Γιάννης		
Κομμάτι	4			
Βαγγαλιάτι	31 3 νέες	Θυρανία Μπάρη Κώστας Καλαϊτζής Χρήστος Καρκασίνας Μάρκος Ρώσσης Σπύρος Νάσιος	6	1
Κεσσαράτι	11	Κώστας Τσιάτης Χρήστος Κήτας Τσιάβος Τσιάτης		
Καρόκι	11	Σταύρος Ζώης	2	
Γράσδιανη	23 1 νέα	Δημήτρης Σταύρος Ανδρέας Στέφος Θανάσης Γιάννης Νικόλαος Σταύρος Γιώργος Κώτσικας		
Σμίνιτση	4+1 νέα	Πέτρος Νάκος	2	
Περδικάρι				

ΝΟΜΟΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Δήμος Δελβίνου

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Λάκκα Δελβίνου	6	Λάμπης Λαμπράκης		
		Κώστας Τσιάβος Θύμιος Μπλάτσος		
Λευτεροχώρι	20 2 νέες	Γιώργος Τσιάβος Αμαλία Κεράμα	2	3
Κακοδίκι	70 7 νέες	Δημήτρης Κονδούρης Δημήτρης Θύμιος Φίλιππος Λάλος	4	

Επαρχία Φοινίκης

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Φοινίκη				
Μαυρόπουλο				
Βρυώνι	11	Μιχάλης Γκιώνης	3	
Καραχάτζι	4		1	1
Βρωμερό-Bregasi	7		3	

Επαρχία Αλήκτου

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Αλήκτο	13		1	
Τσαούσι				
Κασιμαλαμπέη-Νεοχώρι	3		1	
Καλύβια-σουσι-Ραχούλα				
Τρέμουλη	2	Χρήστος Σουλιώτης		
Μεμούσμπη-Πλάκα				
Καινούργιο Vurguiri	5			
Καραλίμπη-Dritas				
Χάλιο	5			
Γέρμα	15	Βαγγέλης Πάντος Χρήστος Πύλιος	2	

Επαρχία Μεσοποτάμου

Χωρίον	Παρτιζάνοι	Πεσόντες	Θύματα	Εξόριστοι
Μεσοπόταμο	25			
Πάνω Δρόβιανη	11	Κυριάκος Δρόσος	2	
	1 νέα	Θεμιστοκλής Γκουβέλης Θανάσης Νένης Μαρίνα Νίνη		
Κάτω Δρόβιανη	20 2 νέες	Βαγγέλης Ζώκας Γρηγόρης Μπερίτσης Κώστας Βάσος	6	
Κρόγγοι	10	Χρήστος Βάσος Χρήστος Λιώλης		
Βελάχοβο	6		1	
Λίβενα	16		1	1
Μπραϊλάτι	7	Λάμπης Βασίλης Πέτρος Βασίλης Σταύρος Μπάμπης Θύμιος Μητσός Μάνθος Κώτσης	4	1
Σιρακάτι	10 1 νέα	Λάμπης Μπιζμπίκης	1	
Κώσταρι	22	Αλεξάνδρα Τσοπάρακα	1	21
Κρασιά	9	Θύμιος Τσάβος	2	
Υμεραφέντι-Fitore	4			
Αρδάσοβα				
Καρδικάκι	13 2 νέες	Παναγιώτης Λέρτος	1	1

**Περίληπτικός πίνακας των υλικών απωλειών του λαού της
Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία στον Αγώνα
1940-1944 για κάθε νομό και επαρχία.**

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Επαρχία	Αριθμός χωριών	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
			αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Σωφρατίκων	16	75-39	3286	97	52	387 κν.	995	330.000
Βρυσερών	19	65-20	3106	134	46	175 κν.	30	20.000
Παγωνίου	7	292-294	1118	64	41		300	10.000
Σύνολο	42	432-353	7510	295	139	562 κν.	1325	360.000

ΝΟΜΟΣ ΑΓ. ΣΑΡΑΝΤΑ

Επαρχία	Αριθμός χωριών	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
			αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Δίβρης	13	7-	40	-	-	-	-	-
Λειβαδιάς	14	162-58	717	56		197κν.		200.000
Σύνολο	28	169-58	757	56		197 κν.		200.000

ΝΟΜΟΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Επαρχία	Αριθμός χωριών	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
			αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Κέντρον Φοινίκης	3	-	25		6	-	-	500.000
Αλήχο	5	1-	-	-	-	-	-	-
Μεσοποτάμου	10	4-8	120			50 κν.		
	12	205-91	110			30 κν.		
Σύνολο	30	210-99	255		6	80 κν.		
Πρεμετή	2							
Γενικό σύνολο	102	811+510	8522	351	145	839 κν.	325	1.060.000

Πίνακας των υλικών απωλειών του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας στην Αλβανία για κάθε χωριό

ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Επαρχία Σωφρατίκων

Χωριόν	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο-πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Δερβιτσάνη	7+5	270	8	4	315 κν.	430	260.000
Καλογοράντζη	-	1500	55	13	-	500	-
Βάνιστα	-	470	5	-	-	-	-
Χάσκοβο	7	20	6	-	-	-	-
Δούβιανη	-	-	-	-	-	-	-
Σωφράτικα	3	80	3	-	-	-	-
Τεριαχάτι	3	450	2	-	-	65	-
Γορίτσα	3	19	3	-	-	-	-
Φρασιανή	-	150	-	5	-	-	30.000
Λιούγκαρη	-	36	-	4	-	-	40.000
Γράψη	+1	70	-	5	-	-	-
Βραχογορατζή	7-	-	-	-	-	-	-
Γλύνα	45+33	165	12	-	70 κν	-	-
Πάνω Επισκοπή	-	6	-	-	2 κν	-	-
Κάτω Επισκοπή	-	50	-	-	-	-	-
Ραντάτι	-	-	3	21	-	-	-
Σύνολο	75-39	3286	97	52	387 κν	995	330.000

Επαρχία Βουσερών

Χωριόν	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο-πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Γεργουτσάτι	12	800	50	25	-	-	-
Ζερβάτι	-	350	25	7	15 κν	30	-
Βουλιαράτι	2+2	100	6	3	-	-	-
Βόδριστα	1	150	6	2	-	-	20.000
Βοδίνο	-	41	-	2	-	-	-
Κρα	-	50	25	5	-	-	-
Πέπελη	46+18	30	6	-	40κν	-	-

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Κλεισάρι	1						
Σελλιό							
Κακογοραντζή							
Λοβίνα							
Σωτήρα		15					
Λόγγος							
Κοσσοβίτσα							
Αη-Νικόλας	1	70		2	20κν		
Κατούνα							
Κακαβιά	2	1500	20		100κν		
Βρυσερά							
Λυκομήλι							
Σύνολο	65-20	3106	134	46	175 κν	30	20.000

Επαρχία Πωγωνίου

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Πολύτσανη	40+50	255	8	9			10.000
Σχωριάδες	80-150	350	37	12			
Χλωμό	1+1		5	4		300	
Τσιάτιστα	48+2	150	7	12			
Σωπική	123+81	63	7	4			
Μαυρόγερο	-	300					
Οψάδα	-	-	-	-			
Σύνολο	292-294	1118	64	41		300	10.000

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΜΕΤΗΣ

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Βλαχοψηλοτέρα							
Βιοβίζδα							

ΝΟΜΟΣ ΑΓΙΩΝ ΣΑΡΑΝΤΩΝ

Δήμος Αγίων Σαράντων

Χωριόν	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Χωριό Τσούκα		40					

Επαρχία Δίβρης

Χωριόν	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Δίβρη							
Ρουμαντζά							
Υμεραφάντη							
Ντερμίσι							
Μεμόρραχη							
Λουψάτι							
Τσερκοβίτσα	7						
Αϊ-Ανδριάς							
Γιαννισάτι							
Μάλτσανη							
Πάνω Λεσινίτσα							
Κάτω Λεσινίτα							
Σύνολο	7	40					

Επαρχία Λειβαδιάς - Χότζα

Χωριόν	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Χότζα-Λειβαδιά	15+13	80	10		150 κν		
Χαντίραγκα-Λ.Τάλλιο							
Καλύβια-πασά	1+5	27	6		47κν		200.000
Κουλουρίτσα							
Καλτσάτι							
Λαζάτι							
Γράβα							

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Κομμάτι							
Βαγγαλιάτι	1	160	10				
Κεσσαράτι							
Περδικάρι							
Καρόκι	50						
Γράζδιανη	45						
Σμίνιτση	50+40	450	30				
Σύνολο	162-58	717	56		197 κν		200.000

ΝΟΜΟΣ ΔΕΛΒΙΝΟΥ

Δήμος Δελβίνου

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Δελβίνο-πόλη							
Λευτεροχώρι		25		6			500.000
Κακοδίκι							
Σύνολο		25		6			500.000

Επαρχία Φοινίκης

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αιγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Φοινίκη							
Μαυρόπουλο							
Βρυώνι Βιγονία							
Καραχάτζι	1						
Βρωμερό-Bregasi							
Σύνολο	1						

Επαρχία Αλήκου

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Αλήκο	2						
Τσαούσι							
Κασμαλαμπέι-Νεοχώρι							
Καλίβια Σούσι-Ραχούλα							
Τρέμουλη							
Μεμόνσπεϊ-Πλάκα							
Κενούργιο-Vurguiri							
Καραλίμπει-Dritas							
Χάλιο							
Γέρμα	2+8	120			50 κν		
Σύνολο	4-8	120			50 κν		

Επαρχία Μεσοποτάμου

Χωρίον	Καμένα σπίτια καλύβες	Αρπαγέντα ζώα			Σιτηρά	Χρήματα	
		αγο- πρόβατα	χοντρά	φορτηγά		χρυσά	λεκ
Μεσοπόταμο	10						
Πάνω Δρόβιανη	6+1						
Κάτω Δρόβιανη	75+28						
Κρόγγοι	2						
Βελάχοβο							
Λίβενια	1+3						
Μπραϊλάτι	2+4	50					
Σρακάτι		35					
Κιόσταρι	3	25			30 κν		
Κρανιά	65+10						
Αρδάσοβα							
Καρδικάκι	41+45						
Σύνολο	205-91	110			30 κν		

Επιμημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	13
----------------	----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

*Σύντομη ιστορικογεωγραφική επισκόπηση
των κυριότερων γεγονότων στο χώρο
της Ε.Ε. Μειονότητας στην Αλβανία (1912-1939)*

Λίγη ιστορία	29
Γεωγραφική θέση.....	30
Κάτω από το ζυγό του Ζώγκου.....	35
Η Μεγάλη σχολική απεργία	39
Οικονομική και κοινωνική κατάσταση	45
Η ξενιτιά αγιάτρευτη πληγή.....	52

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

*Ο αγώνας του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας
στην περίοδο της ιταλικής κατοχής
(Απρίλιος 1939 - Σεπτέμβριος 1943)*

Η επίθεση της Ιταλίας	57
Αναρχία και βιοπραγίες.....	61
Η ίδρυση Αντιφασιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα	64
Η διανομή της «δεκάτης»	71
Η τσέτα (ανταρτομάδα) του Παγωνίου	74
Ο θεσμός των Εθνικοαπελευθερωτικών Συμβουλίων	77
Η σύσκεψη της Νεπράβιστας.....	89
Η τσέτα της Δρόπολης και το εφεδρικό τάγμα της Πάνω Δρόπολης	93
Η οργάνωση ΜΑΒΗ	96
Το Μπαλ Κομπετάρ (Ball Kombetar) και η Ε.Ε. Μειονότητα. Η γενοκτονία στη Γλύνα	101
Απεσταλμένοι του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ στην Ε.Ε. Μειονότητα	109
Η σύσκεψη στο Κρα και στη Μεμόρραχη	120
Το Σύμφωνο της Κονίσπολης 10-8-1943	129

Η συγκρότηση του Αρχηγείου της Ε.Ε. Μειονότητας	137
Απορρίπτεται το Συμφωνητικό της Κονίσπολης	143

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

*Γερμανική κατοχή της Αλβανίας.
Η Αντίσταση στην Ε.Ε. Μειονότητα.
(Οκτώβριος 1943 - Νοέμβριος 1944)*

Οι παραπέρα εξελίξεις	153
Η συνδιάσκεψη της Κοσσοβίτσας	153
Καμιά συνεργασία με το Μπαλ Κομπετάρ	157
Το Κίνημα Αντίστασης στην Ε.Ε. Μειονότητα	164
Η συγκρότηση του πρώτου τάγματος παρτιζάνων της Ε.Ε. Μειονότητας «Θανάσης Ζήκος»	167
Η πρώτη Συνδιάσκεψη του FNCL (ΕΑΜ) και η Ε.Ε. Μειονότητα	176
Η κομμουνιστική οργάνωση στην Ε.Ε. Μειονότητα	185
Η Νεολαία πρωτοπόρα στον Αγώνα	188
Οι γυναίκες της Ε.Ε. Μειονότητας στο πλευρό των αγωνιστών....	194
Ελληνικά σχολεία στα χρόνια της Αντίστασης	199
Ο Τύπος: αγγελιαφόρος αγωνιστικών μηνυμάτων	203
Η συγκρότηση του τάγματος «Παντελής Μπότσαρης»	208
Έλληνες, Μειονοτικοί και Αλβανοί στα ίδια χαρακώματα	212
Κοινά ιδανικά, κοινοί αγώνες	217
Το Συνέδριο της Πρεμετής	220
Το Τάγμα «Λευτέρης Τάλλιος»	222
Η Μάχη του Δελβίνου	227
Η συγκρότηση της 19ης Ταξιαρχίας Κρούσης	229

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

*Η συμβολή και οι θυσίες της Ε.Ε. Μειονότητας
στην Εθνική Αντίσταση*

Εξελίξεις	235
Επίλογος	237

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

*Αγώνες και θυσίες (σε αριθμούς)
της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας*

Νεκροί της Ελληνικής Μειονότητας στην Εθνική Αντίσταση.....	241
Περιληπτικός πίνακας της συμμετοχής και των θυσιών του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας στην Αλβανία στον Απελευθερωτικό Αγώνα 1940-1944	245
Περιληπτικός πίνακας της συμμετοχής και των θυσιών του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας για κάθε νομό και επαρχία	246
Πίνακας της συμμετοχής και πεσόντων του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας για κάθε χωριό	247
Περιληπτικός πίνακας των υλικών απωλειών του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας στον Αγώνα για κάθε νομό και επαρχία	254
Πίνακας των υλικών απωλειών του λαού της Ε.Ε. Μειονότητας στον Αγώνα για κάθε χωριό	255

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
«Η ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ (1940-1944)»
ΤΟΥ ΜΕΝΕΛΑΟΥ Β. ΔΑΛΙΑΝΗ
- ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ 1 -
ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
ΤΟ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2000
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΙΣΤΑΚΟΣ»
ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 15 & ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΘΗΝΑ 106 80
ΤΗΛ.: 3618684, 3624952 - FAX: 3625019
E-mail: che@athena.compulink.gr

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κοινοτομίας

Εικόνα εξωφύλλου:
Αντάρτες του 10ου Τάγματος
της Ελληνικής Μειονότητας
«Θανάσης Ζήκος» στο χωριό Σωτήρα

Η εποποιία της Εθνικής Αντίστασης της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία δεν υστερεί σε θυσίες από εκείνες των εξεγέρσεων που σημειώθηκαν στη μακραίωνη Ιστορία των Βαλκανίων. Το έπος αυτό, όμως, δεν αξιοποιήθηκε όπως θα έπρεπε. Δεν τιμήθηκαν οι νεκροί και δεν δικαιώθηκαν οι ζωντανοί. Για πρώτη φορά έρχεται στο προσκήνιο αυτός ο μεγάλος αγώνας με τη γραφίδα του Μενέλαου Β. Δαλιάνη. Ο οποίος και υπήρξε ένας από τους χιλιάδες αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης στην Αλβανία. Εκατοντάδες είναι τα ονόματα των νεκρών. Πλούσιο το φωτογραφικό υλικό. Οι μαρτυρίες και τα ντόκουμένα που διασώζει ο συγγραφέας είναι αρκετά για να στοιχειοθετήσουν την έως τώρα άγραφη ιστορία της Εθνικής Αντίστασης της Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία.

ISBN 960-426-168-1

9 789604 261680